THORKILD GRAVLUND

Sognet

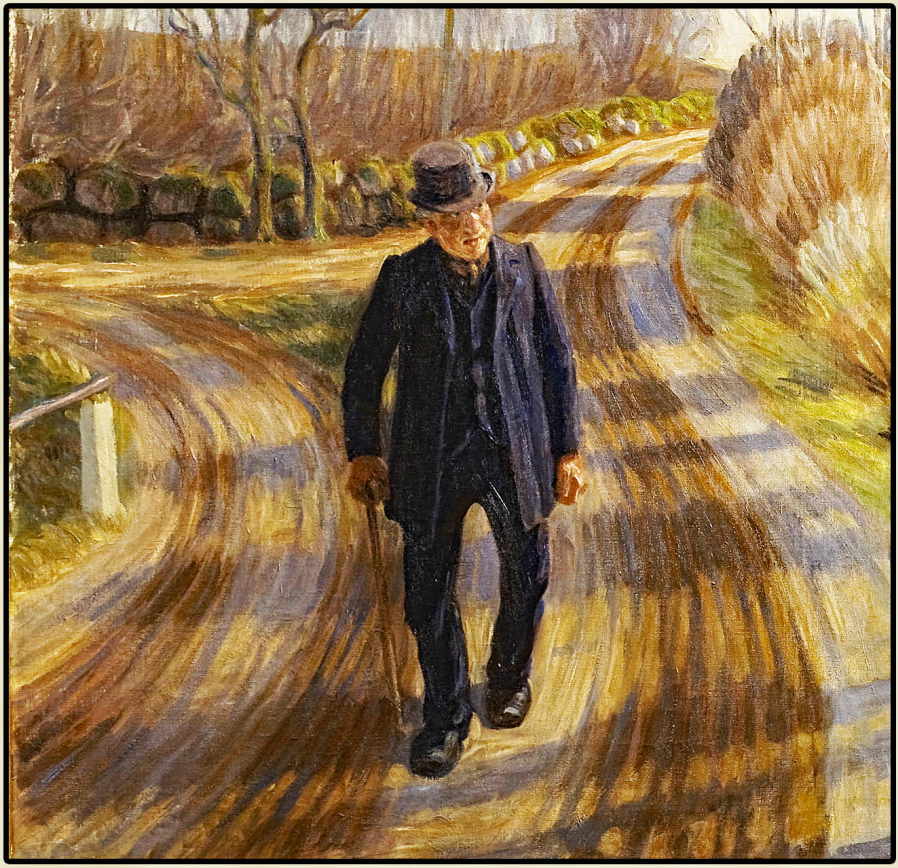

Bibliotek 1800

Thorkild Gravlund

Sognet

eBibliotek 1800

2025

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Thorkild Gravlund: *Sognet* er baseret på originaler, som (på udgivelsestidspunktet) er public domain i lande hvor ophavsret er baseret på ophavsmandens død+80 år eller mindre, samt i USA.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Opholder du dig i et land uden for EU, bør du dog tjekke de lokale ophavsretsbestemmelser, før du videredistribuerer værket.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Thorkild Gravlund: *Sognet* is based upon sources in the public domain (at the time of publishing) in countries where copyright is based upon Life+80 years or less, and in the USA.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

If you are outside the EU, you are advised to check the local copyright laws before copying and/or redistributing this ebook.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Sognet

1

Nærved stranden har jorden den tætte bølgen som af små sandrevler, der har tumlet sig imellem hverandre, inden de fandt leje.

Det er ellers god, fast muldjord. Men agrene går opad bakke og nedad bakke stadig med disse kække småhop og kælne fald, og ind imellem hverandre går de som et eneste stort felt, kun mangedelt af forskellige farver. Der er ingen hegn, kun et enkelt gammelt gærde bryder sin græsklædte ryg op over vangene, hvori muldets lysgrå og græssets grønne, den nypløjede marks sortbrune og sædens gullige farver til sine årstider spiller op mod den blå himmel. Men imellem agrene står skellenes blege høje græs og stridige bynker og burretræer, der langsomt duver for vinden.

Disse skel bliver år for år højere. De gror opad, de fyldes med sankesten fra marken, græsset gror over stenene, og de største grønnes af mos. Skellenes faste og fine streger vandrer og følger vangens bølgen, stigende, dalende – jævnt og enigt om tingen.

Inde i vangene, under skråninger og skel er der mange små kær og gamle halvtilgroede kildevæld. Det brune vand er diset som skumle dybder. Frøerne plasker mellem vandplanter, højt græs kranser kæret. Store siv og dunhammer danner skove ved brinken.

Oppe på skrænten ligger stendyssen og højest oppe på åsen Urnehøjen. Den ligger der til at brænde St. Hansblus på – og, ligesom alt det andet, der slutter sig vangens smidige stigen og fald: for at give liv og bryde enshed.

– Det er løsenet her. Kulturen er bleven enig med naturen om det. –

– Fra åsen og fra højdragene skuer man kysten i vid strækning, Sjællands kyst, den vandrer ligesom vangen i krum og bugt og bratte sving med gule klinter og grønne brinker, hvide strandbredder mod havet i alle grønlige skær.

Solen kan skinne over det hele, hvis den vil. Men der er gærne skyer oppe, nogle står dovent og andre farer frem, alle i luftens grålige lød fra det mellemhvide til det mulmsværtede. Kommer der brise, kan luften blive blå, stormer det bliver den sortblå. Men når vejret er dabet [Note 1)], så er alting doventgråt.

– –

Landslev by ligger et stykke fra stranden, men markerne går derud. Inden man når byen er der en gammel smedje, nærved den første gård. Det sukker fra blæsebælgen, og de skrøbelige korte hammerslag lyder ensomt ud i dagens stilhed. Når de standser i mørkningen, tager havet fat med at dundre. Tit hvæser og drøner det af fjærne storme. Men der er næsten altid læ bag byens store havegærder, hvor skove af bukketorn i flere mands minde groede højt og tæt. Gode stakke af hø og halm gemmer sig i lune, trygge stakhaver. Og lange, lave gårdes hvide længer står hverandre nær.

Først kommer Knud Povlens gård.

Så kommer sognefogedens, gamle Per Nilens. Hans have støder op til Knuds stakhave. Markerne støder også sammen. Der går et bredt skel, hvortil begge må pløje. Men det skel kunne nemt pløjes over. Der blev sagt, at sognefogeden venter på, det skal ske.

Sognefogedens Kesten og Povels Knud kunne aldrig gøre bedre.

Knud sad ene på gården med sin gamle faster til at styre hus. Begge hans forældre var døde, og man siger, at når der kommer en kiste ud af gården, en ligkiste, kommer der også én ind: en klædeskiste.

Men der var endnu ingen kommen ind.

Knud burde gifte sig. Han var fem og tredive, Kesten var fem og tyve.

Det var ligetil, at de to næsten ikke kunne blive fri for at få hinanden.

Men det så nok ud til, at de drog sig noget ved det.

Knud trængte til en ung kvinde på gården, og gamle Per Nilen trængte til at blive afløst. Han kunne godt gå og passe sit sognefoged-pusleri, når der kom en ung mand til at styre gården. Så kunne de pløje skellet ud og lægge gårdene sammen.

Man skulle mene, at gamle Per og Povels Knud nemt kunne blive enige om det. Så var der pigebarnet, Kesten? Om hun havde fået nykker? Ske kunne det!

Men det lod ellers ikke til, at der var andet end godt mellem Kesten og Knud. Når de var sammen, så var de ligesom de havde været fra børn af – lige børn, forresten hverken mer eller mindre.

De kunne nok bare ikke få bestemmet sig til det!

Men det nåede sig vel?

– Den tredje gård i byen det var Nilavses. Han var et stakel! Han duede ikke til noget – lå mer end han gik og var sommetider farlig simpel. Han kunne skravle af, hvornår det

skulle være. Og hvem skulle så ha det efter ham: Gården. Penge var der vel også.

Nilavs havde hverken kone eller børn. Han havde en søster i Tøstrup, men de havde vist ikke noget tilovers for hinanden. Sognefogeden og Nilavs var søskendebørn. Hvem andre end Kesten blev det så, der kom til at arve dær med!

– – Der var nogen der havde set Knud og Kesten sammen ude i stakhaven mellem høstakken og den store hyld en søndag aften i april måned, dengang folk troede Nilavs lå på det sidste.

Da sa man, at nu var det meningen. –

Men der var nok alligevel ikke blevet noget ud af det.

Og Nilavs var kommen på benene igen – som så mange gange før: ingen troede ham til livet, og så livede han dog op, ligesom ingenting var passeret, og gik omkring og støttede sig til kæppen og gnobbede kalken af husvæggene og glanede på veje og på folk, som han altid plejede.

Ved majdagstider kom Nilavs en aften ind hos sognefogeden.

Per Nilen sad i den store lænestol ved kakkelovnen og røg tobak, Nilavs satte sig i den anden, mindre lænestol, han fyldte ikke såmeget.

De var alene i stuen. Sognefogeden røg, og Nilavs pustede. Så talte Per Nilen:

– Du kommer dig, Nilavs. Sikke du ku brue benene herhen øver stenbroen, je hørte det jo.

Nilavs trak alle rynkerne sammen i sit lange magre ansigt til et kummerligt smil.

– Hø, je kommer mæ vist osse dennegang.

Så gav han sig tid til at stoppe pibe, stillede tobaksdåsen hen på langbænken igen og tændte piben. Da han fik sat sig tilrette i

stolen og havde fået ilden rigtig til at fænge, så talte Nilavs.

– Men–ad–e, hvad je ville savt … det er ded je siger … at … at … nu vil je afstå gården. Je vil hå mæ et hus og være min egen mand og itte hå noget at bryde mit hoved med mer. Og det er meningen! Je er den unde plave mæ ked av at gå og være dreng for mæ sæl.

– Hm, er det nu så tildavs! brummede sognefogeden og rettede sig lidt i sædet. – Ja, så er der vel itte noget at stille op.

Det vidste Per Nilen, at når Nilavs fik det hoved på, så skulle det sådan være. – Men det kommer mæ ligodt så akavet!

– Der er itte noved ka svåre sæ i vore dave, sa Nilavs. Lad så andre prøve, om de kan få mer ud af det. Ded ka de vel. Men je har penge, så je ka leve – og dø ded ka je jo itte.

– Næj, du kommer dæ sku forskrækkeligt! sa sognefogeden i undren over Nilavses ny energi.

– Mæ [Note 2)] hadde jo mening om, at mæ sku væt afsted! mumlede Nilavs. Og så hadde mæ jo hat mæst mod på at blive i gurend. Og så ku begravelsen hå stået dær. For en stor begravelse sku ded den unde plave mæ hå væt, je vil da nok ordentlig i jorden, når det skal være. Men–ed, je kom jutte te at gøre forandring på den måde. Og så ska det være på en åen.

Nilavs gav et par små latterhik, og sognefogeden nikkede alvorligt.

– Med–ad–e, tog Nilavs fat igen. Det er dæ der ska stå for handelen. Ded ka je itte hå med at gøre. Og du ved vel osse bedre, hvad sånen en guer er værd … Og sånen når vi rejtig ska sige det: du er da osse nærmest til det – for Kestens skyld. – jo, ded er da meningen, at hun ska hå broerpårten, når så ska være – ka hun vel osse se mig lidt til gode i min alderdom …

– På det søde lav! svor sognefogeden.

– Hun ska vel hå Knud? spurgte Nilavs. Nu var han snart træt af at føre samtalen, men der var noget tilbage …

– Ja Gudveddet, sukkede sognefogeden. Men de er da vel itte mere tossede.

– Så får Knud to gårde. Trej ska han den unde plave mæ itte hå. Itte for ded, når nogen sku hå ded, sku ded være ham. Men det er itte nødvendigt. Du må itte sælge min guer te nogen i vor by. For de hår ded di ska hå – hver hår sit, mer er formeget. Du ka sætte gueren i avisen.

– Eller kaske vi ku hitte en mand fra et åent sovn?

– Der ka du lissom du ve. Når du sørrer for, at ded bliver som ded ska være og hører sæ te i alle måder.

Nilavs rejste sig og trak skuldrene op og slæbte sig i sine flade træsko over det sandstrøede gulv henimod døren.

– Ve du itte blive her lidt, til Kesten kommer. Så ska vi hå en bid brød. Hun er båre henne hos vævepigen.

– Næj! sa Nilavs.

– Du ka da stoppe piven om, inden du går, så du ka ryge hjemad.

– Næj! sa Nilavs. Nu passede det ham ikke, at der skulle gøres mere ud af den snak. Så gik han.

Men sognefogeden blev siddende – i bøvet, ensom majestæt – tyggede på pibespidsen og grundede over, hvorledes denne sag skulle tages. Det var så sin egen sag at handle – og især at handle med gårde: det var en sag for hele byen, hvordan en gård blev solgt. Der er meget at tænke over ved sådan en lejlighed, både det juridiske og så det gamle, at når der skal ske forandring det så må ske med måde. – Nilavs, det skravl, han

brød sig om ingenting, undtagen han kunne komme til at rende med nogen bysladder. Herregud, hvis sådan én var blevet sognefoged? … om verden havde kunnet blivet stående? – En skønne dag sidder stodderen op af middagssøvnen og hitter på, at nu vil han sælge sin gård, som hans far ærlig og redelig har købt og bygget op. Og så skal det være lige med det samme. Så akavet. Men alting var akavet for Per Nilen.

Sognefogeden skulle bære ansvaret.

Nilavs var ganske ansvarsløs, han havde ingen samvittighed.

Povels Knud gik det mer til hjærte. Da han hørte, gården skulle sælges, fik han samvittighedsnag. Det havde han ikke prøvet før.

Han havde ingen ro på sig. Der hvilede en byrde på hans sind.

Nu stod det mod forandring på flere måder. Knud havde givet Kesten grund til at tro, at han ville ha hende, det vidste hun nok iforvejen – og ville hun ikke ha ladet sig kysse den aften, kunne hun jo ladet være … men de var så godt kendt, lidt kommers skal der til en enkelt gang. Kesten kunne osse godt være gantevorn, men hun var stolt. En køn pige og en stads pige det var hun osse.

Men det var ikke af den grund alene, at Knud havde skrupler.

Nej, men nu var det hans ansvar. Når først Nilavs skulle til at rømme op i sagerne! Så var det alvor. Nu måtte Knud vise sig. Kesten skulle da ikke stå til skamme, som ingen ville ha hende. Og Knud var nærmest til det. Ja, der var forresten ingen andre der kunne komme påsnak her i landsbyen. Og tænke sig, Kesten skulle blive nødt til at ta én fra et andet sogn, det var dog så underligt. Vel var der mange, som måtte det, og der var aldeles

heller ingen skam ved det. Men med Knud og Kesten var det alligevel sin egen sag. De var næsten giet til hinanden, det havde da været forældrenes mening. De sad med hver sin gård i Landslev …

Men Knud brød sig nu ellers ikke om at få mere end én gård, når så skulle være – – han sad meget mere trygt med den ene, den der var hans: arvet og tildelt hans slægt af Landslev jorder.

Var der nu ikke kommet bynyt, at Nilavs skulle sælge, så var der vistnok hellerikke kommen forandring ligestraks.

Knud holdt meget af at høre nyt, men han led ikke forandring.

Han grublede frem og tilbage det meste af en ugestid – skønt der var egentlig ikke videre at gruble over.

Kesten og Knud tilsammen, det var så lige til, det var ikke til at ta fejl af. Kesten var en køn voksen pige, det var ikke at klage på.

Men to gårde: det ville blive bagvendt for Knud at råde over anden jord end den, han havde arvet og var født til. Alligevel når nu skæbnen ville det sådan – Knud flyede ikke sin skæbne.

Søndag eftermiddag gik Povls Knud gennem sin stakhave ind til sognefogedens. Nu skulle det være, for nu var det meningen. Bejles skulle der, enten han traf sognefogeden eller hans datter, den første den bedste.

Men Per Nilen var gået i byen. Kesten sad ved vinduet og syede.

Siden hun havde været på højskole og ude omkring – helt ovre i Jylland havde hun haft plads – så syede hun og sang, roser og lærker og blå kærminder syede og sang hun, men gærne ganske stille ligesom for sig selv – ikke som før når hendes

raske viser, af de gamle fra 48, skraldede lystig gennem gård og stakhaver, ligesom hele byen sang med. Højskolesangene var hun ene om.

Kesten sad ved sovekammervinduet, som vendte ud til haven, og nynnede og broderede og så ud over de vide marker mod stranden. De var skinnende grønne af forårsvejr.

Døren ud til stuen stod åben. Knud gik lige ind i kammeret hos Kesten. Han tog plads ved det lille bord under vinduet overfor hende og med ryggen mod sognefogedens omhængsseng med det blå og hvide lærreds forhæng.

– Je fik isinde at se herindenfor, hvordan du hår ded, Kesten. –

… Var der højtidelighed i luften? Kesten satte et rask blik op på Knud:

– Jo tak, je hår det forresten ellers rejtig godt – ved det gamle!

– Nå, det hår du. Hm. Er din fåer itte hjemme?

– Han gik vist et lille vend om til Nilavs.

– Er der køver te gurend?

– Itte endnu, men der kommer nok.

– Der skal jo ske nogen forandring engang imellem! sukkede Knud.

– Ded ka vel osse være godt.

– Jo, sågu, når det er til det bedre … Hvad je ville savt, Kesten, har du tænkt på nogen forandring for din del?

– Je ved itte, hvad du mener.

– Je mener, sa Knud med vægt, at som det nu engang er blevet, så er det jo meningen, at det ska være vos to: at vi to ska hå enander … Det er de to gårde, det ser næstendels ud til, som

at de sku tvinges til at være in. Så kan det være meget godt, at Nilavs vil sælle – for trej gårde det blev dog alt formeget. Det er der ingen mening i. Man ska datte være ejer af den håle by. Men to det ku kask gå – og hvis det sådan ska være … ku ded itte lade lisådan, Kesten?

– Ded ku ed kask nok! sa Kesten hen ivejret.

Knud havde talt sig op: Og hvem andre sku det vel være end vos to, vi ka jo osse nok sånen li enander.

– Ja, afbrød Kesten og så på ham. Hun følte, at som Knud sad her og snakkede alvorligt og ligetil om sagen, som den var uden nogenslags højtideligt lyveri – sådan holdt hun af ham. Men –

– Hvad så mer, Knud?

– Givtes ska vi vel bægeto, og hvem ska vi vel tåe … vi kender enander så godt.

– Okja! sukkede Kesten.

– Man sønnes jo næsten osse, det er synd at skille de lodder ad, som kan blive til én ejendom, når de kan komme sammen … men der er rejtnok osse et fåle bryderi ved det. Og hvad ska man vel med det?

– Dav ud og dav ind, sukkede hun. – Hvad glæde ska vi to få ud af ded?

– Gider du være øver det, Kesten?

– Je tror ded bliver fåle kedele. Vi hår ded osse godt som vi hår ded!

– Javelså, men vi sku vel forandre vos engang, og man ville gærne vide, hvad man hår at rette sig etter.

– Du bryder dig ikke om det uvisse, om det der er spændende.

– Næj, je læser ingen romaner! – Det var en mild spydighed. Selvom ikke Kesten havde tilbragt sin tid med læsning, så havde hun været ude på en romantisk tur: på højskole og ovre i Jylland.

– Det er vel heller ikke nødvendigt, sa hun stille og strakte sig over mod vinduet. – Se hvor kønt der er ud over markerne. Her sku vi alder ha lov til at gå og kede os!

Knud forstod hende. Det var igrunden også det, han havde ment. Han fandt blot ingen ord for det. Kesten var sådan bedre lært.

– Ja, så tåer je korren! sa han med et smil.

– Du har ingen kurv fået her Knud! svarede hun. Du har hellerikke bejlet. Vi har siddet og snakket om sagerne som gamle venner. Skal vi itte sige sådan og la alting være ved det gamle.

– Vi får se, hvem der føst skivter om! sa Knud og plirrede med øjnene. – Han tænkte pludselig, at Kestens sindelag var "romantisk" nok til narrestreger, hun var indspekkeleret.

– Men nu ka dutte bagetter sige, at je har gået og holdt dæ for nar! sa han lettet over at have rystet ansvaret for pigens fremtid af sig.

– Er vi holdt for nar, ska vi være lige goe om det! svarede hun. – Sæt dig nu båre ned igen. Nu kommer faer og Nilavs.

2

Foråret står tidlig op ude ved kysten, og det er så frydefuldt, at der nu bliver grønt igen, og at der løses op for vejret som lå bundet i den stive vinterkuld.

Der er et gny ude ved stranden, når foråret kommer, men sidenhen, altmens det tør og gror over markerne, bliver det ensformigt, tøvejrstrist. Jorden sluger den sidste sne og drikker hver en dråbe solskin uden at blive rigtig tør og lys og tjenlig til såning, og det er den samme mørke hidsige østenvind, "påskeøsten", der blæser.

Lærken vimler oppe i det blå, det gør den hver stund på dagen hver dag. Markerne er fulde af vibeskrig – – den vibe skriger, fordi hun vil skrige, ikke fordi hun har noget at skrige for. Den 23. marts *skal* hun ha tre æg i reden … om det er det, hun tar på vej over?

– – Men når gøgen kommer, så er sommeren inde. Nu får markerne deres skiftende skær. Kornet højnes, og det bliver kendt, hvor jordgrøden er, hvor sandet brænder, og hvor regnen gør godt, og hvor blæsten gør skade.

I sommeren er der forskel på ager om ager, i efterår på byger og blæst, i vinteren på frost og fygen, men i forår er der ens allevegne.

Gøgen kukker.

Den bor på åsen ved kysten. Dær sidder den skjult etsteds i løv eller græs, hvor ingen ser den, og ringer sine underlige klokkeslag.

Ovre på den anden side fjorden på den anden ås svarer en gøg igen.

De to ringer sammen fra dybet af den disede sommerdag.

Fra kyst til kyst det er kun et fuglenæbs trille. –

Hist – her … hist – her, synger de til hinanden.

Det er gåder de ved, som er dem imellem.

… "Kukkuk under ø, skal jeg giftes eller dø?" …

– Men når gøgen har set syv høstakke, så siges der, at den kukker ikke mer. Den har sagt, hvad den ville – fra ås til ås har dens røst båret sommergåder ud. Ved midsommerstid synger leen og tier gøgen.

Da har sommeren fundet sin skæbne.

–

Det år var gøgen rent tovlig til at kukke.

Kesten kunne aldrig huske, at den havde kukket så højt og så længe ad gangen. Det var ligemeget, hvortit hun tænkte ved sig selv: Kukkuk under ø –? så tog han fat påny og kukkede helt mageløst længe.

Hendes sind var fuldt af sommerens gøgesang.

Hun syntes aldrig den havde varslet så dejligt før.

Men hvad var det der skulle komme? –

… For sognefogeden stod varslerne ingenlunde så favert. Det lod ikke rigtig til, han kunne få købere til Nilavs gård. At sige: han kunne ikke hitte en mand, der passede både med penge, udbetaling og det hele – for ellers var der jo nok, der ville have en god gård til foræring.

Nilavs havde sat sig i hovedet, at det skulle være straks. Han var nu ikke anderledes. Men en gammel sognefoged havde hele ansvaret for gården og for byen: for tid og evighed; at det blev i den gode – ja nogenledes gode – og gamle gænge.

Der var vel de, der kunne tænke som så: Nu laver vi ded, som vi bedst kan. Lad så dem sørge, som længst lever! Men det var ikke at tænke for en sognefoged. Han havde dette satans ansvar på sig for alle mennesker.

For gamle Per Nilen var ansvaret et nødvendigt onde. Han hadede det og frygtede det, men undvære det kunne han ikke.

Han spildte megen nattesøvn på sit ansvar.

– – Men nu traf det sig tillige, at Kesten ikke kunne sove. Hun havde med ét også fået "ansvar" på sig.

En aften sent satte hun sig til at skrive brev.

> Gode ven.
>
> Dengang vi to tjente i gårde sammen i Bygum, sagde du så tit, at du nok kunne have god lyst til at købe et sted på Sjælland, og jeg kan ikke rigtig mindes, hvormange procenter at det var, jeg skulle have af dig, når jeg kunne skaffe en gård, som passede for dig. Nu er der lige en tilsalgs her i vor by. Det vil jeg lade dig vide, for det var vist dit alvor. Du skal bare høre ind hos sognefogeden, hvis det er at du vil.
>
> Lev vel og mange venlige hilsener.
>
> *Kirsten Nielsen.*

Det er ikke nemt at komme i seng en sommeraften.

Og er man kommet der, kan man sommetider ikke sove. Skønt natten er fredelig stille. Men den er fuld af gåder.

Så sidder man op igen og ser ud – efter vejret: efter livet i den bløde, dybe nat.

Det gjorde Knud. Han sad og kiggede ud af vinduet.

Der var ligesom nogen puslede ude i stakhaven eller kanske var det på gaden udenfor. Han blev så underlig gådesyg og længselsfuld efter at vide noget ude fra det dybe. Han måtte derud en vending og se –

I stakhaven havde kærestefolk gammel hævd på at ty ind. Mangfoldige gange i de yngre år havde Knud med jævnaldrede knøse drevet den meget yndede idræt at udspejde kærestefolk og lure dem kunsten af – og han dyede sig ikke endnu. Af gammel vane listede han hen til høstakken. Jo, der stod et par. Han lyttede lidt til deres hvisken, der ligesom smæltede ud i sommernattens bløde summen fra marker og kær.

Så listede han sig hen til hegnet, bøjede bukketornenes rakler lidt tilside og lod blikket glide ud i vangenes tåger.

Der var dybt over land og strand i det grænseløse: så trættende øde – segnende ens.

Men så man nøjere til, steg der tågestrømme op af markens lavninger og delte vangen i små øer, som havde disse stille tågestrømme imellem sig. Det var som nye lande steg af ødet, nye gåder randt ud af sommernattens knugende glemsel.

Det kom somom der skete noget, somom der var noget, men alting stod stille og der var intet. Hvad er det man vil mindes som synes glemt, og hvad er det man vil vide ud af denne store manende dis?

Og så sker der kun det, at dagen ulmer og bryder frem, i morgen som i går. Det er kun en hverdag som stunder.

Knud lod grenene glide tilbage, han slappedes og tænkte på at sove.

Da lød der tunge trin, langsomme, lidt usikre trin af en som var stommelvorn på benene. Knud måtte se, hvem det var. Det

var altid værd at vide, hvad lidet der hændte, om virkelig noget kunne ske på denne tid af døgnet …

Så var det ingen andre end Nilavs der kom traskende ude fra marken. Det passede vist som folk sa, at selv om han lå om dagen og var farlig simpel, kunne han godt rende ude om natten.

Knud stod ved indkørslen fra gaden til stakhaven. Goavten!

Det jog gennem Nilavs som et ræddeligt syn: Goavten, Knyd, du hadde ligodt nær køsed mæ!

– Ja, du blev nok helt bavsed. Sikke osse sent du hår væt i marken.

– Je vå ude at se til føløget, svarede Nilavs. Mæ ska jov tå sæ å ed, når mæ hår ed, og gid mæ vå vel av med ed.

– Ded haster vist itte så stærkt for dæ endnu.

– Jov! Ded katte svåre sæ mer. Nå'tte je er søverin [Note 3)] øver det, så ve je itte hå med ed og gøre. Sånen som je vil, sånen vil tiderne itte mer, og je vil den unde plave mæ itte splitte mæ ad og slæve mæ ihjel for at følle med tiden. Næj, min poletek den er spilled bankerut. Nu ka I ander se, om I ka klåre jer.

– Mæ kommer te og strebesere sæ! tilstod Knud.

– Jovelså, splitte sæ ad! vrængede Nilavs. Men ded er sånen et nydeligt vejr!

De tav lidt og forstod hinanden. Så sagde Knud: Je sønnes helles ded bliver lidt kuldet nu!

– Der gik en svag isning af gry gennem den hede nat.

Nilavs nikkede. En go måren!

Han stavrede nedad gaden mod sin gård. Over den hvide væg gled skygger af alt som rørte sig her i natten.

Knud var træt. Det var som nattens løndom havde suget af hans kræfter – og nu steg den sittrende isning af gry – så døde det altsammen.

Der kom en ret høj og noget duknakket yngre mand gående tilbys. Han havde en god støttekæp i hånden og var tarvelig klædt i selvgråt vadmel. Ved den første gård i byen spurgte han sig for, hvor sognefogeden boede. Knud, som holdt i porten med køretøjet, viste ham vej, og uden flere ord drejede den fremmede ned ad sognefogedens stræde.

– Har du set ham før? spurgte Knud sin husmand, mens de spændte hestene fra.

– Itte ded je ved av! svarede husmanden.

– Je sønnes, je hår set noven der var ham lig, mente Knud. Men je kan itte komme på tanker om, hvor det var.

Ded vå helles in kål der itte snakkede over sig. –

– – Kesten kom rendende over gårdspladsen med en strippe [Note 4)], dengang den fremmede karl trådte ind ad porten.

Han foer imod hende. Hun rakte hånden ud.

– Velkommen, Kresten. Hun smilte listigt: Er det dig? Jo, nu kan je nok se, at jeg hår set dig før.

Han blinkede forstående: Jov, at tøt osse, a hår kjend dæ en gång. – Ded ku vær vi ku blyw kjend jen gång te. – Æ di fåer hjem, sku a spøre?

– De er i lav med at få mad. Nu ka vi føls ad ind.

Kesten satte strippen fra sig og gik foran.

Sognefogeden sad for bordenden, karlen, husmanden og drengen bagved bordet. Pigen stod forved og var ifærd med at

bære fadet ud. Sognefogeden rejste sig og bød den fremmede hånden. Tjenestefolkene gik i det samme. Kesten tørrede bordet af.

– A hår hørt, te do hår en gor og sell.

– Joov, svarede sognefogeden, langtrukkent, tilbageholdende. Der er in mand her i vor by og nok vil hå solgt, og han hår osse snakked te mæ om, at hvis der sku vise sig en go køver, så sku je følge ham derhen.

– Vi hår lov te at snakk omet, og si om vi ka kom terætt. A er helles fra Jyllan, men jen ka jo da skivt plads.

– Sikke så du ku få sinde om at komme helt herøverad?

– Såen ka et go!

– Du sønnes kaske itte rejtig om at være hjemme?

– Såmæn gør a så. Men a kan li å si mæ om. Og er det jord I hår, som der kan grov nuer i, så –

– Joov, ded mangler ded helles itte på. Jooren æ mæjed årdeli, og noved å ed er kaske nok noved af Danmarks bedste jovr. No ka vi se på saverne … Kesten hent vos en gang at drikke.

– Men Kesten havde sat på bordet oppe i mellemstuen.

Nu måtte hun frem og gøre rede for, at hun lige straks havde opdaget, at hun og den fremmede karl havde tjent i gårde sammen ovre i Jylland. – Og det skulle så træffe sig, at han skulle komme herover!

De havde meget at snakke om fra den tid de tjente i gårde sammen og hvordan der nu så ud. Det var allerede to år siden. Og sognefogeden hørte opmærksom efter. Da middagslavet var forbi, og folkene var kommet i arbejde, fulgtes han med den ny køber, Kresten Wollesen fra Bygum, hen til Nilavs.

Der var middagslavet endnu ikke forbi. Nilavs havde ord for, at han "passede sin mad og sin middagssøvn", men han foer op af sengen med usædvanlig fart, da han hørte Kræns røst, der gjorde ham voldsom nysgærrig. Så stod han og holdt sig ved bordpladen med den ene hånd og gav gæsterne den anden: Gdav, gdav, sid nør – op for bordenden, Pær.

Sognefogeden tog i sindighed det højeste sæde, og Kresten fik det mageligste, da Nilavs fik slæbt en lænestol ud fra kakkelovnskrogen til ham.

– Her hår du så en køver te gurend, Nilavs, mælede Per Nilen – og ded endda en mand lige helt øvre fra Jylland.

– Ded vå dov kånstigt, svarede Nilavs. Hår ded ku spøres derøver?

– A er tavn herøvr en bette tid, og si te no folk, a har vån po højskuel sammel med, og så hørt a om den goer der var tesalgs. Så tænt a, det ku åller gyer nuer og spøre sæ for.

– Nej dovheden, hva sku ded ku gøre? sa Nilavs.

– Og ka vi itt komm terætt, vedblev Kræn, ku ded hæns der var et styk kræ du vild sell. A handler osse lidt med høveder – helle og et par hæjst?

– … Ve dutte stop … stop piven! stønnede Nilavs overvældet. En mand der både handlede med gård og høveder og bæster sådan uden videre … ded var endle en fåle kål ham!

– Ded er en mand der er kendt rundtomkring, sa sognefogeden. Han kender osse vo Kesten fra den tid hun havde plads –

Nilavs vrikkede med hovedet i stor undren: Ja, sikke dov ded ka go te – at de ka sånen være kendt.

– Nu ku vi jo godt gå ud og se på ejjendommen, sa sognefogeden, da de havde fået piberne stoppet. – Nej vi trænger elles itte te noget inu, Nilavs, vi hår bår ædt og drukket … men du trænger vist te at få end ett [Note 5)] par bukser på.

– Ja, det er da rejtigt, svarede Nilavs. Ded er den un plav mæ osse sandt.

Så traskede han ind kammerset.

Inden aften var den tredje gård i byen tilstået Kresten Wollesen.

Sognefogeden var igrunden ikke helt tilfreds, for der vankede knap så høj pris og så stor udbetaling, som Per Nilen gærne havde haft æren af at have opnået, da han havde haft bryderiet med det ansvar. Men den ny mand var vist rele nok.

– Han var sådan en dejlig rolig mand, sa Per Nilen til sin datter, da gæsten om aftenen var kommen tilro i sognefogedens mellemstue.

Nilavs var særdeles veltilfreds, da han ved midaftenstid sad for sin bordende og fortalte sin karl og sin husmand og sin hyrdedreng om, hvad der var sket.

Gården havde fået ny ejer.

– Det er en maesløs kål ham Kresten Volen eller Kresten Olen, eller hvad ded er han kalder sig. Han køver ejendom og han køver bår kyer og bæester og gresser på mårked. Der er ikke den ting eller del uden han vid, hvad pris ded hår. Men han siger helles itte så fåle meget, men han er sånen ude om sig hele tiden. Og han roser itte noget, men han laderer [Note 6)] da heller itte uden en gang imellem. Han går og grobleserer – kos, hvor han ka gå og glo og groblesere.

– Je sønnes ded er så kånsted vi ska hå en jyde her i gurend! ytrede husmanden.

– Ja, er ded itte mærkelit, svarede Nilavs. Danmark er ligodt et stort land, så mange forskellige slavs folk her er.

Kresten skulle rejse med det samme for snarest at komme igen og overtage sin ejendom. Om morgenen, før han tog afsted, var han ene med Kesten et øjeblik.

– Tillykke med handelen, sa hun. Det glemte jeg vist at sige i avtes.

Han holdt fast på hendes hånd: A sæjer tak for et, Kesten. Ja, goeren fik a køvt – den var helles dyr nok, men du ved wal, hvorfor a hår køvt den.

– Ja, jeg ved! hviskede hun og mærkede, at blodet farvede hendes ansigt.

Kresten knugede hendes hånd mere hårdt.

– Så sæjer a it, a har køvt dyrt!

– Derpå rejste Kresten af gårde for des snarere at komme igen.

Men hele den dag gik Kesten og var så underlig sorrigfuld, kun engang imellem smilte hun. Og hun tænkte ved sig selv: Hvor turde jeg vove det. Jeg bliver vist aldrig til menneske mer. – Hun havde ligefrem grebet ind i tilværelsens gådefulde gang og styret den med egen hånd. Ville ikke skæbnen straffe hende for, at hun uværdige handlede med gårde og drog fjærne landsdeles folk tilbys?

Men om aftenen, da alt blev stille om hende, og hun så heltud, hvad der havde tildraget sig, så det i sine tanker og med sine øjne, da slog hun begge hænder i dynen og lo. Lo drilsk og

lykkelig af hjærtenslyst og af dem allesammen. Nilavs og sognefogeden og Kresten – og Knud.

For det var hende alene der vidste religheden – gåden!

Knud følte sig underlig tilmode, da han hørte, at jyden havde købt Nilavs gård. Det spurgtes jo inden sengetid samme dag. Han havde så småt slået sig tilro med, at det nok ikke blev til noget med Nilavs gårdhandel. Nu kom det så akavet – jyden hovedkulds ind ad døren. – Hvad var det der skete?

Da Kresten var rejst, kom sognefogeden ind til Knud og viste ham det hensyn udførligt at meddele ham sagen i dens sammenhæng: hvad jyden havde sagt, og hvorledes sognefogeden endelig fik ordnet handelen til begges tilfredshed og mindst til sin egen.

Knud syntes, at det var "pændt" gjort af sognefogeden, men lagde iøvrigt ikke så meget mærke til de myldrende enkeltheder, som han ellers havde villet overfor et gårdsalg. Han syntes, at der kunne ligge noget bagved, som Per Nilen ikke vidste. Og da han hørte, at jyden kendte Kesten fra den tid, hun var i Jylland, måtte han to gange spørge om, hvornår den sidste udbetaling faldt, og om alle hestene fulgte med. For han ville nok ha købt plagen af Nilavs.

Nej, der var sådan noget eget ved detteher!

Knud anede gåder og sansede skæbne.

Han tog i marken for at pløje, men hele dagen stod det ham i hovedet, at noget ukendt var nær. Det var, som når en dunkel drøm gav svie i hukommelsen og en lys nat uro i søvnen, at høre bynyt og ikke vide nogen relighed for det.

Nu skulle der komme en helt ukendt mand tilbys, som dog kendte sognefogedens Kesten, og han skulle bruge de heste,

Nilavs havde ejet.

– – Da Kresten en tid efter overtog gården og kørte i marken første gang, stod Knud i stakhaven ved gabet i gærdet og så, hvordan jyden brugte hestene.

Det var en ganske tidlig morgen i maj. Folk var lige sidt op.

Tågen dirrede tynd og gennemsigtig over markerne. Fra stald og mødding steg der en røget lugt, og en luft af mug kom der fra lo og stænge. Det var denne gamle em af byen. Man lagde kun sjælden mærke til den.

Nu kørte Kresten Wollesen i marken. Det var på den tid andre gik ind og fik davren. Han skulle nok vise, at han kunne komme afsted i rette tid. – Ja, Nilavs havde vel osse været noget tilbage med arbejdet. Der kunne være rigeligt at ta fat på.

Men det måtte alligevel være unneled [Note 7)] at køre ud på sin jord så alene og ukendt. – Hvordan mon det mærkedes? – Det var næsten synd for manden, han vidste kanske ikke, hvor tidligt han var kommen pågled. Så kunne han jo ha biet og set en anden køre ud først. – Hvis ikke netop det var, at han ville vise sig!

Han kørte ellers ikke for stærkt. Den brune og treårsplagen fik lov til at drunte, som de bedst ville. Nilavs, omendskønt han var et skrog, fik dem da til at gå oprejst. For han holdt fast på linerne. – Denne … det var ligesom, han kørte med et par kør … han hastede ikke, men det led ellers godt derudad alligevel. Nu var han ved den store lod. Knud skulle derud ved siden af. Han ville dog skynde sig ind og få davren for ikke at komme altfor langt bagefter.

– – Kresten Wollesen havde pløjet et stykke, da Knud kom for at stikke tidsler på sin kornmark ved siden af.

– Godav, sa Knud. Nå ded er så den ny mand?

– Ja, det er så. Godav.

– Velkommen til bys.

– Tak for ded.

– Sikke tile du er påfære.

– A vil gjæn ta tien iavt.

– Ded ka osse være rejde. – Hvad mener du om sæden, står den lisågodt her, som hvor du kom frå?

– Forårssæden står wal så godt. Vintersæden tøkkes a nok er ledt obag, men det sir helles ud te en gue høst.

– Jovistså, ded ka man da itte sige andet, end at det gør.

– Men her trænger til at blive arbejet på den goer.

– Jov, ded er nok mulig. Men du er vel nogenledes tefreds med handelen.

– Å vil it klav. Nær joeren kommer i drift kan en osse gi mier.

– Ded er der itte noget ivejen for.

– Her er for lidt kreatur, men det blyver bejer.

– Ja, du er vel sånen lidt handelsmand.

– En bette handel har a slaven av og te … Hår do nue der stoer for tiden?

– Næj, næj ded vil jeg itte sige, at jeg hår. Sånen lige i øjeblikket. Novet tesals lige for tiden ded hår je nu itte … For … ed … du ve vel itte sælle den røde plag? kom det lidt forlegent.

– Det ku wal hænds, foer a det for en, a tøks den er wær!

– Hvormeget ku du forlange?

– Sån femhunner kroner, såwal.

– Ded er lige lovlig meget. Jo, ded er vist rigeligt.

Kresten rystede på hovedet og sa i fortrolighed: A tøks itte ded ka blyw stuer ringer. Men ved det vi er naboer – a vil bye dæ

plagen, som han stoer dær for fihunner og femoghalfjes. På marked sæller a den itte under de fem.

– På mårked, sa Knud. Der plejer de heste itte at komme.

– Det er da dær vi skal hannel.

– Javelså, det er æ ed nok – men …

– Do hår plagen på hånden for det a hår såe [Note 8)].

– Vi ka snakke om ed. Du ku se ind te mæ, når det passer dæ. Du har alder væt inde i min gård.

– Tak, det skal a, nær a foer stunner. Ka vi itt kom terætt om prisen, ku vi kahænds bytt po en åen moed. Om itt do hår nue og ska sell, ka vi da si po et.

– Ja, ded kae vi da, svarede Knud lettet. – Nu har je sinket dig i dav – så ka du sinke mig en åen dav!

– Jen ska da og ha tid og bruge munden! svarede Kresten og satte sine heste igang.

Knud skrånede over marken hen at stikke tidsler. Nu havde han budt den nye mand ind hos sig. Nu var de kendt.

Der gik endel bysnak om den nye mand. – Selv snakkede han nok ikke ret meget. – Der blev sagt, at han ville være sognefogedens svoger [Note 9)]. Det var svært som jyden og Kesten var godt kendt – og det havde de nok osse været før. De kunne sletaldrig mødes en gang, uden de skulle stå og snakkesammen.

Knud havde hørt om det. En søndag eftermiddag, han mødte Kesten på gaden, højpyntet og med hvidt forklæde, kunne han ikke dy sig for at drille:

– "Knejs Kesten, der er bejlere i byen!"

Men hun svarede ham lige så rapt: – "Du ska'tte bry dæ om Pæes ges [Note 10)], førend de bliver stejt!"

Og dermed var hun afsted igen. Hun blev vred. Det kunne da vel endlig ikke være noget at blive harm over. Sådan havde de jo såtit drillet hinanden.

Men Kesten var ulykkelig, for hun kunne sletikke døje at blive drillet nu, og de lod det ikke være. –

Hun havde i varm kådhed og tøset eventyrlyst vovet sig langt ud med den gårdhandel. Hun ville ikke være nar for det: at hun havde slæbt jyden tilbys. For det hele var så alvorligt, meget mere alvorligt, end nogen kunne tænke sig. – Og så var det ligesom de gjorde nar af Kresten osse, når de drillede hende. Det kunne hun allermindst udholde.

For hos ham var der netop noget – det ingen måtte gøre nar af.

Han var den stærkeste, tungeste mand, hun havde kendt, – men så var han osse så troskyldig og god.

Kesten kunne blive gal på alle mennesker for hans skyld.

Men hun kunne osse blive gal på ham, fordi han ikke var som de andre.

Han kunne sådan stå og stikke af i bare ugidelig, halvflov tværhed. – slide og slæbe det var han hidsig nok på, men han var ligesom han var doven, når han var sammen med folk.

Hun glemte ikke den aften, de havde et lille gildes – sognefogeden ville gi en smule lejkøb på handelen, han syntes det hørte ham til, han var både udenforstående og med i det hele. Der var Nilavs og Kresten og Knud og et par bymænd til foruden sognefogeden. Kesten gik for borde og holdt øje med dem, men hvor "ærkede" hun sig dog over Kresten, han sad som

ingenting kom ham ved, som han ikke gad set nogen for sine øjne, langt mindre snakke til dem. Og hvis han endelig lukkede munden op, følte hun, at dette skulle han aldrig ha sagt, det kom så akavet. Sommetider lød det ligesom han var farlig stor på det, helt pralende, og lige derefter sad han som sletingenting.

Der var nu gået en månedstid siden dengang, og det var nok blevet lidt bedre, han var blevet noget mere vant til at færdes med folk, og sognefogeden sa, at Kresten havde en god forstand på, hvad han snakkede om – selvom ikke det var så meget han snakkede, men Kesten havde stadig den sikre pinende følelse af, at han lønlig blev holdt for nar.

Det skulle han ellers passe på!

Endnu var der ikke noget imellem dem, sådan rigtigt!

Og hvem i verden hun skulle ta, hun ville hverken eje eller ha en, som enhver kunne gøre nar af!

Det skulle hun love for!

Men om aftenen, da Kresten efter at have siddet og talt med sognefogeden, rejste sig og bød godnat, og Kesten følte hans håndtryk og hans øjne – så foer hun lige ind i seng og græd af hjærterørelse og arrigskab.

Og hjemad gik Kresten med stride tanker om en tung, livløs pigehånd og et par brændende øjne. Han kunne ikke få det til at passe sammen.

Hun var endda en sær en!

Den hånd og de øjne, løj de? Nej da! Men løj øjnene ikke, så måtte hånden osse fatte stærkt ligesom hjærtet. Eller var det hånden der løj, da den lå så død i hans? Eller ville den netop ligge sådan … en elskovs døs? Nej, ikke sådan: vågen og villende

skulle deres færd være, hans og hendes, det var kærlighed. Denne valne hånd var ikke til at tro!

Kresten grublede langt på et kort stykke vej.

Da han stod stille i forstuen og hængte sin hat op, spurgte han sig selv ganske tyst: Mon hun er dig værd?

– Han kunne blive så træt, uudgrundelig træt, så han ingenting ævnede, ingenting anede.

Så sov han ind. Men om morgenen, da han vågnede og mindedes, rejste han sig brat.

Vel er hun dig værd! sa han. Og er hun det ikke, skal hun blive det. A vil ta kampen op.

A vil ta kampen op mod alt det, a itt forstoer!

Tiden gik. Det var høstens tid, og den gik rask. Nætterne var korte, og dagene lange. Det gjaldt om at få mejet og vejret sæden, alle tanker stod til kornet og alt håb til at få det vel i hus.

Kresten levede i arbejdet. Hans drøm og hans mål var at få hvert eneste strå bjærget. Thi det var altsammen opgroet til menneskers gavn – og såvidt han ævnede, skulle intet falde til jord, som burde fylde i laden. Kresten var påfærde tidlig og sent. Han kørte svingende læs i gårde, og han bøjede sig ofte efter et par spildte vipper. Han troede på høstens gaver.

Det var nemt at se, han var påholdende, men han gav sine folk en kost og en dagleje de kunne være tjent med. Det blev der sagt omkring i byen. Jyden var en mand der havde mening om, hvad han havde med at gøre.

I god tid fik han indhøstet, og til samme tid blev Nilavses aftægtshus færdigt. Nilavs havde boet i gårdens mellemstue, han var der kun om natten, for om dagen gik han på høstarbejde med de andre.

Folk sa, at Nilavs var blevet arbejdsivrig nu, siden det ikke længer var hans eget, han skulle slide i.

I høstens tid var alt så frydefuldt. Der gik som en glad sang gennem hele værket. Og Nilavs var med. Han tjente sin dagleje. Det var noget andet end at skulle give dagleje ud. Og jyden var en rele mand at arbejde for.

Nilavs og Kresten blev enige om at holde stort høstgilde. Det skulle så tillige være en slags afskedsfest for Nilavs. Han skulle være bedemand og byde gæsterne sammen.

Nu var det ikke meningen der skulle være rigtig mange, det var da ingen begravelse, men kuns et høstgilde, hvor ellers kun høstens arbejdere plejede, at blive indbudt. Men Nilavs blev ved at gå omkring med silkeklæde om halsen og blanke træsko: som beemand. Hvem skulle han vel egentlig skyde fra. Nej, af de gamle, indenbys folk kunne han da ingen gå forbi.

Men så måtte der osse købes flere varer, og Nilavs kom slæbende med en hel favnfuld papirsposer fra købmanden.

– Ska hiel sovned med? spurgte Kresten med et listigt smil.

– Ded ska du alder bry dæ om, det råder je for! svarede Nilavs. Han syntes ikke, det var ord at sige af den nye mand i gården.

Men Krestens husholderske, som han havde haft med fra Jylland, hans søskendebarn, Karen, hun stod i døren og sa: Kom kuns hid mej det, Nilavs, her er plads nok.

Se, hun var en dejlig pige! –

Så stegte og brasede de i flere dage.

Den store aften stimede folk ind i gården. Stuerne blev fyldt af karle og drenge, husfolk og gårdfolk. Sognefogeden, som boede nærmest ved, kom noget sent, da de havde sat sig

tilbords. Han stod bred og bøvet i døren og bød: Goavten allesammel, og tak for sisth! … jo, tak, je ska nok få et sæde, Nilavs. – Ded er dov endle en forfærddelig hov mennesker, du hår fåt savt te – hår du nu osse bied alle de? hviskede han.

– Ja, gudfadderskelovogtak, ded trovr je da nok, je hår! sa Nilavs, han stod og trippede og vidste knap, hvad ben han skulle stå på, i aften fejlede benene ikke noget. – Men du ska se og få dig et sæde, Per, mens maden er varm.

Nilavs og Per fik plads ved den nederste bordende.

Så hørtes der en stund ikke andre lyde end de, der vedkom flæskestegen.

Men sognefogeden sad og tænkte på, at her vel burde siges et par ord for lejligheden, da såmange mennesker var samlede. Der var bare det, at han vidste ikke, hvordan han skulle få det sagt. Det er ikke sånemt, at snakke på prent!

Men så rejste den gamle skolelærer Hansen sig. – Ja, han var da osse nærmest til det. For han kunne, og han vidste, at han skulle. Han havde indsigt i det. Han tog stemningen fra oven af og førte den nedad og så fra neden af og førte den opad.

– Vi er i aften samlede til et mindemåltid, hvor vi tager afsked med Nilavs Nielsen som gårdmand her i byen, og tillige holder vi høstgilde og glæder os over, at vi fik sæden rigelig og god i hus. Sorrig og glæde de vandrer tilhobe – med tungt hjærte så vi, at Nilavs blev svagelig, så han tilsidst måtte afstå gården, men vi byder den nye ejer velkommen og ønsker held og lykke for ham, og at han må stå i det samme gode forhold til byens folk som hans formand …

… der kan være mange brydderier ved at styre en gård, og vi har ikke alle lige gode kræfter til at overvinde dem. Nilavs havde

aldrig mange kræfter, og han var hellerikke af de ivrigste til at bruge dem, og til at øge sin velstand …

… vi skal da ikke klage, når nye kræfter kommer til og afløser de gamle. Det er godt at ungdommen blomstrer, det er tidens gang og Guds egen styrelse i evindelig visdom, at nye kræfter afløser gamle svagheder …

… Nilavs Nielsen var ingen foregangsmand og ingen tilhænger af nye tiders tanker. Han afholdt sig fra at bruge kunstgødning såvel som fra al deltagen i folkelig vækkelse …

… men han var en god mand i sin by, redelig i al sin færd, tro imod gammel skik, villig til at hjælpe sine bysfolk, god til at gavne sit sogn og sit land, hvor han kunne …

… her er i mangt et godt spor for hans eftermand at træde, og vi ønsker dem Kristen Olsen lykke dertil og endnu engang velkommen, men for dig Nilavs vil vi bede, at den højeste i Himlen må gøre din alderdom lys og styrke dine svage kræfter, så du endnu i mange år kan vandre iblandt os, indtil Vorherre tager dig op til sig, hvor der ikke findes svaghed og møje!

Så hævede gamle skolelærer Hansen sit glas.

Han havde talt og talt just som han skulle og burde ved denne historiske lejlighed. Disse vare ordene: ikke prædiken, men recension af ærnet. Hansen katekiserede over Nilavs Nielsens tilværelse.

Da stimlede alle til for at klinke med Nilavs.

Han vaklede lidt, tårerne løb nedad hans kinder, skønt han tappert vred mund for at holde dem tilbage. Han så i tåge en flok mennesker bøje sig hen imod ham – og han holdt såmeget af dem allesammen i mange år …

Dernæst kom de med deres glas til Kresten.

Han skyndte sig at drikke sit glas ud.

Tak, sa han. A tøks itt her er så møj å gør sæ te o! –

Så begyndte dansen i øverstestuen. Der var ikke udenbys musik, for det var jo alligevel kuns et mindre gildes. Det var Jens Kristian, Nilavs' tjenestekarl, som spillede. Nilavs havde altid sådan mærkværdig dygtige folk, og han satte stor ære i sine karles fortrin for andres.

Jens Kristian gned fiolen, og det var som tonerne raslede gennem loft og lermure. Og det var den gamle vals – "den vi havde kartofler i ifjor".

Da sås det syn, at Nilavs dansede. Det var knap nogen mindedes at have set det før. Han svang sig stivbenet svævende i en sirlig mellemting af vals og hopsa. Og han blev ved. Han drev sig op til en svejtrit og snoede sig tilsidst i de gammeldags turstykker, som nu næsten var glemt. Men Nilavs, den faste tilskuer ved det sidste halvhundredårs gilder, huskede turstykkernes kringelgang: Kontrasejre, Sværmen og Okseko, Kvadrillen, To-tre-fire og halvfemte turen og Det lille f.

Han havde en følelse af, at nu burde han danse med alle de piger og koner her var, men han nåede ikke rækken ud, før han segnede i en krog og blev hængende på bænken.

– Du er jo tovlig, mand! sa sognefogeden. Man sku ikke tro, at du havde væt sånen næstendels sengeliggende i flere år.

– Ve du hulde mæ din kæve i, sovnfove, svarede Nilavs. For iavten går en godt – imårn så er gildesed forbi!

– Nej, han er sku meget værre at trækkes med end in af de der render på landevejen! sa Pær Nilen og gik ned i stuen, hvor der spilledes kort.

– Hva mener du, Karen, sa Nilavs til pigen, han sidst dansede med, det var Kresten Wollesens husholderske: Ka je'tte mer?

– Det ka do sajt, svarede hun med sin bløde stemme. Men do må wal heller hvil dæ lidt føst.

– Kaske nok ded. Men stod je helles itte godt på mæ lige te ded sisth?

– Jovda, det var it og klav po! – Skal a hent en tår øl til dig?

– Næj, bliv nu båre siddende. Je ka nok sæl gå, ve je hå noget. La vos nu sidde i al malighed og snakke lidt om 'ed. Sønnes du itte ded er et pændt gildes vi har gjort? …

– – Se te Nilavs! sa Kesten. Hvor han ka være med!

– Han bejler nok te Karen, svarede Knud. Ded er foresten osse en pænd pige.

– Å mon osse det sku blive ham der kommer te at bejle der! lo Kesten.

– Ja, man ka'tte vide det. Når føst der går ild i de gamle huse – så …

– Pas du på dit eget, Knud, det er itte af de nyeste. Du har osse hat dine øjne derhenne …

– Je hytter mæ nok, svarede Knud listigt. Men hvordan mon ded går med Kresten, je sønnes itte han er noget rejtig om sig i avten?

Hun svarede ikke, men rejste sig straks efter og gik.

– Kresten stod opad en dørstolpe, synlig tynget af vanskeligheden ved at skulle se munter ud. Han følte sig uhyggelig tilmode, hjemløs i dette meningstomme virvar. Hvifor rendte disse folk rundt her i hans stuer. Hvad var det igrunden der morede dem så særdeles. – De dansede – kunne det være så rart?

Men når hans blik fulgte Kesten, ønskede han, at han var med i den livsglade dans – og prøvede han, syntes han det var tomt. Det var sletikke danse han ville. – Nej, virke, virke! …

Om hun forstod det? Hun smilede glad til mange, men når hans blik mødtes med hendes, var hun alvorlig og kold. –

Hun var grædefærdig, men hun *ville* danse – hun kunne ikke tænke på, hvad han havde at gruble over, og hvorfor han var så mørk mellem alle de glade – thi så skulle hun tænke det værste … om noget ondt lå og tyngede hans sind? Hvad ellers? Men hun ville ikke tænke, kun danse! …

– Herop med dig, Nilavs. Nu spiller de en rask en for dig og for mig!

– Jøss, min pige – det er da vel alder Bole Mads' Hamborger? –

– – Knud havde overtaget Nilavs gamle rolle som stadig tilskuer. At han mest så efter Karen havde Kesten opdaget. Han stillede sig hen hos Kresten og ville gærne ha indledet en passiar.

– Folk holder av å svede!

– De gør så! svarede Kresten. Det kan være, at jen aldrig skal hold sig tilbage fra det – så jen ku ta'; høstgildet lissom jen tog høsten. Men det hår a no it let ve!

– –

Først henad dagningen gik de sidste gæster hjem.

Kresten stod ude ved havelågen og trak vejret i den friske luft. Det kølede fra havet. Himlen farvedes i nordøst. Der var sol ivente. Græsmarkerne lå blanke i morgendug, og himlen var høj.

Han følte sig atter enligstærk.

Det var, som han fik sit mæle igen, han nynnede dæmpet, en dansemelodi.

… Kesten var endnu derinde, hun ville hjælpe Karen med et og andet, inden hun gik. Men hun måtte snart komme, og så ville Kresten ikke tie længere. Han havde tiet altfor længe … der havde jo ikke været stunder til det i høstens tid … men nu ville han sige det altsammen, for nu var han rigtig ved mæle.

Hvor den luft fra muld og hav var ren og glæderig – som hendes dans – som at tilgi og at elske. …

Han mærkede ikke, at hun kom, før hun rørte ved hans skulder. Så rakte hun ham hånden: Godnat, Kresten!

Han holdt fast. Kesten, hør hvad a vil sæj: no ret snart må do drag herind og blyw her ål dine daw, det er jo for din skyld a er kommen her. Å, Kesten, der var så møj, a vild sæj dæ … ka do wal vende dit sind te mæ? …

Hun kastede sig ind i hans arme, klyngede sig til hans skuldre og hulkgræd.

… min bette pigh, før var du så let og løstig …

Under gråd hviskede hun sin sorg: Kresten, hvorfor ka du sletalder more dig mellem vos her?

Det var, som hun blev helt borte i hans favn, og hun hørte hans dybe, godmælte stemme: Do mo hielp mæ, Kesten!

… Så sang lærkerne, natdisen svandt, solen stod op, og lyset bredte sig for en ny dag.

Bygningerne var lovlig små. I det hele pladsen for snæver. Først måtte der gøres noget ved stalden. Den var urimelig lav og lille. Kresten havde jo set det straks, men han havde måttet udsætte det. Der var såmeget andet. Høsten havde stået for, og gårdens drift skulle daglig skøttes. Kresten fik langtfra udrettet

det han burde. Han havde ikke rigtig fået taget fat endnu. Så var det påtide. Der var meget, som skulle bedres. Der var såre meget, der burde være ganske anderledes. Og nu var der mod til at ta fat.

Først gjaldt det om at gøre stalden stor, og det måtte ske inden vinter. Desuden måtte der sælges ud af besætningen, der var fuld af gamle køer og langbenede tyrekalve. Kresten havde set på dem med tålmodighed altfor længe … Der burde også plantes lætræer og fyldes et par mosehuller i marken … ja, han måtte stræve, handle og tumle med det og få det værste bøvl frahånds.

Til forår skulle brylluppet stå, hvis Kesten kunne komme hjemmefra.

Så lod han kostalden rive ned.

Det lå og flød over det hele, lerknolde, lægtestumper, gammelt halmtag. Der så ud, så ingen skulle tænke, der kunne blive redelighed på det mer.

Og det havde Nilavs ikke ment, da han solgte gården, at der skulle flås sådan i den.

Han gik et par dage og så på, at ødelæggelsen skred frem. Tilsidst blev han flintrende gal.

– Je ska den unde plave mæ sige dæ noved åent! truede han Kresten på ruinerne. Ska du hå vælted mæ hele gården. Hit med pæjene, du skylder strast, eller herut af byen med dæ!

– Tøv no et bette kuen, svarede Kresten. Do er wal så klog, do ka si, a ku ingen pængg fo ind med den stald, som den var – og det kunne do jo heller ikke.

– Du sku – 'un plav' heller tå og grave dæ i jovren midt i al skidtet! skreg Nilavs.

– A tøks lissom, do var mier tjenle til det! svarede Kresten.

De stod og skændtes. Knud hørte det fra sin toftlade, og han kunne tænke sig til, hvad der var ivejen. Men det var ingen nytte til, at sladderkællingerne skulle ha det at rende med. Han måtte hellere se at stille lidt tilfreds –

– Hva står I og snakker så højt om? spurgte Knud. I snakker kask om jert gamle smørkøb, som de siger.

– Sikke ded leg'er råbte Nilavs. Ded er op og nør som kong Wollermons r... Er ded en måde?

– Ded er vel meningen, at der skal bøgges ny stald.

– Stalden er sågo som ny, den er bøgget i min fåers tid. Men je siger, je vil hå alle pæjene udbetalt strast, for jyden ka alder i senne dave blive ved gurend. Hvor i alverdens kæmperiger skal du få stilled ded op igen?

– Stalden var godt bøgget, Nilavs. Men den var lige lille nok og osse for lav etter de ny tider. Joo, den var ligegodt. Nu ska du båre se, når den nye stald bliver rejst, så er der kask dobbelt såmange høveder, som du holdt. Ded må vi osse regne med.

– Ja, det ska nok passe! sa Kresten og nikkede til Knud. Tyve malkekøer blywe der bås te.

– Æ ed tefælde?

– Ja, ded æ! svarede Knud.

Så rystede Nilavs tungsindigt på hovedet og gik sin vej.

– Han ka være hel urimmelig! sa Kresten.

– Ja, han er bleved noget værkelig [Note 11)]! svarede Knud. Tiderne er løved fra ham. Hans polletek er kørt fast – hæ, hæ.

– Det var wal det, at den politek itte ku våre!

– Nå-å, svarede Knud med eftertryk: der hår helles væt goe dave i den gård! – Så gik han.

… Var Nilavs gård kommen på andre hænder – og de ville råde i tidens gang – så skulle de osse få lov til det. Og Knud Povlen bandede højt og dyrt i sit indre, at der skulle blive nok at råde med, det rådede han for! –

– Otte dage efter havde Kresten Wollesen sit første tillidshverv som bymand i Landslev. Han var bleven dommer i hesteassurancen. Det havde Knud ordnet. Nu skulle jyden prøves.

Kresten kørte ud sammen med de andre brede dommere i skyer af piberøg til landsbyerne deromkring, hvor alle heste blev redet frem for deres åsyn til skyldigst vurdering.

Men Kesten stod i haven og kylede de dejligste modne pærer ind over gærdet til Knud. Han var så tosset efter pærer.

– Tak skal du hå, min søde pige! sa han. En go pære er noved åent end et dårligt embede!

Kresten Wollesen var en rolig mand, ligefrem for enhver og hjælpsom over for alle.

Der er ingen, uden de har deres fejl. Det kan være muligt, at han regnede det lige nøje nok ud hjemme sådan med småting. Men ude omkring – til marked kom han gærne – var han ikke bange for at gi lejkøbet. Og så kunne han godt få munden på gled. Hjemme mælede han ikke flere ord, end han var nødt til.

Han var ellers ingen morsom mand at tjene. Dagen gik med at slide godt og tie stille. Men han var en klog mand og godt lært – dygtig og myndig i sit arbejde. Kunstigt var det at høre dette jyske mål med alle de aparte navne til alt muligt … men ellers var der ikke noget at grine ad – desværre! –

– Når der kommer en ny mand til en gammel by, og den ny mand ikke er morsom, gøres der stundom udvej for at han kan blive det. Er han en dygtig mand, egner han sig ikke for at være latterlig, må der på andre måder sørges for, at hans fremkomst bliver oplivende. Som forudsagt af skæbnen må han gå igang med at spille en rolle.

Kresten havde vist sig god til at dømme om heste. Rimelig og retfærdig såvel over for de lette som for de tunge heste. Hans mening derom vejede godt til i den samlede afgøren. Nu blev der netop ved flytning en plads ledig i andelsmejeriets styrelse, og Kresten Wollesen blev ganske stille puttet derind, for han var den mand, som stod fast på sin plads: skønt flink og retsindig overfor småfolk glemte han ikke, at han selv var gårdmand. Og det var godt, hvis der skulle blive nogen trætte mellem store og små interesser. Dertil var han en praktisk mand i spørgsmål om dampkedler og den slags.

Således kom Kresten til sine første tillidshverv, og troligt var der ad den bane langt til vejsende, for det er en ræddelig række udnævnelser der ligger til en gårdmand, som har held med sig her.

Så må der slides, når alt skal passes og ens eget arbejde osse skal gøres, og der endda helst må blive tid til lidt mer. Kresten havde jo kæresten at se til … eller hun havde at se til ham.

Men Kesten kunne knapt træffe ham hjemme. Var han ikke i marken, så var han til marked, eller han stod netop og skulle til styrelsesmøde i mejeriet eller i tyreforeningen. Og da de lange aftener kom, var han optaget af at få dannet en foredrags- og gymnastikforening.

– Kan du forstå det? sa Kesten til Karen – hvorfor han rager sig ind i alt det, når han igrunden helst ville være fri, for han er jo dog bedst tepas, når han er ene med sit arbejde og fri for andre folk – ?

– Han miner wal te der trænges til det!

– Det er ligodt meget, at han vil være over at ta sig af det. Der er ikke mange af den slags!

– Det kan osse være, at han må stræb og virk for at gøer det mier hjemlig for sig at bo herovre. Men a tøks nu at han ållehelst måt kunn no det ved at givt sæ med dæ!

– Tror du han ka få tid til det?

– A kenner itt te om det tar så møj tid, men jen sier da osse at givt folk ka få deres arbejde fra hånden.

Kesten lo.

– Ja, do tar no alting så let, sa Karen. A ka blyw møj mier harm på dine vegne, end du sjæl ka blyw.

– Ja, hva, je forlanger itte, han ska tænke på mæ evig og altid. Vi ka smænd nok få tid til bår at kysses og rivs, hvis vi helles lever og beholder helbredden. Og kanske ded passer ham at være ongkål lidt inu – je for min pårt ku smænd blive gårdkvinde, hvornær ded sku være.

– A skal snak med ham, ka han tro! lovede Karen.

– Båre je ku høre den snak, lo Kesten og tog Karen om halsen.

De to holdt sammen, både når de var ene og overfor Kresten, fordi han var dem så myndig. De trættedes med ham om avlsbrug og folkehold, børneopdragelse og fattigforsørgelse, om alt hvad der kunne komme for. Men Karen var dygtigst til at gensvare Kresten. Og det var et spil, som Kesten holdt af at

overvære. Hun morede sig og passede kun såvidt muligt, at det ikke snart gik istå, for Karen så sit snit til at smutte fra dem, for at de skulle være alene. Og så ville Kresten alligevel fortsætte samtalen. Det var der ikke noget ved. Når Kesten ville drille ham lidt – til en smule elskværdighed – tog han det stundom i en hel fejl mening og følte sig såret. Så endte det med hede løfter om gensidige følelser. Men det var ellers ingen nytte til! –

– En aften, da Kresten og Karen mod sædvane sad alene i stuen, og Kresten et øjeblik løftede hovedet op fra den avis han læste i, sa hun: Hør, Kresten, kan a kom te at snak med dæ.

– Ja du kan endda, Karen – osse under fire øjne!

– A vil blot sæj dæ, a er ked å at go her …

– Ve do hjæm?

– Næj, a vil ikke, a vil godt blyw herovre, men a tøkkes itt om det forhold her, at a gor og tar pladsen op for en åen …

– For hvem?

– Ih, for Kesten wal!

– Det ka itt blyw såen lig med jet.

– Det ka I sjæl om, a blywer her itt længer end te skivtdav.

– Da sku a tænk, det itt ku skåe dæ.

– Ånej, men så jer! Nær mennesker kan blyw løkkele, så gør de synd, om itt de blywer det!

– Do kan ha ret, Karen! svarede Kresten og faldt i tanker.

– – Dær var altså også synd. Han havde tværtimod følt det som egenkærlighed, når han længtes efter at drage hende til sig, og det faldt ham så vanskeligt, at tale med Kesten om giftermål for hans egen skyld – ta hende fra hjemmet og hendes gamle far, der trængte til sin datters omhu … for at Kresten Wollesen kunne få en kone i gården – men der var mere at

tænke over: skulle de leve sig sammen, måtte de ta vare på at få alle stunderne af livet med. Så var det synd at spilde nogen lykkens tid, som det var synd at øde ét korn af høstens kærne.

… Næste gang de kærestedes, og de skosedes mer end de kyssedes, sa Kresten pludselig: A trovr dether fører til ingenting. Vi når itt at komm terætt på den måd.

– Tror du, vi ku hitt på noved bedder? spurgte Kesten.

– Hvonår miner do, vi kan blywe givt?

– Ded ku vi vel blive, hvornær ded sku være! sa Kesten. Hvis elles ded æ, du vil hå mæ … for ded ska du nok hå spekkeleret en del øver føst.

– Om a vil ha dæ ? Det hår du ingen grund te at spørre om!

Hun rejste sig og gik om bagved bordet og satte sig på bænken ved siden af ham og slog armene om hans hals.

Når ded skal være, så kommer je, Kresten … men (hun strøg sig over øjnene og lo igen) … men, det ska je lige love dig: heller itte før.

– A tæn't det kun ha vanskeligheder overfor din fåer.

"… En rådvild kone og en husvild mand det er det værste," sa Kesten. Men vi hår det heldigvis ikke på den måde. Kom, la vos gå over og mælde vos te sognefogeden!

– Du er den villest pige te at snak, nær do vil! mumlede han lykkeligt.

– Ja, kom nu kons! sa Kesten.

Kresten fulgte efter. De gik sammen ind i sognefogedens gård.

Manden var selv hjemme. Han sad med en skrivelse fra lovkyndigheden, og brillerne var stramt snæret med sejlgarn fastgjort i stængerne om hovedet.

– Godav, Per Nilsen! hilste Kresten.

– Go–dav! svarede sognefogeden.

– Tak for ded! sa Kesten. – Ja, vi ka vel lisågodt sige vort ærende strast og komme frem med det, som det er, med det samme: Per Nilen, ve du bytt husholderske med Kresten Olen?

– Hva ve je?

– Ja, je ka'tte udtale mig mere juridisk end som så! svarede Kesten.

– Der er ded, sa Kresten, at vi vild gærn givtes, og om do vild gi dit minde te, at ded måtte være nu til maj.

– Nå-å, sånen. Ja, dær hår vi 'ed! – Du sku hå min husholderske, hinde dær, nå – og jeg sku hå den at du hår. Vå ed sånen?

– Ja, kan du være sålænge om at få fat på ded. Sig nu ja fåer!

Sognefogedens brede ansigt gnistrede af grin.

– Du er mæ sku en være kål, du Kresten – og tøsen er alder et hår bedder. Je hår jer ligefrem mistænkt for, at det er overlavt råd fra først av.

– Men dette her kommer nu ingenlunde bae på mæ! talte sognefogeden med alvor og prentede sine ord med vægt i et bindende tilsagn. Og je vil itte sige andet, end hvad je ka sige for enhver og hvad sandhed er, at je hår itte noget at udsætte på dig Kresten Olen, og så vil je ønske jer held og lykke, helsen og sundhed i det hele tåed.

I ka blive slaved sammen, når I sæl vil. – To gårde bliver der så ud å'ed engang – alligevel!

Det var i april måned, at sognefogeden og Nilavs *fik støvlerne på* for at *tale til præsten*. Der skulle lyses til ægteskab for ungkarl Kristen Olsen og pigen Kirsten Nielsen.

Nilavs var højt æret i sit hverv som forløvtningsmand for Kresten. Når nu denne skulle givtes med en af bysens piger og endda så heldigt, at Nilavs gård blev i familien, så måtte man være tilfreds med ham, selv om han ikke var som han skulle være … det var vi andre jo ikke heller, vi har alle vore fejler, og der kan være noget at sige på enhver, og det er ikke nemt at være alle tilpas. Hvor er vel den der kan siges om: "Der er ikke en rynke i r… på ham"?

Nilavs havde sin folkelige trosbekendelse med dens tilgivelsesformularer rede, da han tog støvlerne på, som det hedder, og stedtes for gejstligheden og talte til præsten. Ja, det var som rimeligt Per Nilen der førte ordet. Nilavs havde ingenting at skulle ha sagt, mindst herinde i studerekammeret med de grulige bogrækker og den underlige papirslugt, der måtte lede tankerne hen på Himmerig – hvad ikke gjorde dette mere tillokkende.

Mens sognefogeden fremsagde deres ærinde for sognepræsten, sad Nilavs med slappe næver hængende mellem sine knæ og med øjne på lur efter alt det gådefulde herinde. Han sa kuns ja og jo et par gange, og præsten sluttede med at tale nogle ord med Amen tilsidst. Men det var ellers sognefogeden der sa, hvad der ved denne lejlighed skulle siges. Præsten skrev det bare op. Det hele var så højtideligt, at Nilavs knapt kunne få vejret.

Han gik alene hjem. Sognefogeden skulle ned hos en husmand i Ellemosen. Nilavs gik og stampede og pustede. Det var ligefrem ligesom han ikke kunne komme til hægterne igen. Han plejede altid at gå og se sig om. Han kunne sletikke få sig

selv til at se på noget i dag. Det var som han havde været en svip i den sorte skole.

Da han kom hjem, stod Kesten og to piger ude ved brønden og skyllede tøj – opkiltrede, bararmede og kåde.

– I dav ska ungkålene se mildt te vos, så vi kan få fint vejr til at tørre tøj i! råbte den ene af pigerne.

– Je ka'tte lave tørvejr, mumlede Nilavs.

– Hva sier du? skraldede den anden. Sier du "tørvask"?

Og hun stod parat med en spand vand til at kaste over den, der vovede at yttre sig om "tørvask".

– Ijadov, skyndte Nilavs sig. På det søde lav – I holder velsate "storvask af en strippe!"

– Tror du vi står og vasker børnetøj?

– Gid I snårt ku komme te ed. Je hår nu gjort, hvad je ka og vil. Præsten hår savt Ja, Kesten. I ka blive slavet sammen om en trejugerstid godt og vel … han lo smørret …

– Ded vå dov godt vi fik solgt den gård – hva Kesten? –

Kesten så op. Pigerne fnisede. Der gled et dristigt smil over hendes våde ansigt, og mens hun klaskede de løse lokker tilbage, lo hun.

– Det kan du takke mig for, gamle.

– Ja, hæ, du forstår 'un plav' bår at køve og sælle! "Du ka bår pløje og passe dreng." Du er næsten liså skrap som Kresten!

De kunne grine såmeget de ville. Nu kunne de ikke drille Kesten mer. Hun havde sejret.

Der blev snakket om, at Knud var ikke fri for at ta sig det nær, at jyden skulle ha Kesten – ikke snakket om det mellem løst og fast, men ymtet i al stilhed, at sådan var det, og det var da ikke så underligt, om det osse var sådan.

Knud vidste det, skønt ingen havde sagt det, men Kirsten havde slået om sig med det, hun havde det vel fra Nilavs.

– Hvad tror du nu folk spiser døres mad ved, Knud?

– Ja, je ka tænk ded! svarede han.

Derfor gik han i kirke den dag der blev udlyst – *da de faldt ned fra prækestolen,* Kresten og Kesten. Og bryllupsdagen sad han strunk i en af de øverste kirkestole. Den dyreste brudegave, skeer af ægte sølv, var fra Knud.

Men han lagde mærke til, der blev alligevel skævet til ham ved bryllupsgildet, hvergang han kom i brudens nærhed. Så kunne de knap dy sig for at le. De var jo beggeto hinanden taknemlige for, at de ikke kom til at indgå en hellig kedsommelighed.

Knud dansede den nat, så verden gyngede om ham.

Sidste gang så han til. Denne gang ville han være med. Han dansede især med Karen.

– Do javer så møj, Knud! sa hun omsider. A trovr, vi sku hvil vos et bette kuen. A skul wal og vær såen te a ku kom i mi nøj plads imorgen.

Hun satte sig i et hjørne. Knud klemte sig ned ved siden af hende.

– Så bliver vi naboer.

– Det slår itt fejl.

– Næste gang du skivter plads, vil du så love mig, at du går itte min dør forbi. – Faster bliver for gammel, je ska osse hå en husholderske.

– Do får dæ wal en kone, inden a skivter plads igen.

– Der er ingen vil hå mæ.

– Og der er ingen do vil hå.

– Det ska do itte sige av.

– Så havde do taven hende her no blywer givt.

– Du ved det meget bedre end du lader til, Karen!

– Å, a mener blot, at lige børn leger bedst.

– Jamen, je skal sige dig noget, sa han og bøjede sig ind mod hendes ansigt: De ulige har gærne mere plaser!

… Hvad er det for jen de danser nu?

– Det er "den lille jyske", sådan trej hop og så rundten om. Kender du itte den?

– Nej, den har a aldrig sit!

– Så er det vist bedder, je lærer dig den. Så ka du lære mig en en anden gang.

… Ædru var han, det sa han til sig selv. Men rasendes snurrendes bliver man i hovedet af at danse – med en køn pige – især når ikke man er vant til det.

Da Knud sa godnat til Kesten, det var om morgenen og der var almindeligt opbrud, trykkede han hendes hånd og hviskede:

– De store sten derude i skellet fik så lov til at ligge.

– Fortryder du på det! smilede hun.

– De ligger på døres eget, svarede han.

– Det var en dejlig rolig følelse at vide, at skellet skulle stå, hvor det altid stod. Og dog var Knud lidt snurrendes i hovedet. Da han sagde godnat til Karen og ikke ville slippe, tænkte han bare på at slette skel ud – for plasers skyld.

De var næsten blevet i familie, Kresten og Knud. Det var farligt langt ude. Skulle det rigtig opklares hvordan, måtte Knud spørge sin gamle faster, der var klog på de dele. Og hun vidste, at sognefogedens kones far havde været søskendebarn til Knuds mormor. Så havde altså Kresten giftet sig ind i Knuds slægt.

– Såmænd, sa Kresten da Knud fortalte derom – det hår wal itt møj og sæj.

– Jamen, det er helt moersomt, når man rejte tænker sæ! mente Knud. Såen og få fremmede folk ind i familien.

– Kan hænd sæ det itt ålti er så godt at være den fremmet!

– Næjvelså, ded ka je nok sætte mæ ind i. Men det er vist tith, at de holder bedder sammen der er langt ude i familie end de der er nær på. Se min får havde ligget i tjenesten sammen med in henne fra Strøsted og denne mand hår en søn, der fik en gård i Rårby – og vi regner vos lisom lidt i familie, når vi træffer sammel – de gamle havde osse altid meget tilsammels. Jens Lavesen fra Strøsted har da fået to plage hos vos, og vor den bedste ko, den hjælmede, er ud af hans slav –

Kresten lo. – I ka somti være svær morsomme i den famili! …

– Jasågu er det vel te at grine av. Men je sønnes nu je hår lyst te at regne den rejtig langt ud – sålangt man kan komme – og lidt te!

– A tøks no, tit det ku være bejer å tænke mier på de nærest.

– Ded ka osse være rejted – men så siger je dov: "Familien er go noek, når hver ka hytte sæ sæl."

– A tøkkes no, vi skal gi hveranner en håndsrækning, nær vi kan og vi er i slægt. Såen fik a Karen, mi søskenbarn herover, henne foræller er døe, og hun sto jenle. Hun er en gue pigh, a vil gjæn se ledt etter, hvodan det gor hende og hjælp en bette smul, om det ska vær. Det tøkkes a jen har fornøvels o!

– Itte for ded, ded ka osse være godt, men der ka nemt blive noget brydderi med den slavs – om itte med Karen, ded troer jeg langt frå, men med ansvår i ded hele tåed. Ded hår

sovnfoven altid savt, ded er itte nemt at råde for anden – og Karen hun hår kaske lidt pænge? – –

– Næj, hun hår itt. Havde hende fåer vån løwend, så havde hun vel, men han mått tile herfræ. Hun er kuns en fatte pigh, men så møj mier grund har jen til at ta sig af hende. A mener dog, a kan råde henne bæjer end hun kan sjel, og ansvar må jen itt være bång for.

– Je æ ed! sa Knud. Je sier, sålidt som muligt med ansvår og brydderi og de dele over for andre mennesker. Hver har sit. Dom om det! Næj, såen lidt langt ude med den slavs og så ellers godt venskav forresten … men hva je ville sige: Skal du te rigsdagsvalg?

– Det skald a!

– Ska vi så itte lægge til vogns. Je mener, vi er passende i familie til det?

– Det kan a være med til. Så møj i familie er vi wal, at vi stemmer på ett parti?

– Vi får se ad. Den enne hår itte noved ansvår for den åen! Vi ka skave vos, lissom vi sæl vil. – Ska vi tå den brovne og den røe og så vur vovn, for den skralderkasse du hår, ve je skutte køre te vald i.

Kresten nikkede. – Skal vi ha novn anner op at kyer?

– Sovnfoven plejer at køre hos Hans Jensen og Nilavs han tår itte te vald, han er grundlovsmodstander, han stemmer på Frederik den Sæte!

– A kan næsten tænk et. Han hår jo itt den poletik, som vi anner! – Så blywe vi jo jenle.

– Ja, hvis it vi slæver nogen op på vejen, sa Knud.

På valgdagen stod den lange landevej i et støv som fra det indre af en gammel vejrmølle. Vogne, cykler og fodgængere stilede mod det høje mål, tribunen, bræddeværket ved kroen, hvorfra ord lød for folkets skæbne.

Knud kørte, Kresten sad ved siden af. Knud var i det nysseligste humør over at være med i det lange optog. Efterhånds fik han bagvognen fyldt med fodgængere der lå og stak deres støttekæppe ud til alle sider.

– Jen sku vel åller trov, vi kørte for en bunke sosjalister? sa Kresten.

– Ded sku ma jo itte antå, svarede Knud. Men ded ka helles nok være. Eller kaske rebeller?

– Ded kan og være gall nok det.

– Ja, de er osse krasbøstige … Men desse her de skal jo derhen, hvikked de så er, og de hår ju'tte noved at kyre med. La dom båre hænge på. I flere i bedder såen en dav.

– Det kan være ret nok, men a vild no helles grov gæn, at Pier kund blyw valgt.

– Nu får vi se ad, om han kan klåre sæ for prokeråteren, sagde Knud og glædede sig i stilhed over, at Kresten så ivrigt deltog i kredsens skæbne – men je mener nok, vi får denne her kong Salomon, ja er ded itte Salomon han hedder? –

– Du er da wal itt rebel?

– Hæhæ, hva man itte æ ka mæ kask nå og blive …

– A vil itt håbe det for dæ. Det er en skidt poletik.

– Kaske nok ded. Men ded ska der vel så osse noven te. Vi ka datte føre den ene rejtige poletik allesammel. For så blev vi enige i et og alt, og så blev der alder noved. Ded blev altfor rårt

og høre om. Der ska dælen danse mæ osse være noven te at lave skidt poletik.

– Ja, se dær vil a no itt ta ansvar! sa Kræn og greb uvilkårlig efter tømmen, for Knud kørte uden om en vogn helt ud på vejkanten.

Men Knud slog et stort knald med pisken, idet han svingede uden om den anden vogn og kom forrest.

– Så må andre tå ded ansvår for en gangs skyld. Dom om ded!

Da hestene var spændt fra inde i rejseladen, var valghandlingen endnu ikke begyndt. Så ville Knud, at de skulle spise deres medbragte mad for at få noget at stå imod med. I krostuen bænkedes de sammen med de tre herregårdsarbejdere, der havde kørt med dem, og der var flere andre omkring et stort bord. Øl vankede der, og brændevin. En af husmændene havde selv flaske med, og han lod den gå rundt, til der ikke var mere i den. Og så åd de deres stomper [Note 12)] og gik derpå hen til valgtribunen.

– Det var vist itt vor venner vi var sammel med! ytrede Kresten.

– Å, de fornærmede vos jo itte! svarede Knud.

– Inden avten kan de ha fornærmet vos nok og valgt sosjalisten.

– Eller osse Salomon sæl, grinede Knud.

Der var en klump mennesker bunket sammen oppe på bræddeværket og nedenunder en stor strækning folk. Ud af klumpen råbte en ned til disse, og der svaredes hist og her med tilråb, der ikke var venlige, og Per Enevoldsen var vred og rødhovedet, men han fik dog som gammel rigsdagsmand sagt,

hvad han for lejligheden burde og trak sig tilbage. Dernæst kom prokuratoren og blev hilst med jubelråb fra mange ivrige røster, og han talede. Der var vældig stemning for ham. Han kunne bruge Pær. Næj, hvor Pær fik det han havde godt af, om told og skat og militær og rævestreger. For nu var Pær krigsgal og fæstningstosset, skønt han før havde stået og snakket lige det modsatte … For levebrødets skyld! Men prokuratoren han ville osse ha et ben at gnave, han fik det sikkertnok. Se bare til!

Kresten og Knud gik henad gaden til det hus, hvor der var indrettet stemmerum for Landslev sogn:

– Ded vå helles itte for godt, ded Pær lavede, sa Knud. Han ku nok hå stået lidt bedder på sig. Så havde vi kaske fået lidt grin med prokeråteren osse. Men det er jo itte nemt for en bunde at hamle op med sånen in, skønt Pæer er en gammel ræv.

… Kresten standsede: Ved do, hva a stod og ønskede. Det var såmænd, at a havde vån i Piers stæj deroppe. Itt for det, a helles noventi hår hatt ønske i den retning – men a skal love for, den prokeråter havde itt sluppen liså let. For det var no pladder og løgn han fortallt vos.

… Knud satte atter i gang: Je hår itte noget imod, at du kask ku gøre ded lisågodt og bedder end Pæer. Han er nu itte mer i sin velmagt. – Men så kan det blive dig til næste gang.

– Næj! svarede Kresten, a vil åller vær ånt end buen – og det a nu så te dæ, det havde a et savt te novn af di anner. Det var itt såen mint!

Kresten søgte straks hen til listeføreren og til stemmerummet. Knud havde nogle kendinger han først skulle "gi en nævefuld" og sige godav til.

– Hvad mener du, Knud? sa Niels, som var med i 64. Tror du, at Pæer han klårer sæ?

– Se no kons ad! sa Laves, der var med i 48. Pæer han hår altid væt på pladsen. Og prokeråteren ka vi dælen rive mæ itte bruge, han ve ju'tte ud med skydetøjet.

– Pæer er sku osse kneven noek! yttrede Niels. De skulle hå væt med ved Dybbøl!

– Ja, I er krigsgale, sa Nielses søn, Jørgen. Ded vå meget bedder, vi kunne undvære ded!

– Ded kan vi itte! svor begge de to gamle.

– Ded er noget, du itte forstår dæ på, dreng! vedblev Niels. Du hår at stemme på Pæer – afsted med dig!

Jørgen grinede. – Skal vi gå ind og stemme på prokeråteren, Knud?

– Næj, sa Knud. Jeg vil gå ind og spytte en gammel skrå ud i konfelutten. For Pæer ham ka vi itte få valgt, og han duer helleritte rat meget … Og den åen, kask itte han er så tossed som han skaver sæ – men ham ve je nu livel itte hå nogen ære av.

– I er kons et par skitsakker bæge to! sa Niels.

– Mæ sku fanemæ tro, ded vå jer der alder havde en tænd i munden, sa Laves.

Så gik de to gamle ind i kroteltet.

Jørgen og Knud stod lidt og sa ingenting.

– Nu render je, mumlede Jørgen omsider. Je ska'tte ha stemt på nogen af dem. Vil du med?

– Næj, je troer je vil gå ind og ge Pæer ded sidste, svarede Knud. Han hår ligodt fortjent det.

Så gik de hver sin vej. – Skal vi tå hjem, sa Knud da han kom ud fra stemmerummet.

– A tøkkes, vi skulle høre udfaldet! svarede Kresten.

– Udfaldet, ham hår du bår hørt og set, han hedder sagfører Salomon Meyer.

– Læ vos heller håbe han hedder Pi Enevoldsen! Han havde dog 200 stemmers flertal sidst.

– Og 400 forrige gang. Næj, Pæer bliver itte valgt igen. Hans poletik er kørt fast. Ham griner de av, men den åen ham hujer de etter, og det er den der går frem.

– Hvis do er ves på det, så bryr a mæ helleritte om at blywe.

– Så spænder vi for. Men la vos dog lige få en gang at drikke – på Pæers minde – inden vi tar hjem.

Mens Knud var yngre, dengang han endnu ikke havde stemmeret, holdt han af at komme til vælgermøder og til valg. Nu var han mest tilfreds, han ikke havde taget derhen, han blev så ugidelig af det. Han skulle være blevet hjemme ligesom Nilavs, der simpelthen mente, at folk burde være fri for det bryderi, for det hørte kongen sæl til at regere. Eller kanske skulle Knud ha stemt anderledes. De der gjorde det var meget livlige, ja helt vimmelvant [Note 13)] over at de fik deres Meyer valgt. Og når folk kunne blive så glade af det … ? … Sagerne ordnede sig nok af sig selv inde på Rigsdagen!

Så var der en derhenne, velsagtens en sosjalist, som stod hårdt på, at "Vorherre havde skabt bønderne i sin vrede." – Der blev leet deraf, og Knud lo selv, for han syntes det kom så morsomt, men alligevel var det uhyggeligt med dette rasende had, enten der nu var nogen grund for det eller ej. Han havde

ikke fornærmet nogen, han ville bare passe sig selv – det kunne være kedeligt nok, men Knud forstod at kede sig i tålmodighed.

Han tog sent ud om morgenen og tidligt hjem til middag. Han bedede en time i marken til halvgåen middag (frokost), og han sov efter middagen i to. Midt på eftermiddagen holdt han fyraften for at være tidlig påfærde og få bestilt en lille gran næste dag. Han vidste jo nok at han dermed var inde på Nilavses vej fremad, men når bare det gik langsomt! – Forresten var Nilavses politik ikke den dårligste, om osse den var noget gammeldags.

Knud havde sin firsindstyveårige faster til at styre hus for sig. Hun havde altid været i gården, og hun kendte dens skik.

Men om morgenen, når hun tog fat på at dundre på sengefjælen derinde ved siden af og kaldte med sin klynkende, slæbende stemme: No ska do oep, Knyd! så syntes han stundom, at det var en røst fra graven. – Å herregud dog, lever hun endnu, det gamle skind.

Og Knud stod op. Ikke fordi han lystede, men han kunne ikke nære sig at ligge og høre på fasters jamren, mens hun trak klæder på, hun var stiv og øm i lemmerne efter nattelejet. Men op ville hun, selvom han nok så pænt bad hende om at blive liggende. Det var denne slemme uro og sliden i lemmerne.

Knud var dårligt stillet med kvindfolk. En rask pige kunne knevent finde sig i at gå hos det gamle skravl, og så havde de en tøs der ikke gad rørt sig til andet end gaderend.

Den synd, at sætte gamle faster i aftægtsstuen og lade et fremmed menneske råde i gården, kunne Knud ikke ta på sin samvittighed.

Så fik det hele gå, som det kunne, og det gik så nogenledes, som det havde gået i flere år. Så kunne det vel ikke være stort bedre.

Skellet blev stående, hvor det altid stod.

Der var en egen stille glæde heri, noget man aldrig lod sig mærke med, men som Knud følte bag al dagens og tidens kedsomhed.

– Da Kresten lige efter valget spurgte Knud, om de ikke skulle søge at få lavet en venstreforening, sa Knud: Er det værdt og være øver?

– A skul meen, te det er nødvendig der blywer arbejdet, vil vi noventi ta kresen igen.

– Du spilder vist megen nattesøvn med at tænke på sådan noget?

Kresten svarede ikke. Han havde sandt at sige ikke haft ro i sindet, siden han hørte, at Per Enevoldsen var bleven slået af Salomon med tre hundrede stemmer, og det stod ham klart, at der manglede politisk oplysning. Nu ville han ha Knud med sig, men Knud ville ikke. Alligevel blev det Knud som ved et par lejligheder, hvor flere mænd var samlede, lod falde nogle ord om en venstrevælgerforening. Den blev tilsidst dannet, og Kresten blev enstemmig valgt til formand. For han var rele nok, han var ikke ligeglad med, om bønderne skulle flås af de der ingenting gad bestille. Kresten var en mand der både kunne og ville. Han var en kraft og brugbar på den plads, hvor han stod. Han sparede sig ikke og blev ikke sparet.

Efterhånds fik Kresten mer at slæbe på "end trold kan slæbe på glatis".

Den første gård i byen, Knud Povlens, gav ham tillidshverv både først og sidst. Den anden gård, sognefogedens, gav ham en kone. Den tredje gård tog han selv. Den fjerde gård i byen det var Hans Jensens, og Hans var i den alder, hvor han med god grund kunne skubbe de offentlige hverv fra sig. Han havde været medlem af styrelsen i sognets sparekasse. Men øjnene ville ikke rigtig lystre ham mer, og om vinteren, da de brugte lampelys i udbetalingstimerne, måtte Kresten ta hans plads ved protokollen nogle gange. Det blev til stadighed. Den femte gård i byen det var Lars Kressens, han var vurderingsmand for landejendomme. Folk tog altid så vel imod Lars, og han tog vel imod det der skænkedes for ham, benene ville sommetider ikke stå ham bi, og det skete også at han tabte hukommelsen, en enkelt gang tabte han regnskabsbogen. Og da den blev fundet igen, gav han den gladelig fra sig, når det kunne ske på en ordentlig måde, skønt papirerne ellers ikke fejlede andet end, at de var bleven lidt fugtige. Kresten fik dem. Han tog, hvad der blev lagt på ham af sognets slid og slæb – ligesom han tog en tønde kartofler på sin ryg og bar den til den sjette gård, hvor Per Jørren havde ønsket at låne en tønde af Krestens gode kartofler. Kresten tog kaldet som det lå for ham. Men så ville han osse gærne ha et stort ord at sige om, hvordan sagerne skulle ordnes. Han tog igen alt undtagen råd, dem delte han heller ud af. Der var mange at dele ud til og meget at ta imod. Der var nitten gårde i Landslev by og der var to andre byer i sognet.

Nilavs, som stadig gik lidt på arbejde i sin gamle gård, var fuld af undren over Krestens gode ævner og holdt stundom en lille tale derover.

Ded er maesløst alt ded du kae … du ka den Unde plave mæ bår pløje og passe dreng – kask nok bedst ded sidsth – og sekke krætur vi hår, og jøsses sekken høest der bliver igen ijuer. Og så laver du relighed for hele sognet allevegne tilligemed. Du er en skrap mand, Kresten Olen – men du ska osse hå dæ sæl te å se det mindst syv gange om daven!

– … A hadde jo osse en skrap formand! lo Kresten.

Knud fulgte Krestens virksomhed med årvågent blik, ihvorvel denne stadige fremdrift ofte forekom ham at være noget kedelig, han måtte alligevel se efter, hvordan det gik, og det opmuntrede ham altid at trættes lidt med Kresten, men tiere sad han om aftenen og snakkede gammelt med Per Nilen. Var der tabt en Per som rigsdagsmand, havde de dog endnu en som sognefoged. Og var sognefogeden ikke hjemme, kunne Knud godt få tiden til at gå, alene med Karen, der nu styrede sognefogedens hus.

Knud holdt af at sidde og se på Karen. Hun så godt ud. Hendes hår var stort, hendes hud var hvid og hendes øjne kønne. Hele hendes væremåde var så ligetil ærlig, og stemmen var dyb, men frisk som en morgenlysning, når hun talte om noget der optog hende.

Knud ville gærne høre denne stemme – og så kom de ind på at snakke politik, for der var Karen ivrig, og så var hun kønnest. Morsomt akavet var det tillige at snakke med et kvindfolk om de dele.

Friheden hævdede hun, folkets frihed!

– De ku ju'tte nytt noved, je ga menne folk frihed, for så gik je snårt fra gurend! sa Knud.

– Hå–h, så had do såmen gån fra goren for læng siden, om det kun ha skilt dig med'en.

– Mener du. Jamen, når der skal rådes, hår je dov et ord at sige.

– Det skal do osse ha på Rigsdagen, både til det ene og til det annet ting. – Og a med!

– Du med? – Som hun stod dær med trodsigt fremskudt bryst og knyttede hænder, havde Knud lyst til at tage hende i sine arme. Derfor drillede han og lo: Du med Karen. – Kom herhen og sæt dig på menne knær, så skal vi to ride ranke te møllerens hus … dær er ingen hjemme … ded er noved åent end tå te risdavsvald.

Men Karen lod sig ikke afvæbne og drille ud af rollen. Hun stod støt og alvorligt overfor Knud.

– Skal folket ha frihed, skal a med. For a hører osse til folket!

– Jo-o, vel så, ded ka jo ellers være rejtig noek, Karen, at du hører med te lavet, når vi sånen ska snakke.

Nu var Knud meget nær afvæbnet, men da Karen indskød:

– A vil ha lisåmøj ret i mit land som lensgreven på Trolleborg, så skød hun over målet, og Knud følte sig atter sikker.

– Iforeløbig hår du itte såmegen jord at råde over, som han hår. Men hvad du hår, og hvad du fuer, ded må du råde over, som han øver sit, lisålangt som skellet går, det er lov og ret, og åent ka ded itte være!

Karen tav lidt. Så spurgte hun langsomt med sin dæmpede dybe røst: Hvor trovr do der er bæjst – i himlen eller på jorden?

– – Velsate i himlen. Ded er mæ jo pligtig te at tro.

– Men i himlen er der ingen rang og forskel på grever og bønder og tjenestefolk – og det er vi pligtig te at stræve etter

ded bæist vi kan.

Så tabte Knud slaget. Detteher var udenom alle sogneskel og skattelove. Pligt og skyldighed havde at holde sig på jorden.

Men hun stod dær med et skær over sig af stærk følelse – han kendte det i sit eget bryst, og det fyldte ham med stille varm glæde.

– – Du ku da sætte dæ nør! sa han og gjorde plads på bænken. – Du bliver jo helt trædt af at stå op!

Hun så på ham – et langt øjeblik.

– Næj, Knud – itt no … det er malketid.

Sognefogden var vel tilfreds med sin ny husholderske, og det blev han ved med at være. Det var en ferm pige. Hun passer det hele, som det var et embede, sa han. Kesten, itte for at rose mit eget, hun ku styre mit hus fra hun var femten år, men hun havde nykker til tider, hun sku ud omkring og være med allevegne. Kvindfolk er jo sommetider, ligesom de var skavt te at være tossede. Men denne her – inu da – hår der itte væt noget at klave på. Je ka komme og gå lisom je vil, je kommer altid til madtid.

Ja, herregudheden, sukkede Nilavs. Hvem der havde det sådan. Ded er den unde plave mæ strængt noek for mæ på menne gamle dave. Hon bår bestemmer hvad je ska hå te medde, og hvornær je ska hå ham.

– Du hår vel helleritte åent at bestille end at være hjemme til madtid.

– Je ka vel hå mit at passe, lisåvel som en åen. Vil du kask skære dine pattegresse sæl! snærrede Nilavs og gik sin vej til den gamle pige, som var hans husbestyrerinde.

Nilavs var en meget kendt dygtighed til at skære pattegrise og ta sig af andre små dyrlægeforretninger, hvortil gærne kræves en blød hånd. For han havde ikke slidt sine fingre krogede. Men ham havde verden alligevel været ond nok og været fuld af bryderier alle hans dage. Sådan så det ud for ham – og det var ikke blevet bedre, siden han blev – enkemand, kaldte han sig, da han skilte sig af med gården. Det skulle sådan være.

Sognefogeden sa sommetider: Du må hellere kryve i kassen igen, Nilavs, og sove rolig et par dave.

Kresten sa: Do skal bestiell noe, så komme do dæ!

Men de råd duede ikke. Så ville Nilavs bedre høre efter, hvad Kesten sa, hun trøstede ham altid så godt: Du ska'tte tå dig ded så nær, for ded lever du smænd nok øver – og dør du, er der ingen og sørrer etter dig! – Det var et godt trøstens ord.

– Og så ku du osse gærne gå og spørre lidt nyth i byen, når du går og posler om! sa Kesten.

– Det er vel osse lige ded, je går ud på. Men der er itte noget.

– Vel er der ded, når bare du ser dæ for og lægger ørerne tilbages. Tror du nu itte, der er ved at komme lidt imellem de to deromme, Knud og Karen.

– Ded ka je dov itte vide?

– Se no ad. Je hår menne tanker. Ded var morsomt, hvis Knud ku gøre sig køn –

– Hon hår vel itte større?

– Ded kommer de nok øver. Vi yngre er itte så tossede med ded som I gamle.

– Ja, je kom ju'tte øver det! sukkede Nilavs. Je har osse en gang væt orleant med en pige, men je fik hende itte, for hun

hade itte noved.

– Og nu er hun gammel, og nu hår du hende derhjemme! fuldførte Kesten. Du ligger som du har redet. Du ka hå morskav af at se om det kan gå Knud lisådan.

– Je ska gøre mit bedste, lovede Nilavs, for ded er lige noved for mæ. Ded er den slavs, vi hverken kan bruge Kresten eller sovnfoven te!

– Ja, lad mig se ded, Nilavs. Du får en sød snaps, hvergang du kommer med en god nyhed – du er jo meget for sødt.

Nilavs lo opmuntret: Og så en god sladderstompe.

Det var et tillidshverv, han kunne bruge. Og Kesten havde en sær trang til at spørge kærestehistorier, de mest hemmelighedsfulde og indviklede var de bedste. Nattens muntre gåder og dagens lønlige pudsigheder sværmede hun for. Der var så alvorligt her i gården. Der var længe imellem, at Kresten var glad og overgiven, han kunne være det, og kors hvor han kunne lave kommers, når han ville, men nu var han osse blevet noget i Brandkassen, så var der det mer at tænke på ved siden af alt det andet. Det var både ondt og godt med alle de tillidshverv. Kesten håbede dog på, at Kresten skulle blive valgt ind i sognerådet nu. Ellers var det, ligesom de ikke kunne bruge ham dær. Han var klog nok til hvadsomhelst, men så var det hellerikke at tænke på, han skulle ha noget ganteri i hovedet. Han ville le hende ud – eller kanske blive harm – hvis han vidste, hvad hun havde for. Han havde nu aldrig brudt sig en bitte om andre folks kærester og narrestreger.

Men Kesten var næsten helt sikker på, at der var noget imellem Knud og Karen. Hun kunne ikke dy sig. Hun måtte ha det at vide.

– – –

Ved majdagstider var det galt fat, for Kresten kunne ingen karl få og Knud ingen pige. Karlene havde nok lovlig lidt rådighed hos Kresten og pigerne lovlig megen hos Knuds. I denne uorden greb sognefogeden ind. Han lod et ord falde til Kresten, at han kendte en karl – langt ude i familien – som gærne ville hen et sted, hvor der var noget at lære. Det passede netop her. Og til Knud sa Per Nilen:

– Ded er endle et fåle liv for dæ, Knud, at itte I kan hå piger. Er hon meget værkeli, den gamle?

– Ded æ hon velsate, je tår mæ itte rat meget af det, sa Knud.

– Ole Pæsen, vor husmand, hår en tøs som går til præst. Han snakkede til mæ om at tåe hende, je har skutte brug for sån et skidt, men hon er da hedder end sletingen. Du ka da høre manden ad? Og så sku du smænd la et ord falde te Karen om at se lidt over te gamle faster engang imellem, Karen hon ka rette op på sagerne ka du tro. Og hon hår nok stunder te'et.

– Tak ska du hå for ded, Per Nilen! sa Knud.

Men han kunne ikke få sig selv til at komme frem med det overfor Karen, ihvor gærne han af en særlig grund ville.

Så klagede han engang sin nød for Nilavs.

– Sovnefoven siger, je ska bee Karen om at se lidt ind te den gamle og kask hjælp vos lidt indendørs, men ded er lige alt det man ka be hende indenfor, sådan som her ser ud … Nej, je bejler te din den gamle en af davene – givte sæ ded ska man jo nødes te.

– Du må itte! svarede Nilavs. For hun siger vel ja te sånen et bud, og hvad hår så je. Hvordan hun nu er og itte er, vi er jo alder som vi ska være – så er hun dov det sidsth je hår ud af hele

vor gamle stilling. Men la vos nu se ad, Knud, det hår væt galt før!

– Ded hår vel alder væt andet?

– Ded ka kask osse blive værre endnu! endte Nilavs sin trøstetale og gik hen til Kesten, for at hun kunne få relighed på det.

– Ja, snapsen skal du hå, sa Kesten. Det er så rele med ded – og det er en solbærrom.

– Men hva ska vi nu?

– Ded ska je nok hitte ud av. Du kan båre snuse videre.

– Skål, Kesten, sa Nilavs. Tak for drammen. Det er ligodt den unde plave mæ vos to der ska klåre ærterne.

– – –

Kesten løb bag om gården igennem haven og stakhaven og igennem smøgen og ind ad sognefogedens køkkendør. – Hør, Karen, ka je itte låne jere pølsehorn [Note 14)].

– Jo da, no skal a hent dem.

– Je ska sige dæ, vi ska slagte imorgen – ded er kons en lille gris – men je ka dov alder vide, hvor vore pølsehorn er bleved av. Man sku da itte tro, nogen ku ha stjålet dem. De hængte jo oppe på lovted lige over lemmen.

– Og hvad ska vi grive og gøre i, når vi ska lave pølss, og pølss ska vi da lave, og itte hår nogen pølsehorn.

– Ih men, Kesten, så er et da godt her itt er så lånt te og loen.

Da Karen kom med pølsehornene trukket på en snor, sa Kesten – Har du hørt noget inde fra Knuds i dav?

– Næj, er der noe påfær?

– Å, det er vist fåle skralt med den gamle. Hon guer der og hiver og hon ligger vel mer end hon guer. Ja, Knud han hår ded

smænd itte for godt med ded gamle stakel te og styre hus. De så, hon vå så meget dåle iguer. Man ku rejtig godt hå nødig at gi Knud en hånds hjælp, når itte ded vå man hadde såmeget hjemme … og nu er je jo osse i den stilling at … je itte så godt ka være ude …

– Da ku a såmen godt få stunder at se derind en gång imell!

– Ja, hvis du kunne, Karen, je tror de ville være så glade for det – de er så ene om'ed derinde. Men du ka vel ha noek i dit eget?

– Å, snak, der ka ålti blyw en stun teovrs. Når en ved, at jen gør no gavn med det.

– Ja, ded ka du rejtig stole på, at du gør. Du bliver antåennes [Note 15)]! Hils faster fra mæ – og Knud … je må skynde mæ hjem med pølsehornene. Farvel Karen. –

Og Kesten satte atter sin trivelige skikkelse igang gennem stakhaven.

Både Knud og Karen opdagede snart, at Kesten havde hjulpet til. Karen så straks, at gamle faster ikke var ringere end sædvanlig, og Knud kunne tænke, at Karen ikke kom to dage i træk uden at være tilskyndet. Hun plejede jo at sige, at man ikke *skulle slide skindet af gode venners trappesten*.

Men hun blev antåennes, det var sikkert. Så lovede hun sig selv at føje Kesten. Der trængtes til en hyggende hånd, det kunne ingen nægte. Derfor gik Karen nu over til gamle faster en eftermiddagstime hver dag, gik i al stilhed og pudsede malmstagerne på dragkisten, gned skilderierne rene, fejede lidt spindelvæv ned –

– Ded er dov svært, hvor det hæger, når du hår væt her! sa Knud.

Gamle faster var lykkelig. Disse malmstagers matte skær havde været hendes sorg i flere år, hvor hun med sine gigtsvage hænder ikke ævnede at få dem rigtig kønne, sådan som i hendes velmagtstid, da alt var skuret og skinnende.

Karen mødte en egen stille taknemlighed, hvergang hun kom. Hun undrede sig over det – for så ringe en tjeneste. Det var kun så lidt hun egentlig fik udrettet, syntes hun. Men ved en vending fra Knud – du har snart fået rettet det hele op igen, Karen! – fattede hun, at hun var med til at rejse et næsten sunket gammelt hjem. Og den solfyldte eftermiddagstime i Knuds stue blev hendes bedste. Hun længtes efter den fra om morgenen.

Knud spejdede efter sognefogedens havelåge, så tit han kunne få den isigte. Han skulle se hende komme inde fra træerne, lukke lågen op og haste gennem stakhaven. Og så når hun var derinde i stuen, måtte han stadig ind at "drikke engang" af ølkruset. Men det allerfavreste var at følges med Karen mellem de høje stakke, når hun ved aftenstid gik tilbage. Det var kun så kort et stykke, og der blev næsten ikke vekslet ord. De havde ingenting at trættes om, de var bare glade og enige om det gode vejr. Sådan gik sommeren. De vidste ikke af det.

– – –

Kesten syntes, at det gik noget langsomt. Hun mente, der nu skulle være spurgt nyt i byen og være stort bryllup i udsigt. Men det så ikke sådan ud, kunne hun nok mærke. Hvad var der sket, siden der skete ingenting. Nilavs vidste ingen relighed. Kesten måtte selv i lav med Karen: – Ka du og Knud itte gå og blive enige om'ed?

– Vi hår såmen itt nuer at komme terætt om!

– Å, du ska'tte bilde mæ noved ind!

– Næj, a skal nok la være og gø gengæld.

– Ded vå jo kons te di eget gavn, tøs – og du har helleralder væt ked af, je fik dæ te at gå ind at se te den gamle.

– Nej, ded hår a kons havt glæde å.

– "Ja der blev glæde og ingen sorg!" sang Kesten.

– Ti no still, Kesten.

– Ja, sig mig, Karen – var der nogen sorg?

– Glæde og sorg, Kesten, a ka somti itt rett skelne mellem dem.

– Hår ded høved da alder lat sæ forstå med noved?

– Med hvad?

– Å, din tosse – med at han gør af dig!

Karen gik hen i den mørkeste krog i bryggerset, hvor de stod. Hun stillede et par lerfade op på en hylde. Så svarede hun langsomt: – A hår ålle hat gue trov te a nogen holder af mæ.

– Men når du nu holder af ham?

– Så kræver a lige!

– Ok, Karen, sånen noved ded jævner sæ smænd af sig sæl, når I først kommer sammel!

– En ka da osse holl af uden at tænk på givtemål.

– Jo, men ded hører sæ no helles te, sa Kesten. Men nu må je hjem og se te mit ded lille. Kommer du hen i avten Karen og hjælper mig at vugge. Ded er godt at lære sig til itide!

Der havde været snakket om, at der skulle oprettes en sygeplejeforening i sognet, den skulle lønne en "menighedsplejerske". Men andre, måske vigtigere sager var trådt i forgrunden. Kresten blev indvalgt i sognerådet og i

styrelsen for den fri fattigkasse, så han havde lige i øjeblikket ikke godt stunder til at ta sig af mer.

Men Kesten var ikke den kone, som havde den fulde forståelse af sin mands opslidende virksomhed, hun tog alting som det var let og ligetil og var ikke bange for at lægge nye byrder på ham. Hun snakkede stadig om den sygeplejeforening – uden tanke for, at han kunne ikke overkomme mer.

Når Kresten kritiserede sognet i sit stille sind, og det gjorde han jævnligt, så fik Kesten sin del deraf. Hun havde ikke den inderlige medviden og medvirken i hans arbejde, således som han ønskede det. Og hun blev aldrig anderledes.

Han kunne komme udaset hjem og trænge til forståelse og omsorg, og Kesten kunne lade som ingenting. Sukkede han, så sa hun blot: Herregudheden Kresten, kornet står jo godt ijuer! eller hun sang en af sine tovlige viser fra 48-tiden:

Nej, tag dit glas og klink med mig
og vær ej så forsagt –
thi vi kan sagtens holde ud
mod denne tyske magt.

– Da hændte det Kresten fo'r til og kyssede hende.

– – Nu kom han en aften i sin fuldendte tavshed skridende ind i gården – fra sognerådsmøde. Han satte sig tilbords og tænkte over tingene …

Han var tilbage med høsten, havde ikke fået kørt noget ind endnu. Vel, det skulle ske i morgen. Og menighedsrådet skulle samles i morgen, og præmiehingsten var syg. Værgerådet havde en uhyggelig sag, som var overgivet Kresten. Så var der osse et par breve at skrive for foredragsforeningen.

Kesten stillede maden frem for ham og begyndte ubarmhjærtig at spørge om bynyt. – Tøflerne havde han selv måttet hente! –

– A kinner itt te, hvornår Pi Lavsen ska ha bån i kirke, ded ka itt nøtt at du vil spør mæ om mir af ded slav.

– Har du helleritte hørt te, hvad der bliver med denneher sygeplejeforening, som I skulle ha lavet i det vise råd, eller hvor det nu ka være? Je sønnes snårt I skulle gøre alvor af det!

– Det er møj rimle! svarede han bittert.

– Je ved nok, du hår noek at ta dæ av. Men det er da op til vinteren der skal tænkes på det.

Kresten svarede lidt mere venlig: A skal snart tænk over det, Kesten.

– Hvis nu je ku hjælpe jer med at skaffe en sygeplejerske. Je tror, Karen ville godt hå sådan en plads. Hun kender jo noget til de dele.

– Det gør hun, sa Kresten. Hun har plejet hinne foræller, og hun har gåen og hjulpen sygeplejersken derhjæmme. Men vil hun itt blyw, hvor hun er?

– Ded ka vel blive tresk [Note 16)] at tjene altid.

Kresten grundede lidt.

– A vil gæn gøre nue for Karen, og a trovr godt hun kan ta pladsen. For ded blywe val sån, at den sag osse skal frem. Så blywer der vel tid te at ta sig af det med!

– Ok ja, ded gør der sate! sa Kesten.

Hun anede ikke, hvad arbejde der lå til ham! –

Kresten så op med et straffende blik. Han mødte et par beundrende øjne.

Havde det væt far eller Knud, tænkte Kesten, de skulle mindst haft fjorten dages betænkeligheder og overvejelser. Kresten tar fat i morgen.

Da sagen nogen tid efter var ordnet, forelagde Kesten den for Karen og spurgte hende, om hun ville være sygeplejerske. Karen tog mod tilbuddet.

– A har gue lyst te mier og større arbeje! svarede hun.

Til novemberstid skulle hun være rede. Og Karen sagde sin plads op hos sognefogeden. Men til Knud og hans faster sa hun det ikke. Det var underligt, at hun ikke kunne få det sagt.

En eftermiddag sad Knud og kiggede i avisen, han søgte en pige.

– Du skivter vel ikke plads i år, Karen! spøgede han. For så har du lovet ikke at gå min dør forbi.

Da kunne hun ikke lyve for ham. Og hvorfor skulle hun heller det.

– Jo, a skivter netop plads, Knud. De vil ha mig i den ny sygeplejeforening. A er lidt kendt med den slags – og a vil gæn …

Avisen smed han henad bænken: Hva, hår je skreved unner på ded?

– Det kenner a itt – kan do ha nuer imod det?

– Je hår sat mit navn på listen te denneher plejeforening. Men detteher hår je alder vist av. Så havde de itte fåt mig med –

– Hvifor da?

– At du skal gå fra sted til sted og rage med alt ded skidt og skab der er til – nej ded havde je itte sat mi navn unner på! – Og hvad siger sovnfoven?

– I kan sæje hvad I vil! svarede hun med et trodsigt nik – valgret over mig selv det hår a da.

Der blev ikke sagt mere, og der gik flere dage, hvor det sletikke var på tale. Men de følte, at det skulle frem igen, og de frygtede det.

– – En aften i ruskregn ville han følge hende gennem stakhaven.

Da de kom ud i bryggersdøren, regnede det stærkere. La vos bie lidt, til bygen driver over! sa han. De blev stående i døråbningen og så ud i den sorte regnblanke efterårsluft og talte ikke.

Da følte hun pludselig, at hendes hånd lå i hans – måske havde den ligget der længe – men det var som hele hans legem skjalv gennem håndtrykket.

– Knud! hviskede hun angst.

– Je kan itte undvære dig Karen, du må blive her altid. Hvis du blot ville gå ind til stedet her!!

Hun hævede hovedet og stirrede forskende ind i hans øjne, mens han fastholdt begge hendes hænder. Hun nikkede langsomt:

– A tror på, du taler sandhed!

Det var underlige dage, de gled hen, de blæste bort i den høje efterårsluft. Man mærkede dem næsten ikke. Knud gik bag ploven, og mågerne støjede omkring ham … det var som han levede fjærnt fra det hele. De måger gjorde rummet så underligt stort. Og timerne svandt, som tiden ikke var. Thi Knud følte alting anderledes end før. Han var kommen ud af sin ledd.

Langs med skellet pløjede han, dog ikke for nær. Skellet stod, blev endogså lidt bredere hvert år, mossede sten og blåbærris

højnede det – herfra og derhen rakte det som alletider. Men hvad var det for en rig grøde, han drømte om, et nyt liv som skulle leves nu mellem de gamle grænser – isnende frydefuldt at tænke. For han vidste, at Karen derhjemme havde samme sind.

Hun skulle styre i den største gård i Landslev by. – Så kunne menigheden se sig om efter en anden pige – Knud ville ikke afstå sin. Ikke for aldrig ded!

Karen mente, at hun skulle selv sige det til Kresten. Knud havde hellere ordnet den sag – men når hun såmeget ønskede det, kunne det osse være sådan.

Karen gik hen hos Kresten en aften.

Han sad ved vuggen og klappede i hænderne for den store dreng, de havde fået. Kesten skulle ha barnet til at sove. Nu kom Karen og ville osse lege med. Da Kesten omsider havde vundet over dem alle tre og fået drengen vugget i søvn, blev der en stunds stilhed. Karen brød den.

– Kreesten, a vil sæj dæ, a ka itt blyw sygeplejerske.

– Det sæjer do noe sent! svarede han. – Men hvafor itt, spør a dæ?

– Derfor at a er kærest med Knud, og han vil vi ska givtes snar!

– Næj dov! råbte Kesten og fo'r mod Karen med fremrakte hænder. Tillykke med jer bæge to … sikked gildes vi nu ska hå – hvad Kresten – for brylluppet ska da stå te vort? –

– Læ vos no itt tænk så møj på gildes, men po huen vi skal klare vor sager. – Hvem skal træde i dit stæj, Karen?

– Det ved a itt.

– Et oer er et oer! sa Kresten mørkt. Og dit oer det hår vi.

– Nu ska vi itte blive spejt om sådan noget! indskød Kesten. Du må hellere ønske Karen tillykke. Så skal vi hå et lille sukkerladebal. La vos få hentet Knud!

– Det vil a! Af godt hjåt ønsker a dæ tillykke min pige. Men do må holde, hvad do har lovet, indtil vi kan få en anden i dit stæj. Et årstid kan do wal gi hen til den gærning, do helles havde tænkt at vild ha gien dit hiel lyw. I skal da itt givtes med en studs!

– A trovt itt do vild ha tavn ded så strængg, Kresten!

– Du er da osse en fåle missjonspræst, faer.

– A tåer det itt stræng, men a er nødt te at tænk alvorlig. No er sagen rejst og ført igennem såvidt. Vinteren står for daren, og der er møj søllehied og sygdom i vot sovn – og ingen te at rækk hjælp. Men det havde do *no* gien dæ ind te. Skal do no rende ifra det med det samme for at lieg kærest. Næj, det kan a itt indse er ret!

Der blev lang tavshed. Kresten havde talt, så det kendtes.

– A vil snakke med Knud om det! sa Karen endelig, lavmælt.

– Ja, ded er vel sate ded bedste, Karen! sa Kesten grædefærdig.

– Knud er den mand der sæjer lisom a, vil a håbe! sluttede Kresten samtalen.

Så tænkte de alle tre: Ja, Kresten har ret.

Men der blev ikke noget "sukkerladebal".

Sognefogeden var vred, fordi han skulle afstå sin husholderske, og tænkte på ligesom Nilavs at afstå det hele og flytte ind hos Kesten, det var kedeligt stadigt at skulle skifte folk.

Men Knud, som gik med giftetanker og dertil byggeplaner, blev ikke mindre vred, da Karen kom og fortalte ham, at hun burde holde sit ord.

Hun sad på hans skød og græd over det.

De var tyet op i mellemstuen for at være i ro. Der var fjærnt og livløst.

Stolene stod andægtige om et gammelt bord og en dragkiste stræng og linjeret i et hjørne. Skilderierne var fremmede fyrster, prins og prinsesse af Wales, kejser og kejserinde af Rusland. Oppe fra den øde øverstestue trængte dødsens stilhed herind, og fra stuen nedenfor, hverdagsstuen, kom en svag lyd af fasters puslen.

Karen græd, fordi hun havde sagt, at hun gærne ville gøre dette arbejde, som nu lå på hendes vej, og hun vidste, at det var Knud imod.

Han tav med en kulde der var prinsen af Wales og kejseren af Rusland værdig.

– Du *vil* ud at tjene for dit brød! Sa han endelig.

– A ber kun om et år fri, Knud!

– Når du hører til her i gården, ska du itte tjene for andre. Hos sovnfoven kan du godt blive, til du flytter herind – men detteher menighedsvæsen – næj Karen.

– Men a havde sagt ja til det, før a sa ja til dig.

– Da får du sige om igen til et af delene!

– Å, Knud, tænk på alle de der ligger syge og trænger til hjælp!

Hun rejste sig, harm over hans kulde. Det var Kresten og ikke Knud som havde ret!

– Mig tvinger du ikke, Knud!

– Oknej, du hår din frihed!

Så gik hun, stille og uden farvel. – Knud trak vejret stønnende kort. Da han følte, at hun var afgårde, kastede han sig ind over bordet og blev liggende med hovedet hvilende på sine arme. Han blev ved at stirre ind i hendes øjne, deres blik ville ikke slippe ham. Det var tåreløst blankt og stort af et tålmod, der syntes ham stærkere end noget sind, han før havde mødt. Over det kunne han aldrig vinde!

Karen skulle bo hos Kresten Wollesen, når hun ikke var ude at pleje syge. Kresten tilbød det selv. Han sa: Nær do har opholdet frit, kan do wal lægge et par hundrede kroner tilside om året, skønt lønnen itt er stuer. Det er såen et arbej, som skul ha lønnen i sig selv, og for den slags gir vi bønder itt manne pæng. Forretningsfolk kan sny vos, og tjenestfolk kan tving os til at gi, hvad de vil ha, men de der skal tien vos uden embed og skudsmålsbog, de blyw somti sultet. Det forhold er itt ganske ret, og a har lyst til at gøer det bæjer, hvor a kan. Nær do no blywer ved vos, vil a skønn do kan lægge et par skilling til side … og så møj skul jen dog ålti helst ha ud af sit arbej!

– Å, la vos alder snakke om at lægge tilside, når vi har en stor gård ivente! sa Kesten.

– Bette Kesten, a har ingen goer ivente.

– Hva hår du ej?

– Det er forbi, hviskede Karen.

– Forbi! skreg Kesten. – Derfor?

Karen nikkede.

Kesten ville sagt noget mere, men hun stirrede blot på Karen med et fortvivlet blik.

– A havde ikke tænkt det! sa Kresten hen for sig selv. Nej, det havde a itt – om Knud! – Men do har en gærning at gå ind til Karen. Gid den må blyw te lykk og gavn!

Han vendte sig og tørrede sine øjne. Så gik han ud.

Karen så efter ham. Først da han var ude af døren, fik hun sagt det der lå hende på læben:

– Det var endda itt så bette en handel den!

Karen blev stående midt på gulvet. Hun syntes ikke hun kunne flytte sig. Men Kesten, som sad i lænestolen og vred sine hænder, strakte dem pludselig ud imod hende.

– Å, Karen, je mægter sletikke at sige dig et trøstens ord.

Karen trykkede hendes hænder og følte sig levende igen: Tak skal do ha, resten. Ded er osse ded bæjst!

De følgende uger boede Karen i gården. Men den meste tid var hun i sygepleje rundtom i det vidtstrakte sogn. Der lå næsten altid bud efter hende. Thi det spurgtes snart, især blandt fattigfolk, at hun havde så bløde hænder til at yde hjælp, at hun bragte lindring og lysning med sig, for hendes sind var mildest og lysest, når hun optog kamp mod elendigheden. –

– Men Kesten vidste, at Karen havde forstenet sig i sit arbejdes kval og glemt sig selv og sin egen drøm om lykke.

Hendes kræfter var blevet voldsomme, hun udholdt alt, vågede og var påfærde uger i træk. Med gårdens folk talte hun kun lidt, men i sine fristunder legede hun gærne med Kestens lille dreng, eller hun søgte ned i stalden til dyrene – særligt hestene og lammene holdt hun af.

Kesten fulgte hendes færd med nogen frygt. Dette skiftende væsen var ikke af det gode. Men Karen lod ellers ligesom før, måske var hun mere kold i sin tanke, bitter i sit syn på

mennesker. Men de to kunne tale med hinanden som altid. Og Kesten håbede på, at der måtte komme bedre dage, og at ham tossen, Knud, kunne komme på andre tanker … inden det blev for sent. Thi hun skønnede, at overfor Karen kunne det engang være for sent at bede …

Så holdt de jul sammen. En god gammeldags jul med fred og glædelige ønsker. De var samlede hos sognefogedens en dag i højtiden både Krestens og Knuds. Karen var med. Der var intet at mærke til ondt mellem de to. Kesten fik bedre håb.

Men til Helligtrekonger takkede Karen for husly og venlighed. Nu ville hun bo ene og ha alt sit for sig selv. Ude på Trustrupvejen havde hun lejet et hus, som stod ledigt, efter at en gammel mand, hun havde plejet, var død.

Om hun endda havde hittet sig en stue lidt nærmere gården, hvertfald i denne bys-ende! Nu kom hun helt bort fra dem. Kesten kunne ikke holde hende tilbage.

Når Knud var ene stirrede han et billede frem for sig. Det var Karen, således som hun stod for ham tilsidst, med de stærke øjne og den lidt bøjede ryg – stræbende ud i sin sorg. –

Knud kunne stirre og stirre, indtil han lammedes.

Men lidt efter lidt blev det ham en vane – og omsider en lønlig tilfredsstillelse at mane mindet om hende frem. Hende selv søgte han ikke. – Således og ikke anderledes blev det da ham tildelt! Her var hans væsens grænse, og for den faldt han tilføje og skikkede sig.

Knud fik igen lyst til arbejdet og tog sig mere af gårdens drift end i de sidste år. Han lagde endogså planer for nogen udviden af stalden og øgning af kreaturholdet. Men han talte ikke til

Kresten om det, som han før ville ha gjort. Thi jyden havde været ham imod!

Knud ville ikke gi Kresten skylden for sin skæbne. Thi skæbnen styrer sig selv. Men Kresten havde alligevel været lovlig "nyttig", han havde ulovmedholdeligt overtaget en tillidspost hos skæbnen. Og det skulle sones!

– Administrative og reformerende hverv var Kresten en kniv til, men overfor mere organiserende var han knapt så skrap.

Så fik Knud det ordnet således, at han i sin stilling som snefoged afløstes af Kresten.

Snefogeden skulle følge den snekastende hær og bære stok istedenfor skovl og kommandere en flok ustyrlige, halvfulde karle og husmænd, der efter gammel sæd tog lejligheden som en markedsdag og drak og sloges og smed penge i vindueskarmen hos de gæstfrie værter og lod sig slæbe hjem, når de ikke kunne gå.

– A er ki o den bestelling! sa Kresten.

Ok, det er en skøn gærning at gi sig hen til! svarede Knud.

Så forstod Kresten meningen. Og han gik på snekastning som til sine andre hverv, tagende alt som efter en højere lov, der, selv imod hans vilje, gav en vis tilfredsstillelse.

Han blev en udmærket snefoged. Han brugte sin fåmælt-rolige måde – sin overtalende-ivrige brugte han ikke her. Som ædruelig mand blev han stundom de mindre ædrueliges trøst og støttestav. Han rostes for sit gode sindelag. Kresten var altid en hjælpsom mand.

– Men nu traf det sig, at Knud var så heldig at have endnu et tillidshverv at afstå til Kresten.

Hen på foråret blev Kresten valgt ind i skorstenssynet og måtte selvtredje mand drage rundt i byen og syne skorstene og påse, at brandloven skete fyldest, at skorstenene var ikke revnede, at der fandtes brandhage og stige og lygte og blikspande ved hver bopæl, og at disse remedier fandtes i orden.

Dette førte dog til, at Knud fik sin skorsten kasseret, den skulle bygges om – efter loven, som på dette sted havde fået lov at sove i mange år. Kresten indførte en såre gavnlig reform for udtjente skorstene. Og han dømte videre:

– Så vil a ydermier sæj dæ, Knud, at du skal ha skavt sat på di brandhage. Det er itt nok, at do har jærnet hængende på et bjælkehoved – og dertil …

– Hold nu op, Kresten! lo Knud. Je ska osse nok få sat de seks syv trin på brandstigen og et par glas i løjten. Men blikspande har je sku, de står på rad ude i steeset, der kan du sæl gå ud at se dem!

Da måtte Kresten le.

De to kunne ikke ret længe gå og glo galt til hinanden.

– – En aften i foråret kom der bud, at de skulle komme ind hos sognefogeden.

– A tæn't itt, han ville gi sig over endnu! sa Kresten, da de gik ind ad porten. – Han er da itt så svær gammel.

– Jo je har luret ham av, han vil te at være Nilavs! svarede Knud.

– Per Nilen havde skrantet en tid og ligget tilsengs af og til – og når han kom sig lidt og stod op, syntes han ikke, han var så farlig meget bedre. – Nu skulle folk til at gå i marken. Per Nilen havde sået sin jord i de sidste fyrretyve år, og nu mærkede han,

at det lod sig ikke gøre i år. Han havde den allerbedste lyst, men han manglede kræfter. Det nyttede ikke at stritte imod, tiden var gået, grænsen var nået. Så faldt han tilføje og gav sig over og var glad til, at han ikke skulle lide mangel.

– Der var dækket bord for Kresten og Knud. Per Nilen var noget bedre, siden han havde bestemmet sig, han kunne nok få mad [Note 17)].

Og nu ville han så ha gjort sit testamente.

Da maden var af bordet, sad de lidt og røg tobak, men sognefogeden lagde snart piben bort og talte dem til.

– Ded je vil sige jer, ded er, at nu har je gjort op, hvordan ded skal være etter mig.

– A tøkkes itt det havde nogen hast, sa Kresten.

– Sådan vil *je* nu hå ded. Og gurend falder jo dig te, Kresten, men embedet det skal du hå, Knud. Sådan har jeg fået ordnet det.

– Embedet ku du jo nemt hå, når du gav det andet fra dig.

– Som je siger ska det være, og sådan kommer I til at rette jer etter det. Nu er det lavet sådan. Og je laver ded itte om igen. Se, je ville nu helst hå hat, at jer dreng, Kresten, fik denne guer, menad I ku jo få flere børn, og så er det vel bedder, at vi lar dem dele, som de bedst kae, så de der bliver får slås om ded der er. Og je bliver boendes her i gurend i min tid. Du driver jorden fra nu av sammen med din egen – og aftægten, ja, den kommer vi nok ud av. Penge behøver je da itte at få af dig. – Men passels, når itte je sæl ka reterere mæ længer, det må I skaffe mæ, enten je så til den tid flytter over hos Kesten eller ej.

– Do er ålti walkommen, nær do vil ta ophold inde ved vos. Men a tøkkes, det kunne ha bleven, som det var endnu en tid.

– Ded gø je med! sa Knud. Hvorfor ska ded nu falde te mæ, at je ska være sognfove. Ded passede sæ mæjed bedder, at ded blev Kresten!

– Nej, tøv nu lidt, Knud, sa Kresten. No hår do vån hor nok ved mæ og skaffet mæ nok af det slav på mi halss i vinter. Engång ska vel den krig høer op. – Og a vild ålti gjæn blyw ved at vær gue venner med sognfoven, hva sæje do te det?

De gav hinanden håndslag.

– Så er den handel gjort, sa sognefogeden. Ja, der skal nogen te ded væste, Knud, ded katte nytte noved, du vrider dæ ved 'ed.

– Han ragede op ovenover bornholmeruret og trak et gammelt støvet kohorn frem:

– Her er det gamle byhorn. Ded hår itte væt i brug de sidste tredve år vist. Og oldermand er der itte mer nogen der hedder. Men jeg hår gemt på hornet, og je mener, ded skal blive ved at følge sovnfoven. Og sku den tid komme, da der er brug for at kalde til samling igen – så kan du bruge det Knud! –

– … Ja nu er je nok stiget så højt, som je ka komme, sa Knud – han klippede med øjnene, de var våde, men han smilte. Nu er der itte flere trin at sætte på min brandstige. – Kaske dov du hår et par stykker til, Kresten, at sætte på din egen.

– Det skuld a itt tænk, svarede Kresten.

Men Knud satte hornet for munden og blæste dæmpet en langtrukken skælvende tone – –

– Der er da vejr i mig! sa han.

Der kunne gå mangeslags rygter i sognet. De skiftede som vejr og vind. Skadefro rygter rendte omkring som vildgale får og havde ingensteds hjemme. Ofte blev de jaget bort fra skikkelig mands dør. Morsomme rygter bimsede ligesom Nilavs

og var velkomne alle vegne og knyttedes ikke så sjældent til hans skælmskmelankolske person. – Der var rygter der kom som skuffelser. – At det skulle siges om de folk, man havde aldrig troet til dårlighed! Men hvis det var sandt, måtte det tages, som det var. – Der kunne være nogen, som prøvede på at le det hen. I virkeligheden var der rygter, som skuffede alle.

Og det var netop de rygter, som nu gik om Karen. Der blev nok snakket så hensynsfuldt tyst, men det blev nævnt, at hun bar sig anderledes ad, end man havde troet, hun ville.

Hun boede alene ude i Niels Murers hus – og det var nok et underligt hus, hun holdt.

Døren stod altid åben. Måske havde Niels Murer ikke efterladt sig nogen nøgle. Karen havde hvertfald ingen skaffet. Døren stod kun lukket med en klinke. Hvemsomhelst kunne gå indenfor.

Karen var den meste tid borte fra huset. Kom hun hjem, var det tit kun for at slumre et par timer på sin sofa. Så hændte det, at hun fik fremmede. Det var der ikke noget at sige til. Karen havde med mange mennesker at gøre, og folk kunne godt lide hende. – Men der kom osse de, hun burde vogte sig for, når folk skulle tænke godt om hende.

Hun havde ikke nødig at holde åbne døre for en stodder til enhver tid, fordi hun havde passet hans kone i barselseng – og bakke op med spise- og drikkevarer for hvemsomhelst der kom glanende – – og så holde musik og syngen i sit hus til langt ud på aftenen …

Når der nu sad en tre fire halvfulde stoddere derinde, og hun var alene kvindfolk, hvad skulle man vel tro andet, end hun måtte være meget hægen efter at komme i lav med denslags?

Men hvad alle vidste, og hvad der var synligt for enhver, det var, at Karen passede sin gærning og vandrede fra by og til strand, fra gård og til udflytterhus i vintervejr og til alle døgnets tider. De fik ellers sige om hende, hvad de ville – og efterhånds som snakken kom rigtig i gang, blev hun ikke sparet – men at hun stred tappert mod nød og elendighed af alle kræfter, både ved dag og ved nat, det ville ingen nægte.

Såmeget mere kedeligt var det, at disse rygter om krostuefester i menighedsplejerskens hus skulle komme ud.

Såsnart Kesten blev klar over, at Karen for alvor var i bysnakken, søgte hun hende. Karen havde ikke længe været i gården. Det var næsten, som hun var blevet helt borte for dem, da hun flyttede til den anden bysende. Kesten ville vinde hende tilbage. Allerhelst ha hende med hjem igen.

Det var aften, da hun stod ved sygeplejerskens dør. Hun bankede.

– Ja kom kuns ind! lød Karens stemme … Men er det dig, Kesten. Sikke stuer fremmet a får. Walkommen!

– Du havde kask alligevel ventet dom støre! sa Kesten skarpt.

– A venter ingen. Men a ved itt, hvem der kan komm. Her kan komm såmanne.

– Ja man hører nok om'ed! sa Kesten, og hun mærkede pludselig, at hun var vred. – Ded er fåle alt ded, man hører om herfrå … Man sku næsten tænke sig, du var en af de allervæste!

– Hvad hår a da gjor?

– De siger, du sidder og drikker med fulde stoddere – og holder musik og danser … Er ded vel sandt, Karen?

– Om det er sandt eller ej, hvad magt ligger der på det.

– Du sku dov passe på dit eget røjte.

Karen hånlo: A er itt sat til at pass på mig selv, men på anner!

– Je ka næsten se ded! svarede Kesten hvast. – Du kunne helles hå det pændt her. Du hår bår sofa og tæppe på gulvet – men sikket roderi du osse hår … flasker og kopper og kul og aske … her er vist ikke fejet fornylig – du kan nok holde skidted frå dig, når det er, du vil. – Men du vil itte dit eget vel!

Så sukkede Kesten dybt. Havde vi dov båre alder fåt dig ind i detteher!

Karen kastede sig i sofaen ved siden af Kesten og slog armene om hendes hals.

– A kommer lig derude fra Skalshuset. Nu er hun dø. Vi har stridt i trej uger. I avten slap hun fri. – Kesten, a kan ikke gå hjem og feje og tørre støv, nej, og a *vil* ikke!

Kesten tog op om hendes hænder, der brændte ligesom hendes kind.

– Derfor skulle du komme hjem til vos igen, Karen … Ded kunne blive godt inu!

– Hvad kan blyw godt? Om jeg blev lykkelig, hvad nytter det, når såmanne pines? – Kan do forstå, hvi al den pine er til?

Kesten tav. Karen fortsatte:

– Hvis itt a var ræd for Vorherre – men det er vi ålti, så vild a gjør det und – a vild slås og dobbel og drik – og hvis a var et mandfolk så gjor a det –

– Nej, nej, Karen, du må itte snakke så vildt.

– A snakker itt vildt, bette Kesten, men det er somti, a kan itt vel få mi vejr … ja, om a da hade en stærk hæjst at ride o, ud over ål marker og veje … det er nær a komme lige fra et strængg stæj, hvor der er møj pine … om osse a just har gåen så fredeligt og godt derinde, og vi har vån trøstige overfor døden sæl, nær a

komme hjem, så er det ligsom a vild segne hen – så trænger a itt te venlighe og ro, men a trænger til noe der er undt og bittert, som det a kom fra … Svir og dobbel og spil der gør sindet koldt, så kan a få vejret og blyw løvend igen!

– Kesten følte sig underlig lettet, da Karens arme sank ned fra hendes skuldre. Det var, som hun havde båret en mægtig byrde, der havde truet med at tvinge hende helt imod jord. Hun rejste sig.

– Karen, tror du itte, du kunne komme tilbage til vos. Du må itte blive sånen ved – hører du! Vi bliver så glade for dæ!

– Kesten, hviskede hun – do er mi bæjst og enest ven, a skal komme hen til dig, helst nær du er jenle, men a vil itt blyw der. A vil osse gæn se til gammel faster, nær Knud er borte –

– Ja, kom, sa Kesten og bandt sit hovedklæde og slog sjalet over sig. Kom Karen – det er med dig som med Kresten, I er itte nemme at hå med at gør altidens, men – je kan itte undvære jer! –

– Går do, Kesten – a følle med dæ. A vil nir og se til Madses i Strandhuset …

– – Men ska du da itte ha lukked døren?

– Hvi skuld a det? sa Karen og tog fat i Kestens arm. – Jen jenle åben dør må der vel være i Landslev sogn.

Kresten Wollesen vidste ikke, hvad der gik af hans kone den aften, da hun kom hjem. Hun græd. Det var ikke Kestens skik.

– … At vi dov osse kunne sætte hende ud i ded! sukkede hun. Det er lige det alleværste, Karen er kommen i lav med. Der er alder glæde, hvor hun er. Det er lisom, hun var javed ud fra vos ander.

– Karen gør gavn dær hor hun stoer! svarede han.

– Ja, ded tror nok je, sa Kesten, men når ett [Note 18)] alene skal være sygepasser i alle sognets fattighuse, og vaskekone og bårnepige og kokkepige og bødekvinde og vågekone og jormor tillige, så siger je ded er rigeligt … Båre itte hun går hen og gør en ulykke på sig sæl …

– Ihva fannen er da det for en snak! Hva er der fejl med hende!

– Du skal søre for, hun bliver fri.

– Kan hun itt skjøtt sæ sjæl, skal a sørre for, hun foer og vide hor hun har hinne plads. Er den itt ålti så let, er den wal så møj mier gavnle.

… Men nu kunne Kresten præke, sågodt han ville, Kesten fik ingen anden mening. Han var umedgørlig lige for tiden. Hun vidste nok hvorfor. De havde begyndt at opfordre ham til at stille sig til rigsdagsvalg. Og han havde sine tvivl og ville nødigt – og de sa, at han skulle. Derfor var han i vildrede.

Det bedste var måske, om hun talte til Knud om Karen. Men det turde hun ikke. Det kunne såvel falde til det onde som til det gode og gøre ham endnu mere sær!

Så var der ingen andre end Nilavs.

Men Kesten havde ikke nødig at meddele sine tanker her. Nilavs gik jo trolig og passede sit med at spørge nyt og interesserede sig stedse mere for andres sager end for sine egne. Karen havde altid stået særlig højt hos ham.

En eftermiddag, da han kom ind hos Kesten og stoppede pibe, sa han:

– Det er dov fåle megen snak der går om sygeplejersken, vo Karen.

– Ja, hva *ska* vi gøre ved ded! sukkede Kesten. Je tør sletitte vove at sige til Kresten, hvordan det er. Så bliver de uvenner. For Karen gir sig lisålidt som Kresten – og je tør helleritte vove at sige det til Knud … ded er da nok helleritte sandt ræt mæjed å ed?

– "Der er megen løgn te," svarede Nilavs med grublermine – "men der er osse mange om at fortælle ded!"

– Kunne du itte komme afsted med at la et ord falde te Knud. Ded måtte da kunne blive godt igen? –

– Ja, ded er nu helles nove, man itte ska rage sig ind i, Kesten. La hver passe sæ sæl, ded hår altid væt men mening. Hver ka hå noek i sit. Ded er itte nove for mæ og blande mæ ind i andre folks sager. Der er jo nove, je itte har noved med at gjøre og itte kender så støre nove te.

Dermed havde Nilavs fået ild i tobakken. Og så gik han.

Men da han havde trisset om på gaden fra den ene bysende til den anden, gik han lige før aften ind ad porten i den første gård i byen.

Jo, Knud var hjemme. Han sad og læste i avisen, nu var det snart for mørkt.

– Er der nove nyth? spurgte Nilavs og stoppede pibe. –

– Itte så støre!

– Er der ingen kørt løvsk?

– Næj.

– Nå, du læser kask osse poletek?

– Jov.

– Så hår do noek og spekkelere øver.

– Ja-a – ded er du fri for.

– Næj, på ded goe lav, je spekkelerer ded der er værre. Je ka'tte få ded te at stemme med min børnelærdom: de siger Jessus han bår alle folks synder … men her i sovned er ded da et kvindfolk, der må bære synder for vos. Vi andre er snart helt fri for tetale, hvordan så vi bær vos ad. Ded spørs altsammen kuns om hende … Ved du'tte af ded, sovnfove?

– Næj –

– Nå, je tæn't kaske øvrigheden havde hat noget med det at gøre?

Nilavs sendte et par små røgskyer ud i stuen og gik sin vej.

… Knud stirrede atter i avisen. Men sveden randt ham nedover panden. Så sad han lidt og tørrede sig med ærmet.

Hans bryst var spændt af gråd, som ikke blev grædt. Han følte angst.

– Hende havde han givet hen til sorg og øde – stillet hende ensom og blot for dem alle.

Skylden var hans. Listelig havde Nilavs sagt ham det.

Knud vidste ikke så nøje rede på bysnakken, han fulgte ikke rigtig med. At den var slem nok, forstod han på Nilavs.

Men hvad der end blev sagt Karen på – og hvad årsag dertil hun selv måtte være – Knud stirrede hendes billede frem – hendes væsen var rent, hendes vilje var ret … velsignet med sognets synders overflod.

Hendes skyld: det var kun uskyld og troskyld. Men den stræber de alle efter at få del i. De stjæler den gærne ud af åbne døre og lar deres egne synder blive derinde.

Så kan menigheden frelses!

Da morgenen gryede gik Knud i marken, og han gik op på Ærthøj, hvorfra han næsten kunne skue over alle sognets veje.

Det stormede, og der var stærk drift i skybankerne. Der brød et mægtigt sus af vår over markerne. Denne storm havde bud om varme. Når den stilnede, kunne gærne gøgen kukke.

Det var i Knuds tanker at møde Karen alene. Han havde ikke været så heldig i vinter, og det var vel hans egen skyld, for han havde siddet hjemme og drømt, at hun engang skulle komme ind ad døren ligeså trodsig og god, som hun gik ud – endskønt han vidste, at hun ikke kom, så drømte han dog om, hvis det skete.

Men nu ville han lade drøm fare og lade det ske, at de to skulle mødes.

… Fra Ærthøjs top så han Karen komme inde fra byen på vej ud mod Strandhusene. Han genkendte hende og stod ved Strandkæret, hvor hun skulle forbi. Hun gik imod stormen og så ligefrem derudad, hvor bølgeskummet lyste i den grå luft, mens solen hævedes i nordøst over fjærne banker.

– Godmorgen Karen, sa han. Ded er helles længe siden, vi to hår mødtes.

Hun hilste og så undrende på ham: Åja, det er osse møj læng siden!

– Du havde kaske næsten helt glemt ded.

– Nej, det havde a itt.

Han trak vejret dybt.

– Je sønnes ded vå en skam. – Ded vå fåle kedele, at ded sku gå vos to sådan, Karen.

Hun følte den dulgte varme bag ordene, og hun skjalv som altid, når hun mødte et hjerte.

– Det tykkes a osse! Svarede hun.

– Du gik bort derfrå, hvor du havde hjemme og havde det bedst.

– Det gjor a – og a gør det no igen. Farvel Knud – hun rakte ham hånden. – A er vist itt skikket til at ha det bedst –

Mens han endnu stod med følelsen af hendes faste, dvælende håndtryk var hun godt på vej mod Strandhuset.

… Om han skulle løbe efter hende og sige hende at … ?

Men han kunne ikke bryde denne vilje, fordi han så den og fattede den med ærefrygt. Den var som skellet der *skulle* stå.

Sommeren igennem havde Knud næsten daglig sin gang i Krestens gård – for det regnede tit, og så var der ophold i høstarbejdet. Han kom ikke for at træffe Karen, skete det, de mødtes her, var de aldrig alene. Knud kom bare for at trættes med Kresten. For nu var der politik i luften. Der blev sikkert valg til efterår, og Knud havde glemt sin skuffelse efter sidste valg – han havde senere haft en værre – nu vågnede han og vejrede nye rænker i tidens gang, gådefulde gøgekuk i den danske sommer. Han så sig om efter sin modpart. Nogen bedre end Kresten kunne da ikke tænkes. Skønt de var partifæller, og Knud ivrigt havde været med til at opfordre Kresten til at stille sig ved valg, havde de meget forskellige synsmåder, og der fandtes aldrig mangel på emner for en rask trætte.

I saglige overvejelser måtte Knud tit trække det korteste strå, men han var en mester i at drille, og så endte det gerne der.

– Det var dig der skul stilles til valg, så du kund stå til ansvar for din snak! sa Kræn.

– Du ved nok, svarede Knud, at "rigsdagsmænd og bytyre ska hentes langtborte frå".

– I må wal træng te nyt blod, kansk itt mindst i politisk program.

– Velsate. Je siger nu som mit program: "Ded er bår undt og godt å ge de fattige noved – for de forstår itte at bruge ded!"

– Det gælder om, hvodan man gier 'et, svarede Kresten roligt vejledende uden at gå ind på spøgen. – A miner at hjællp te selvhjællp er godt.

– Ded ka være meget godt for somme. Je hår ded tit sådan, at je gider itte rørt mæ … men hvis je fik et hundred kroner at komme igang for, så gik ded mangengang mere villigt.

– Det du der sæjer tøks a itt der er mening i.

– Nå, ja je er hellerkons et stykke stemmekvæg.

– Det er vist osse det rarest. Det er nok nemmer at gå hjæmm og lave vittigheder end sidd i Rigsdagen og gi svar på dem …

Knud ærgrede sig over, at han aldrig kunne ryste Kresten ud af sagligheden. Men det æggede ham at møde denne sejrsikre meningsstyrke, der aldrig tog sig selv i spøg og aldrig slog en svinke hen i "bår undt og godt". Knud nyttede enhver lejlighed til at komme i lav med den.

Kresten og Knud var blevet ligsynsmænd.

Blandt de mange tillidshverv, som sognestyret byder på, er ligsynsmændene ikke af de største, men det hører lov og ret til, at to agtbare mænd, førend nogen jordefærd finder sted, afgiver et på selvsyn grundet vidnesbyrd om, at her ikke foreligger skindødstilfælde. Og når Knud og Kresten skulle syne lig, tog de gerne en halvdag til at drøfte de levendes sag.

De skulle ud til et af husene på Trustrup Mark. På vejen snakkede de skattepolitik. Kresten fremsatte sin velgrundede mening, og Knud sørgede for såvidt muligt at hævde det

modsatte. Det var forresten ikke så let lige i dette spørgsmål. At skatterne ikke burde være større, var de så drøveligt enige om, men Knud holdt på, at den lille kapital i sparekassen burde finde lempelse, mens Kresten fandt, at det snarest måtte gælde den arbejdende kapital i handelsverdenen.

Derom snakkede de meget fredsommeligt.

Så nåede de huset, hvor de skulle syne lig.

En elendig snavset rønne med klude i vinduerne – laser og børn strøet i gruset udenfor.

Da solen netop brød frem gennem en sky, kastede den sit lys nådigt og ubarmhjertigt over dette sted.

Sognefogeden gik først ind. I forstuen, hvor gulvet var en hob optrådte murstensbrokker, der flød mellem gamle træsko, standsede han lidt, da døren åbnedes, og Karen kom ham imøde.

De hilste goddag. – Værsgo, sa hun, og se indenfor. Sid ned.

Der var bænk og bord og en dragkiste og en seng, hvori lå en gammel kone. Usselt var det hele, men rent og hæget så godt som muligt.

– Hø–o, hostede den gamle. Ja, nu er fåer død. I vil vel se ham … I ka gærne se på mæ med ded samme – så er I fri for at komme igen – for je – h-ø-hø-hø – je draver osse av med ded føste.

– Ja, ded gør du velnok, Mette, svarede Knud. Men du ska være helt død, inden vi må tå syn på dig.

– Ja-a, ded ska je vel osse! sukkede hun. Man ville så gærne slippe!

– Kresten stod i døren ind til sovekammeret. Derinde lå en yngre kone i barselseng og ved siden af hende lå manden med

klæderne på og med den ene arm hængende slapt ned udenfor sengefjælen. Døddrukken snorkede han rallende.

– Hvad skal han legg der for medt på daven? spurgte Kresten.

– Han kom hjem i morges og vild legg der, svarede Karen. A mått rokke ham lidt ud til siden – så kan han wal få lov at blyw der, den stakkel. Kristine hun bad så mindele, han kund få søvn, så han blev ædru. For så er han go, men nær han er fuld, vil han slå …

– Han hår helles hat godt abede i vinter og lige til maj, sa konen for at undskylde ham på det bedste.

– Kan vi forsvår at la ham legge dær? sa Kresten.

– Han ligger jo på sit eget, ded utusk, svarede Knud. La vos hellere gøre vos færed med ded vi er her for.

– I skal denne vej, sa Karen og viste dem gennem køkkenet ud i et rum, hvor der hverken var lagt loft eller gulv.

På nogle halmstrøede brædder, der hvilede på et par træbukke, lå liget af en gammel udtæret mand. Et lagen, det eneste i huset, dækkede de krogede lemmer, det var smykket med lidt vintergrønt (vedbendranker) som Karen havde samlet.

… Så tog de synet og sikrede sig, at ligmærkerne fandtes.

Kresten gik først ud – for at se, om den drukne mand var vågen.

Karen dækkede liget og lagde bladene tilrette.

– Han ligger rejtig pændt etter lejlighed! sa Knud. Man kan se, du tar dig meget af det altsammel, Karen.

– Ja, kan do si, her er brug for hjællp i et sådant hus.

– Det kunne der osse være andetsteds og nærmere ved for dig! svarede han og rakte hænderne imod hende.

Hun tog hans hænder. Hendes blik stirrede ind i hans. Gråden lå som sol i hendes øjne.

– Den er nærest, som kalder stærkest! svarede hun.

Så slap de hinanden.

Ligsynsmændene sa farvel og gik på hjemvejen.

Men Kresten så sig tilbage: En kan dårlig nok forsvare at gå fra detteher sådan!

– Hvad mon vi sku blive her etter?

– Næj, a ser helleritt, at vi kan udrette nuer her i øjeblikket … men se da et lyw de mennisker fører.

– Dom om ded! svarede Knud kort.

– A tøkkes, du kund indrømme, her er brug for en politik, der vil virk for gue reformer. Sådan hjem skuld itt findes.

– Nej vist så, svarede Knud. Landets love ska hå et nyt plaster, hvergang en stodder falder omkuld.

– Ihvertfald hår vi da et værgeråd, der kan ta sig af de sølle børn! sa Kresten hen for sig selv.

– Der er vel osse noven faddere til at ta sig af døres kristelige oplysning. Der er råd for alting og råd for ingenting i desseher tider. Ingen satan, langt mindre en sognefoged, kan hitte rede i alle de regler og forslag til midlertidige paragraffer, som falder over vos.

– A kan itt tænk mæ, huen politik skuld være foruden gue reformer og human lovgivning. Der er ingen anden vej frem, Knud, det kan do trov po!

– Je tror på, at det er ded der ødelægger bår poletik og meget andet, at hvergang der er en og får en vredblegne eller en klemmelus, så er ded statens skyld, og så skal der sendes hjælp. Er der en stodder og smider sig i sengen i utide, så skal der gå

et menneske og våge over ham. Ded kalder I menighedspleje. Ja hele jer politik er itte andet end menighedspleje – og meningen er at regering og øvrighed skal være menighedslakajer i stor stil!

Knud havde aldrig talt så hidsigt før, og Kresten aldrig så roligt vejledende.

– A tøkkes no der er no urimmelig i dinn udtalelser, Knud. Hvisomti det gik, som do vil, så mått folket gå tilgrunn.

– Folket ka I la være, hvad det er. Folket kan I hverken gøre til eller fra. Det er over os alle!

– Nej, Knud, folket er to millioner mennisker, som skal løw o detteher land, og vi skal agt på den politik, som vil virk tilgue for åll mennisker og gi enhver sin ret og støtt, hvor der trænges og løvtt, hvor der trænges, og virk fremad i tidens ånd! Derfor skal loven grib helt ind i tilværelsen og itt holde sig ovenover den, såen som do vil ha.

– De gik tavse et stykke vej. Så nåede de Krestens port. Her standsede de, og mod sædvane gav Knud hånden til farvel.

– Det er ligemeget, sa han i sit gamle skælmske tonefald, vil du vippe Salomon, så hjælper jeg dig på valgdagen!

Dermed skiltes de.

Kresten gik ind og trak sine arbejdsklæder på. Han ville i marken, skønt det var langt hen på eftermiddagen. Arbejde! Komme ud af den utrygge stemning, som politisk samtale med Knud stundom skaffede ham.

Det var sommetider, ligesom Knud ikke kunne råbes op for menneskelig tankegang.

Det var ikke let at virke mellem den slags folk.

Kunne noget gro i denne althenvejrende skæmt og denne tågede kulde?

– Vil du i marken? spurgte Kesten.

– Ja, a vil ud og slæb mæ i bæjer humør.

– Nå, ded er så tildavs. – Vil du itte hå stompen føst?

– Hm. Det ka a osse godt! svarede Kresten i mindelighed.

– Men hør, Kesten, sa han, da hun kom med et fad smørrebrød og satte det på bordet for ham – sæj mæ, mener do, a ska gi mæ av med dether politik? Do ved, a er opfordret!

– Næj, ded ka je smænd itte sie noved om! svarede hun.

– Do ka wal sæj din mening og gi mig et råd ?

– Je hår smænd itte noven mening om ded, Kresten. Du må nok heller råde dæ sæl. Så du noved te Karen?

– Jov, hun passet dem derude.

– Hvordan mon hun havde det?

– Hun havde gjor hinn arbej godt, det a kund si – så havde hun det wal osse godt med se sjel.

– Der var ikke mere at snakke om dengang.

Knud havde ingen ro. Han havde haft megen god ro i sin tid – også nogle gange været ude for den uklare følelse af, at der skulle ske forandring. Men dette nu var værre. Thi ikke blot at der skulle, nej der *måtte* ske forandring. For hendes skyld. Hun havde det ilde. Og for hans egen. Det blev jo vovere og vovere med ham. Men også af anden grund.

Der er grænser for alt, og Knud svor på, at der skulle sættes skel for, hvorlangt menighedspleje og nymodens humanpolitik skal rende med sognefogeden!

Der var dirrende uro i hans blod. Han var kommen ud af sin led. Thi nu ville han kæmpe.

Men hvor skulle han slå? Imod ham stod hans elskede og hans ven og tiden, tiden viste ham hen i en krog: til Nilavs' politik.

Bedst dulmede Knud de stridige tanker, når han søgte ud i stalden til sine heste: når han fodrede heste og blandede havre i hakkelsen og lagde den omhyggeligt ned i hvers krybbe. Altmens han gjorde et skøn over hestenes trivsel. Som de var istand, således var ejendommen holdt. – Det gav ro i sindet.

Heste skulle passes godt.

… Han så for sig et faldefærdigt hus, hvori mændene lå døde og drukne, kvinderne syge og døende, mens en eneste ung pige måtte holde ud og passe dem alle.

For samfundet og for sognefogeden lå der vel ingen magt på, om de blev plejet. Han skulle blot se død på dem, når den var der. Og de havde ikke værdi som heste.

Men hende, som de rakte efter, som gav dem læskedrik i døden og vintergrønt på liglagenet, hende, hvis hu stod til folkets nød, hun gav dem værdi i folkets store almenhed, som er over os alle.

– Da kom det ham for, at han heller skulle knæle end kæmpe. –

– – –

Gamle faster var bleven så dårlig den senere tid. Hun kunne ikke ret vel hjælpe sig selv i klæderne. Knud måtte stå hende bi. Og Kesten kom jævnlig derind og gav en håndsrækning både med det og med andet.

– Je må gå i Karens sted, sa Kesten.

– Det er mærkelith, når man rejtig tænker sig, sa Knud. Her var det meningen engang, at du sku være – og nu er du her. Ded

er lisom, man itte helt kan gøre sig fri af skæbnen. –

Da Kesten mærkede, at Knud nu lod sig tale til i det spørgsmål, svarede hun efter sit hjertelav: Nej, Knud, for du er et fæehoved, om osse du er sovnfove.

– Hvorfor ded, Kesten.

– For ded, du går og tosser rundt med skæbnen og itte tår et rask tag i den – sådan gør vor far altid.

– Eller osse var det dig, der gjorde ded, smilede han. Men ded er nove åent med mig, sa han alvorligt. Sådan som I, ka je itte slippe afsted med det.

– Nå itte ded!

– Nej for I var jo enige. Ded er vi itte. Hun hår sin fri vilje. Den ka je itte tå fra hende. Fri vilje til at leve og dø, som ded passer bedst, skulle enhver hå, om osse itte de har stemmeret. Men Karens er ligodt færed og være priviligeret.

Kesten rejste sig for at gå. I døren sa hun:

– Fri vilje det er for et kvindfolk, hvad tvang er for et mandfolk. Og hår et kvindfolk fået fri vilje, så venter ded kuns på at komme av med den igen – på en ordentlig måde …

– Herregud, at man skal stå og præke om sådan noget for en sovnfove!

Så gik Kesten. – Nu kunne han selv om, hvad han ville, den stejer!!

Knud Povlen havde en svær magt over et par heste. Som få andre styrede han sit spand. Han kunne køre frem, så træerne bøjede sig, bakkerne segnede og dalene rejste sig for synet. Det hændte kun enkelte gange, at han fik det sind – mest til sommermarked, og i de senere år havde han holdt op med at køre så tosset.

Men en dag efter høst sa han til karlen om at spænde for. Det skulle være de to yngste. De to yngste. Ja. Den ene var knapt kørt til endnu. Og så at sætte den ved siden af fireårsplagen, istedenfor til det sorte øg! –

Knud kørte af gårde med sit yngste spand, så portstolperne knagede. Han kørte lige lukt ud ad landevejen – ad købstaden til, han ville velsagtens til marked –?

– Karen gik ude i et af Klemmehusene, de der lå på skellet, i klemme mellem to sogne, Landslev sogn og Ørby sogn.

Det var for hende, han ville køre!

Nu satte han alt ind på at sejre – hele sin hu og sine to gode heste, fremtidens unge spand. Det var al hans evne.

Han sad og spillede en vild dans på de stramme tøjler.

Det var lyst i vejret. Skyerne var store og hvidgrå. Der var blæst i luften, og den susede om Knud i hans fart, så piskeskaftet, han holdt i sin hånd, bøjede sig som en ranke.

Og den brune plag og den røde plag de tog sammen i selen, som de havde gået sammen længe. Det var ligesom de vidste, hvad det gjaldt.

Satte hun sin vilje imod dennegang, og ville hun ikke køre med ud i fremtiden … så kørte sognefogeden for nar. Og så kørte han lige ad købstaden til, og der skulle plagene sælges. Ofres! – For aldrig ville han køre med et spænd heste, som mindede om, at slaget var tabt. Det kunne han ikke. Thi det er altid en sejr at føre sin gårds køretøj godt ud og vel hjem. Men er slaget engang tabt og ulykken sket – hvem kan da køre sejrrigt mer?

Derfor kørte Knud kun heste med held. Og derfor havde han magt over dem.

De løb som vejsende var mile bort. Men ved Klemmehuset standsede de i et eneste sæt, og skummet sydede på bringerne.

En gårdmands køretøj holdt sjældent for denne dør. Karen kom straks tilstede.

Hun gik frem og rakte ham hånden. Hvad godt, Knud?

– Sid op. Følg med! hviskede han og holdt hende fast.

– A kan ikke. A tør ikke. Du fører mig bort fra dem, a hår her!

– Je førte dig helst hjem med … men når aldrig den tid kommer, du vil det …

Han slap hendes hånd, rettede sig og greb pisken.

– Knud, hvor kører du hen?

– Så kører jeg til mårked.

– Te markend – med de hejste. Knud, hvor skal du hen med plagene!

– Det bliver ikke tilbudt dig tiere at køre med dem!

– Å, a ber for dem. Du må itt skili dæ av med de to hæjst.

– Ber du for dem?

– Ja, og a ber for mæ sjel. – Hun strøg hånden over plagens lænd:

– Om de endda var mine!

– Det er de, når du sidder op.

Hun satte foden mod vognhjulet og hævede sit ansigt imod ham: – Knud, vil du hjælp mig mod søllehied og nød? Det er dit sogn a lever for!

Der brød tårer ud af hans øjne, og han løftede hende op hos sig i agestolen.

Så vendte han med vognen og kørte ikke over sogneskellet ved Klemmehuset, men langsomt tilbage, og den brune og den

røde gik sindigt ispænd sammen, som de havde gået sådan i mange år.

Karen sad ved hans side. Hendes hånd lå i hans arms krumning. Hun åndede så let, som hun stundom havde drømt, at hun kunne, somom hun havde vinger til at hæve sig op.

De kørte og talte ikke. De kørte vist hele sognet rundt og holdt først, da de atter var ud for Klemmehuset.

Karen steg ned. De ventede derinde.

– … Hjælpes vi så ad herefter? spurgte hun med sin hånd i hans.

– Ja, når du kommer til mit, så hjælpes vi ad i Landslev sogn, såvidt du ser det strækker sig!

– A kommer! lovede hun. Ålti måtte a følle den stærkeste bøn – og derfor må a no følle dig!

Kresten Wollesen mødte Nilavs. – Så, du ska te og være rigsdavsmand, Kresten! sa Nilavs.

– Det er wal itt så vis!

– Joo, ded æed nok. Hvorfor sku ed itte være ded? Je ska helles love for, der bliver laved noven ny svinehuse, når du kommer te.

– Så får i det I trænger! svarede Kresten.

Det var ligemeget, hvor han kom, så hørte han den snak om, at han skulle "stilles op".

Kresten havde vel egentlig aldrig været ræd for at blive stillet op. Uden pral havde han haft trang til at ta en hånd med i arbejdet, og såvidt muligt råde for, hvordan det skulle udføres. Men denne sidste ophøjelse kom noget bag på ham, han havde ikke tænkt sig, at hans virksomhed skulle gå ud over sognegrænsen – i det allerhøjeste da ikke længer end i

amtsrådet. Havde hans arbejde nu virkelig ført ham længere frem? Havde han nu osse rettelig tjent sig op til dette?

Var det da nødvendigt, at han tog den gerning op og udsatte sig for al den hån og mistro der fulgte en folketingsmand. Og for grinet, som han tydelig så i Nilavs ansigt, og som han vidste lå og lurede hos mangen. Grinet som han altid syntes gjaldt ham og netop var ham fjendsk.

Men hvad gjorde det vel, om han blev spottens udkårne, hvis han dog kunne løfte tanken højere hos disse folk, hjælpe dem til at blive faste viljer og frie vælgere og mennesker med sans for godt arbejde i det offentlige liv.

Da han næsten var kommen tilrette med sig selv om, at han måtte sige ja, tænkte han: Men a vil no snak med min kuen om'et føst!

Så bad han Kesten følge med ind i sovekammeret og forelagde i enrum spørgsmålet.

– Tøkkes do no, a skal ta mod opfordringen heller miner do, a skul la politikken fare. A hår spur dæ før og ingen svar fåt. No vil a be dig tale alvorlig!

Hun satte sig overfor ham ved det lille bord under vinduet.

– Ja, du hår spurt mæ før. Men hvad ska je vel svåre. Ded er sin egen sag at stoppe dig i det, du har for. Og det er kask endda værre at jave på dig. Som dengang med sygeplejeforeningen, det fik je kuns kvaler ud av – for ded je ville være med til at råde for en gangs skyld, nej ded ska je nok holde mæ fråe. Råd dig selv, vor far, så går det som det skal, og som det bedst kan.

– A vil ha din alvorlige mening, Kesten.

– Hvad vil du hå den til?

– Te at rette mæ etter.

– Nej høkke nu, lo Kesten. Så må du heller spøre min mand.

– Sæj mæ no din mening uden pjank, bette Kesten.

Hun rejste sig og strøg hånden over hans hår og lagde den på hans skulder.

– Ja, så tror je nok, at ded snårt ka være noek med de tillidsposter. Folk ka da osse bruge dig te alting. Du er færed og ska være dreng for dom allesammen.

– Ku do itt gjæn ha såe mæ det noe før?

– Næj, for de skulle lære dig at kende for den du er og se op til dig – lisom je sæl. Det hår je villet, og det hår je nået. Men en rigsdavsmand er der såmange hår undt av. Der kan komme såmeget brydderi ud af ded. La vos bår være fri for sådan noved … er det itte bøvl du kalder det.

– Åjo, do har ret, smilede Kresten. La vos være fri for bøvl – for jen jenneste gang.

Om aftenen gik Kresten hen for at tale med Knud. De satte sig sindigt tilrette ved bordet. Døren stod åben. Det var halvlyst og stille vejr, en dejlig sensommeraften.

– A kommer for at sæj dæ, a er ki o og stille mæ.

– Såå?

– Vi må si vos om etter en anden, og a er kommen til den opfattels, at det er dig vi skal ha op. Du er født og båren her, du er kendt og agtet. A er langtfræ fuldstændig enig med dig, men a tænker der er mier godt i din politik, end do vil sæje av. Og det er wal osse den der kan sammel her.

– Jamen je ka'tte holde tale, uden når je bliver gal, og når je først bliver rejtig gal, så går je istå.

– Ålti en sludder parat!

– Je ka nu'tte stille mæ, Kresten.

– Hvifor itt?

– Det er itte tider til det!

– Det er da no sær snak. Tiden er wal jens for vos begge.

– Nej, tiden er for dig, Kresten, til at stå på valgtribunen – om den bliver for mig engang, det kender ingen – men den er det itte nu.

– Hvordan vil do forklare det?

– Je vil helst la være at forklåre, for je ka itte. Je mener blot, at Venstre og Venstre det er flere ting. Og hver ting til sin tid. Ded Venstre, du er kommet fra, har groet stærkt efter strænge tider …

– … og dit Venstre vil kansk ha det skal alt gå i legg.

– Det er da det nemmeste! lo Knud. Je mener helles vi går bedder på når vi har vundet lidt, end når vi har tavt meget. Siden 64 har vi væt matte og I stærke. Provisorierne dem ku I bage brød af.

– Men hvornår vil do da bage brød?

– Ja, ser du, for tiden tænker vi mest på svinepriserne! Men der var engang, vi var med, hvis du vil vide det.

– Knud bredte armene ud over bordet ligesom favnende et større område – tav lidt og pegede endelig på en stor knast midt i det skurede egebord: Denneher kalder vi Sjælland, sa han. Og der, de brede årer, det er Jylland – og så det øvrige ind imellem. Alt det kalder vi Danmark. Se der ligger Sverrig og Norge. Dengang vi trej var sammen, da var Danmark fremmeligst – og forud for det var vi osse godt fremme engang, da vi sloges med venderne. I de tider da var Sjælland mest med. Men ded blev jo itte ved at våre. Om det nu er vor fejl eller ej? Der blev andre tider og bedre tider for mange. Je tænker

sommetidens på, at hvad udad blev tavt det var vor skyld, og hvad indad blev vundet det er jer skyld – men ded er nu'tte så lige at kende.

– Vi har ål vor del i det der er sket! sa Kresten med sit dybeste mæle.

– Ja, sosjalister blev vi da allesammel.

– Vi er itt sosjalister, vi er fri mænd af Venstre, svarede Kresten vredt.

– Hvad skal vi kalde det. Vi sørger for samfundet og for staten, vort gode fællesmejeri, og vi laver husmænd og hjælpelove, men riget, som er os overgivet, er ded blevet bedre – eller er vi blevet mindre og vovere af al den megen omsorg. Ja, det er nok itte så nemt at vide.

– Jo, det er, do har uret. Vi blywer itt ringere af at gøre godt, og vi blywer itte mindre af, at vi blywer fler om arbejdet! Do kan itt forsvare at sige det.

– Næj, det ka je vel itte. Men ka du sige mig, hvad je ka forsvåre. Her, denne knast det er Sjælland, og de brede årer dær det er Jylland og alt det. Sverrig og Norge har vi itt stort med at gøre. Men derøvre ligger England lige ved kanten af bordet og histnøre har vi Tyskland. Ja se dær hår vi ded. Hvad kan så vi forsvåre bår af ret og af uret. – Vi læser hver dav i avisen om de to store stater, at de skal slåes. Men det kan gå ud over vos. De skal enes, den store ø og det store fastland, ligesom vi enes her hjemme – je og du. Kunne de komme til at mødes til fred på neutral grund, hvor ø og land står sammen? …

– A trovr itt, det kan sådan jævnes jenne i kærlighed, Knud! sa Kresten med et blegt smil.

– Ånej, ded kan være rejtig nok. Men så bliver vi ved menighedsplejen, du som rigsdavsmand og je som sognefoged.

De havde ikke set, at der i den åbne dør havde stået en kvindeskikkelse. Karen trådte frem ved bordet, hvor de sad.

– Så skønt I deler arbejdet meller jer! sa hun med lys røst. – Kresten skal sidde i det høje råd, for han er så gue til at råde, og Knud skal gå hjemm i sognet og ta sig af de sølle, for det er han så gue til.

– Hovsa! udbrød Knud overrasket. Er du der Karen, har du hørt, at je søger en husholderske.

Hendes smil kom som en forårsvind mod hans ansigt.

– Ded kunne aldrig passe bedre, Knud, for a søger en sognefoged!

– Så kommer vi til at stå sammen, Karen.

Kresten så fra den ene til den anden. Nu forstod han det. Da hug han nakken tilbage og lo, så hans skuldre gyngede – som kun Kresten kunne le, når glæden tog ham:

– Hå–håå, der hår vi humlen! Tillykk bege to. Læ vos no heller gå hjem te vo't. A trovr det her er nuer for Kesten.

– – –

Hjemme sad Kesten og hørte på Nilavses magre sidstenyt.

– No skal a hejsen gi dig nue bæjer! råbte Kresten. Hier er et par ung folk. De kom nyssens tilens om, at de ville sammel.

– Næjdovheden, at de sku nås iligevel!

Kesten trykkede deres hænder. Kresten talede:

– Ja, sier I, det gik som Kresten Wollesen sa, gi tid og tøv et bette koen, se hvad ret er – så fik de hinanden endda!

– Nej, ded er du den unde plave mæ itte skylder i, sa Nilavs. For det er helles mig, som har udgjort det hele, lige fra føst av.

Hvis itte je havde væt og savt sånen og sånen, hvor havde I så væt allesammel?

– I er endle noen fåle kåle, lo Kesten. Men det er vist ligodt mig der kender bedst til religheden. Og je skal nok sige jer, hvordan det skal være. For her i gården skal gildeset stå.

Vejrgabet

1

Alt stod ved det gamle i Landslev by – for det meste, endnu da.

Omend de sa, at et og andet var blevet nyt – og bedre?? Byen stod alligevel som den havde stået altid.

… "Jeg sku hilse og sige, om det må være som det er og blive som det var?" … Sådan lyder Landslevs flertals fadervor. Det er få som er af en anden mening.

– I den første gård i byen, bag høje bukketornshegn og mellem lune stakhaver, sad Knud Povlen, der nu var sognefoged. I den anden gård sad jyden Kresten Wollesen, som havde fået gården med konen, den gamle sognefogeds datter Kesten. Den tredje gård, som i sin tid ejedes af ungkarl Nilavs, havde Kresten selv købt.

Han var en fremragende mand og var efterhånds blevet valgt ind i alle de styrelser der er til i Landslev. Tilsidst var han blevet rigsdagsmand. Han kunne gærne gå hen og blive mer endnu … Nilavs var blevet aftægtsmand, det gjorde ikke større forandring med ham. Han havde aldrig været af dem der udrettede meget – han gik grangivelig som i gamle dage for tredve år siden, da han var ung, og krattede om mellem gårdene og spurgte nyt og mindedes gammelt. Stummelvorn på benene var han, det havde han altid været. Syg og dårlig havde han været alle sine levedage og nær ved at dø mange gange, endskønt han aldrig havde fejlet noget større. Men han havde den syge, at han kedede sig af og til, så han var færdig at krepere. Så måtte han rende og spørge tilbys for at blive livet lidt op igen.

Engang imellem gik han på arbejde hos sin eftermand Kresten Wollesen, men det blev osse kedeligt, for der var alting så påtrængende nymodens med rodfrugter og frøavl og et svinehold som til en herregård. Nilavs kunne endda finde sig i at passe svinene, men da det krævedes, at han skulle hjælpe til med at luge roer sa han ligeud Nej. Og så blev han led og ked ved hele det fremragende landvæsen.

De huskvinder, som ville være for fine til at gå med hovedklæde og langsjal, de kunne luge roer for at tjene til hat og kåbe.

Roer var til for unyttige udgifters skyld. Nilavs ville at der skulle sås sæd i jorden.

Roerne var det ny. Siden de kom i brug var Landslev bønder blevet nogle halvtosser til at røjle sig op ligesom de var fornemme. Der var ingen bønder der gik i skjorteærmer mer. Det var knap de kunne gå med træsko. Og så slæbte de om med en træpibe som en tøjrkølle – ved arbejdet, ligemeget om de stod i laden eller de passede kretur i stalden … det endte vel med at de brændte byen af. Men endnu stod den da så nogenledes ved det gamle.

– Nilavs havde sin stadige gang rundtom i gårde og huse for at snakke med folk og se hvordan alt stod til. Tiest kom han hos Kesten, hans slægtning, rigsdagsmandens kone. Kesten havde altid stunder til at snakke med ham. Hun havde en rar sød snaps, Nilavs var meget for sødt. Hun havde osse en malurtbitter, når det trængtes. Og så ville hun gærne spørge nyt, ligesom han selv. Nilavs vidste god rede på byens sager og havde sit sikre skøn over de sociale spørgsmål.

Vigtigt var det, at der ikke burde ryges tobak ved arbejdet. Det havde Nilavs selv let ved at undgå, da han sjældent foretog sig noget af det der kaldtes nyttigt.

Når han stoppede sin stumppibe og tændte den, trykkede han låget omhyggeligt fast. Så sa han til Kesten:

– Her går de og ryger på store piver, som de dårligt kan slæve. De taver pivehovederne i halmen. Hvem skal slukke når det hele brænder. De siger, lad det brænde. Det er unde plave mæ båre for de vil hå noget nyth.

Det kan aldrig nytte at snakke om det, Nilavs! svarede Kesten.

Nej, hvis jeg siger det, så griner de kuns a mig.

Det er osse meget bedre end de sku græde over dig.

Ja, på ded lav, Kesten, det hår du rejtnok ret i. – Men je ska sige dig noved, halvhviskede han. Gårdmændene er tovlige, men husmændene de er snårt fære at være værre inu.

Så-å, er der helles noget nyth med dom? spurgte Kesten og tog solbærrommen frem. – Værsgo, Nilavs.

Han smagte engang på snapsen.

De snakker sosjalist.

Hvor har du hørt ded?

Ude hos Mads i Vejrgavet. Hidstosset og gal hår han jo altidens væt, og han gjorde sjældent de høstdage han skulle, mens je var mand i gården og pløjede for ham. Men nu er han snårt helt å-lave. Han siger at folk skal hå ligemeget at råde i sognet, enten de har gårde eller huse. Han vil vist nok hå gårdene helt afskaffet.

Hvordan sku ded gå til?

De sku vel splittes ad i huslodder.

Ja, Mads er en govs! sukkede Kesten. Sikke noget sludder.

– Nilavs tog resten af den søde snaps.

Ded er nu'tte for ded, sa han. Ded er und plav mæ helt morsomt at høre på Mads, når han læger ded ud, sådan som han mener ded sku være. Ded er helles poletek ded så ded ka blive te noved. Je ka høre på ham en hel time så tosset er han … Hvis je sku få isinde at gå et vend derud i ettemedde, ska je så skaffe et par torsk til dig, Kesten?

Ja, ka du ded, Nilavs. Kresten kommer hjem fra København i morgen, han er såmeget for torsk.

Nilavs grinede. Ded bliver næsten et helt politisk spøsmål mellem en sosjalist og en venstremand. Je ska dov se ad, om je ka ordne ded – hæ hæ – tilfredsstillende.

Så trissede han af igen.

– – –

Ved vejen der går fra byen ud til stranden ligger nogle spredte huse, mest jordløse, enkelte med jord til en ko. Helt ude ved stranden et langt lavt hus mellem et par skrænter, i en slugt hvorigennem vinden slår som i en port. Stedet kaldes "Vejrgabet", for der var et farligt vejrgab mellem de banker.

Her sad Mads Vejrgav og Lene Vildøv med deres børn og deres sikre fattigdom.

Det var altid ham der brugte en kæve som et helt vejrgav, og det var hende der aldrig hørte andet end hvad hun selv ville. Hun var vildøv. Hun kunne osse nok ha det nødig. –

Mads var ellers ud af den store ende: af gårdmandsslægt, men det var langt ude. Han og Nilavs havde stamfar fælles. Mads Vejrgabs farfar og Nilavs' far havde været brødre og skiftet arv efter gammel skik og brug således, at den ældste bror Niels

Nilavsen fik gården, mens den yngre bror Mads Nilavsen fik en båd – og så byggedes huset til ham derude på strandlodden. Jorden blev ikke skilt fra gården, men skulle falde tilbage til slægtens bol efter ejerens død – med stiltiende overenskomst: hvis huset derved gik ud af slægten. Men husmanden skulle hvertfald gøre høstdage til gården som vederlag for sin grundret. Vejrgabslodden var tre tønder land.

Nu havde Mads arvet huset efter sin far ligesom Nilavs gården efter sin. Gården var blevet tusinder værd som den før var hundreder – og båden, som vejrgabsslægten fik i arv, var for længe siden rådnet op og svundet hen i røg til fjærne riger gennem vejrgabshyttens sorte knoklede skorstenspibe. Gården var solgt, og Nilavs havde penge nok, men Mads sad på nåde, skønt han svor, at han havde gammel hævd på sin huslod, og at den nye ejer af gården, rigsdagsmanden, sletikke turde jage ham ud. Derfor tog Mads det også nok så let med at gøre de fastsatte høstdage – og noget egentligt daglejerarbejde nedlod han sig ikke til.

Han fiskede lidt. Og gik det hårdt til slog han sten eller harpede grus i den store grusgrav derude i Vejrgabet, hvor sognet fik fyld til vejene. Altimens bandede han over bønderne og skældte på Lene og lavede verden om som det passede ham – i kæven.

Nilavs havde sin hovro af at gå og høre på Mads. Detteher med at Mads var sosialist, det var morsomt, for nu var jo hele byen venstremænd, og det var der ikke noget ved at høre på. Nilavs mente selv, at han var højre, hvis han var noget …

– – –

Hår du en go tosk til vo risdavsmand? sa Nilavs da han var nået ud i Vejrgabet.

Mads sad på en hjulbør og ordnede fiskekroge i et trætrug. Et par blåfrosne småbørn lå og legede med nogle sten ved hans fødder. Det var forårskoldt i vejret. Mads gloede på Nilavs og sa ingenting.

Nilavs satte sig overfor ham på et lille hyttefad der lå.

Hår I hat noved på krogene.

Je ska føst hå draved [Note 19)] dom.

Hvornær bliver ded?

Når ded bedst kan.

Så kan du sende et par tosk op til Kesten og så en ind til vurt.

Den tykke bundekælling ka sæl hente dom.

Lene kom frem i døren: Der skal nok blive sørget for I får tosken, Nilavs.

Ja, du skal vel afsted med dom og tigge skorper hos bunden! snærrede Mads. Ded er bedder du bliver hjemme og passer dine børn og så lar mig sælle tosken til fiskemanden.

Hun stod og så på ham med et fjærnt blik i sine skarpe grålige øjne og svarede somom hun intet havde hørt:

La mig se du tår et par rejtig goe tosk fra, Mads!

– – Sådan et kvindfolk sku du ha og slås med, dit gamle skravl, sa Mads da Lene var gået ind.

Meen [Note 20)] er næstendels lige mage til, sukkede Nilavs. Hun ka bå'r styre huset og husets herre …

Bundekællingerne er ligodt de væste, mumlede Mads. Det er et sandt ord, han sa, manden der kørte her etter fisk i fjor: "Der er langt mellem de goe bønderkvinder!" sa han. "Og bønderne [Note 21)]," sa han, "dom har Vorherre skavt i sin vrede."

Je tror mæjed godt, at Vorherre hår væt noget dårlig tilpas dengang han skavte mæ, sukkede Nilavs og pustede.

Jaja, trøstede Mads. Du var nu'tte af de væste dentid du var mand.

Nejvelså. Je vå skutte af de væste, ded er rejtig noek. Ded ska je itte rose mig av.

… Man er lisom lidt nærmere ved fattighuset nu end dengang du var bunde! brummede Mads. – Sig mig, Nilavs, kender du noget til denneher fri fattigkasse, som hjælper småfolk uden at det regnes for fattighjælp?

Je hår aldrig fået noget af den!

Ded behøver du vel itte at fortælle mig, dit gamle fæhoved. Du ved jo itte hvad det er at være til og ha kvinde og børn og alverdens ulykker og spektakler i hovedet … Skrup ind med jer unger, I er jo fære at rådne op af kuld.

Han tørrede næserne på de forfrosne børn og sendte dem ind.

Er det itte Knud, der står for kassen?

Kanske nok ded. Du ka jo høre ham ad!

Hvad mener du om den kasse, Nilavs.

Ja, hvad mener je? Je mener vel som de siger: "Ded er bå'r undt og godt at ge de fattige noved – for de forstår itte at bruge ded."

Næj, grinede Mads og kiggede op i de jagende skyer. Fattigfolk æder jo og drikker alt det de får og råver endda på mere. Ded er ellers kunstigt nok. Men ser du, je ville jo sætte penge i spårekassen, for dær låner bønderne til terminen, og så kom mine penge da til gavn.

Så stødte han fødderne mod jorden, så hjulbøren han sad på skred et stykke tilbage, og han fortsatte med skurrende røst:

Ser du, Nilavs, enten så skal vi ha afskaffet hele denne regering, og så skal sosjalisten råde …

Det var vist bedder Sæte Frederik han rådede!

Ja, heller ham end bønderne, hvis du ka få ham stillet op igen … men som jeg siger, enten skal sosjalisten frem, så vi kan få bedre dave – eller osse skal jeg ha sat et stort bundgarn ud her omme vesten de store sten. Men ded koster tolvhundrede kroner.

Ded er en fåle hov penge at smide i stranden.

Sådan et garn kan fiskes frit på et par måneder, hvis man er heldig.

Jamen, ded har du aldrig væt, Mads.

Du ku formelig ha ære af at gøre noget godt med alle dine mange penge og låne mig de par hundrede.

Hæhæ, grinede Nilavs. Næj, je vil nok låne dig til et brød og til halvanden pægl, men til bundgårn, hæ hæ hæ …?

Ja, sådan er I bønder. I er for dåmme. Du kunne kanske få store renter af de penge – hvis den gir sild i år …

Skide være med renterne, sa Nilavs og skuttede sig. Dom hår je noek av til ded je ska bruge. Men sætte penge i dit bundgårn, næj så havde je fortjænt je aldrig havde taget arvepårt i mine dave. – Ja, ded er unde plave mæ osse sandt!

Du er en rejtig tosse, vedblev Mads, du ku ha mæjed glæde av at gøre godt med dine penge.

Hæhæ, gøre godt. Sikke noen seppetikunster!

Du ku blive en æstimeret mand, når du gjorde noget rejtig godt – for hele byen, du kunne alene bygge vos en havn.

Ded sønnes je da'tte noget om – sånen at være al-ene om det.

Sønnes du itte om at blive æstimeret?

Næj, itte mer end til ordentlighed. – Je tror ligodt ded bliver kuldet nu, je må vist derindad …

Mads rejste sig: Ja, og det er en gal vind … og poletekken er skidt helt igennem. Se, at itte ded er dig der har syv børn og mig der er pebersvend, ded er jo osse en stor uretfærdighed. Je hår dom og ka'tte føe dom – du ku føe og klæe dom, men du hår dom itte. Du har gået her på jorden i tresindstyve år og aldrig fåt lavet nogen af dom der render bagefter en og råber på nye træsko. Du ka – hule hæje mæ – sate være højremand og bredmulet og ligeglad med det hele. Du har nok at æde, det er hele hemmeligheden. Lån mig så de penge! –

Nilavs satte sin støttekæp hårdt i jorden og nikkede:

Hold mig nu snårt din kæve i, Mads. Du er en hel prækekonge. Er ded mæjed hårdt for jer lige nu, så ved du jo nok du kan låne lidt til ordentlighed, ded er da'tte føste gang … men hvis du betaler igen, så er ded føste gang.

Han hev en skidden lærredspose op af lommen og rakte Mads en tokrone – uden et ord og gik. Dette skulle ske stiltiende.

Mads knyttede næven om mønten og bed tænderne sammen –.

Lidt nåde er go! mumlede han.

… Lene, Lene, har du snårt fået lønnet [Note 22)] krogene. Hva faen går du og nøsser etter, dit gamle liv. Det er meningen krogene skal sættes i dav, det ved du vel, Sjokkendorte.

Skal jeg gøre det selv? – Kom så med nogen mad, at vi kan få begyndt, når vi er færdig med at få mad.

Det var en gammel historie, at Mads gik og havde hovedet fuldt af alverdens unyttige ting. En enkelt gang imellem tog han sig osse en høj snaps. Og arbejdsmand var han ikke. Der blev aldrig andet end fattigdom. Børn fik de næsten hvert år. Flere af dem var døde. De sidste par år havde Lene været fri, og hun mente efter sin alder, at hun nu skulle være over det. Hun havde osse pjalter nok at skulle holde sammen på. De største børn var ude at tjene, dem skulle der vaskes og bødes [Note 23)] om, og de to tøser der var hjemme skulle rigges til med forklæder og hårpisk hver morgen til skole. – Der skulle ingen sige andet end at Lene holdt hus og børn i orden.

Mads måtte love for Lene, enten han ville eller ej. Hun var en æstimeret kvinde i byen. Han var et gabehoved.

Men til tider kunne hun osse være underlig nok.

Hvis en pige kom galt afsted, det hænder, og hun ikke kunne blive gift og ikkeheller havde noget sted hun ret vel kunne ty hen, så kunne hun bare gå til Lene og sige sådan og sådan, jeg er kommen for skade og nu er jeg i skidted, ingen vil ha mig – vil du ha mig her til jeg har barslet? Når jeg får en plads igen skal jeg nok forskylde dig det. Så sa Lene Vildøv: Jaja, min pige, vi hår da gudskelov en øverstestue.

Det havde de, fordi huset fra først af var bygget til en gårdmandssøn og skipper.

I øverstestuen stod en seng og en buelåget kiste, som Lene havde fra sine pigedage. Det var det hele. Men der var god plads.

Fornylig havde de haft deres ældste datter boende i øverstestuen et par måneder. Det var gået hende som så mange andre, hun havde fået en lille.

Lene havde barnet hos sig. Hun vidste jo hvad det gav at være en fattig tøs og skulle tjene. Og så holdt hun såmeget af børn.

… Nu var der Petree som tjente hos rigsdagsmanden, Lene havde set hvor det bar hen med hende. Petree var et uægte barn, og hendes mor var på sognet, der var sletingenting at hæle sig til [Note 24)].

– – En aften først i april, da børnene var kommet i slagbænken og Mads i sengen, mens Lene endnu sad og småraslede med sine bødeklude og sine syremedier, kom der en ung bleg pige glidende ind ad døren.

Hun hilste, og Lene svarede lavmælt: Nå er du dær, Petree.

Da pigen havde fået sat sig tæt op til Lene, og de to havde hvisket lidt sammen, mælede Mads henne fra sengen med hårdhjærtet røst: Hvem er fåeren?

Ingen svarede, men der blev stille.

Mads vedblev: Je siger: Hvem lægger du ud … For hvis du lægger mere end in ud – så …

Ti dov stille, Mads, og sov. Husk på du skal tidlig op i morgen og drave kroge.

… Det er Jens på Møllen! Svarede Petree med grædende røst. Han vil godt ha mig, når vi kan få noget …

Jenses forældre har et sted på fire tønder land i Tranemose, sa Mads. Dær må du vel kunne være? – Hører du, Lene!

Men Lene hørte ikke. Og så faldt Mads i søvn.

Petree lænede sig ind mod hende og hviskede: Det er derfor at Jens ikke må få mig, fordi de har fire tønder land – og jeg er en af de ringeste. Så vil de ikke ha mig hjem. Men Jens vil nok, når vi kan få noget selv.

Jaja, min pige, trøstede Lene. Vi hitter vel på råd … bare jeg vidste hvor vi skulle få føden fra. – At folk dog kan være så tossede med fire tønder land – tossede er de gærne når de hår noget, enten det så er lidt eller meget. Men nu er det sengetid, det skal være nok for i dav, lad så hver dav ha sin plave. Gå kuns hjem og be dit Fadervor såmeget af det du kan huske, så skal jeg nok snakke med din madmor, Kesten er en go kvinde, hun hjælper vos nok lidt. Farvel min pige og god nat. Nu kravler jeg nør bagved Mads og tænker aldrig på en bitte … og når den tid kommer, kan du blive ligeså heldig som jeg er!

Så lukkede Lene døren.

Hun lagde alting tilrette, dækkede over børnene og klædte sig af. Så lå hun lidt og lyttede efter Madses åndedrag. Da hun var sikker på at han sov fast, hævede hun sig halvt op i sengen, bøjede sig over ham og kyssede let hans pande.

Det var en tak, fordi han ikke lod hende stå alene med et barn ivente – dengang han var arving til tre tønder land, og hun var en af de ringeste.

Så bredte hun dynen over dem begge og bad en lille stump af sit Fadervor: Giv os i dag vort daglige brød – som i Himmelen således og på Jorden. –

For nogle år siden kom jyden Kresten Wollesen tilbys, købte Nilavses gård, gitede sig med sognefogedens datter Kesten og fik hendes fars gård. Så drev han begge gårdene sammen, og han var tynget af arbejde og tillidshverv. Men da han blev rigsdagsmand blev det for meget. Han kunne med god grund have afslået at lade sig stille til rigsdagsmand, fordi han havde to gårde – det var der andre som havde gjort, men det gjorde

Kresten ikke, han ville prøve det arbejde med og se, om der var nogen grøde i det.

Men da der skulle være valg igen, snakkede han med sin kone om at trække sig tilbage. Skønt han nødig ville. Opfordring til at lade sig genopstille havde han fået underhånden, og den ville snart komme offentligt. Partiet på Rigsdagen havde været særdeles tilfreds med hans arbejde, han havde siddet i flere udvalg, han havde også haft held til at virke noget for kredsen. Statsbanen kom til at gå lige op til Landslev sogn med station i Ulstrup. – Men hjemme på gården gik det sin skæve gang. Der var ingen drift i arbejdet, ingen rigtig grøde i virksomheden. Aldrig kom han hjem, uden han fik øje på nyt sløseri. Og arbejdskraft var snart ikke længer til at opdrive.

En bliver nok nødt til at sige nej til opfordringen! sa han til sin kone, da der skulle holdes møde i vælgerforeningen.

Det kan du vist itte rat godt, Kresten! svarede hun.

… Når en nu har en følelse af, at der kan udrettes noget? –

Vi må vel hellere sælge den ene gård, sa hun.

De to gårde drives godt sammen. A vild itt så gæn skille dem no. A hår da osse lissom fået dem begeto med dig, Kesten.

Hun rakte ham hånden og smilede. Kestens smil kunne endnu være lige så overgivent lystigt som dengang han på hendes opfordring rejste til Sjælland og købte gård.

Havde vi endda blot no solid arbejdskraft! sukkede han.

– Skal je sige dig det, sa Kesten rådsnart. Du skal høre ad hos Mads i Vejrgavet. Han bor jo på vor jord, og han har aldrig gjort os de høstdage han skylder. Hvis han nu ville binde sig og få en eller to af de andre driverter derude til at gå herop i den tid du er i Rigsdagen, så havde vi arbejdskraft nok. Og Mads ja, han er

vel som han er, men han kan godt når han vil. Der er ded at han vil så sjældent. Men hvis du nu sa det til ham ligesom det er, sådan om at styre for dig mens du er borte, så sætter han en ære i det, og æren er meget for Mads. Og når du nu selv kommer derud til ham! For du er da ligodt en fremragende mand, Kresten. Du er med til at lave lovene –

Da var Kesten alvorlig, og han blev helt højtidelig stemt derved. Han var mere vant til, at hun var overgiven som en tøs eller vranten i sin huslige møje. Sådan helt alvorligt, dybfølt og med en vis ærefrygt tog hun sjældent sagerne.

Jaja, mor, svarede han. A prøver. Men a tviler!

– Om morgenen gik folketingsmanden ud i Vejrgabet. Mads lå nede ved stranden på tangbankerne og lappede på en gammel ruse.

Godav, Mads! hilste Kresten.

Godav igen! svarede Mads. Hva dævlen skal denneher dav ende med, siden den begynder med, at her kommer så store fremmede? Sæt dig nør ijævn mig, her er blødt i tangbanken, og la vos høre lidt om poletekken.

Kresten Wollesen tog det tilbudte sæde.

Det var no helles itt poletik a kom for. Sån ligefrem da.

Nej, ded ku je næsten tænke. I hår vel itte brug for mig derinde.

Ded hår de val itt. Der er nok til snakken. Men vi hår brug for dig herhjemme, Mads. Hvissomti du skulle være villig til at gi os en håndsrækning.

Hovsa, grinede Mads. Hvor sku je vel så grive ind.

Folketingsmanden gik lige til sagen, han kunne ikke andet:

Som du ved, Mads, sidder a med to gårde, og det er ikke let, når en har sit meste arbejde i Rigsdagen. Kunne a få en solid mand eller to til at gå der, mens a var borte, så ville det være meget værd for mig. A sæjer et itt for at rose dig, men a ved, en kan stole på dig, når du lover noget. Kan do gi os en håndsrækning vil a gøre gengæld om do tykkes. No har vi fåt så møj en gue lov om statslån til husmandsbrug, og sådan et bette lån kund a nok hjælp dig til, så du kund få en gue bette ejendom. Det er dog mere sikker end dether fiskeri.

– Mads hævede sig op på korslagte ben og smed rusen tilside.

Jord til et par køer, det har je tit ønsket mig. For vi er mange til mælken, og je huer itte jer bønders centrifugemælk til vore børn. Men jord på den måde, at jeg skal gå på davleje hos en bunde for det, nej hule hæje mæ, så kender du'tte Mads Vejrgav. Je siger tak, manne tak, satme nej. Du er jo en fremragende mand Kresten Olen, du er med til at lave lovene. Men skal I hå Mads Vejrgav til at gå på arbede, så må de laves på en anden måde.

Folketingsmanden havde rejst sig. Ja, a tænt 'et, mumlede han. Få-wal, Mads.

Han gik.

Mads vendte sig og stirrede ud over det skinnende blå hav. Dær sad han og grinede lidt. Vågnede op og greb rusen igen. – Det kan itte være andet!

Vind og vejr og så Mads Vejrgav, de er som de er – hule hæje mæ!

Rigsdagsmanden var et vend inde hos sognefogeden om aftenen inden han rejste, han skulle afsted med første morgentog for at være i udvalg til rette tid.

Kresten Wollesen og Knud Povlen var gode venner, næsten svogre, Knud var gift med Krestens søskendebarn Karen, der havde været menighedsplejerske i sognet, før hun blev gårdkone. Rigsdagsmanden og sognefogeden drøftede altid politiske, kommunale og særlig Landslevske spørgsmål sammen.

– Hvad skal en snar gøre med de folk? siger Kresten. A hår i dav tilbudt en mand at skaffe ham statslån, og så skulle a endda af min egen lomme låne ham de nødvendige penge for at kunne få statslånet, når blot han ville hjælpe vos med vort arbejde, sådan som fast husmand. Ved do hvad han gjorde?

Var det Mads Vejrgav?

Ja, det var såmænd.

Så gjorde han mere vrøvl end et helt vælgermøde –

Han var snart ved at gøre nar ad mig til. Hvadfor love skal endda være gue nok for sådan mennisker. Når itt husmandsloven er dem tilpas. Hvormøj vil de ha?

– De vil hå pænge på hånden! sa Nilavs. Han var kommen ind i stuen uden at nogen havde lagt videre mærke til ham. Nu stod han og skramlede med tobaksdåsen på bordet og skulle ha stoppet sin pibe.

De vil hå penge på hånden. Og så lidt godt vejr. Og itte for meget abede. Du mener de er lisom dæ sæl, at de båre søger om mere slæv. Næj, sådan er vor sosalister skutte, risdavsmand.

– Madses har osse nuer at bruge penge til! indskød Karen Sognefogeds. A har sit det dengang a kom der i sygepleje, det var itt til unøt pengene gik. Do kund såmænd godt ha vist ham en bette villighed, da du var derude, Kresten.

Næj! svarede Kresten hårdt. Gi penge løst ud til folk, der slet itt vil gøre gavn for føden, det holder a itt av. Ved mig kan han få penge til at virk med. Men til at stange ål vil a itt sætte ham igang med en daler.

Ded er osse ded rejtige! sa Nilavs og dampede stærkt. For han ku gærne få sinde om at blive hjemme og la ålene gå.

Å, Mads er sletitt af de dovne! vedblev Karen. Men han er no sær i sin snak og i sin måde mangengang. Folk kan nemt ta fejl af ham. Og fiskeri er jo osse nuer han må ta som vejret er til. A tøkkes no sådan en mand med mange børn skuld støttes med penge, når han savner. Og de savner tit, kan I tro!

… Så var det meget hedder i fordums tider, svarede Nilavs. Da var der itte noget der hed: gi væk, andet end lige til højtiderne og når vi havde slagtet og så en sjat mælk engang imellem og en lille kende to – ja og en stompe [Note 25)] til et fattigt barn. Næj dengang ga vi itte noget væk. De tog sæl, når de manglede. Okja, Mads Vejrgavs fåer han hår und plav mæ hentet mange skæpper sæd på vort lovt til sin gris. Det var når ingen så det, men vi hørte det jo nok. Og så malkede de køerne om natten på marken i den tid. Ja, de gjorde, for de trængte jo til det. Og der var ingen der gjorde dem noget for det. Vi skal leve allesammen sålænge vi kan. – Men nu er det båre om at gøre, at bonden skal være en stor mand og gi væk til enhver tid og smide med penge …

Kresten lo højt. Ja, do er gue nok, Nilavs. Men a trovr dov itt vi skal indføre den gammel skik igen. Mener do itt osse at statslån er bedre?

Hmnå, brummede Nilavs. De tår jo en davleje de røvere så det er gruligt at tænke sig. De lever ud af gården alligevel. Hvad

skal de ellers leve av. Enten på den ene eller på den anden måde. Der gik ligodt mindre med i gamle dave. Og dengang ville de dog komme i gården og få mad og udrette et lille gran, nu vil de båre lave akkord og hugge pengene ud af gården. Ja, og Mads han er en rejtig fremskridtsmand, han vil ingen af delene, han vil hå vi skal bære føden til ham, det hele ind ad lukte døre. Je siger det er klovt af ham. Mads han er ingen tosse …

De lod Nilavs snakke. Rigsdagsmanden og sognefogeden havde nogle papirer der skulle gennemses. Da det var gjort gik Kresten Wollesen. Nilavs blev siddende. Han og Knud var alene.

Er der en kasse og hedder Hjælpekassen eller sådan noget?

Ja, der er den fri fattigkasse.

Hvad er det for en?

Det er sådan en kasse – hm.

Hår du den?

Javel hår je. Der er fuldet såmeget af den slavs skidteri av til mig siden Kresten kom i rigsdaven. Og Karen hun gør jo meget ud af sådan noget, je lar hende råde for kassen. Om hun hår noget i den, det ved je itte, det sku da så være faen til kasse, for de render her stadigvæk og spørger til den, og Karen hun spårer vist itte.

– Ded er ligevelle skidt derude hos Mads. *De hår itte!* mumlede Nilavs.

Han ka jo bestille noget den drabant. Gå på abede. Der er noek!

– I nymoens bønder, sa Nilavs næsten ilter, I er und plav mæ bleved så hævngerige på abede, så I ka itte vel tålle og se et levendes menneske uden det slæver af alle krævter. Selv bestiller I ingenting – og jere folk gør jer etter!

Det er itte at være bunde nu som i din tid, Nilavs.

Nej da havde vi ingen kasser. Men hvad hår I alle jere kasser til. I låner ud og I gir ud, og det går på sognet det hele. Tilsidst når vi nok allesammen at komme på sognet. Det ku blive helt morsomt om man ku opleve og se det. De skal jo ske lisågodt føst som sidst. Og hvorfor sku nu folk være så tossede at slæve sig ihjel. Kasserne kan klåre alting. Og Mads Vejrgav han er lige en mand og gi noget, han siger nej, hvis I gir ham for lidt …

Du kan snakke med Karen. I morgen. Nu er hun inde at vugge.

Nej, du kan snakke med Mads. Gå ud og spørg ham, hvormeget hjælpekassen skylder ham. Hæhæhæ.

Så skælder han mig ud.

Det kan gærne være, men du er da sognefoged for noget!

Knud lo stille. Je tror jeg prøver ham. Det ku være helt morsomt at se, hvad han ville gøre ved mig, nu han lige har jaget rigsdagsmanden fra sig.

Ja, og du ska itte spåre ham. Gi ham nu etter alle leder! Rådede Nilavs og gik.

Det er trangt for småfolk at stride vinteren igennem. Der skal gruligt meget til af alting: mere "lyseligt" og mere "ildebrand" og mer at æde for at holde varmen.

Der er ikke noget at tjene. Plejlen bruges aldrig. Sæden tærskes på maskine, og det sker uden daglejer, blot ved gårdens egne folk. Kan der endelig blive en enkelt dag at gå på arbejde er det dårlig nok umage værd at tjene de par skilling. Skidt være med det, for det ka'tte slå til alligevelle. – Den trøst har man brugt så ofte at den bider sig fast. Så hellere stange ål eller ta

bøssen på nakken og ligge i tangbankerne efter vildænder. Noget skal man hitte på for at få føden hver dag. For som de siger: "Føden og klæderne skal man ha, om osse man skal sulte og gå nøgen den halve tid!"

Det kan være så usselt at leve om vinteren. I en lillebitte kvalm stue fuld af rollinger, der tumlende ud og ind ad døren bringer den eneste tilstrømning af frisk luft. Der er ikke råd til at få et vindu påklem. Varmen er kostbar.

Så begynder det endelig hen i marts at tegne til forår, men det er ikke at tro på endnu. I marts har vi de rigtig gale dage, da Gertrud (17. marts) gifter sig med Beendt (21. marts). Deres bryllup står i storm og sus.

Helt ind i april kan det sne og fryse og fyge med rasende blæst. Det er "viveknog". – De stakkels viber!

Det er næstendels som man skulle gå helt væk i det.

Man ved nok det skal blive sommer igen. Men er der nogen som tror på det, når det rigtig er trangt. Så er det ligesom det ikke kunne blive sommer og godt vejr mere. Aldrig nogensinde.

Allerværst var det i Vejrgabet når Gertrud og Beendt holdt bryllup. Blæsten buldrede mellem bankerne og ind over det lave hus, der svejede sig i ryggen og bed sig fast i jorden. Frøs gjorde det også i år, og snebygerne tærskede ned. Lillesøren havde opgivet at slå sten ude i grusgraven. Og når han gav op, så var det slemt. Han tyede ind til Mads i Vejrgabet. De to sad og fik sig en tår kaffevand med en snaps i og prøvede at se livet fra den lyseste side, hvad der i dette vejr ikke var meget lettere end at slå sten. Mads havde i flere dage måttet lade sine kroge stå i stranden, han fik dem vel aldrig mer.

Han foretog sig kun at holde vagt over hytten, for at den ikke skulle blæse væk. Der var snart ikke et bind tag tilbage uden han havde lagt pæle og stavre på for at holde det sammen i stormen.

I nat så måtte je op! fortalte Lillesøren, han boede på vejen ind til byen. – Je troed hus' had' væltt – og så var det itte godt at være i sengen. Sengen hun rysted, og Maren hun rysts lisom en trævl – men hun blev sku liende. Hun var liglad, hvor hun var, Vorherre ku nok hjælp. Men ded ka et mandfolk datte slå sig tilro på, når man har kvinde og børn at sørge for.

Næj, svarede Mads, ryger taget av og skorstenen vælter, hvad har vi så, vi kommer hule hæje mæ itte op i en go varm himmel for ded.

Vi kommer på gurend [Note 26)], gø vi! sukkede Lillesøren og skuttede sig. Men her hår vi ded godt. Lene hun ka nok sørge for vos både med kaffe og go varme.

Lillesøren, der kom udefra stormen, strålede af velvære. Han var klædt i de usleste skidne, revne pjalter, hans hænder var ru som jordskorpe og hans ansigt furet som lerælte.

Jo, Lene kan skaffe varme, når je skaffer noget at fyre med, sa Mads. I går hittede je en halv stormast der drev ind omme ved Hukken. Og je lod den itte ligge til toldassistensen. Den ulmer godt, og den kan aldrig gøre mere gavn end her.

Ku man båre hitte en sæk kaffe og et anker brændevin! fantaserede Lillesøren. Je hår engang for flere år siden hittet et anker ved stranden. Men der var ingenting i det andet end vand. Man får sjælden noget giendes. Nej a-abede, det ved man hvad er. Når båre vejret ville daves lidt. Så ku man jo sate. Men ded ser itte ud til ded ka være andet end røgvejr i år.

Lad ded båre blæse, svarede Mads. Så kommer ænderne ind under land. Ded er bedre at få en stegt and end at æde mælkegrød hos en bonde. Du ska bruge bøssen, Søren. Ded er kuns dumme mennesker der vil abede i disse tider.

Man er vel itte skavt til andet, mumlede Lillesøren. Hvert kriv hår jo sin bestemmelse.

Ja, ded er hårdt nok! sandede Mads. Og de stirrede begge som lamslået ind i skæbnens hårde lov – indtil Mads rykkede sig løs: Har du mere kaffe, Lene?

Du har fået hvad der er, Mads.

Hæld vand på kedlen, Lene.

Hun hørte ham ikke, bøjede hovedet frem og lyttede. Der lød raske fodtrin udenfor. Døren fløj op. Tre mænd kom ind.

Nå dær sidder I. Ja, I hår tag over hovedet sålænge det vårer. – Men vi kan helles godt hjælpe dig og binde taget noget bedre, for helles bliver ded der faen pisk mæ itte til natten.

Sæt jer nør! kommanderede Mads. Lene, ka du nu høre og se der er kommet fremmede til vos. Hæld vand på, min pige.

Lene havde egentlig tænkt sig denne sidstebryg gemt til hende og børnene, men nu måtte hun skænke for gæsterne. Vejrgabet havde altid været et storstilet gæstfrit hus.

– Satten edmæ et fåle vejr! hvæsede Kristjan.

– Faen piskmæ bliver det værre endnu, pludrede Fredrik.

– Ja hva ska ed dov blive te. Husene ka itte holde længe til dette her, pylrede den tredje mand som gærne kaldtes Kongernes Følgesvend eller den Lille Fugl. Kongerne, Kristjan og Fredrik, var et par høje rødfregnede karle. Følgesvenden var en lille mørkladen halvgammel mand. Han havde i modsætning til de andre den for kongerne uvurderlige egenskab, at han

kunne ikke blive fuld. Og han lod dem aldrig i stikken, når disse høje herrer segnede under deres repræsentative pligter. Men han betalte heller aldrig en hvid af, hvad der blev drukket op. Han holdt meget af børn, og når han kunne komme til det, sad han gærne med et barn på skødet, mens han drak, og så holdt han sin egen prat med rollingerne.

De to konger førte altid store ord og blev ofte uvenner. De lignede hinanden, men de var ikke brødre. De "havde hver sin mor og ikke far tilsammen". Uadskillelige stalbrødre var de alligevel. Kristjan var den mest rødhovede, Fredrik den mest bredskuldrede. De nærede sig som arbejdsmænd, krybskytter, håndlangere, stenfiskere og hvad de med slige færdigheder ellers kunne drive det til.

Nu var de i deres es med en skål af Lenes gyldenlyse drik og en dram af Mads Vejrgavs hvidskinnende flaske.

Vejret er upoklaveligt! sa Kristjan. Enten man vil gå i skoven eller til stranden med bøssen, så er der noed for en rask mand. Ded sku alder være andet vejr.

Ded bliver det nok helleritte, sa Mads Vejrgav bittert.

Næjj! sukkede Lillesøren modfalden.

Så ville je ønske du ku komme til at rådne op af kuld, din krivskytte, når du ligger ude i sneen om natten! sa Fredrik, der aldrig havde drevet det såvidt i krybskytteri som Kristjan og var lidt misundelig på denne helt.

Og je ville ønske du ku komme til at gå fast hos en bunde, sålænge du ka tygge mælkegrød! svarede Kristjan. Du længes etter at komme ud at køre harve og rende bagetter kulerne [Note 27)], din arbejdskule!

Kong Fredrik gjorde dette ord dødt og magtesløst, idet han drev Kristjan en bred hånd ind på siden af hovedet.

De foer op. Lene var snar og frelste stolene. Kongerne sprang ud på gulvet. Den lille fugl foer til og lukkede døren op.

Kongerne knappede trøjerne, puttede shagpiben i lommen. Så hinanden stivt ind i øjnene.

Fredrik hævede sin arm. Nu ska vi se hvor højt ørnen flyver!

Du ka gærne møde! råbte Kristjan.

Mens de gloede på hinanden var der et øjebliks ro. Det nyttede den lille fugl til at drikke sin kop ud – og Fredriks med. Det var synd noget skulle blive tilbage, om udrykning måtte ske.

I skulle skamme jer, sa Lene, at komme her og drikke når I er halvfulde, og så begynde at slåes.

Vi hår vel itte slaves inu! sa Fredrik.

Det er vel itte meningen det ska være for alvor, sa Kristjan.

Så satte de sig tilrette igen ved bordet.

Det var da godt I ku blive enige om spørgsmålet! grinede Mads.

Jamen ded er ded vi itte er, vi er lige kommet for at høre din mening om noget vi har trædedes [Note 28)] om i flere dave! sa Fredrik.

Det var itte andet end ded vi ville slåes om! sa Kristjan. Vi fejler satten edmæ itte noget på forstanden.

Næj vel så. I er kuns "lisom når fornemme folk får formeget brændevin"!

Mads sad bred og mægtig for sin bordende som nogen bonde. Armene med de islandske trøjeærmer støttede han mod bordet. Han havde sit eget tag på at brede sig. Lillesøren blev

helt borte bagved ham i bænkekrogen. Mads strøg sig om munden og gned skægstubbene.

Skal je skille kongernes trætte, så lad mig høre, hvad der er jer imellem. Men så må I bøje jer for dommen, at vi kan få fred i landet igen.

Det er Kristjan, han siger, det er dåmt at abede.

Nej det er Fredrik, han siger, at vi gør hele landet ulykkeligt, hvis vi itte vil slæve og gøre gavn ded vi kan.

Mads sad lidt og grundede som en dommer skal. Hans blik traf Lenes, og han så et strejf af et smil. Det var sjældent at se. Det havde altid gjort ham fornøjet.

– Dommeren skal hå den sidste snaps, sa Mads og skænkede flasken tom.

Ja, så ka du sate dømme! sa Lillesøren misundelig.

Mads stødte albuerne mod bordkanten og bankede næverne fast inde midt på bordet.

I mindre [Note 29)] vi laver, i bedre ded går. Sålænge det vårer! Je ligger itte og kriver omkring på taget hele daven og surrer og binder ded fast på alle kanter. For ska ded ryge av, så ryger ded av alligevel. Men ded je binder, ded binder je hårdt. La vos aldrig gøre andet end vi er nødt til, så gør vi itte mere end ded der er det rejtige!

Der sidder satten edmæ et godt hoved på dig, Mads! sa Kristjan.

Fanpiskmæ fik vi næsten ret begeto! sa Fredrik.

Jovelså, sukkede Lillesøren. Men når man nu er blevet forfalden bår til drik og til slæv, så er der noget der kræver ded. Man får uro i lemmerne av at være ledig, og lisådan av at være

tøstig. Så je vil nu ligodt hellere abede væk – hvis ded bliver vejr til det igen.

Men ded gør det muligvis nok itte! svarede Mads og lagde armene et stykke længere ind over bordet.

Der lød træskotramp ude i forstuen. Det er Anders! sa Lene. Det var en spædlemmet, duknakket knøs med livlige øjne og stridt gulrødt hår.

… Her sidder I helles lun og godt, mens en anden render ude i vind og vær.

Hvad render du og tosser etter?

En ska jo ta sig nue for. A har vån i Sørup på teglværket. Der blyver plads til tre fir mand til forår.

Hvem skal så hen at tjene penge til fabrikanten! sa Mads.

Det er wal til vos sjel vi ska tien pæng! mente Anders.

Ja, du er datte klogere.

Kaske ded var ded bedste? mumlede Lillesøren.

Heller end slæve hos bunden! sa Kristjan.

Ja, på fabriken ka I rejtig blive slaver!

Men se så endda her, Mads – Anders trak en avis op af lommen: Her ska do si: bundgarn brugt et år billigt tilsalg i Hou. Afbetaling indrømmes. – Hou det er ovre ad min hjemegn til.

Mads rejste sig og udbrød harm: Bundgårn, din tosse, tror du bundgårn kan stå i sådan et vejr, det ryger ad helvede til, både gårn og pæle. Nu sad je og Lillesøren og fik os en tår kaffe i ro, men her er aldrig ro. Så kommer I væltende ind ad døre med jert abede og slæv og teglværk og bundgårn.

Men nu vil je hule hæjemæ hå en god meddessøvn ovenpå alt det vrævl. Lad så kragetræerne ryge med vildgæssene, og I

andre, I ka gå hen og slæve og slide og dukke hovedet, så kommer I sammen med de store hærrer i Paradis. Og sku I itte træffe mig, så er det forded je aldrig har gået hen og taget arbejde fra en fattig mand og brødet ud af munden på en slæver.

Mads Vejrgab lod sig falde bagover i den brede seng der stod bagved skabet inde i krogen.

De andre gik, undtagen Anders. Han satte sig på en trebenet skammel ved vuggen der stod for enden af sengen. Den lille som lå dær var hans. Anders var af familien. For to år siden kom han sytten år gammel i tjeneste hos Kresten Wollesen. De var fra samme by i Jylland. Så blev Anders kærest med Boline fra Vejrgabet. Hun tjente hos sognefogeden. Hun fik et barn ved ham, da hun var atten og han nitten år. Loven tillod ikke giftermål og forholdene ikkeheller. Hvad skulle de gifte sig på. Lene Vildøv tog barnet, Boline kom i sin plads igen. Men Anders, der stolt af sin faderværdighed havde yttret: A blev tile får, fik øgenavn. Anders Tidligfår gik nu uden fast plads som fri arbejder og søgte ad alle veje hæderlig mulighed for at skaffe hjem til kone og barn. Han tænkte ikke på andet.

A kan si, han blyver stuer. Gør han itt, Lene, sa Anders og tog drengen op af vuggen.

Jo, dræjen vovser smænd godt! svarede Lene. Og han tår osse godt til sig af hvad han får.

Har Boline nylig været hjemme?

Nej, itte siden i avtes … Hun er nutte slem til at rende her, og Karen Sognefogeds nægter hende såmænd itte at gå hjem en gang midt på daven og se til bårnet. Men Boline har aldrig tået

sine pligter så tungt, nej hun har ikke. Hun er lisom sin far, de tar dom itte verden så nær som kanske de skulle.

Hun får nok bejer forstand, ytrede Anders gammelklog.

Lene smålo. De siger, at den Vorherre gir embede gir han osse forstand. Hvorfor mon itte det er sådan med hvem han gir børn. Ja, ded kan je snakke med om. Je har hat med mange at gøre. De er ens. Det er Lene der skal passe de andres børn …

Anders var fuldt optaget af drengen, som han lod hoppe på sit skød.

Lene havde rejst sig og rørte i gryden på kakkelovnen. Fra sengen hørtes Mads Vejrgabs dybe åndedræt. Han sov af en god samvittighed.

Da Lene havde fået kartoffelgrøden færdig, øste hun den op i et lerfad og satte det hen på bordet, stillede et par kopper mælk ved siden af, lagde skeer tilrette og gik hen til sengen.

Så vor får, nu er katøflerne kovt.

Mads slog øjnene op.

Har du noget sul til?

Nej, svarede Lene. Ded er med sulet som med abedet, det er noget vi kan undvære.

Mads vendte sig: Så kan je bie! – Han sov videre.

Det lysnede i vejret – hen i april. Lige med ét var mørket blæst bort. Påskeøsten er en tør og kedelig vind, men den kan jage vinteren ud. Det er høj dags lys. Lærken synger, og stæren er kommen. Viben har været her længe, den fik jo lidt af vinteren, vibeknoget, med. Nu bliver det sommerdage og god tid igen. Det skal komme engang, det ved vi. Men det kan vente

længe på sig. Da falder håbet, og falder tungt. – Men lidt skal der til at rejse det pány!

Vejrgabet og husene dernedad havde lukket op for børn og kvindfolk. Ude i gruset lå børnene og solede sig. Ud og ind ad døre rendte kvindfolkene. De holdt sig tappert inde hele vinteren, men de skal nok komme frem, så snart kulden letter lidt og solen skinner.

Mads Vejrgab gik nede ved stranden og rodede med sit grejeværk.

Sognefoged Knud Povlen var på vej fra byen dernedad med sindige skridt, piben i munden, men uden stok, altså uofficiel.

De så efter hinanden og tænkte hver sit.

Da Knud var nået ned til stranden og havde hilst på Mads og sagt det nødvendige om vejret, sa han: Jeg hår så lidt penge til dig af hjælpekassen, hvis det er I er trængende.

Så–å?

Ja, du har vel søgt om at få dem.

Hår je?

Du hår væt ilav med Nilavs.

Nå, kanske en gang i vinter. Så passer det godt de kommer til sommer. Je mente ellers itte, det var noget man sku rende og søge, I ved vel nok hvor der er brug for hjælpen.

Jovelså. Men det er da itte mer end rimeligt, at folk selv siger til, når det passer. Je hår ti kroner.

Ja, det er god venstrepolitik at komme bagetter.

Du har kaske ingen brug for dem nu! sa Knud og smålo.

Ska jeg falde nør på menne knæer og takke dig – eller ka du nøjs med en kvittering, sognekonge.

Knuds smil blev bredere: Du er dog endle blevet en fåle kål, Mads Vejrgrav, seen du blev sosjalist. Je kommer i en go mening med penge til jer og ska helles hverken hå tak eller kvittering, men du sku da la være at skælde mig ud.

Hår det nogen lighed, at du først kommer nu! udbrød Mads. Je hår opfødt syv børn af menne egne, foruden flere andres: hvem ved om der itte hår væt gårdmandsbørn imellem? Vi hår siddet og suget på labben den lange vinter … ville sognet byde mig en hederlig hjælp, så kunne det vel være i rette tid.

Det er nok muligt, Mads. Men der står ingensteder skrevet, at je skal rende herud og spørge om du vil hå penge. Je er jo fære at rende nar til. Ded kan itte være din ære for nær at høre ind hos mig, om du kan få noget.

Ja, ded er ded je siger: man sku komme krivendes og gøre sig pænd for jer. Du kender vel Mads Vejrgrav, Knud?

Det gør je, ham hår je kendt al min tid, og je ved osse, at hår I hat det for småt, så er det for en del hans egen skyld. Du kunne vel itte være for go til at tå dig noget for, enten det så skulle være bondearbejde eller osse du ville harpe en favn sten henne i grusgraven for sognet.

Hæ–hæ, du ka læjsen. Du hår lært det udenad, hvad der skal siges til småfolk.

For min skyld ka du gærne la være at røre dine lemmer til noget gavn, men du skal itte tro at je hår min tid til at rende og piske og være godgørendes. Det er kun i dav je kommer. Men det skal ellers itte være taget. Sulter I skal det blive jer egen sag.

Næ–j, det raver nok itte dig! hånlo Mads. Du er rejtnok sognefoged for at holde orden, men det er itte på hvor de fede

grise med retfærdighed skulle slagtes. Det er bare for at småfolk skal hå en øvrighed i nærheden at være underdanig.

– Knud satte sig ned på en omvendt pram og bankede sin pibe ud. Han havde ikke noget imod at høre lidt længere på Mads. Det var en snurrig stodder, men han havde en egen fast mening om samfundsskik, hvor tovlig den nu lød: den gad sognefogeden høre.

Hvordan mener du Mads, at sagerne skulle ordnes i sognet?

Det er der ingen mening om. Alt skal gå sin egen gang.

Det gør det vel osse?

Nej det gør ej. Der er urede i det, for der er to slavs folk, og der skal kun være en.

Hvem skal ded så være?

Ded skal være ligemænd. Nu er der nogen som byder og nogen som lyder. Derfor går det sin skæve gang og itte sin egen gang.

Jamen, sådan skal det jo være: noven skal byde og noven skal lyde.

Nej, alle skal byde og alle skal lyde! råbte Mads. – Hvis je nu kom op til dig, og gik på davleje, så fik je jo en go kost og blev osse behandlet på en ordentlig måde og kom helleritte til at slæve mer end je sånen omtrent ku døje. Der vår itte spor for en sosjalist at klave på, det ved je nok. Sådan kan I nemt lave det, når I ku slippe med ded. Men hvad så: je måtte gå for ordre dav ud og dav ind for en daler. Så skulle Mads gå her, og så skulle Mads være dær, ingen tænkte på, om han havde en vilje selv. Er je kanske itte osse et menneske? Hår je itte lisåvel et hoved som en bunde?

Det kan itte nytte du hår hoved, når itte du hår gård! sa Knud.

Hvorfor hår je itte ded?

Vi kan ikke hå gårde allesammen.

Du tar fejl, sognefoged. Jeg er født her i sognet lisom du, og vi hører til her på disse gårds jorder, og jeg hår min del i alt hvad her er, lisåvel som du. Je lar mig hule hæje mæ itte kommendere og regere af en prioritetsbestyrer.

Mads Vejrgab hug næven ned i bunden af den gamle pram så brædderne knagede.

Vil du hå, vi skal dele lige alle?

Nej, den fornøjelse ville je itte unde jer, grinede Mads. For I som hår noget fik det vel snårt tilbage igen, det ved jeg meget godt. Men jeg mener, at vi skal alle leve og leve på lige fod og leve lige godt her i vort sogn – sådan, at de unger je hår og ligger dær, de bliver ligeså tykke og rødmosede som dem du hår.

Ja, ded var en rår levevej! svarede Knud. Nej, Mads, du skal lægge mærke til, at magten vil samle sig på få steder, og når den hår gjort det – ja, så bruger den sig selv. Det er nok, at de der hverken hår jord eller mening om hvad jord er værd, skal hå stemmeret til sognerådet. Skulde de hå lige ret til alle værdier, fordi de hår været på stedet fem år og var blevet forsørgelsesberettiget? Det kan du itte mene.

Je mener hvad je siger, at je vil være ligemand og itte undermand i Landslev sogn, hvor je hører hjemme.

Okja, sognet, sa Knud langsomt, tungsindigt. Ded vår i gamle dave vi snakkede om sognet. Ded hår vi glemt hvad er. Vi råver kuns op om "samfundet". Og je tror itte at nogen af vos

vinder ved ded bytte. La vos heller sige, om det må være som det er – og blive som det var!

Knud gjorde sig færdig til at gå.

– Ded er vel itte værd du bærer den tikrone med tilbage, sa Mads. Det har velsate væt en der itte var plads til i kassen, den har vel hængt udenfor, når du skulle lukke låget – siden du har fåt sinde om at gå herud med den.

Nej, det var en der lå på bunden, svarede Knud. Men når du får den, så ved je den bliver hængt udenfor.

Mads krøllede tikroneseddelen sammen i hånden. Sognefogeden gik. Mads smed tikroneseddelen ind på bordet til Lene: Her, Lene Vildøv, nu ka du vel ha penge nok de første par måneder! –

– – –

Da Knud kom hjem, spurgte Karen: Nå, blev Mads glad for pengene.

Jo, det tror jeg ellers nok. Han skældte da godt ud.

Ih, hvorfor da.

For at han ikke havde fået dem før.

Det var jo osse det a sa til dig, Knud, te vi skuld ha send dem lidt i vinter.

Kassen er din, svarede han. Og du kan råde med den. Når du skal ha mig til at rende, så må du spørge, hvornår det passer sognefogeden. Og det passede mig nu at la Mads vente lidt.

Så må a vist heller selv gå.

Eller osse bie til de kommer af sig selv. Det er det rejtige.

Lene har osse vån her og fået lidt engang i vinter.

Nå, det skulle jeg ha vidst!

Men én skulle selv gå lidt omkring og se til dem én før har gået og været sygeplejrske ved, se om de trængte til hjælp igen. Kunde a bare få stunder. A har endda så møj at ta vare, Knud, siden a blev gift og kom ind i gården. Alt det én har fået og bøvl med. Det er sletitt som før, a tykkes a kund få tid til ålting. Nu har a fået mand og børn og tjenestfolk og småkræ – a har min glæde af at sørge for dem ål – men de fattige dem når a itt mier. Kund du kund hjælp mig!

Hjælpe dig med det, Karen, det kan je ikke. Men je kan ta mig på at styre den kasse alene.

Nej tak min ven, så ved a hvordan det går. Du sætter det tilside på den nemmest og billigst måde.

Ja, sådan bærer je mig altid ad.

Undtavn når do trækker køer hjem, jen for jen, og itte tar og kobler dem sammen! lo Karen.

Knud tog mod spydigheden med et lille nik. Han vidste godt, at det hed sig at være lettere at koble kvæget i en drift som jyderne gjorde, men han fandt det ligegodt nemmere at purre hele gårdens mandskab ud, når køerne skulle trækkes hjem – så var man fri for at stå og rinke alt det kotøjr op ved sammenkoblingen.

Det er kanske nok den sværeste måde! svarede han. Men det er ligodt nemmere, når vi er flere om arbejdet. Ja, vi to kan ikke trække kvæg tilsammen, og du har vel nok "moralen" på din side, når du får dem under behandling og kobler dem først inden du trækker dem til krybben. Men je bliver nu ved mit.

Det er itt nok med "moralen", svarede hun alvorligt. A vil ha dig med Knud, når a skal ha med mennesker at gøre. Så blyver a ikke tungsindig deraf. Det kræver godt mod at gå i Vejrgabet.

Efter mange overvejelser og lange rådslagninger mellem folketingsmand Kresten Wollesen og hans kone endte det med, at de blev enige om at sælge den ene af gårdene.

Kresten ville nødig, for stordriften tiltalte ham, og gårdene lå ypperligt for samlet drift. Det gav osse en vis myndighed at være sognets største jorddrot. Men han kunne ikke afstå sit mandat for at blive hjemme og påse gårdene. Og forholdene med arbejdskraften var rent umulige i denne by, hvor ingen ville arbejde – hvor "den sjællandske syge" ligefrem var blevet rødmosset naturlighed. – Så kunne han jo forpagte gården bort, men det vidste han ville blive kilden til stadige ærgrelser.

Kresten udviklede stillingen for Kesten, og hun tog det rigtig kønt og alvorligt og hørte længe på ham. Men tilsidst siger hun:

Du skal sælle. Dig fik jeg jo, fordi jeg ikke ville ha to gårde. Ellers havde jeg fået Knud, vi var jo bestemt for hinanden og skulle ha lagt gårdene sammen. Men jeg syntes det var så kedelig – og så skrev jeg til dig, og så kom du og købte Nilavses gård – og én gård er nok at ha. Jeg vil være gårdkvinde og itte proprietærmadam.

– Vel bette mugger [Note 30], så kan du sælle hvadfor en af gårdene du vil. A skal afstej nu i ettemeje. Do må sjel råde. A ved do kan!

Kesten for sammen i skræk: Er du tosset mand, skal je handle med ejendom. Nej ikke for aldrig ded!

Kresten lo: Ja a vidste te a ku jag dig en skræk i livet, bette Kesten. A skal nok sørge for en køber. Kommer han og a itt er hjæmme kan do wal gi ham en bid brød.

Ja, svarede Kesten lettet. Ded ka je! Ok hvor blev je dog forkøset!

Se, se, drillede Kresten, a ku helles hovs den tid, do itt var så ræd for at sætte en bette gårdhandel igang – da do skrøv te mæ, at Nilavs ville sælle. Det brev har a skam endno.

Okja, den tid turde man vove at skikke bud efter en jyde for at gå i spænd med ham. Men så gav je osse myndigheden fra mig … for du skal bruge meget af den slavs, far – og ded ka je li dig for. Der er aldrig et kriv så usselt som et sølle mandfolk der itte tør råde sig selv. Og nu siger je ikke et muk mer, du sæller hvilken af gårdene ded passer dig at komme av med, enten den du købte for min skyld eller den du fik med mig.

Så gik Kesten ud i sit bryggers og lod spandene klingre.

– – Fjorten dage efter kunne Nilavs på sin sædvanlige rundtur med et lille vend ind hos Kesten få nyheden at vide før nogen anden, at gården var solgt. Hans gård.

Nilavs blev helt underlig tilpas. Han glemte at spørge efter, hvem der havde købt den. Alting blev så fremmed for ham. Ligesom da han var til stort vækkelsesmøde engang for flere år siden. Næsten som han ikke kendte sine egne gamle træsko.

Så–å, dev' dov aparde, sku gurend sælles. Vå han solgt? Ja, hvorfor ikke ded. Ded var vel lovligt. En mand kan sælle, når det er han vil –

Nilavs stoppede pibe, og han tændte, men kunne ikke få ild, for piben var ikke krasset ud. Kesten skænkede en sød snaps, og hun skænkede en til. Hun var nærved at fortryde på det, at de netop havde solgt den gård. Og da Nilavs rakte hende hånden og sa: Farvel Kesten! blev hun underlig tilmode, men forstod straks, at han ikke tænkte på evig adskillelse, det var blot den højtideligste stemning. Da han var gået så hun, at han havde

glemt sin støttekæp, som han ikke havde kunnet undvære i mange år.

– Nilavs trissede rundt på gaden mellem gårdene.

Mon han skulle fortælle det til nogen, nyheden? Ja, hvadfor noget, han vidste jo ingenting. Hvad skulle så andre vide det for. De skulle ikke ha det og rende med, sladderkællingerne.

Nilavs stod stille og spyttede foragtelig ved tanken om folks nysgerrighed.

Det var ellers ikke på den måde han i sin tid havde solgt sin gård, at han skulle være til nar bagefter, at hans efterfølger skulle rende fra stedet og gården komme i handelen. Nilavs havde ærlig og redelig givet gården fra sig på så lempelige vilkår, at jyden kunne blive der, og i den mening at han ville og und plav mæ *skulle* blive der.

Om gården nu gik i handel og skulle skifte ejer hvert andet år – ligesom udflyttergården ved Rørmose – tanken gjorde ham gnistrende harm og ond i sindet.

Kunne han nu træffe den rigsdagsstodder skulle han sige ham noget andet! –

Men der var en ting, han ville spørge Kesten om. Så gik han tilbage.

… Det var ded, Kesten: hvem hår køvt gurind.

Fik jeg itte fortalt dig ded, Nilavs. Ja, det er smænd en fynbo. Han hedder Karl Jørgensen. Kresten havde truffet ham i Køvenhavn. Han gik på landbrugsskole eller sådan noget.

Nø–h …

Han var en tur herude i påsken, du hus'er vel nok vi havde fremmede – og han havde særlig mod på din gård, han mente, at den lod var den bedste, og så var den osse så kønt firkantet,

og så syntes han gården lå så rart lunt nøre i haven, og han sa osse, at bygningerne var lidt gamle undtagen staldlængen, som Kresten byggede op, men de kunne godt bruges, han ville da ikke ha revet noget nør …

Denne lovtale var digtet af Kesten selv. Hun vidste hvad der kunne være Nilavs til trøst, og hun kendte hans æresfølelse, der ikke gjaldt hans person, men hans gård.

Ja, han havde rejtnok et fåle mod på din gård, Nilavs! vedblev hun. Så han bliver her nok, han fik den osse på gode vilkår.

Hmn, brummede Nilavs. Så–å, han var fra Fyn, det var helt morsomt, først en jyde og så en fynbo, de vil alle ha den gård!

Ja, der hjalp smænd hverken løn eller bøn førend han fik den!

Nilavs gik igen på vandring – og tog sin glemte støttekæp med.

Han var trøstet, men harm var han nu engang blevet, og når det, som sjældent var, hændte ham, blev harmen siddende længe, selv om den kunne gå over i en mere rolig hu end det første arrigskab.

Han var vranten. Han så sig om efter noget at blive gal på.

Der var ikke andet end Knud Povlens dreng, der gik og fløjtede ude på møddingen.

Hvad går du der og hvisser etter, din satans unge! råbte han.

Drengen fo'r sammen, men da han så det var Nilavs, stak han i at grine.

Nilavs gik videre og tænkte sig om.

Der var kanske de der var værre stillet end han, når den gård blev solgt. Hvordan ville Mads Vejrgav nu bære sig ad med at snyde sig høstdage fra … nu kom han und plav mæ nok til at gå på bondearbejde, den ålestanger –. Ja, hvorfor skulle heller

Nilavs være den eneste, så folk bare skulle snakke om: hvad mon nu Nilavs siger til ded? Nej det var godt, der blev flere om smerten. Han holdt ikke af at være ene, han havde aldrig været den eneste nogetsteds i byens lav, han ville ikke være al-ene om dette heller.

Nu ville han se ud til Mads Vejrgav.

Det var solskinsvejr, og markerne grønnedes, stranden skinnede, og vejen var helt hvid derudad.

Mads Vejrgav sad og solede sig. Så fint var vejret at han sang, han brummede en gammel vise:

"I Sjælland hos en bunde var der bryllupsfest,
Aksel og skøn Inger, de var der som gæst –
gæsterne så fage, hjemad monne drage …"

– Så du mener, du ska til gildes, afbrød Nilavs. Ja, det var dengang je solgte gård, at der var gildes.

Det må vi sige! svarede Mads, at du gjorde et rejtig gildes for store og små …

Men ded bliver der nok itte dennegang!

Mads lettede sig op på knæ: Er gården solgt igen?

Ja, hæ hæ hæ –

Til hvem?

Det er nok in øver fra ded åent land.

En jyde.

Det er und plav mæ blevet til en fynbo dennegang.

– Der var et øjebliks tavshed. Så sagde Nilavs: Nu skal du nok til at gå på abede, Mads.

Ska je?

Ja, mener du, at du kan blive ved at slippe med at komme et par dave i slåtiden og tjene høstgilde? Nej, du skal se, du

kommer nok til at gøre dine fjorten dave i høsten … hvis ellers han lar dig blive ved huset – for du ved jo nok, I har ingen ret mere!

Je skal vise jer allesammen, hvad ret je hår. Je har hævdsret.

Hæhæhæ.

Ja, du kan grine … men lån mig de par hundrede, så je kan købe grunden. Huset er da vort fra gammel tid … du skal nok få renter. Her er ål i år.

Renter. Nej, hverken lidt eller mæjed.

– Du kunne ha gied mig den plet jord, da du solgte gården.

Hnæj, der vå ikke noget sku tås frå dengang. Der fulgte med, hvad der hørte gurind te. Ded ku itte være åent. Der blev jo stående bår bordskav og klokke og kar og baller og en halv favn brænde – sånen hvad den nye mand sku bruge. Je ved nok de handler anneledens nu. De er færed at skrave kalken af væggene og tå med, men sådan handler je und plav mæ itte. Hva der hører sig te, ded skal følle med. Du får snakke dig tilrette med den ny mand, Mads Vejrgav. Nu ved du ded. Kæve har du nok av, og du er itte bange for at slide på den. Du mener at munden holder nok bavdelen ud – som de siger.

Så gik Nilavs tilbage, og han grundede videre over sagen.

Det var kedeligt nok, om Mads skulle komme fra huset. Men Nilavs ville ikke ha nogensomhelst pengesager med ham. Nej, han ville aldrig hjælpe Mads til at blive selvejer. Mads kunne skikke sig og gøre sine høstdage som loven bød. Dem var det sognets ret at få, husmænds høstdage til gårdenes drift. Mads skulle bøje sig. – Hvordan mon det ville se ud? Det blev nok værd at se på. Lad ske hvad der skal. Efter jyden kommer en fynbo – lad det gå sin gang. Nilavs ville se til.

Han følte sig helt trøstet og oplivet i håb om en god sommer for sine interesser, der ikke netop var landbrugstekniske.

Så nåede han hjem til aftægtshuset på toften. Derinde gik Muenses Maren og styrede alt for ham med fast og sikker hånd. Hun havde været Nilavses husholderske i mange år, mens han havde gården og nu senere. Hun var også ud af gårdmandsslægt, for hendes farfar havde haft gården, der var nabo til Nilavs, og når Nilavses far havde været oldermand et år, så bar han ved årskifte byhornet ind i nabogården til Niels Mogensen, Marens farfar, som skulle være oldermand næste år. Men sådan blev det ikke ved at gå, Marens far Mogens Nielsen var et pus, og han kunne ikke blive ved gården, Maren måtte ud at tjene – og nu var gården ude af familien, og familien var svundet ind, nogen død i fattigdom og nogen rejst til Amerika. Maren var tilbage, og hun havde aldrig været udensogns.

Maren og Nilavs de havde været sådan lidt "årleant" i deres unge dage – hvordan det så gik, det blev aldrig til giftermål. Vel var Maren ikke køn, hun var rødhåret og fregnet og hun snøvlede, men enhver har sit: derfor kunne de nok ha fået hinanden, når kuns Maren havde haft noget af guld og gods til at fylde ind i den gamle gård, for det skal der til i et ret ægteskab for gård og sogn. Men Maren havde blot et par gode næver, og dem havde hun redelig brugt i sin tid i Nilavses tjeneste.

Hun skulle ikkeheller have gjort det for ingenting. Maren var en halv snes år yngre end Nilavs, og hun kom ikke til at stå tomhændet, når han engang faldt væk – om osse hun ikke fik alt det der var, for sognefogedens Kesten, der nu var gift med jyden, hun var af Nilavs' slægt, og hun skulle ha sin del.

– Da Nilavs havde sat sig indenfor døren i lænestolen og pustet lidt, snøvlede Maren:

Hår du set den ny mand?

Er ha kommed?

Jov for lidt seen. Sekken pænd mand – ång og fin med kravetøj og blanke støvler. Han kom cyklendes, og cyklen skinnede langt bort, og så sprank han av lisom en røg.

Jaja, du hår altidens hat et godt syn for ståsen, Maren.

Maren så på ham og rummede hele hans person og det meste af hans levned i ét blik, og hendes tørre blå øjne blev mindre, somom hun smilte: Hmnm! sa hun.

Så satte hun en pande med stegeflæsk, der svømmede i fedt og et fad kartofler og et par flade lerskåle ind på bordet.

Nu er ded madtid.

Så fik de mad. Da de omtrent havde fået det stykke arbejde tilside – Nilavs sad og sled i en flæskesvær, som han ikke kunne få magt med – sa han, i det han smed sværen i lerskålen:

Maren, hvis nu at den ny mand han itte vil fæste jord til Mads Vejrgav, for Mads skal nok træffe at støde ham for hovedet, og så, hvis at Mads kunne køve stykket derude, hvis det nu sku træffe sig at gå så vidt – sku vi så lige tå og låne ham et par sedler …?

Maren sad og gloede på kartoffelpillingen og samlede den sammen i sin hule hånd.

Vil du låne Mads penge må du hellere låne ham alle de du hår. Før bliver han itte fornøjed.

Nilavs sad og lurede lidt – sukkede dybt: Ja, ded er und plav'm et sandt ord, Maren.

Hun nikkede og så ud som hun ville græde, men det blev til et bredt grin. Da samlede hun rask resterne af måltidet og gik ud.

Nilavs pustede. Åjaja, hvor er je dov bleved trædt og foråsed i denne dav. Nu er je tidig te en rejtig lang meddessøvn … åjaja!

Boline havde sagt sin plads op hos sognefogedens og skulle hjem til maj.

Sådan ville Lene Vildøv ha det, og sådan ville Anders Tidligfar ha det, og Mads Vejrgav havde ikke straks haft noget at indvende, for pigebarnet kunne der altid være brug for indendørs, og han ventede hun kunne blive sypige – så var det ikke hende der rendte efter gårdmandskonerne, men lige det omvendte!

Men vred blev han for alvor, da han hørte at Boline havde fået et stort stykke roelugning på akkord.

Slaveri. Ligge der og slaske i jorden og krybe på knærne, række op og række ned for en storsnudet bonde, der ikke selv ville gøre sit arbejde. – Der var penge at tjene! Det er der gerne, når man vil krybe på knærne. Nej dette var det værste der endnu var hittet på, og derfor havde de andre steder polakker til det. Men polakkerne var ikke kommen ind i sognet endnu. Det var bedre for bønderne, om de kunne få deres egne folk gjort til slaver …

Mads Vejrgav og Nilavs var enige. De sad en hel eftermiddag og skiftedes til at sige: Ja, det er hule hæje mæ et sandt ord, Nilavs. Ja, det er und plav'm rejtig noek, Mads.

Men Lene sa endelig, da hun et par dage havde overhørt alt hvad der blev sagt om den sag:

Tøsen skal hjem til sit bårn. Og vi ka itte føde hende. Nu må hun arbejde for to. Så ka de tjattede tøser lave det sådan for sig, at de kan holde deres ungdom og mødom, mens de har den. Hendes er forbi.

Anders Tidligfar var grædefærdig over al den snak han måtte høre, når han om aftenen kom hjem for at se til sin dreng. Anders gravede dræningsgrøfter, så hans spinkle krop sank helt sammen. Alt hvad han kunne sige til sit forsvar var: Vi skuld jo se te vi kund nå frem og hold bryllup.

Det stod på nogle dage med spektakler. Mads havde fisket godt med forårsål i sine tre ruser, så han var ikke "nem at binde rumpen op på". Han havde nok råd til at la Boline lære at sy –

Så kom Boline hjem nogle dage ind i maj. Hun havde taget Petrees plads, indtil der var kommen en ny pige. Petree som ventede sig sidst i måneden og Boline, som allerede havde fået drengen, som skæbnen ville, indrettede sig hyggeligt i Lenes øverstestue, og Boline sa til sin far:

Ded ka aldrig nytte en eneste bitte du skaver dig, morfar, for jeg skal nok råde mig selv. Tag du og pas drengen og hjælp mor lidt, jeg kan itte gå herhjemme og høre på jer sludder. I morgen skal jeg op til Karen Sognefogeds og vaske, og i næste uge skal jeg i roerne. – Sypige, siger du: sypige, ja det var sku osse noget at gi sig til, når man itte er krøvlsk.

Mads måtte bide i det sure ævle og ta drengen på armen og slå sig til ro som morfar.

Det har du godt av, sa Lene.

– –

En aften kom Anders kørende – stoltere end sognefogeden med de blankbrune – men Anders kom kørende med en

barnevogn. Fragtmanden havde købt den i købstaden. Den skinnede af lak og nikkel, og der var en kalesje til at slå op, det var et mesterværk at se.

Lene brød ud i undren: Ihjadov, er du en greve?

A er en arbesmand! svarede Anders stolt.

Mads nød synet i nogen afstand. Han var ikke tilbøjelig til nogen udtalelse på forhånd. En sådan flot optræden var vel til at skælde ud over, men iøvrigt faldt den noget i tråd med Mads Vejrgavs politiske mening. Hvorfor skal ikke småfolk være kørende?

Boline jublede med drengen på armen og prøvede hvordan han kunne ligge i vognen.

Men Petree stod inde i øverstestuen ved det åbne vindue, og hun græd. For hendes "mand" tænkte vist ikke på at købe barnevogn. Hvad han tjente, det gik nok til skovbal – og endda uden at hun var med!

Tredve kroner, sa Anders. Tredve kroner, men I behøver itt at være ræd, den er betål.

Mads vendte dem ryggen og gik ned ved stranden. Spændingen var ovre. Vognen stod der og betalt var den. Lige rent ud. Drengen, Tidligfar, var ikke engang blevet den betroet! –

Boline tog sin sommerhat på og ordnede sit tøj. Anders fik ikke tid til at hæge sig lidt, han måtte stå og holde på barnet, han fik blot banket leret af sine træsko. Så kørte Boline og Anders ud med vognen. Hun skød den bagfra, og han trak i den forreste hank. Solen stod og var ved at gå ned, men biede lidt fordi den skulle stråle i nikkelhjulene.

– Hvor ku du dog hitte på ded? sa Boline, ør af stadsen.

To ded ku en vel snår hitt po. No ka do ta drengen med dig, når do skal i roerne, så kan han sove i vognen.

Den er næsten alt for fin! svarede hun med et modsigende smil.

Det bæjst er itt for godt – nårensti do no passer po, at itt den ruster, for det kan 'en jo nok …

Ja-a … Boline tog sit ansvar let.

– De kørte om ad en markvej, som førte til stranden mod nord. Der var stille og ensomt. Solen sank. Den røde glød lå fladt over vandet i vest.

Hvor det da er en køn aften! sa Anders lykkelig. Og så stille. Hør frøerne!

Ja, toserne gorper! svarede Boline.

Tågerne steg langsomt over engene ved stranden. Luften stod stille og tættedes. Jorden var blød og emmet af dug. Det var alt som en dvælende lykke.

De standsede omsider ved et gærde, hvor en vild rosenbusk og nogle slåentorn endnu stod vinternøgne med enkelte grønne brist under den grå bark.

Da sukkede Anders pludselig: Ja, det er godt vi fik vognen, – men der skal møj mier til.

Å vi behøver ikke såmeget, min ven!

Kund vi endda snår nå frem til at hold bryllup.

Ja ku vi båre. Når vi havde et hus. Der er jo ingen stue tilleje.

A vild no helst ha lidt jord til.

Hvor sku vi få det fra?

En kan få statslån nu. Men der skal og penge til at få det. Og a er jo itt gue venner med de stuer bønder. A vil itt ha nue hverken af sognefogeden eller rigsdagsmanden. A hår så et til

dem, a skal vis dem, hvem a er. De har ondt i sinde med mig, siden a tient dem og gjorde dem imod. Men a skal få jord ilyvl, det skal a viss dem.

Boline så ud over stranden, hvor solen var gået ned, og den sidste glans lå som et kobberbrunt spænde i synsrandens blå bælte.

Anders, der ude på bunden af stranden siger de der ligger et ravbjærg. Far har fortalt det så tit, det er noget fra gammel tid. Mens vi var små hittede vi meget rav. Det kom ude fra ravbjærget, sa far. Hvem der kunne hitte det bjærg og hugge store klumper af det, de kunne blive rige, for rav er dyrt, når det er store stykker. Jeg fik engang en halv krone for et stykke så stort som et dueæg.

Anders smilede: Jamen, hvordan skulle a komme derud og derned, min pige?

Han rankede sig. Den spædlemmede duknakkede dreng var stor og stærk. Han hævede armen og pegede i modsat retning af ravbjærget, ud over markerne.

Nej, a vil ha jord, a vil ha min ret, og a vil tjen brødet til os po vort eget sted!

Nu går vi hjem, sa hun, for det bliver koldt, for drengen.

Han holdt hende i sine arme og lagde sit hoved til hendes.

Havde vi endda et hjem!

Det får vi vel nok, sa hun rask, det får da alle folk. Og vi er itte så gamle endnu. –

Så trak de vognen over noget udyrket strandgræsning tilbage til Vejrgabet.

Anders havde haft det uheld, at han var kommen galt ind i sognet. Fra samme by i Jylland som Kresten Wollesen kom han

for at tjene ham. Men Anders viste sig hurtigt at være en slet karakter. Han var opsætsig, han svarede igen, det måtte han ikke gøre. Tilsidst fo'r det onde sådan op i ham, at han sa rent ud til Kresten, at han, knægten, kunne få møj mere ud af jorden, hvis den var hans. Anders ville være klogere end rigsdagsmanden – og denne parlamenterede ikke uden hvor han var nødt til det, han sa sin karl op til skiftedag.

Så kom Anders over til sognefogeden Knud Povlen.

Nu havde Knud jo fået at vide, at knægten var storkroet, og han havde sin stadige plaser af at drille ham. En vintermorgen de mugede i stalden havde Anders læsset børen topfuld. – Det er bedre, du tar og kører den ud, dreng! sa Knud til tjenestedrengen, en stor, stærk tamp – for vor kål kan vist itte. – Da fo'r Anders til og huggede sin husbond med greben. Det var en let sag for Knud at slå greben fra den spinkle knøs.

Sognefogeden forstod, at han var gået for vidt med at tirre, men blev dog vred, mindre over slaget, der ikke skadede ham, end over at sådan et skravl til karl ikke kunne la sig drille uden at blive hidsig. Han talte siden knapt et ord til Anders.

Karen Sognefogeds prøvede på at få det jævnet. Anders skulle komme ind hos sognefogeden og be om godt vejr. Anders bandede Nej, han havde et hårdt sind, og der var ondt i ham.

Næste skiftedag kom han af plads. Så var det år gået, og han var nitten år, nærved tyve og skulle giftes og kunne ikke blive det. Var der ikke andet i vejen kunne han snart nå de tyve, men han ville ha jord. Han skulle vise de store bønder, at han kunne blive mand i sognet ved siden af dem.

Nu gik Anders på arbejde ved hvadsomhelst.

Han sparede sig ikke, og han ødte ingenting. Men stikken kunne han være og nem at gøre gal. Så sloges han, men blev han ikke drillet og tirret for stærkt, var han let god igen og hurtig til at glemme. Han sa nødig Nej til at hjælpe, var trofast mod sine venner og skikkelig mod enhver der ikke æggede ham til at hade – men hade kunne han.

Anders Tidligfar var en fri mand og skulle vel nå at komme i vej, om han blot kunne undgå to ting. Den ene ting så han selv, det var herregården. Hos bønderne kunne han ikke rigtig falde i lave, men på Søbyholm ville han ikke hen, for kom han først der, kom han aldrig videre. Der førte en vej hen, men der førte ingen derfra. Herregården sløvede evnerne og slukkede viljen.

Den anden ting Anders skulle undgå så ikke han, men hans svigermor, Lene Vildøv. Hun vidste at Anders på sit løse arbejde førte brændevinsflasken med i madkassen. Maden fik han jo smurt hos Lene, og i et karlekammer med en tom seng havde han lov til at bo, mens dræningsarbejdet varede.
Middagsmaden fik han oftest ingen af. Det strenge arbejde og den tørre slappe kost krævede en halv pægl om dagen. Det var vejen nedad bakke. Lene vidste det, men sa ingenting. Hvad kunne det hjælpe. Karlen skulle slide, opstrammeren var nødvendig, gav den ikke næring, så gav den mod, og det er næsten det vigtigste for en grøftegraver.

Om de to børn dog snart kunne få noget for dem selv! tænkte Lene. Han holder ikke længe til detteher.

– –

Lene Vildøv, Per Jydes Lene, vidste hvad det var. Hendes far, den stakkels Per Jyde, var kommen fra Jylland ligesom Anders, blev knækket ved løst arbejde og havnede i usseldom på en

herregård. Hendes mor var født på herregården, malkepige og malkekone til sin død. Lene voksede op blandt de fattiges fattigste, dem der kun skal lyde, og dem der skal glemme alt. Hun mindedes så sjældent hvad der var sket i hendes ungdom. Sin far og sin mor havde hun kun set et par gange siden sit bryllup. Hun vidste at moderen var død, men om sin far, der arbejdede syv mil herfra, havde hun intet hørt i flere år. Det gjaldt kun om at glemme, for at holde modet til at leve. Der var ingen lykke ved at mødes og ingen glæde ved at mindes, blandt dem hvem dagen og vejen, nuet, måtte være alt.

Men når hun så Anders, steg minderne uhyggeligt frem.

Så huskede hun, hvordan hun osse engang havde været ilter og foset til sin mælkespand, så mælken spildtes. Men hun havde haft forstand til at bøje sig og – bedre sig: vende det døve øre til, da eder og skældsord susede over hende.

Hun mindedes hist og her, kun spredte og fattige træk. Det døve øre, som hun havde haft brug for hele livet, havde sløvet hendes huskesans. Men hun havde denne tunge lønlige viden, som ingen lysende træk har nødig for at blive klar.

Anders måtte hjælpes. Det var prøven værd. Kanske vidste hun vejen. Lene var vant til at snakke med gårdsmandskonerne oppe i byen. Når det kneb med føden ude i Vejrgabet, så sneg Lene sig op i gårdene, mens Mads var ude. Hun havde et stort forklæde på, det var løftet op, når hun vendte tilbage. Der var både brød og sul. Gårdmandskonerne kendte Lene.

Før højtiderne gik altid fattige kvinder og "bad om". Sul og sigtebrød skulle de ha. Der kom også nogen udensogns fra, men om dem blev der sagt, at de var sletikke fattige, nej de

fødte et par store grise op hvert år med det brød de tiggede sammen.

Men det vidste man om Lene, at det var ikke til grise, men til børn hun tiggede. Det "kendte" man hende for, og Lene gik aldrig tomhændet. Gårdmandskonerne savnede hende, når det varede for længe inden hun kom, hende kunne de snakke med om næsten alting og spørge om råd for småbørn og høre nyt om bysens piger. –

En dag så Lene indenfor til Kesten Rigsdagsmands. I køkkenet fik de en kop kaffe hun og Kesten. Det plejede de jo at få. Og så fik Kesten lidt at vide om, hvordan det stod til med pigerne og deres kærester og deres børn. Siden Kesten selv havde børn interesserede andres børn hende ligesåmeget som forhen andres kærester.

Ja, det er sørreligt med de stakkens unger de sætter i verden og ingen får vil kendes ved! sukkede Lene. Men er det så næsten itte en harm, når fåren vil givte sig med moren heller end gærne – og itte ser udvej til det.

Hvem er ded? spurgte Kesten.

Ja, jeg tænker jo mest på Anders og Boline. Nu fylder han tyve.

Ska de ha flere?

Itte endnu da, såvidt jeg ved.

Jamen så bier de vel lidt.

Ded bliver de nødt til, hvis itte han kan få en smule for sig selv.

Ded bliver vel itte nemt! mente Kesten.

Ja, ser du, Kesten, jeg kom jo i tanker om, at din mand gjorde Mads sådan et mageløst godt tilbud engang først på foråret. –

Men vi ved jo nok hvordan Mads er – han er itte anderledes. Hvis sådan et tilbud blev givet Anders?

Ded gør der nok itte fra Krestens side av. Han mener itte noget rejtig om Annes. Og det var jo osse en skidt dreng til at svåre igen, dengang han var her.

Ok, han er blevet meget klogere, siden han blev fåer. Tror du iligevel itte det kunne la sig gøre at snakke til Kresten om det? Bare om at få et staslån.

Jeg kan sige dig Lene, hvad han vil svåre vos. Han siger kuns: den der ikke forstår at lyde kan hellerikke få noget at byde.

– Lene drak kaffen. Kesten pakkede et stykke sul ind i papir:

Og ded kan vel osse være rejtig nok! vedblev hun.

Okjaja, sukkede Lene. Men der er jo somme der skal lyde så gruelig meget for at få en bar lille bitte at byde over. – Farvel Kesten og mange tak skal du ha!

Lad mig nu se, du hus'er at sige til Boline hun kommer herop med den ny vogn og drengen, at je ka se, om han trivs lisom min.

– – Da Lene kom ud i stakhaven puttede hun flæsket i sin store skørtelomme og strøg forklædet pænt ned. Så gik hun et lille vend ind til Karen Sognefogeds.

– Det var endda godt du kom, Lene, sa Karen. A har tænkt på jer de sidste dage. Hvordan er det med Petree, hvornår er hendes tid?

Hun venter sig sidst i denne måned, sa Lene – men vi ved nok: En pige og en kvie det er itte til at regne med, de kan komme før de ventes …

Har I nu, hvad I skal bruge?

Lene glattede sit forklæde omhyggeligt: Ska je sige sandheden, så er det smått med lærredet.

Jaja, mumlede Karen. Føden kan I vel ha.

Vi må itte klage, når itte vi er hårdt nødt til det.

Så skænkede Karen kaffe.

Boline går vel i roerne?

Ja, hun gør såmænd, og drengen tar hun med. Hun har osse fåt børnevogn.

Nej se da. Så kan'et jo sagt gå.

Med hende går det nok. Hun er itte af den slavs der tår sig verden nær, når båre hun ka få en rød fer i hatten … nej, ded er værre med ham.

Er'et da nu gal igen?

Itte sådan galt. Han er det releste mandfolk nogen kan få at trækkes med, han er smænd meget for go til hende. For hun *er* en rejtig fløjte! Købte hun ikke cykle i fjor endda jeg sa til hende: hvad kan det hjælpe du har en cykle, kan du smide en cykle i sengen og lægge dig på? – Og da så tiden kom, den kommer jo, det ved vi, så havde hun ikke en trævl andet end kjolen og overstykket. Je er kommet afsted lisom hun, men je havde dog samlet mig en sengs klæer. Og hvem tror du der måtte skaffe en dyne til hende, ja for vi havde kuns én – det måtte sku Anders, han tog lige op til køvsteden og køvte den i en botek. Je hår alder set mage til dyne, så fin. Sådan er han.

Men det er da rart, Lene. Så blywer alt nok godt for dem.

Nej! svarede Lene. Ded bliver itte godt. For sådan bliver han itte ved at være. Det gode slides av, når man skal slæve som han må hver dav.

Er'et da så hårdt?

Kan det være andet? Skal han skaffe hvad der skal til og lægge en bitte tilside for at komme fremad, så må han ta akkordarbejde og slide og slæve på det skarpe liv. Og når han bliver trædt – folk bliver jo trædte av og til – så skal han ha sig en stivert og så mærker han en skønne dav, at han ligegodt ingen vegne kommer i det – og så tar han to. Siden går det som det bedst kan nør ad banken, og så hår vi daven og vejen og alle de brydderier der kan ligge på den. Ja, den historie har man set såmange gange.

... Skulle han ikke gå ind i en afholdsforening?

Ded ku han jo godt. Men hvorlænge er Adam i Paradis? Nej, ku han gå ind i en forening, hvor de ingen mad skulle ha, så nåede han vel at lægge de sekshundrede kroner tilside, som han skal være ejer af for at få statslån. For jeg skal sige vos, Annes han hører itte til de folk der holder mange år til det hårdeste, han er itte lemmet [Note 31)] nok. Nej, man kunne han få lidt for sig selv, skal jeg love for, han blev en mand inden ret mange år.

Ja, da var'et godt om det kunne ske.

– Lene tav lidt og drak af sin kaffe. – så sa hun dæmpet:

Mener du ded ku la sig gøre at snakke til sognefogeden for ham?

– A ved så møj, Lene, at Knud er itt for at gå i kavtion. Og så husker du wal, at Anders slog på sognefogeden, mens han tjente her. Nu tror a såmænd itt Knud sådan bære nag til ham – men det må vist itt se ud som det var helt glemt.

Lene sukkede dybt: At den sølle knæjt osse skulle komme så galt afsted og gøre så gruelig en ting.

Jaja, Lene, der kunne da være det der var værre!

Lene sukkede igen og satte koppen fra sig:

Det var værst for ham, Karen!

– Da Lene gik havde hun en lille pakke lærred under armen.

Har I brug for mig til den tid kan I sende bud, hviskede Karen – sig det til Petree.

Lene takkede.

Da hun kom udenfor haven stod hun lidt og tænkte, bandt sit livsjal fastere i knude på ryggen, klemte den lille pakke tæt ind til sig og mumlede.

Nu vidste hun nok hvad hun ville. Skønt det kunne være på tide at komme hjem til børnene – det skumrede stærkt – så ville hun hen og snakke med den nye mand. Det skulle prøves med.

Hun gik lige ind gennem porten. Her var ingen mulighed for smutveje. Ind ad stuedøren gik hun og bød Godaften. Manden sad ganske alene derinde i en stol, så vidt hun kunne se, ved et skrivebord. Han var nok noget lært! Ligemeget, han måtte vel være til at komme til hovedet på. –

Se noget videre i tusmørket kunne hun ikke, men hun havde en følelse af, at her var blevet fint – om ikke rigtigt fornemt, men sådan at man ligesom blev lidt blu af det.

… Je kommer for at spørge, om du (hun var nærved at sige De, men det var da aldrig skik i bondehjem) – om du havde brug for at få passet krætur ude på strandengene, for vi boer derude i ded de kalder Vejrgavet – og i Nilavses tid og i Kresten Olens tid har vi gærne flyttet og passet kvæg derude. Hvis det er at du nu har brug for det, kunne vi jo godt blive ved?

Jamen, ded ku da være remele! svarede den ny mand. Sid ner og la vos snak om et … Nå, du er deru'e fra. Det er jo et fæstehus.

Ded er det nok, svarede Lene. Men huset er da vort eget.

Ja, ja, bygningen den er jer, det er remele nok, og det er og det bedste, når det kan være sådan. Ded er aldrig så rart med et lejehus. Nej, detteher er sådan en net måde at ha det på, det er næsten lisågodt som selveje.

Lene fandt, at hun kunne la være at svare.

Hvormeget plejer I så van at få for at passe kvæget derude?

Det er noget der retter sig etter lisom året er – – og lisom at Mads har høstdage til … Hvis det kuns er på strandgræsset vi flytter, så får vi en halv snes kroner, men hvis der er ny kløver på strandmarken og jeg flytter køer der, og sommetider har jeg malket, så får vi noget mere – sådan lissom det passer manden at gi.

Ja, din mand går vel osse på abeje?

Nej, ded er itte større, for han må jo gå ved fiskeriet, men vor svoger [Note 32)] Annes … jo han går ved hvadsomhelst. Han ville osse nok ha stedet engang, hvis han ku få lidt mere jord køvt til, eller hvordan det nu ku blive, for der er knapt nok arbede for en rask mand til hele året.

Nå, Ajes! svarede den ny mand. Det er ham der er med at dræjne for tien – han er en rask maen til sit abed – en adræt kal har jeg set. Ja, det kunne være en hel fornøjelse, når sån en ung maen kunne komme fremad – – og han har noet at begynde med, både kone og barn … kanske udsigt til det næste … ja Ajes er en rask maen, det varer nok itte længe for ham.

Je vil da bee til, ded må våre lidt endnu! sa Lene.

Håbe – det ka vi og må vi, når vi spiller i lotteriet, ja … men se, det vi snakkede om, kommer vi jo nok tilrette med på en måde, og ellers har vi det sånemt, vi kan snakke med hinanden,

når det passer os, så får vi nok resultat af det – og je ska til enhver ti vise mig låjal …

Lene rejste sig og sa Godnat. Det var blevet helt mørkt, og hun vidste knap hvad det var de sad og snakkede om. Det var som der ikke fandtes andre mennesker i huset – så tyst og stille.

Men da hun gik hjemad ude i blæsten, der strøg imod hende ind gennem Vejrgabet, og hun stred frem derudad, tænkte hun stadigt: Hvad var det han sa, det kunstige ord: låjal. Hvad er låjal for noget. Det er vist noget rart og pænt. Hun prøvede på at sige det højt og fik halsen fuld af blæst.

Alting følte hun så trykkende.

Her rendte hun rundt og tiggede sammen og "bad om". Hun kunne ynke sig selv, men hun "måtte ikke klage". Føden havde de. Folk var gode imod hende … så venlige og så flinke … og sikke kønt de allesammen kunne snakke … de havde lært noget, det havde hun ikke.

Hun følte sig så ringe og så knuget af alt.

… Det var helt godt at tænke på, hun skulle hjem og skænds med Mads. Det gav nok ikke resultat, og det var vist ikke rigtigt låjalt … men det var aldrig trykkende. Så ville hun glemme alt det andet.

Hun gav sig til at le ganske stille ind i stormen.

2

Det var det mærkelige ved denne ny mand, at man mærkede så lidt til ham.

Der var ikke noget at sige på ham. Der var hellerikke noget at sige om ham.

Han var nok en ordentlig mand.

Når han traf folk, så hilste han – kunne osse snakke lidt skulle det være – men passede ellers sig selv. Der var kommet god orden i gården. Om det så var i haven så var der både revet og rent. Han havde alstillens noget at ta sig til, og ledig så man ham sjældent. Men han gik så stille med det.

De sa han var farlig godt lært. Han havde nok været på flere skoler.

Han kom tilbys alene. Husholderske fik han straks, en ældre pige fra Fyn.

Der var ingen der snakkede om ham eller hans sager. Det var ikke som da hans formand, jyden, kom tilbys og tog fat på at rydde op og rive gamle længer ned. Han kom i folkesnakken straks. Der var noget at lægge mærke til, noget at skose og noget at rose. Her var ingenting at sige, andet end at manden var en mæjed årdeli mand.

Det var knap nok alle vidste hvad han hed. Han hed ellers Karl Rasmus Jørgensen og var altså ovre fra Fyens land.

Hvordan han så egentlig havde hittet hertil, det kunne vel være værd at vide, men ingen gjorde sig større ulejlighed for at få det opspurgt eller blot at få lavet en historie om det.

– Det kom sig helt tilfældig en gang rigsdagsmanden spurgte sognefogeden, hvad de syntes om den ny mand, og

sognefogeden svarede Joo – hvad andet skulle han sige – men så fik han isinde at spørge: Hvordan kunne du nu få hittet en fynbo? Du er vel itte blevet bange for jyderne.

Da var det wal itt en gård for en jyde at rejse herover at købe.

Hvorfor ikke det? Skulle den være for god nu?

Ja, der mangler itt andet end den skal pudses lidt op. Og det kan vi itt være over.

Knud sukkede. Så er nok osse den rejtige mand kommet til. Har du kendt ham længe?

Nej a kender itte stuer til ham. Hans farbror er valgt for Odense Amts 9. kreds. Og så sådan og sådan. Vi har været i udvalg sammen. Vi la råd op om brodersønnen. Der gik politik i sagen. – – Han er osse så møj en pæne ung mand. Han har vån både på højskole og på landbrugsskole. Ham kan I nok ha no fornøwels o!

Nå-å, mumlede Knud. Der var nu ellers mere grin ved dig dengang du kom.

Jaja, si no ad. Du plejer itt at mangle nue at grine o, sognefoged. Hvad sæjer Nilavs til sin ny afløser?

Nilavs – han går rundt om gården og kigger ind ad glugger og lemme, hvor han kan slippe afsted med det. Han har vist itte rejtig bestemmet sig til, hvad han skal mene endnu:

Endså do? – Skal han prøves i det offentlige med tillidshverv. Lissom en anden?

Deres øjne mødtes smilende.

Je tror nu, han skal ha lov til at prøve sig selv! svarede Knud. Han kommer nok, skal vi se!

Så blev der ikke talt mere om det.

– –

Der var kommet en ny lærer til byen. Gamle Hansen havde taget sin afsked, og unge Hansen, sønnen, havde fået embedet. Da unge Hansen var et meget lovende og dygtigt ungt menneske med en meget udmærket "karakter", første karakter til eksamen, var det ganske naturligt, at han skulle virke til gavn ikke blot i skole, men i folket, højne dets ånd, frigøre det indestængte sognesyn og bære bud om, hvad der var oppe i tiden.

Sognet havde ingen klar forståelse af, at unge Hansen var kaldet dertil. Der var den vanskelighed, at man havde kendt ham fra dreng, fra før han fik "karakter" og blev til den han nu var. Man forstod ikke rigtig, at han var en anden, og at hans stilling nu måtte være den ledendes. Man var så tilbøjelig til at lade det blive ved det gamle. Mange sagde Du – lad gå at nogle endogså sa Jens Vilhelm, når man dog ville tage hensyn til den højere dannelse og lade den indvirke på sæder og skikke i sognet. Thi eksamen forpligter. Men folk er ofte ligegyldige for deres eget vel. Og sans for dannelse havde egentlig ingen der var født i Landslev sogn – undtagen altså unge Hansen. – Mange andre steder greb man med glæde oplysningen – landsleverne var et trevent folkefærd.

Men kaldet følte han sig, kaldet var han og kaldet var godt. Unge Hansen kunne ikke flytte. Han måtte blive og virke – på hvem?

Hvad nyttede det at tale med sognefogeden eller Nilavs eller de andre. Der var rigsdagsmanden. Han var bleven så verdensklog. –

Men Karl Jørgensen, den ny mand, var endnu ikke ødelagt af landslevsk sløvhed. Han var desuden en ret oplyst mand, som

unge Hansen godt kunne komme sammen med.

Karl Jørgensen satte selv pris på dannelse. Han fandt, at unge Hansen var en net mand. De begyndte at ryge aftenpibe sammen og tale om avisnyt. De holdt "Politiken" tilsammen. Skønt de på ingen måde var fritænkere. De ville bare "følge med" og se verdens ondskab og forstokkethed lige i øjnene. – Det var egentlig lidt småt med forargelserne. Det var ikke nær hver dag der var noget at få fat på – og det kunne der godt ha været til den kvartalspris …

De sad i lærerens lysthus og talte om ungdomsbevægelser, og de sad på Karl Jørgensens smukke nye havebænk ved stengrotten, han havde fået rejst, og talte om Venstres fremtid. I enkelte stunder lod de sig henrive af Johannes Jørgensens digte og Georg Brandes samlede skrifter. Der var grøde. –

– Nilavs gik uden for hegnet og lurede. Han sa til Knud, at de var nok ved at lave en af dessehersens højskoler hvor folk blev opvakt. – Så får je und plav'm osse at se, hvordan det ser ud, sa han. Men da Knud sa, at så skulle alle ungkarlene, også de gamle, på skolen, blev Nilavs gal.

– –

Det år var der et farligt bras i byen.

Først havde Frelsens Hær holdt møde med piber og trommer ude ved stranden, og det skulle ha været så nydeligt at høre på detteher spil.

Så havde missionen i al almindelighed været der med et par møder.

Præsten holdt bibellæsning hveranden tirsdag. Pigemøde var der i præstegården hver onsdag med tevand og "skralderbasser", som folkeviddet nævnte præstegårdens

tvebakker i modsætning til bløde boller, "basser", der ikke skraldede.

Der havde været en at tale om plantningssagen. To humoristiske oplæsere. Et karussel ved gadekæret. Tre folkelige foredrag i forsamlingshuset. Fire sigøjnere med hunde. En kone med viser til salg, en mand med harmonikaspil. En ydre missionær fra Indien. En afholdstaler. En lirekassemand. Foruden alle de der ligefrem sa, at de var på rejsen …

Nu skulle der være grundlovsfest.

Det var ikke landslevernes skyld. De kunne klare sig foruden. Men den socialistiske forening i stationsbyen havde planlagt sommerfest ved stranden på grundlovsdagen.

Husmand Lars Peter Larsen fra Ulkevad skulle tale – og hvilke andre som derefter ville tage ordet.

I Søby skov holdt Venstres ungdom grundlovsfest. Der talte både pastor Frandsen fra Nissebjerg og pastor Jensen fra Mørke.

"Vor egen rigsdavsmand" holdt sig hjemme – eller rettere på rigsdagen. Han var ikke meget for folkefest og skikkede helst et par gejstlige mænd ud ved slig lejlighed.

Nu kunne folk så komme hvor de helst ville. De fleste blev jo alligevel hjemme. Og de der kom, så ikke ud til at de var kommet godvillig.

De vidste, og det vidste alle og enhver, at der burde gøres stads af den "store gave der er givet det danske folk". Men som almue følte de ingen stor taknemmelighed over at der var "givet" dem en bitte ret i deres eget land.

De gik med jævnt mod til grundlovsfest. Den dag skal osse overstås.

Landsleverne umagede sig ikke helt til Søby skov, men en del af dem gik ned i Vejrgabet for at se hvad dær skulle gå for sig.

Man sa at den ny mand Karl Jørgensen ikke havde villet sætte sig imod, at der blev holdt socialistfest på hans strandgræsning. Det var det første man havde hørt om den mand.

– Nede ved stranden smældede en tre-fire nationers flag samt et par fagforeningsfaner internationalt fra nogle svajende oprejste lægter. En sortskæget mand gik og solgte røde viser. Der var samlet henved et hundrede mennesker, hvoraf over halvdelen var industriarbejdere.

Det var dem der sang, og det lød prægtigt udover stranden.

"... op til kamp af jer dvale
til den allersidste dyst.
Og Internationale
slår bro fra kyst til kyst" –

Det omkvæd fik Mads Vejrgav lært. Han stod og holdt fast ved en af de farligst svajende flagstænger, og brummede med så godt han kunne. For detteher lød alligevel af noget. Det var det med at slå bro ... men hvad var det der skulle slå bro ... Indernationale ... ja, over til Fyn og Jylland ... og så ta alle småfolk med, nationen indad! Det var netop noget for Mads. – Til den allersidste dyst! Så var det vel gjort og overstået med det samme!

Mads Vejrgav ønskede blot at visen var længer, for nu kunne han omkvædet.

Men så begyndte de på en anden, om de store der trykkede de små – det kender vi! – men det var ellers ikke at se på sangerne, for der var ikke en bonde i Landslev sogn der kunne presse dem hverken i kød eller klæder, urkæde eller

fingerringe … De sang ligegodt om at sulten hærger det fattige hjem. Det var det Mads såtit havde sagt, og rigigt var det … men man skal alligevel ikke spotte!

Så stod husmanden frem for at tale. Han rømmede sig først tilstrækkeligt, og så begyndte han ordentligvis på, at det danske folk havde fået en gave. Et kostbart klenådium, sa han. Folkets frihed. Og nu skal jeg så jævnt og ligefrem som det er mig muligt gi jer en forståelse af dette klednådium som vi hår i al vor edlendighed. For der er megen edlændighed her i verden. Og Venstre har ikker opfyldt sit prågram. Abserlut ikker!

Han talte – jævnt og ligefrem – i så blomstrende vendinger, som han kunne opdrive, om undertrykkelse og uret. Han svang lyrikkens halvvisne blomstervasekost for et nyt samfunds lykke. Ordene gled fra ham, let som de var lånt. Først da han nåede kvindevalgretten var det Lars Peter Larsen der stod og fortalte om den støtte en husmand har af sin kvinde, og den ret hun har til at lægge råd med ham også for land og rige. Hun var sin mands arbejdsfælle, og hun vidste hvad det var at bygge et hjem med de allermindste midler – hun skulle med i rådet og om muligt vække sin sløvede mand. Hun skulle være med til at give love der krævede løn for arbejde og ære for sliddet. – Og han endte med et Leve for: et godt og *høggeligt* samfund.

Anders kom cyklende i fuld fart fra Søby skov, hvor han havde hørt præsterne, og han kom tidsnok til at høre det meste af hvad husmanden sa. Da talen var endt, sprang Anders op på talerstolen og udbrød:

No hår a hørt tov præjster i Søby skov, og a hår hørt hvad Lars Peter Larsen kund sæj vos. A sæjer, han var långt den bæjst. Præjsterne de forstoer no sletingenting af detteher i dav. De hår

åller prøvt at være bland de smo. De snakker som vi hår ålting så møj rele med en nøj grundlov. Men den kan itt føe vos. Vi vil ha jord – som Lars Peter Larsen han så – jord vil vi ha for vort eget slid og til vor egen kræfter, vi vil itt ålti gi de anner vor kraft. Vi har kuen og bøen, manne af os da – og det er wal itt en frue til at spøg med, men det er en kuen til vor hjælp og vor hjem … det er livet om at gøre, vi vil ha jord! –

Der var stille i Vejrgabet, da Anders talte. Langtborte susede det fra havet, de hvidgrå sommerskyer sejlede højt, bølgerne faldt tyst ind mod stranden.

Der blev ikke leet, da han tav.

Nu rejste mylderet sig. Folk stod op fra græsset, hvor de lå. Kammerater fra stationsbyen, partifæller, trykkede Anderses hænder.

Yderst i kredsen stod sognefogeden. Han var ikke veltilpas, og det ærgrede ham. Han kunne ha blevet hjemme. Men dette som nu kom indenfor sognet måtte han se –

Mads Vejrgav kom hen til ham.

Hæ, sognefoged, ville du nu'tte ønske der var et hul så stort at du ku putte vos i det allesammen?

Sognefogeden grinte lumsk: Jo, hvis du vil være med til at grave det hul, Mads Vejrgav.

Mads spyttede. Nej, det er for varmt at grave. – Mon Nilavs er her?

Trænger du til at snakke med ham?

Nu kom Karen Sognefogeds. Hun tog sin mand under armen og sa til Mads:

Det var godt nok, om nuer af hvad her blev sagt kund blyv sand.

Mads så på dem begge to, og hans øjne smilede.

Alt hvad de snakker om allesammen allevegne hvor de præker til – folket, det er slæv og ret for slæv og ære for slæv og penge for slæv, til hvers egen lomme.

Ja, det er sandt, Mads! svarede sognefogeden.

Så skiltes de.

På hjemvejen fra Vejrgabet til byen fulgtes Karl Jørgensen og lærer Hansen.

Åja, åja, ad den vej kunne der muligvis blive sat liv i folket! sa Hansen. Jeg mener naturligvis, når det blev grebet rigtigt, i kristelig ånd. Jeg tror osse at ha hørt tale om kristelig socialisme. Ja, socialismen har oplysningstanken i sig. Den vil hæve mennesket ved oplysning – men det gælder kuns om at gøre det rigtigt, og det er sandelig ikke blot gårdmændene det gælder om at vække her i vort folk.

Nej, der skal jo ikke være mere ret for den ene end som for den anden! svarede Karl langsomt. Vi skulle bare se at få det bedst mulige u' a' det hele.

De underste lag bør hæves. Oplyses. Dygtiggøres. Kultiveres. Tvungen efterskole, det vil socialismen. Jeg tror næsten en god lærer inderst inde altid er lidt socialist – disciplin må der til. Orden, omtanke, fremgang, udvikling, højere syn. Så kommer de bedre kår af sig selv. Vi skal udrydde almuen. Staten har brug for borgere der kan blive pligttro og ævnerige embedsmænd hver i sin plads – ikke for en treven og søvnig almue. Ned med almuen, bort med fortiden. Vi vil skabe fremtiden med fast og sikker hånd, den oplyste vilje er tidens hersker!

Ja, vi kan snildt blive enige om, at der er meget som at der skulle dannes lidt på, svarede karl. – – Men jeg tror, vi kommer til at ta det sådan med læmpe. – Se nu har de holdt fest på min grønsvær i dag – så håber jeg de vil arbejde for mig en anden dag … han strøg en tændstik til piben og pustede et par røgskyer bort: – Vi må passe på det spørgsmål om jord. Det er vistnok et svært omfattende spørgsmål. Og det er nok ikke til at slippe u'enom. Hverken for lidt eller meget. Det kan blive slemt nok for landbruget at få arbejdskraft … men når bare vi tar forholdene – sådan låjalt …

Hvad så? spurgte Hansen.

Så skal vi nok nå at få dem stillet, som de passer! svarede Karl hastigt og dæmpet.

Han stoppede piben i lommen og gik rask fremad med dukket hoved – som havde han et mål etsteds forude.

Hansen drev bagefter.

I Vejrgabet var der fest den aften. Anders Tidligfar holdt sin tale om igen flere gange med nye indlæg og udfald. Boline var ligestraks skrækslagen, siden gnaven over hans optræden. Hun mente folk ville grine ad ham, om ikke de gjorde det med det samme så bagefter, når mødet skulle drøftes. Men efterhånds som Anders talte og "lagde ud" for dem derhjemme, syntes hun mere og mere om det. – Lene Vildøv var lutter øre og stolt over sin dreng. Mads Vejrgav drak kaffepuns med kongerne, den lille fugl og Lillesøren. De skiftedes til at skose og ægge Anders for at ha stadig underholdning.

– Nu må du drikke og klinke med vos, mens du er i vort lav, du bliver nok snart for stor til at være blandt sånne kåle! sa den lille fugl.

Hva mener do?

Han mener vel du bliver gårdmand! sa Lillesøren.

Gir du så en daler i davleje om vinteren? spurgte Fredrik.

Du aflyser vel itte jagten? kom det fra Kristjan.

– I sku itte grine af, at nogen vil tale for småfolk! sa Lene. Kvæghoveder har vi nok av.

Ja, og kællingesludder! sa Mads. Hvad talte han for andet end sig sæl.

Kunne du itte kloges af det, far! hånlo Boline.

A mener itt min sag kan skilles ud fra jer! råbte Anders.

Næj, je ku osse godt li at være bunde! drævede Lillesøren.

– Men je vil itte være statshusmand! Mads slog i bordet, så kopperne sprang i vejret. Og je vil itte være bundeslæv. Og je vil hule hæjemæ itte være i nogen klasse eller underklasse. Men jeg vil være lige i lavet med hvemsomhelst og lisom det passer mæ. – Og så "vil je blæse hele verden en vals: kongen er min landsmand!" Sådan sa min farfår altid. Og ham fik de itte gjort umyndig.

Jamen, det er vi! råbte Anders. Vi er umyndige, og derfor taler a som a gør!

Det hår vi altidens væt! sukkede Lillesøren.

Kristjan, som nu følte trang til at sige noget endnu kraftigere, rejste sig i sin fulde højde og slog nakken mod bjælken:

Når vi båre respeterer øvrigheden så ka vi …

Ded hår du aldrig gjort, din skovtiv! sa Fredrik.

Holdkæft.

Da'tte for dig.

Du ka gærne møde.

Je itte bange for dig!

– Ud med jer! skreg Lene.

Den lille fugl var part ved døren. Men de to konger sad roligt og kiggede i kopperne.

Je er den unde knusemæ ligeglad sa Kristjan, for je har ingen børn at betale til.

Nej, men når du træffer et fattigt bårn gir du det gærne en skilling, for du ved aldrig om ded itte er dit eget.

Der er ingen skal råve etter mig: Far, gi mig nye træskoer! Je er en fri mands søn i et frit land …

Så ka du vel osse være med til at sætte arbejdslønnen op? sa Lillesøren.

Ded ka je godt. Lige hvornær det skal være.

Så melder vi os ind i Arbejdsmændenes Fagforening! råbte Anders, hoppede op på en kommode, sad og dinglede med benene. Lene og Boline fo'r til og reddede en broget blomstervase der stod og smykkede huset til fest med tre gyldenlakker og en dusk ambra. Nærensti vi vil, så vinder vi sejren! skreg han.

… Dansken har sejren vundet, hurra, hurra! sang kongerne.

Stemningen havde vendt sig. Nu var der drillet nok.

Du er en mand i menigheden, Anders! råbte Fredrik.

"Dig ka je li, for dig ka je tæve, lån mig en daler!" skreg Kristjan. Vi klemmer bonden for en husmandskrone [Note 33)] mer om daven!

Vi er med på de nye syvogtyveører!

Der kan I se, sa den lille fugl. Det var sku dov godt je sørrede for, vi fik "socialisten" herud i dav –

Mads sad og skulede. Han havde altid været den værste socialist. Det syntes næsten som tiden løb fra ham – for dettehersens her var han ikke med på.

De andre sad og snakkede nok så fredeligt om hvilke ugerninger der kunne ske. Det var så nemt at være konger, når man ikke personligt skulle slås, men bare lade spetaklerne udvikle sig og foregå uhindret …

Anders sad med armen om halsen på kong Kristjan og forklarede – Fredrik lå ind over bordet og hørte til, Lillesøren stak hovedet ind imellem dem. Men Fuglen undersøgte kopperne …

Lene puffede til Mads: Du sidder så stille, far. – Råv højt som du plejer, Mads Vejrgav!

Han rejste sig op og gik hen ved sengen: Nej, vor mor, hvis je var bunde så skulle je snakke nu, mens tid er, men je tier stille, for je er Mads Vejrgav. Ser du itte, Lene, at nu er de opvakt og lige til at tå med et rask tag. De kan køves med en husmandskrone. Sånen nogen skidtsakker. De er bløde som en lort. Når nu herren ville snakke lidt godt for sine tjenere så græd de for ham.

De vil bare ha lidt til sig sæl, hver for sig. De ved itte hvad det er de snakker om. Jord og jord og husmandslodder og højere davleje. Nej det er hele sognet vi skal vinde!

Det er sandt, Mads. Men vi to, hvad skal vi, når jorden vi bygger på itte er vor?

Lønligt tog han hendes hånd.

Vi kommer kanske til at pille væggene ned og samle taget sammen og flytte herfra, mor!

Ja, Mads, og så har vi to gårde i vente: fattiggården og kirkegården …

– Så trak Mads Vejrgav klæderne af og gik i seng – og så var grundlovsfesten fordi.

Karl Jørgensen gik stille hjemme i sin gård og puslede med et og andet – altid virksom og aldrig svedt. Der var meget at udrette, når der skulle være rent og net allevegne, men han nåede det omend med næppe … for der var dog altid nogle strå der lå og flød, og noget ukrudt stak frem – det sårede hans blik. I marken kunne der også peges på mange ting, der kunne være nettere. Men han nåede det vel, for han skulle ha magten over det hele. – Det var ellers en god gård.

Han manglede en kone, blev der sagt. Selv sa han det ikke, men han vidste jo, hvor der gik en til ham. En gang først i juni gjorde han en lille rejse over til Fyens land, og så fik han hende. –

Det var i sommerens glade tid. Syrenerne blomstrede i Nilavses gamle havehegn.

Der blev snakket lidt om giftermålet, en ugestid. Det kom noget bag på bysens folk. Og så er det skik, efter gammel snak, at de der gifter sig skal lastes, men roses de der dør.

Og så var der ikke mere at sige om Karl Jørgensen end at han giftede sig ligesom andre. Det var så rele med det. Og sådanne folk med en god gård de kunne jo sagtens! …

– Kristjane var en køn pige – kone var hun nu. Blankbrunt hår og fintrødmet ansigt, dybe grå øjne og et blødt tænksomt væsen.

Hun blev vel modtaget. Både Kirsten Rigsdagsmands og Karen Sognefogeds havde pyntet med blomster i huset, da brudeparret kom. Naboerne blev indbudt til en lille sammenkomst for at se brudegaverne. Og så tog de unge folk fat på det arbejde der lå for dem. Kristjane gik ind til et stort hus – velordnet var det ingenlunde, og hjælpen hun havde af tjenestefolk var ikke meget værd.

Karl havde også andet at tænke på end hvedebrødsdage. Ihvorvel han aldrig glemte at tage hensyn til livets gode sider – det havde mange andre der ikke var så rede og ligetil som ønskeligt for en nygift mand der holdt af stille hygge og tanker ad lige vej – de blev nødt til at sno sig, tankerne.

Nu stod han overfor det vanskelige spørgsmål om øget folkehold, hvis gården skulle drives efter bedste mønster. Den sag havde sine to sider, en praktisk og en ideel. Ingen af dem lod Karl ude af syne.

Han skulle ha gjort arbejdet, det var et, og arbejdet skulle gøres som hans eget: stille, lyst, festligt, det var et andet. Mennesker skulle han bruge til sit egoistiske slid – men han vidste at mennesker trængte til lys og glæde. Han mindedes altid sin højskoletid, hvor de sang:

> Jeg har følt jeg har kun hjemme,
> dær hvor sang og glæde boer.
> Genlyd af min ungdoms stemme,
> altid følger mig på jo-o-ord,
> altid følger mig på jord!

Og sådan måtte han synge, når han skulle ha spændt sine kræfter. – Det bitre smil og de træske grin kunne han ikke med.

Han ville undgå al den slags, som han syntes der ikke var helt fri for at være en del af her i sognet. –

Han ville se at overvinde vanskelighederne, som nok skulle vise sig. Uden larm og støj måtte hans virken være og hans vilje stå frem. Og siden han fik en vilje havde han også altid fået sin vilje med hvad han ville. Sin vilje skulle han ha.

– –

Efter middagshvil var Karl Jørgensen gået ud til strandengene for at se til kvæget, som Lene Vildøv passede. Han gik og tænkte på flere ting imellem og lyttede til fuglesang. Lærken kvidrede og gøgen kukkede. Det var blevet en dejlig sommer. Der gik sol og grøde helt igennem ens krop og varmede rygmarven. I sådan et vejr måtte alting lysne og trives. –

Han lukkede lågen op til indhegningen, hvor ungkvæget gik løst. Græsset var endnu rigeligt. Ved brønden stod fyldte vandtruge. Ja, Lene passede at kvæget havde rigelig drikke.

Nu ville han snakke lidt med folkene i Vejrgabet … der var det med de høstdage som skulle gøres. De var hans ret. Og høet var snart tjenligt til at slåes.

Lene Vildøv sad alene i stuen og bandt hose, da han kom ind. Mads var ved garnene, Boline i roerne, men Petree lå i barselseng i øverstestuen, hvorfra der lød spæde klynk og vuggegænger i gulvet. Døren stod åben derind. Solskinnet flimrede i begge stuer. Petrees lyse stemme tav, da hun hørte fremmede trin.

Godav, sa Karl. Je va ue og se på engen. Så vild je da hilse på jer herinde med det samme. Ja, græsset står godt Lene, og kallene ser osse rejtig pæne ud.

Det er noen svær goe kalle, svarede Lene. Ja, Mads er itte hjemme. – Du vil kaske stoppe piben om?

Jotak. Hvordan har I det ellers. I har nok fået små herude, har je hørt.

Ja, vi har – og det er sågu itte første gang.

Er det en dreng eller en pige?

Ded er bleved til en dreng. Vil du se ham?

Ja, ded kunne je da nok li.

– Dær legger di bæge to! sa Lene og viste ham ind ad den åbne dør.

Petree havde taget barnet op i sin arm.

Ja, det er da rejti net, sa Karl og smilede til dem. Sådan en dreng skulle vi jo osse se at få os. Når man nu kunne ha held med sig, inden man bliver alt for gammel! – Og moeren ser jo osse godt ud – du har det nok godt!

Petree løftede hovedet lidt fra puden. Je hår alder haft ded så godt før! sa hun.

Jaja, min pige! mumlede Lene og trak lidt i dynen. Ded var småt med dig de første dave. – Og så rendte præsten her og prækede om hendes synder … je måtte sku lige rent ud sige til pastoren, at hun ku'tte døje ded. Og han ville dårlig nok tro mig. Sånen en! sa han. Men hun er da'tte mere en ko end hans egen.

Det er da vist ellers en god præst! mente Karl.

Han ka være skrap nok! svarede Lene. Men je bryder mæ nu itte om ham i basselaffærer.

Karl tog sin pung op og stak en tokrone ind ved drengens svøb:

Værsgo, min lille dreng, den skal du ha … og så skal je se at skaffe en legekammerat til dig … ha ha …

Petree takkede. Karl gav hende hånden og gik. I forstuedøren sa han dæmpet til Lene: Du kunne se ind til os en avtensti – med spanden, eller om du vil ha et stykke sul. – Jeg ville nok snakke med dig. Du skulle vel ikke kunne skaffe mig et par unge folk – ja, vi kan snakke om det, det haster jo ikke så stærkt. Vi får nok en ordning på det hele, når vi gier os lidt fra begge sider … med huset og med jorden – med høstdagene og detteher socialisteri. Dig kan man jo snakke med Lene. Og Anders kan jeg rejti godt li – min kone kunne ha megen hjælp af Boline hvis det kunne ordnes sådan – hm. Hvad Lene, nu ser vi ad …

Ja, jeg ska nok komme! nikkede Lene. Vi hitter vel på råd for vos allesammen!

Så gav han Lene hånd og gik.

Lene fo'r ind til Petree: Det er ligemeget hvad de siger, om så sletitte de siger noget, for Karl Jørren er nu en rejtig mand, en ståsmand at ha med at gøre.

En dejlig mand, sa Petree. Og han er så pæn og ser så godt ud. – Se! Hun holdt tokronen i vejret og smilede: Sikken en stor skilling. – Lene, du skal ha den. Du skal ha den fra drengen og fra mig.

Sludder, tøs! snærrede Lene og gik ind ved vinduet til sin bindehose.

– – –

Den lange dag Lå Boline ude i sine roer og lugede. Hun havde et stort stykke på akkord, og det skulle holdes rent hele sommeren. Række på række strakte det sig, og de rækker var

som stjernerne på himlen. – "Par om par, bliver der nogen tilovers så er det én." De strakte sig gennem lavninger og over højder, marken om, og tykt om alle de spæde nyfødte roeblade ville ukrudtet tætte sig og gro. Det skulle luges bort altsammen, og rækkerne skulle tyndes, at den enkelte plante kunne få fri vækst og gro sig stor til koens føde for mælkens fedme og mejeriets smørtønder.

Boline lå på knæene og sled i det med lænden svaj, skuldrene fremskudt og hænderne udstrakt og travle fingre. Bag den store vilde rosenbusk i skellet stod barnevognen i skygge og læ. Boline undte sig kun lidt hvil, når hun skulle give barnet flaske. Så spiste hun et stykke mad imens. Ostebrød. Hun var egentlig ked af al den ost … men hun tænkte ikke såmeget på det, for hun skulle bare skynde sig og tjene penge. Hun var ligesom Anders – nu tog hun fat for alvor. Så gjorde det jo ikke noget, at det var kedeligt, og at hun var grå af jord. Der var nu alligevel noget, hun var glad for ganske alene – det gjorde hende så stolt og lønlig stærk at mærke: hun havde drengen. Det var en rejtig dreng. – Petree derhjemme havde ingen far til sin. Jens på møllen ville nok ikke ha Petree alligevel …?

– Dagen havde været lang, nu var den snart til ende, og solen brændte ikke mer, men den tørre lerede jord var støv i overfladen, støvet sugede sig ind i huden, ansigtet blev stramt og kroppen blev klæbrig, fødderne var tykke og tunge af muld. Engang imellem kom der et svagt, svalende vindpust ude fra havet.

Når solen gik ned skulle Boline hjem og ha søbemad, som stod siden i middags.

Men hun ville vente til solen var helt nede og alle folk var gået fra markerne – så ville hun gå ned til stranden … Vandet var kølende og rent … Stranden var det bedste i verden.

Da hun kom til enden af rækken, rejste hun sig rask, rystede lidt jord af sit skørt, strøg en lok fra panden og gik hen hvor barnevognen stod. Hun skød den forved sig nedad stien mod stranden.

Her sønden for Vejrgabets banker var kysten flad. Hun kunne overse den et langt stykke og hun spejdede omhyggeligt og puslede lidt ved den sovende dreng, før hun med hurtige hænder kastede de jordtunge klæder på tangvolden og løb ud i det dejlige vand, som havde både dagens solbrand og nattens mørke kølighed i sig.

Nu var det helt stille. Småbølgerne nåede knapt ind til strandbredden, og der gik kun en sagte duven som et sovende åndedrag gennem det blanke hav, mens dagslyset svandt langsomt bort i skyernes mørkere lød.

Boline dykkede stille ned derude og dæmpede sit åndedrag for at føle havets dybe rislen. Så skød hun ind imod bredden og lagde sig i det køligt bløde sand, i strandens milde favn, der gav sin fred i hendes arbejdsildnede blod.

Her ville hun blive længe …

Men da der kom en lyd fra barnevognen var hun deroppe, tog den vågnede dreng i sine våde arme, lo og løb med ham ned til vandet. På en flad solvarm sten overskyllede hun hans lille krop og pludrede sagte med den smilende unge. – –

Hun havde ikke lagt mærke til, at der kom en mand ad stien oppe fra roemarken. Han kaldte: Boline, er det dig?

… Da gøs hun og blev harmfuld. For han brød hendes fred, og nu brast stilheden. Hun var kold og nøgen og ikke ene med sin strand og sin dreng. – Der stod en mand deroppe og kaldte til strid og stræb. –

Anders! råbte hun vredt. Bliv væk!

Boline, svarede han og kom nogle skridt nærmere.

Hun greb en sten, hun ville værge sig –

Han standsede og smed sig i græsset.

– – Et øjeblik efter havde hun klæderne på og var oppe hos ham og kyssede ham.

A trovr te do blev bång, min bette pige! sa han.

Nej, je blev itte bange, men je blev rejtig gal … je var ligeved at stritte en sten etter dig.

Det var da sær.

Ja, det var osse en skam, je ved itte hvordan det ku være, ded var lisom je drømte …

Mens han skød barnevognen, gik hun og holdt ham i hånden.

A kommer ellers med en nyhed til dig, Boline.

Hvad er den værd?

Et kys.

Ikke mer?

Ja no skal du høre. Din moer har vån inde hos fynbomanden, og han ville da så møj gærne ha, at vi to skulle tjen ham. Så skuld vi givtes. Han ville bygge et hus til os ved goren, a skuld være husmand, og do skuld hjælpe hans kone.

Var det det hele?

Tøkkes du itt om'et?

Det var da godt, du itte fik det kys, for det havde været lige nok for den nyhed.

Jamen, Boline, så ka vi da blyv givt.

Nej du bliver bare itte givt med mig på den akkord, bette får. Hvor kan det indfalde dig at ta mod et jordløst hus. Du ville jo altid ha jord.

Men hvornår blyver det så til noget, Boline?

For min skyld kunne vi ha det ligesågodt og kanske bedre i et jordløst hus end med en huslod, om osse je skulle hjælpe gårdkvinden lidt. Men så skulle du gå og være sådan et pjok. Den ene dav holder du store taler om jord til vos alle – og den anden dav gik du gærne på fattiggården, når du bare fik mig med.

A ved endda osse hvordan der er at være, sukkede han. For a er jo født på en fattiggård. Nej, der kommer a åller mier. Og a hår itt opgien at få jord, men a tænker, tiderne kunne blyv bejer, når der kommer en ny lov om lettere adgang til jord.

Ja, ded forstår je mig itte på. Skal vi vente på bedre lov, kan vi gærne komme til at vente længe. Men hvis bonden endda ville hjælpe os til en lille lod, som vi kunne leve på, når du gik et par dage om ugen på arbejde – så ville jeg være med. Og je skal nok ta min hammel, det kan du tro, min ven. For jeg tænker slet itte på narrestreger mer!

Nej do er no bleven møj mier alvorlig, min pige.

Ved du hvad, sa hun oprømt: den lod der ligger derhjemme, den kan han la vos få – for de siger jo den hører ham til nu.

Anders gik og grundede og stirrede hen for sig.

Det bæres mig for, vi kan få manne bryderier ud af det.

Hvordan det går skal jeg nok være med, hviskede hun. Men jord skal du ha. For det er nødvendigt.

Hun knugede sig ind til ham. Anders, jeg lover dig, at jeg skal aldrig stritte med sten … aldrig mer – efter dig. – – –

Boline havde sagt sin mor, hvad hun mente om forslaget fra Karl Jørgensen, og Lene havde skældt tøsen rigtig godt ud – fordi hun lignede sin far, der altid skulle være storkroet. Men Boline havde også nogen lighed med sin mor og lyttede ikke til alt hvad der blev sagt. Anders skulle være husmand: det stod fast.

En søndag lige efter middag tog Boline sin hat med de tre fjer og stak afsted til byen. Hun ville selv snakke med manden i gården. Da hun gik forbi havegærdet, så hun Karl Jørgensens unge kone gå derinde med en vandkande. Boline spurgte om manden var hjemme og sa, at hun var Mads Vejrgavs datter. Nej lige i øjeblikket var Karl Jørgensen et vend i byen, men Boline skulle komme ind og se haven – så kom han nok straks, for de skulle da snart ind og ha kaffe.

Boline sprang over gærdet. Det havde hun gjort så tit før, da hun stjal Nilavses æbler – men se hvor kønt her var blevet. Og den unge kone – ja der manglede nok ikke meget i, at de skulle være på alder sammen – hun tog imod Boline ligesom det var en gæst der var ventet.

Boline holdt meget af blomster, syntes hun, selv havde hun ingen. Kristjane plukkede en buket, hun skulle ta med hjem.

Der var så stille og trygt derinde i den gamle velholdte bondehave … en dæmpet luftning under løvet. Det mindede Boline om tystheden ude på stranden.

De to unge kvinder talte blødt og fortroligt som de havde været kendt længe. Boline gjorde sig uvilkårlig umag for at

synge i stemmen ligesom Kristjane: Sikke manne fugle der er herinde i år, sa hun.

Ja, så skulle du høre, som de kan synge om morgenen, svarede Kristjane. Man kan næsten itte få lov til at sove for dem, men vi vil itte af med dem ilel. Og de slemme katte er helt tovli etter fugle – jeg har sagt til karl han skal skyde katti for je vil itte af med mine fugle. Og gøgen han kukker så dejli … har du husk og spurgt ham, hvormange år det skal vare, Boline?

Han gav bare et eneste lillebitte kvæk af sig! Svarede hun.

Så lo de begge.

Karl kom opad gaden med hvid lærredstrøje og ny stråhat. Han var altid mere net end de andre bønder. – Så, nu må vi ind at sætte kaffen på! sa Kristjane.

– Boline fik ikke sagt noget af det hun ville, altmens de sad og drak kaffe. De snakkede mest om sejleture og robåde. Karl havde sådan mod på at sejle, og Kristjane sa, at hun længtes efter at komme ud til vandet. Ja, Boline skulle nok sørge for, at de kunne få hendes fars jolle – helst en aften når det var stille – og så skulle hun selv ta med, ja og nogle andre unge, ja det ville hun gærne – og så skulle de sidde ude i jollen og synge. Det lød så kønt på stranden, når der var stille, sa Kristjane.

Hen på eftermiddagen, da Boline rejste sig og skulle afsted, måtte hun til at sige, hvad hun var kommet efter. Hun stod og drejede hatten med de lange fjer. Det var jo det, at Karl Jørgensen havde snakket med hendes mor om, at hun og Anders skulle komme herop …

Ja, vi ville så gærne ha et par unge flinke folk, som vi kunne ha det hyggeligt med, svarede Karl. I skal få et rejtig net lille hus

herude på toften ved siden af Nilavs. Så kan Anders være fodermester … Du kan vel osse hjælpe lidt til med malkningen?

Nej, malke kan han godt selv. Boline kan få nok indendørs både hos mig og hos sig selv, sa Kristjane.

– Ded er ded, at Anders *skal* ha jord! sa Boline hårdt.

Han kan ha det mej mer fret her! svarede Karl.

Jamen han skal nu ha en lod for sin egen. Sådan er han indrettet. Det kan itte være andet.

Karl tænkte sig lidt om.

Lad os nu se, hvad vi kan gøre ved det, Boline. Nu kan I da prøve det andet først.

Boline satte sin hat på hovedet og sa: Vi givter vos itte, før vi får en lod. Det er så rele med ded!

Jaja, dæmpede Karl. Nu ser vi ad hvad vi kan gøre for jer: når vi kuns er ræmelige på begge sider, så kommer vi jo nok tilrette.

Du og Anders må komme herop en avten, at vi kan få snakket rejtig med jer om det! sa Kristjane.

Ja, det har du ret i, min pige! svarede Karl. I kommer herop og spiser til aften … men vi skal ha en sejltur først.

Boline havde grueligt svært ved at holde sig stejl overfor så gode mennesker. Hun greb med glæde lejligheden til at blive veg igen. Så bad hun dem så mindeligt om, at de skulle komme en af de allerførste aftener og sejle.

– Men hun havde ikke givet efter i sit krav. Da hun gik nedad gårdspladsen vajede hendes fjer stolt, og hun trådte spændstigt over de toppede brosten.

Det er rejtig en rask pige! sa Karl, da de stod og så efter hende.

Både rask og flink! sa Kristjane.

Hvad sønnes du om den ny mand, Nilavs? sa sognefogeden, han mente Nilavs havde fået dannet sig en mening omsider.

De stod udenfor sognefogedens gård og skuede en ny radrenser til at køre ind mellem roerækkerne. Det var et indviklet apparat.

– Han er nok meget ferm! svarede Nilavs. Han retter und plav'm ellers godt op på det gamle, og se han fik da osse kalket inden pinsedav. Ded nå't den åen alder. Denneher han hår ded sånen mere med at rette op, den åen han havde det med at rive nør.

Jamen han bøggede det da op igen.

Vel gjo' han ded. Men ded vå gærne så uhægeligt at se på. Han hverken spakt heller han hvidtede … men han holder und plav'm noen goe tåler derinde imod desse hersens sosalister, de vil osse rive alting nør –

Knud slap begge tommelfingrene af ærmegabene og gloede:

Læser du polletek, Nilavs?

– Nø-h, en lille kende seen vi hår sæl fåt in derind. Og sikke osse tåler den jyde kan gøre … ded er maeløst … Ded er dov en konstig tæve at se på den, når man rejtig tænker sig! sa Nilavs og sparkede til roerenseren, for at lede samtalen hen i en anden retning. – Hvis sådan en gik istykker, ku I så få en lavet igen?

Ded ku smeden vel nok gøre, hvis itte det var altfor galt.

Ku smeden? Ded er dog rasende som folk bliver klove … ja og tossede med, inden man ved av at sige. Har du hørt, Knyd, at Karl Jørren har tilbydt Jyde Annes tusind kroner om året og frit hus omme jævn mæ for at være røjter – foermester, de kalder ded. Ded er jo et helt degneembede. Og så siger de ligodt nej,

Annes og så pigebårnet han hår – de vil hå ejendom. Sådan noget skidt der itte har klude på raden, de vil hå sted og lave gæld. De vil velsate osse være kørendes. Når man tænker sig: de vil sige nej til tusend kroner om året. Og i min tid gik en mand for to mark om daven hele vinteren, og i min fåers tid fik de kuns en mark. Nej ded er rejtnok itte godt at være bunde nu. Gudfaderskelovogtak man slap fra ded.

Sånen er tiderne! sa Knud. Ded ka itte nytte!

Ded er faen til tider, at folk vil køve jord for penge de itte hår og aldrig kan få. Det er dessehersens sosalister der vil splitte gårdene ad og rivs om stumperne. Og så vil de sætte splid mellem folk, så folk itte kan styre sig sæl. Men ved du så hvordan det går, Knyd? Så kommer der en fremmed magt og tår ded hele og styrer for vos, for ded itte vi ku være enige og styre vos sæl. Ded ska nok passe. Je hår hat megen morskav av at høre på Mads Vejrgab sådan av og te, men nu bliver ded und'plav'm for galt. Ded er da godt vi hår Kresten Olen derinde. For han kan sige dom noget åent. Ham kommer I til at beholde, hvor han er, han er und plav'm helleritte for go til at sidde derinde … hvornær skal I ud at køre med den tæve, Knyd? Nilavs sparkede igen til roerenseren.

Vi skal prøve den i morgen.

Så må I sørge for, bæsterne itte får'en at se, for så render de fra jer.

– – Nilavs sjokkede ned ad gaden og ud i Vejrgabet.

Langs med en række mandshøje pæle gik Mads og hængte sine rødspættegarn op og rensede dem for tang.

Ska du'tte hå sånen en radrenser til at rive møj av med – lisom bønderne? drillede Nilavs.

Sønnes du je plejer at hå ded lisom bønderne, din gamle torn!

Du må ligodt være en velhavende mand, siden du ka holde folk, så bønderne ingen kan få.

Bønderne ka ryge ad helvede til! svarede Mads og blev vred.

Ded blev itte til noget himmerige for dig, svarede Nilavs. Vår ded itte bedder du snakkede dine børn for, når sånen nogen kåle siger næj til at tjene i gurend, hvor I hår hat jer gang i flere mands minde.

Den myndighed der lå i Nilavses røst var en slægtsklage som gjorde Mads stille.

Hvad skal je vel gøre, Nilavs. Ja ka da'tte tæske dem til at tå pladsen – og je vil hule hæje mæ helleritte. – Tjene bønder, det er der snårt ingen flere der vil – og så kan vi se, hvad bønderne vil gøre vos for ded!

Så er det jer, der ødelægger landet, skreg Nilavs. Det er jer og ingen andre har skylden, når itte vi kan råde vos sæl, og itte får lov til ded, for så vil tysken råde over vos. Ded bliver enden. Og vi kommer allesammen i slaveriet og spinder tobak, det er de sosalisters skyld – og du har væt godt med, din govs, din skidtsak du er!

Mads rev garnets masker itu, mens han pillede tang af.

I har trådt på vos altid, I bønder! hvæste han.

Vi hår født på jer altid. Og I er itte mavre.

Je siger, småfolk har lisågodt et Nej, som de store.

Ded nej er itte bedder end falsk ed, når I vil være jer sæl udenfor andre folk i sognet.

Nilavs, sa Mads næsten bønligt. Je tror, det er snårt ved at gå til den rejtige side … når båre bønderne ville afstå noget af den jord de itte får drevet som den skulle – så tror je …

"Du hår Fjot-Malenes tro!" svarede Nilavs. "og du hår altid villet hat dit for dig sæl lisom Skidt-Ole [Note 34)]."

Så gik han ad byen til.

Det var midaftenstid. Mads havde været sulten. Men nu havde han ingen madlyst. Han følte sig helt dårligt tilpas. Havde det været en af de andre bønder, der var kommen og brugt sådan en kæve, han skulle fåt læst og påskrevet. Men Nilavs – Nilavs det gamle skravl, han stod alle så nær, både de små og de store, Nilavs holdt hverken med brud eller bejler, nej han holdt bare med sognet, det var sin sag at gøre ham imod.

Men Nilavs fik sige, hvad han ville. Mads Vejrgavs folk havde fået nok af at arbejde for bønder, slide og slæbe, bare for at gårdmændene kunne få lavet mere og mere nymodens landbrug med sukkerroer og runkelroer og andet skidteri og tjene penge på et og alt. Arbejde for bønder det var at spille nar, de regnede ikke småfolk for noget, og kunne de, brugte de helst maskiner allevegne. – Se det skulle Mads ha sagt til Nilavs, men Nilavs havde stundom et eget tag på at lukke Mads Vejrgavs kæve.

... Et stykke oppe på vejen mødte Nilavs Anders Tidligfar, der skulle ud i Vejrgabet. Det var lørdag aften, Anders havde taget sig tidlig fri fra sin akkord-grøft. Han havde penge på lommen, og han fløjtede så godt han kunne.

Hva går du dær og hviser etter! snærrede Nilavs. Ved du'tte av, der skal sk... i alle fløjter.

Anders lo nok så glad. Men straks gik der et mørke over hans ansigt, han så, at Nilavs var vred, og den gamle, som altid havde et venligt ord, var den eneste af bønderne, Anders brød sig om. Han vidste også, at Boline muligt kunne få lidt arv efter Nilavs,

der havde gjort meget ud af den tøs og kostet hendes "konfirmerkjole". –

Har én itte lov til at fløjte for sig sel.

Jo, eller for gråspurvene. De ka itte!

Ja, a kan da helleritt så svær godt.

Ded er vel meningen, du vil søge degnekald – og så går du og øver dig på mosekken.

Hvordan skuld a søge degnekald?

Når et foermesterembede itte er godt nok til dig, må du vel hå kik på noget bedder.

Der er det, Nilavs, a ville heller ha en bette lod for mig sel – enten det så var bedre eller ringere!

Du sku hå noget i din r... Sådan en starusser [Note 35)]. Je hår inu alder hørt nogen har savt Nej til at tjene i den guer – alder i mine dave, i min guer – nej!

Nilavs stampede i jorden, og slog med støttekæppen i grøftegræsset.

Anders rettede ryggen, hævede hovedet, hans optrukne skuldre sank en tomme og han så stivt på Nilavs.

A er ilde siet af jer ålsammel. A må så heller ta til Køvenhavn og leve af mit arbej end gå her til spot og skam. Og der er wal flier der sæjer som a – så kan I se, hvad I har for'et. –

De gik hver sin vej. Nu var det Anders, der trådte fast, og Nilavs der listede småt afsted, sukkede og pustede: Hereguddovheden, hvad skal al den komedde ende med. Når de nu vil til at rejse fra vos ... okjaja, maskiner – maskiner for folk! Og landet ødelavrt!

Karl Jørgensen og hans kone var kommen ned i Vejrgabet en aften. De skulle ud at ro. Mads Vejrgavs jolle stod halvt

optrukket, lige til at skyde ud. Boline havde ordnet alt med årer, åretolde og renskurede tofter at sidde på. Både Anders og Boline skulle med ud. Petree, som havde plads igen, var kommet ned til Vejrgabet for at se til sit barn, der endnu var i Lenes pleje. Hun skulle da osse med.

De ville bare ro en tur over efter den tykke skov på den anden side fjorden. Helt derover kunne de ikke nå, men så ville de ligge stille og synge en sang ude på det dybe.

Solen stod som en glorød kæmpehøj i synsranden. Langsomt blev den lavere og lavere, mens den gød sit skær over havet, ligesom den ville flyde bort på bølgerne.

En enkelt vildsom måge fløj ud mod næsset, hvor den havde hjemme. Inde fra byen hørtes svage lyde, der skrattede i den stille luft. På stranden og udover havet var der ingen lyd. Vandfladen duvede, stille brede småbølger løb mod bredden. I den disede aftenluft syntes alt større og fastere.

Karl og Anders stod barbenede ved jollens ræling og skød den ud. Da jollen flød, hentede de Kristjane og Boline og Petree og bar dem gennem vandet. Så stagede de fra land. Der var ingen derinde. Mads Vejrgav var gået i seng, han ville ikke passe bonden op, og Lene måtte sørge for børnene.

Karl og Anders tog hver sin åre. Jollen gled tyst udover det lysgrønne fladvand og ud hvor vandet var mørknet over tangbunden.

Kristjane sad i forstavnen og plaskede i vandet: Se let det går, sa hun dæmpet. Se, Boline, din fars hus, det er kønt herudefra. – Hvad er det for en gård med de tre skorstene?

Hun talte så dæmpet, næsten hviskende, fordi der var så stille på vandet, og Boline dæmpede uvilkårlig stemmen, da hun

svarede, skønt hun havde mest lyst til at bryde stilheden, når de var flere sammen:

Det er sognefogedens gård.

Kan du se vor gård? spurgte Karl.

Det er den med de høje pile.

A trovr det er den åen. Denher er Kresten Wollesens, sa Anders med dyb røst.

Næj, du tår fejl, Anders, svarede Boline – og nu lod hun stemmen lyde højt så det klingede. – Det er den med pilene.

Petree begyndte pludselig at le.

Tys! sa Kristjane.

Hva ler du af? spurgte Boline.

Å, it a noved. Og så lo de begge.

Kristjane så lidt fortrydelig ud og bøjede sig over rælingen og så ned i vandet.

Boline og Petree sad og knistrede. Der var noget de vidste om hinanden derinde ved de høje pile …

Da begyndte Karl at synge. Så holdt de op med at le. Hans stemme lød dæmpet og klar, vuggende ind imod land. De havde taget årerne op, og båden duvede svagt efter strømmen dernede.

… "Jeg fødtes op ved fuglesang,
af den jeg lærte lidt,
jeg synger når jeg føler trang
at flyve let og frit.

Jeg synger bagved ploven
og under leers klang,
og bakkerne og skoven
gir genlyd af min sang" …

Aftenens stilhed blev ligesom større og dybere, mens han sang. Da sangen var forbi, gik solens sidste rødme under vande, og de sad alle tavse.

Kristjane prøvede med begge hænder mod rælingen at få jollen til at gynge lidt. Da hun havde fået den til at give sig i bløde, levende tryk under vandet, sang hun dæmpet blødt, og det var som hvert ord i hendes fynske mål bar nye toner ind under melodien.

"… Du danske friske strand,
hvor oldtids kæmpegrave
står mellem æblegård og humlehave,
dig elsker jeg – – – Danmark mit fødeland."

Kristjane smilte mens hun sang, men hendes stemme lød så indtrængende alvorlig, og versene i sangen gled som noget levende ud i skumringen.

Boline og Anders holdt hinanden i hånden, men Petree sad ene og krøb sammen som om hun frøs.

Da alle versene var borte, og luften tættedes af natten, blev en kort stund tavs, indtil nye sange sitrede ud i den svale luft med toner der kildrende løb, som de småbølger der nu bristede ud af den mørke vandflade i nattens første luftning.

Båden drev af sig selv langsomt ind.

Det var som de sejlede i drømme og blide sange, der med et kunne gennemsuses af et eget rask taktfast smæld i melodien

og af små krappe bølgeslag. Således nærmedes de stranden.

Anders lagde årerne ud og roede lidt for at føre jollen ind, hvor de skulle lande. Idet de stødte mod sandbunden sprang Karl og Anders i vandet for at bære kvinderne op.

Da rejste der sig nogle mænd, som havde ligget på brinken. De havde ligget og hørt på sangen. Der var både kongerne og Følgesvenden og Lillesøren og et par andre og – Mads Vejrgav ej at forglemme, han havde ikke kunnet høre sangen inde fra sengen, han var stået op. Sang ville han høre!

Gi vos fanglinen ind, så skal vi hjælpe jer! blev der sagt.

Nej I kan godt la kvindfolkene blive siddende. – Nu går vi me'en!

Og så "gik" de med jollen højt op på land.

Sikken en dejli sejletur! sa Kristjane, da hun igen stod på jord.

Det var den bedste jeg har haft, sa Boline.

– Det var osse den bedste sang, man har hørt! udbrød en af mændene. – Ja, hvor ded kunne dov lyde derude frå. – Man havde aldrig tænkt ded ku være så kønt. – Om det havde våret hele natten je havde blevet her … Og je med!

Der var sletikke ord nok til lovprisninger.

De stod alle om jollen som bundet af egen blid, tyst stemning. Der kunne ikke siges mer.

I nordøst steg der en brandgul runding op over den sorte synsrand. Det var månen der kom. Den steg hastigt højere og højere, nu lignede den en kæmpehøj der rejste sig i sommernattens trolddom som i sagnet på gloende støtter.

Det blev næsten hverdagsligt at Karl og Kristjane kom ned til Vejrgabet og fik sejltur. Og Mads havde altid jollen rede.

For kunne der ellers ikke siges andet end ondt om bønderne, og Mads vidste ikke stort mere, denneher var der hvertfald det gode ved, at han kunne synge. Og det lod til han kunne lære det fra sig til de andre. Så nydeligt var det at høre på, at det var ligesom der blev fest i Vejrgabet, og det blev helt godt at høre til i den foragtede udmark. Oppe i byen var der dødt og stille. Men i Vejrgabet sov ikke et øje før sent på aftenen, når der var sejltur. Vejrgabets mænd skulle nok stille på stranden.

Mads Vejrgav spenderede sejl på jollen. Sejl var en kostbar ting, som der skulle handles såre varsomt med. Men når Karl Jørgensen og hans kone kom lå sejlene i jollen. Så kunne de synge hele tiden og slippe for at ro. Der havde snart dannet sig en hel lille sangforening dernede. Boline og Petree sang godt med, om det så var Anders viste han sig at ha lidt tone i livet.

Det var underligt nok, at en bonde sådan kom ned i Vejrgabet og sejlede for lyst sammen med folk hernede fra. Det var aldrig hændet før. Ikke fordi man kunne sige, at Karl Jørgensen var mere ligefrem end de andre bønder, eller at han regnede mere med småfolk, nej han holdt bare sammen med de han regnede for at høre sig til på en måde – som nu med Anders og Boline. Han tog sig ikke af andre mennesker end de der kom hans hjemlige liv ved, og gårdmændene havde han ikke synderligt med at gøre, men han blandede sig også mindst muligt med fattigfolk. Han var den mand der passede sit arbejde og sin fornøjelse uden hensyn til bysnak. Og det havde han lov til.

Lærer Hansen kom nu og da med ned til stranden. Han var stadig Karl Jørgensens omgangsven. Da lærer Hansen helst selv ville synge for, og hans stemme var noget skurrende, god til kirkesang, men ikke til aftenkvidder, så kunne han undværes.

Og når han kom med, blev der gærne såmegen diskuteren – og det var ikke meningen. Anders Tidligfar var ellers en hel karl til at snakke op og duskerere både med degnen og bonden, Anders havde et godt omløb, ja – men Vejrgabets folk ville bare ha sang og stemning.

– – Boline var stolt af sin Anders, når hun og Petree talte om deres kærester. Nu var det da blevet meningen, at Petree osse skulle giftes. Jens havde nok giet sig, efter hvad de sa. Han ville forpagte møllen. Skønt hans far "Mads i Møjet" hellere ville ha ham hjem på det lille sted de havde. Men det ville Jens ikke, han var for fin på det til at bo i den møddinggærdede husmandshytte og kaldes Jens i Møjet. Petree mente at have udsigt til at blive møllermadamme, det så ud til en farlig herlighed for hende. Men Boline ville ikke bytte med hende, for hun tvivlede på, at Jens var trofast som Anders, der aldrig ville sige Nej til en god lille lod, som den de kaldte "i Møjet".

Karl Jørgensen havde begyndt at bygge sit fodermesterhus omme på toften, bag stakhaven, nabo til Nilavs. Der blev et pænt lille stykke jord indhegnet til have. Fodermesteren skulle osse ha et læs tørv, og mælken de brugte, foruden alle de penge, fast løn og procent – ja tusind kroner blev det da. Det kunne nok ikke blive vanskeligt at få en mand dær. Karl Jørgensen ville ha en ung mand han kunne lide at færdes med. Han holdt mest af ungdom.

Anders gik og var i flere sind. En udmærket plads var det. Han kunne gifte sig til efterår, skulle aldrig slide over evne og kunne sidde uden sorger med et godt udkomme. Men det var osse en tvungen plads. Nok selvstændig, når han passede nøje på – men dog aldrig helt selvstændig. Altid med gårdmandens

vågne øje over sig, og aldrig udsigt til at komme videre. Og så skulle det vel ikke slå fejl, at konen osse kom til at malke, gå i roerne, være med i høsten, passe sit eget hus, og gårdmandens såsnart de kørte afby.

Nej, et bette sted med et par køer og en bette hest og så skøtte sig selv i det hele – det var liv. Men der ville gå år, inden Anders kunne nå såvidt – om han da nogensinde nåede det. Om han kunne få skrabet de penge sammen, så han kunne få statslånet, og de ikke kunne få held til at nægte det – så var det dog gæld altsammen, jord og hus, kvæg og redskaber. Og inde i stue og stegers var der tomme vægge og savn i hver en krog. Et pænere og hyggeligere hjem og bedre dage fik de alligevel når han blev fodermester.

… Men han ville, ville ha jord. For det var alene vejen frem. Der var ingen anden vej frem for ham og hans lige.

– Karl Jørgensen kendte godt Anders Tidligfars tanker. Det var jo hensynsfuldt drøftet mellem dem, at der var forskel på forhandlende venstre og socialistiske ideer. I teorien blev der slået mange kors imellem. Der var et stykke vej som fra Himmerig til Helvede. Men til hverdag var der ikke andet at gøre end se at overvinde det stykke vej.

Jord! sa Karl. Ja, jeg kunne jo så let overlade dig et stykke jord. Men jeg skulle jo ha noget for det – og du har ingenting. Forære dig det – sådan kan man inte handle. Det løser slet ikke spørgsmålet, om jeg forærede dig et stykke jord til din fødselsdag. Nej, vi må ta spørgsmålet, sådan som det kunne tænkes at blive løst i videre udstrækning – i sin helhed. – Lad os se, om du nu fik strandlodden, som ligger til din svigerfars hus! Du kunne få den tilkøbs og afdrage med noget af din løn.

Hestekraft skulle du så ha her fra gården, såsæd kunne du vel osse få. – Måske kunne det ordnes, Annes, hvis du endelig vil sådan. – Kørendes mand det bliver du jo itte. Men se vi må jo osse slå noget a på idealerne her i livet.

Åja, svarede Anders. Men det var skøn, om vi ål kunne slå ligemøj o!

Vi skal være låjale, Anders! sa Karl.

Der var blevet så fredeligt og godt at være til i Vejrgabet, for det var der altid i det dejlige sommervejr og særlig nu da næsten hver dag bød på sang og glade mennesker. Det er den slags man aldrig får formeget af i Vejrgabet.

Sådan sang havde der aldrig været før. Der var ingen før som kunne sange. En og anden kunne en vise, men mandfolk sang jo kuns når de fik noget i hovedet, og kvindfolk når ungere vrælede – og ungdommen gik og skrålede noget vrøvl de havde hørt på ballerne. Nej, detteher med rigtig sang var noget helt andet, og vejrgabsfolkene spildte megen nattesøvn derpå. For når sejlturen var forbi, blev de siddende på stranden og drømte i det gode vejr og følte sig i en bedre verden, hvor der fandtes bløde stemninger og rene klange –

Sikken sommer i år!

– En aften derude havde Mads Vejrgav fortalt en mærkelig historie om et vældigt bundgarnsfiskeri der engang havde været i hans fars tid – en af de frugtbareste stunder og rigeste stemninger han vidste.

De andre hørte i tavshed på ham. Der var Karl og Kristjane, Lene som bandt på sin hose, og de andre vejrgabsfolk. Jens fra møllen, Petree og et par andre unge fra byen var også kommet med.

– Ja, det var et helt vidunder det fiskeri med sild i bunker og alle de hornfisk der tænkes kunne. Sådan at folk næsten ikke kunne forestille sig, at det var passeret her, og de gik herhjemme i deres gamle klæder ligesom altid. – – –

Der blev en stunds grublende tavshed.

Så var der en som sa: Det er næsten lisådan nu, når der er blevet sunget, at man dårlig nok kan forestille sig, det er her man er.

… Ja, hvis det nu var sådan et vejr altid?

– De sad og drog dybe åndedrag –

… Så døde man vel aldrig!

… Man levede da nok noget længer.

… Det kunne kanske blive så godt at leve, så itte man ku dø?

… Mærkeligt er det, brummede Mads. For i vinter troede man jo dårligt nok, at det kunne nå sig at blive sommer igen – og nu er man færdig at tvile på det kan blive vinter – sæt nu hun slog om og blev stadig og blev ved at stå med sådan et vejr.

– Vi kan nok altid ha sommer i sindet, når vi selv vil! svarede Kristjane med sin bløde syngende stemme.

Hun og Karl havde rejst sig for at gå. De sagde Godnat, og de andre blev liggende. –

… Det ser da itte ud til andet vejr inu! sa Mads Vejrgav.

– – –

Men nogle dage efter var der et farligt bras i Vejrgabet. Det var ikke det, at der var kommen rask kuling af den rigtig gamle nordvestlig med lange kast ind mellem bakkerne og iltre svøb omkring huset. Den var man så vant til.

Nej, det var Anders der havde fortalt om det nyeste tilbud, han havde fået af Karl Jørgensen: Købet af den lod der fra

gammel tid var fæstet til Vejrgabshuset.

Lene sa: Der har vi jo redningen, Mads. Så køber du byggegrunden her af Anders – og så er du en fri mand!

Men Mads Vejrgav fo'r rundt i stuen, slog i bordet og fosede til stolene.

Hule hæje mæ nej! råbte han. Kan I itte se, at så får vi jorden på meget hårdere vilkår, end vi har hat den før fra gammel tid.

Men ded blywer ejendom! indvendte Anders.

Ja, slaveri bliver ded. For at fylde vommen på bonden. For at fede den bøvede landgrosserer. Nej, enten er du lige med ham. Eller osse trå'r han på dig og gør dig til dreng for sig. Nej gør dig fri Annes. Vil du slæve, så ta tøsen med dig og rejs til København. Der går hele værket, og ingen mærker noget til, hvem de slæver for.

... Ok, herregudheden, jamrede Lene. Er du da helt tosset, mand. Jage børnene ind til al den nød. – Nej tag I kuns imod, hvad der bydes jer. Det er den eneste måde for vos at leve på. Nej, der er itte andre måder, Mads!

Ded er ded der skal blive, og ded bliver der, og ded sker snårt. Men du kan ingenting få i dit hoved, din gamle skolle [Note 36)]. For i den sidste ende, så vinder vi!

Mads smed sig for bordenden: Vi kan itte undværes, ded er så rele med ded!

Far har ret! sa Boline.

Det ved du ingenting om, tøs.

– Jo, jeg ved! råbte hun som i et glimt. For vi herude vi strejker ved at ta til byen. Det er den eneste måde vi har. –

Rejtig! sa Mads. Eller osse fisker vi.

Ajasåmænd, mælede Anders endelig. Men fiske det duer a no itt til. Og såmøj ved a: rejse til køvnhavn, det blyver vi itt sue movsen [Note 37)] o'. Men skuld 'et vær, så hår a itt mi blivend stej her. A kan wal skivt!

De lyttede til Anderses ord – og om han ville sige mere. Men Anders tav.

Lene satte sig til at græde. Det var så sjældent set, at Mads var ved at græde med. Så mandede han sig op og blev rasende.

Min jord, lodden her til vort sted, den skal foermesteren hos Karl Jørren aldrig få. Lad ham gå for det han er, lodden her får han ikke, det bliver hule hæje mæ løgn.

Så jager han os fra huset, det gør Karl Jørren. Vi har fæstet for længe siden forbrudt.

Je kan nok køve byggepladsen, og huset er vort eget. Sognefogeden siger itte nej til at gå i kaption [Note 38)] for et par hundrede. Lad ham være den bøvede bunde han er, han siger itte nej til mig, hvis det kommer såvidt.

Ja, sognefogeden! sukkede Lene. Der ser du, Mads, hvad vi selv kan.

Der blev tavshed.

– – Så kom de ramlende som sædvanlig: Kongerne, Følgesvenden, Lillesøren – og en sjældnere gæst, husmanden bag byen "Mads i Møjet", der stundom købte fisk af Mads Vejrgav og kørte afby og solgte dem.

Hvad går I og tosser etter? brummede Mads.

Vi hører om abede. Skal du'tte snårt ha slagtet din gris? –

Mads i Møjet trådte frem: Je, for mit part, sku båre lige høre, om du hade noget je ku få at køre med i morgen.

Ja, du! snærrede Mads. Du din bøtosse, du mener je har itte andet at ta mig for end skaffe dig noget at køre og rakke rundt med – du ka komme igen i morgen.

Favell, sa Mads i Møjet og drejede ud af døren. Uforvarende kom han med i selskabet og trak sig heller end gerne ud af det. For Mads i Møjet var en stabil mand – bedre end de andre.

… Nå, Mads Vejrgav – sig noget, at man kan høre der er vejr i dig:

… Næj!

– Vi har nys siddet og snakket om, det blev nok enden vi kommer til at rejse til Køvnhavn og søge arbej! sa Anders.

Javelså! råbte kongerne. Til hoovstadden, ded er svært hørt, ded er hørt af mange.

– Den lille fugl nikkede.

– Men Lillesøren sa: Je ska da'tte med derind. Je kan lisågodt læge menne ben i en mergelgrav som i en kloak.

– Ded ka du lisom du vil, udbrød Mads. For en bims [Note 39] er du alligevel.

– I ka rejse ad Helvede te og te Køvenhavn for min skyld. Favell med jer.

Så gik Søren. Han mærkede godt, at proppen var slået fast i dag.

Kristjan bredte armene ud over bordet og begyndte sagligt: Nå I hår så ligodt snakket om, at ded sku være meningen …

Ja, vi har endda.

Mener du der er noget for vos at gøre, derinde?

A ved itt. Hvad er her?

Je hår tilbud om at blive håndlanger hos murer Olsen, sa Fredrik.

Je kan komme med en stenfisker fra Skelskør! sa Kristjan.

Og je kan blive mælkekusk, sa den lille fugl.

A kan næsten tænk, a blywer alene, svarede Anders. Men der er så flier, hvor a kommer hen.

De andre tav og var stille. Store ord turde de ikke tale – om at fly fra bønderne og rejse til hovedstaden. De var bange for at blive taget på ordet.

… Får vi en knæjt! råbte Mads. Eller skal vi gå fåstendes i seng.

Ja, de fremmede skal ha en tår kaffe, svarede Lene. For i dav er de helt fornuftige. – Men I skal drikke på, at Anders og Boline skal blive herhjemme.

Det er svært hørt, sa kongerne. Det er hørt af mange. Kom kuns med drikkevarerne, Lene.

For i avten er her hverken sang eller spil! sukkede Anders.

Næj, svarede hun. Denslavs trivs itte længe hos vos. Gode dave kan vi snårt gøre vos færdig med!

Sognefogeden kørte hjemad. Det var blevet lidt sent. Han holdt mest af at være hjemme til nadvertid. Han havde kørt med en forbryder til arresthuset. Det var ikke denslags hverv sognefogeden var hægen efter.

Stodderen var endda født her i sognet. Så meget værre var det at følge ham til tugthuset.

Skønt sognet kun havde haft bryderier af ham i mange år, og han havde kostet mange penge. For hvor han end kom hen – og han havde rendt langt omkring – så blev han hjemsendt på sognets regning. Det kostede.

Så var det præsten havde taget sig af ham og givet ham arbejde i præstegårdshaven for at omvende ham til et bedre levnet. Stodderen gik også nok så hellig i præstegården nogen tid – men så kom det gamle jo over ham igen, han havde som man vidste ikke sin dårligdom og tyvsnatur fra fremmede, det lå i familien – altså utusket stjal præstens offerpenge – og da opgav præsten ham og fordrede ham idømt den straf som foreløbig her på Jorden kunne tilkomme ham. Det var der ikke noget at sige til, det var aldrig en bitte for meget til den røver, der for flere år siden som en af sine mindste kunster havde stjålet sognefogedens overfrakke. Det var der aldrig bleven talt om. Men nu ville sognefogeden være hård og lade som tyven blev straffet for begge dele og adskilligt mere på en gang.

Værre end både offerpenge og overfrakke var det dog, at han havde kostet sognet meget over de tusinde kroner. Men det allerværste var endda, at der egentlig ikke var sådan noget rigtig ondt i ham – de kunne gerne sætte ham til at være barnepige, så go var han. Men arbejde ville han ikke hos bønderne, hvor han hørte hjemme.

Og det var der flere der ikke ville.

De ville hellere alt andet: arbejde i byerne eller lære håndværk, drive husmandsbrug eller gå på tilfældigt sjov, blot ikke hos bønder. De ville fiske eller handle, lære en hel bunke og skrive i aviser og holde foredrag – men slå og meje, følge plov og passe kvæg, gå ind i landets arbejde, det ville snart ingen. Hverken for løn eller bøn.

– Da han omsider var kommen i gårde og havde fået hestene i stald, gik sognefogeden ind til Karen der sad og ventede. Maden stod på bordet. Imens han spiste, fortalte hun, at hun

havde været en tur ude i Vejrgabet og se til Madses. Det var så længe siden hun havde været der nu. Ikke som den vinter, før hun blev gift, da hun var menighedsplejerske, og da de lå syge derude – dengang kom hun der tit nok. Men nu var det galt fat igen på en anden måde – de unge ville rejse til København.

Ja, hvorfor ikke ded? sa sognefogeden hånlig.

A tøt no det kunne vån hindret.

Hvordan?

Anders skulle havt statslån, Knud. Han manglede de sekshundrede kroner.

Sig hellere han skulle haft sekstusinde i foræring til at købe et pænt ejendomssted for. Det andet er den båre elendighed, når de skal begynde på hel bar bund. Var je sindet til at ville gøre ham alle de ulykker je kunne, så skulle je låne ham de sekshundrede. Ja, sådan ser hun ud, Karen!

A tror nok du har ret, Knud. Skønt Kresten ellers har talt meget om den lykke der var i den husmandslov. Men mener du ikke det kan sætte ondt blod blandt vore arbejdsfolk her, om der kan blive sagt, at du somti gør det vanskeligere for dem at sætte bo selvstændigt?

I den sag foretar jeg mig hverken mer eller mindre end jeg efter lov og dom er nødt til. Jeg hjælper ingen frem ad den vej. Og jeg tror godt, at der er de, der gærne ville vende den lov imod mig, for det de godt ved, at jeg huer den ikke. De vil lave taktik ud af det, som det hedder på Rigsdagen. – Sognefogeden skød maden fra sig –. Harmeligt er det med de partier vi får skilt sognet i. – Og vi får ingen høstfolk i år, Karen.

Kunne da den splid ikke undgås, om de fik lidt medhold *fra jer!*

Medhold? Skal jeg skrive under på, at de ejer de penge de itte har? Nej, når jeg sætter mit navn under noget, så er det et ærligt navn. Men jeg skal sige dig, det er sletikke jordspørgsmålet der er brændende, det er arbejderspørgsmålet. Enhver der har lidt at råde med kan få jord, selvom der ikke er statslån til. Vi har en god sognesparekasse. Og de der låner dær har en god kredit, det har statshusmænd ikke. Nej, jord kan de smænd få de der skal ha. Men hvem vil arbejde – og arbejde for hvem?

Enhver vil helst virke for sit eget hjem. Kunne du tænke dig at arbejde for andre?

Næ-ej, det kunne je jo itte rat vel. Men der er alligevel mange og kan bedst med det.

Vel knap såmange som I gærne ville ha.

Vi der har noget, må sørge for at det ikke lægges øde – både for vor egen og de andres skyld.

Vi der har mest har osse mest uret, Knud!

… Sognefogeden sad og grundede. Karen satte maden ud. Da hun kom ind igen, hævede han hovedet, som han havde hvilet på hænderne under hagen.

– Skal vi skille vos av med gården, Karen?

Ih, men hvor kommer du på det?

Galt er det altid, sa han, og bedre bliver ded itte. Hvordan man bærer sig ad har man altså uret. Detteher får vi aldrig relighed i. Det er som min formand, den gamle sognefoged sa: Der er brydderier ved at være bonde – men at være sognefoged det er at ha hele ansvåret. – Je ku li at skille mig av med al den slavs. Blot et hus og trej tønder land, ok hvor var det nemt.

Karen følte en underlig trang til at le, når Knud en sjælden gang blev højtidelig. Det klædte ham så morsomt.

Der skal nogen til det værste, Knud! sa hun.

Men da han blev ved at sidde tavs og stirre frem for sig, flyttede hun hen ved hans side og tog ham om halsen.

Knud, tror du gården her blev bedre skikket med en fremmed? Tror du han forstod at gøre gårdens gærning til sognets gavn, sådan som du?

Han rystede stille på hovedet, og hun syntes han smilte – eller var det ikke smil? Hun kunne ikke se hans øjnes bund, for der var tusmørkt i stuen.

Når nu ingen vil arbejde og være med til noget gavn, hvorfor skal så jeg? hviskede han.

Hun lagde sin kind op mod hans.

De andre kan strejke, men du kan ikke! For du er sognefoged, Knud!

Folketingsmand Kresten Wollesen var kommen hjem til sin gård. Rigsdagen havde givet ferie. Han var ret tilfreds med årets politik. Der blev vedtaget en masse gode og hårdt tiltrængte love. Vel er alting ufuldkomment. Idealet er en ting for sig og partiernes overenskomster noget andet. Men Kresten Wollesens parti havde hvertfald opnået at sætte sit stærke præg på al lovgivningen. Og det var det parti der ville det gode for det godes egen skyld.

Da Kresten Wollesen kom hjem så han nok, hvad han vel iforvejen vidste, men det blev grant for ham, at folkeligt lovgiveri er bundløst. Se ingen af alle de gode love havde i synderlig grad ændret sognets kår. Her gik alt ligeså skævt, som det altid havde gået.

Først og fremmest manglede der virkelig solid arbejdskraft.

Det nødvendige blev udført, dagen og vejen nogenledes. Men det sås snart, at der manglede den kultur, som kun de manges flittige hænder lægger over arbejdet.

Rigsdagsmanden og sognefogeden talte sammen derom. De var meget enige. Indtil Knud kom med en spydighed: I må hellere se at få det hele udstykket til statshuse …

Kresten snakkede med et par andre gårdmænd.

Vi kan itte føde alle de arbejdsfolk hele året, vi har brug for en kort tid, sa de.

Kresten Wollesen drøftede sagen med Karl Jørgensen. De mente begge, at sygdommen var mere fremskreden her på Sjælland end i de andre landsdele. Jorden var god nok herovre – men folkene … de var knap nok efter jordboniteten.

– En aften var nogle gårdmænd samlede i Kresten Wollesens gård. Der var sognefogeden og Karl Jørgensen, sognerådsformand Peder Jensen og folketingsmandens ordførende stiller Lars Hansen. Nilavs var – som sædvanligt tilfældigvis – med i lavet. Han sad henne i kakkelovnskrogen, mændene sad omkring langbordet.

De havde snakket lidt om politik, Kresten havde givet et overblik. Så kom de ind på høstudsigterne. Høsten tegnede til at blive svær god i år.

Når nu bare vejret måtte blive godt.

Og der så måtte være til at få folk – når der var brug for dem.

– Jeg klarede mig sidste år ved egen hjælp! sa Lars Hansen.

Vi må snart ikke regne med anden arbejdskraft end ungdommen, karl og pige og dreng. Husmænd er det helt forbi med! mente Peder Jensen.

Der hører en husmand til en gård! sa sognefogeden. Og i høstens tid har vi brug for både to og tre.

Det kan gærne være, men jeg vil itte ha mere vrævl med dem, svarede Lars. Min husmand har købt hest, så pløjer han for sig selv og slipper for at gøre høstdage hos mig. Det kan vist godt svare sig for ham. Og så kan man itte sige noget til det. – Jeg vil købe mig en selvbinder i år.

Det kommer vi nok til allesammen! sa Kresten.

Når itte de vil arbejde hos os, får vi indrette os på det med! sa Karl.

Men kedeligt er det alligevel, mumlede sognerådsformanden.

Harmeligt er det – sognefogeden dukkede hovedet mens han talte – når man gør det så godt man kan for folk, at de så nægter at gøre gavn i en gård. Og hvorfra kommer alt det partivæsen og utilfredshed her indensogns. Her er jo da ingen forskel på folk. Den ene kan regne sig ligeså god som den anden. Den forskel som der tilslut og sidst bliver imellem Landslev folk – den er nok mellem vos som sidder her.

Det kan være rele nok, Knud! svarede Kresten. Men det er sådan i tiden. Do regner ålti med tiderne, med det der har vån. Do skal kuns regne med tiden. Do tænker på sjællænder og jyder, men do må regne med kapital og arbejde.

Og hva så videre på den led?

Så sørger do for at få dig en selvbinder. Vi må gøre vos fri på vor høstmark og selvstændig overfor vore arbejdere.

Nåja, la vos så for satan få køvt selvbindere allesammen! Når det skal være, skal den ene itte stå tilbage for den anden.

Lars Hansen mente, at de kunne få et godt samlet tilbud fra firmaet Schwart i Slagelse.

Karl Jørgensen talte om aktieselskabet for landbrugsmaskiner i Bogense.

Peder Jensen var mest tilbøjelig til at ville forelægge sagen for smeden, som havde forstand på hvad der var af jern.

Hø-hø, hostgrinede Nilavs i sin krog: "Er der noget ivejen kan vi hente smeden!"

Hvad mener du om at få sådan en hov apperåter ud i marken, Nilavs? spurgte Knud – for at få lidt morskab af detteher.

Je mener rimeligvis itte noget, uden at I sku tå og sætte mæ ind i dennehersens skolekommission.

Hvad ville du lave dær?

Je ville se at få skolelæreren til at holde op med al dennehersens geomastik. Og fodbold. Hæ – og dette idræt som Karl Jørren er såmeget med på. Så istedenfor skulle drengene lære at føre et mejered og tøsene at binde neg. I snakker om, at folk skal abede – men når nu ingen af de unge kan bruge et mejered … med al døres idræt … hvad så – så ka I køve maskiner og jave folk fra landet … hæ hæ hæ –

Da viste Kesten Rigsdagsmands sig i døren til mellemstuen.

Vil I nu komme op og få nogen mad.

Jamen vi har jo lige siddet hjemme og fået midaften, Kesten.

Dovheden, Per Jensen, mad skal I da vel hå, når I kommer her!

Karl og Kristjane havde været nede ved stranden og sejlet sammen med Anders og Boline. Aftenen var stille og smuk. De havde sunget. Men der var ingen sangbund. Ingen folk ved

stranden. Ingen som var glade. Hvorfor det omslag? Det var ikke nemt at vide.

Legen standsede. Sådan var Vejrgabets natur.

Karl og Kristjanes natur var det at skabe en fast hjemmekreds af mennesker, der gik venligt og fortroligt sammen i dagværket med hyggelige timer og fælles opmuntring. Et trygt velholdent hjem, hvor hver dags trofaste gærning gav løfte om en ny lykkelig dag. En lys og klar verden, hvor intet var for småt og intet for stort til at rumme glæde.

Men Anders og Boline og alle de andre der gærne tog mod en ny stemning og en ny sang nåede ikke at føle sig hjemme, at blive bundne i rytmen af denne kreds, der aldrig havde plads for trodsigt kævl og vild latter. Der var ingen vejrforandring. Der var så stille, uendelig dæmpet, hjærtespændende tyst. Det var ikke rigtigt noget for Vejrgabets børn, opvoksede i storm gennem slugten, strid for føden, vræl af unger, trampen af træsko, højrøstet mæle og skraldende grin – uden bånd på de frie livsytringer. Karl og Kristjane havde ikke vundet over Vejrgabets børn og opdraget dem til nye mennesker, men de havde selv vundet stade i sognets liv, fået karakter i flokken – og det var hvad der kunne vindes i Landslev sogn.

Da de var gået op til byen, sad Anders og Boline ensomt på tangbanken og så ud over vandet der gik med brede langsomme sommerbølger.

Derude havde de lært mange kønne sange. Ville også gerne synge dem oftere, men kunne ikke lære at synge dem sådan, når de var ene. For sangene var fremmede, ikke helt deres egne. Havde de egentlig nogle de kunne kalde deres egne? Hvad skulle de heller synge for? –

Hun havde armen om hans hals, og han hældede sit hoved mod hendes.

Luften kvældede stærkt. Skyerne lå tæt, og der var ingen stjerner. Men vandet lyste. Bagved lå markerne mørke. Der var ikke andre lyde end vindkastenes svingen og duven i Vejrgabet.

– Anders, sa hun tungt. Vi to har ingensteds hjemme.

Ånej, svarede han lavt. Det hår a åller havt.

Tror du vi bliver glade i Køvenhavn. Hvis vi kommer der?

Næj – a er itt så bånet [Note 40)], så a tror der blyver møj glæde ved det.

Skulle vi kanske hellere rejse til Jylland?

A ved itt, a hår nogen venner dær.

Men hvad skal vi da, Anders.

Vi skul se at få et bette stæj, hvor vi kund vær hjemm.

– Hun sukkede og klyngede sig til ham. Han mærkede hun skjalv.

Fryser do, min pige?

Næj.

– De sad ganske stille. Så stille som aldrig før.

A vild forresten helst blyv her på *din* hjemegn, nårensti vi bare kunne! hviskede han.

Hun brød ud som i jubel: Så skal han gi sig over, far – han skal komme til at gi sig over! Jeg skal få ham til det, kan du tro! – Kom!

Hun var sprunget op og gik frem og tilbage. Kom, Anders.

Så fulgtes de hånd i hånd langs stranden.

– Hvordan det går, kommer vi vel til at ta pladsen hos Karl Jørren en tid! snakkede Anders sagligt. Men når først jorden her

– her hvor vi nu går – er dreven op, kan vi wal leve på den. Om nogle år er vi vore ejne, Boline.

Hun hørte knap hvad han sagde. Hun gik og svingede frem og tilbage med hans hånd i sin og så ud over stranden – derude hvor ravbjerget lå dybt på bunden.

– – –

Om morgenen var de sidt op i Vejrgabet, da solen var oppe. Mads sad for bordenden med et stykke fedtebrød, en dram og et krus øl – det var hans morgenmad. Han skulle til garnene. Ved den nederste bordende sad Boline og drak kaffe. Lene stod med sin spølkum ved kakkelovnen.

Far! sa Boline pludselig. Vi tår itte til Køvenhavn. Hvad skal vi derinde. Der er aldrig en bitte for vos. Du skal la vos få lodden her … for … for Anders vil helst blive her – hos vos! –

Aldrig i evigheds grænser! sa Mads højtidelig. – Det sås han var ikke at spøge med i sin vanskelige stilling som delvis jordfæster. – Når denne lod skal kovles sammen med en karleplads hos bonden! lagde han til.

Du vil da vel aldrig jage børnene udensogns for sådan en idés skyld, Mads. Du er en rejtig idémand! smågræd Lene.

Som jeg siger! Sådan bliver ded! I ved det! – Aldrig i evigheds grænser!

Mads tog sin anden dram og skulle til at rejse sig.

Nej hør nu Mads Vejrgav! tog Lene fat. Vel er du manden, men du er sku da itte helt søverin [Note 41)]. Du må gi dem et ord de kan gå etter og itte sånen noget præek!

Mads bed en skrå af og trak en sejldugsbluse over hovedet. Det tog sin tid. Da han fik hovedet ud af blusens halshul kastede han et hastigt blik på de to kvinder. Han havde ikke

længer nogen stærk tro på sin egen magt, men han fandt det rigtigt af Lene, at hun gav ham myndighed til det afgørende ord.

I skal itte være mere slaver, end je hår væt! svarede han. Men I kan givte jer, når I vil og bo her i øvestestuen – så bliver den da itte fuld af andre folks børn. Og kan I vise mig, at bønderne vil respe-tere Annes for en mand og betro ham noget – for der skal hule hæje mæ noget til, når I skal køve ko og får og gris og koste indhavbo [Note 42)] og svinetrug og kort sagt det hele – så kan vi snakkes ved – om lodden!

Er I så tilfreds – hvad, din gamle Flæbengrete?

Dermed gik han.

Ja, vi får la ham råde! sa Lene. Vorherre hår jo skavt ham til det.

Nej, du skulle væt manden, mor! sa Boline.

Herreguddogheden, min pige. Hvem sku så væt kvinde her?

Mejemaskinerne var nu kommet tilbys. Der stod fem flotte selvbindere ude i Kresten Wollesens store trælade. Smeden gik og efterså dem, og der kom mange mennesker for at ta syn på de ny selvbindere. Nilavs gik der næsten hele dagen. Han satte sig grundigt ind i maskinfaget, gik og stak med sin kæp til apparaterne og spurgte smeden ud – og smeden gav fyldig underretning – for Nilavs var jo ligodt den mand der kunne ha taget og købt alle maskinerne til sig selv – dersom det var han havde villet.

– Ka sånen noget skab osse gå istykker?

– Jo-ov, ded ka ed nok, når itte der bliver handlet ordentlig med det.

– Men se, du er vel kål for at lave det igen?

– Så nogenledens tror jeg da nok jeg ku få magt med dem.

– Og ellers kan I vel få stykkerne fra fabrikken?

– Ja se ded ved jeg skutte rejtig om vi kan, hvis det sku gå så galt.

– Så ku ded und' plav'm gærne falde ud til at standse hele høesten.

Smeden stod og grundede: Hvis båre itte den dær går itu? sa han og pegede ind i maskineriet.

– Hvikken en?

– Den torn der. For den tror jeg dårlig nok je ka sætte på igen – – med de redskaver vi hår.

– Så-å, den dævel dær?

Ja, den *er* itte nem at få sat i lave, når den først er a skree [Note 43)]! – –

… Henad eftermiddagen var Nilavs en omgang nede i Vejrgabet. Mads gik og hængte sine garn op. Nilavs ville gærne sikre sig en ret rødspætter til i morgen. – Om ellers vejr og vind og fangst og helbred og lyst og lejlighed ville træffe heldig sammen kunne det måske nok la sig gøre! mente Mads.

Har du hørt, at nu skal alting til at gå etter dit hoved, Mads Vejrgav? sa Nilavs.

Næj vel? Sikken den skal skære.

Joov, nu hår bønderne køvt mejemaskiner. Fem nye selvbindere er kommet tilbys. Så er der ingen mer skal abede for bunden. Det er lige etter din politik.

Mads sundede sig lidt … Det er løgn! sa han.

Æ ed løjen – hår du itte præket for mæ næsten de hundredvis gange, at det er umanerlig dåmt at slæve for en bunde. Nu ka de

blive fri!

Løgn er det, hule hæje mæ. Je hår alder savt, at småfolk itte skal hå føen, og gårdmændene skal jave dem ud af landet. Ded er vel meningen, at småfolk skal rejse til Amerika, for at I ka blive fri for dem.

Du ska'tte spøre mæ om, hvad der er meningen. Je hår ingen selvbinder kostet. Je slap gudfadderskelovogtak fra al ded plaveri i rette tid.

Jaja, brummede Mads. Bi lidt. Javer I småfolk væk, rejser de til Amerika og tjener penge og kommer hjem og køver gårdene fra jer. Sådan ku ded dælemæ gå – og man har osse hørt ded ska være passeret.

Ja, ded ka nok hå rimelighed. Men je tror nu'tte der er mange rejser derøver mer.

Hvorfor ikke ded?

Man hører, der skal være såmeget slæv. Det er itte noget rejtig for småfolks børn.

Du er en gammel spekelanter! smålo Mads. – Je ville ønske, de satte dig op at køre med selvbinder. Så sku je få noget at grine av.

Jamen, du ka itte få din vilje i alting, Mads. Sådan som du siger, sådan kommer ded ingenlunde til at gå. Se nu ad, se nu kuns ad – – og husk så på rødspætten til i morgen. Det skal være den tykkeste, du kan hitte!

… … …

Dagen efter var det høstvejr. I den tidlige morgen stod der nogle gårdmænd i træladen og så på maskinerne.

Karl Jørgensen havde mod på at begynde allerede i dag.

Lars Hansen mente osse nok det kunne la sig gøre – men han var nu ikke belaved på det.

Kresten Wollesen sa Nej. Hans rug skulle stå et par solskinsdage til. Det gjaldt om at få den moden.

Det havde sognefogeden heller ikke noget imod og foreslog, at de skulle begynde på samme dag. Så skulle selvbinderne rykke i marken med fuld styrke.

De andre syntes, det kunne være ligemeget med det. Men de sa ingenting, og de tænkte, at kanske var en sådan magtudfoldelse hellerikke nogen skade til.

Så blev det sat til om torsdagen.

... Sånen noen bønder der er nu om dave! sukkede Nilavs, da han opad formiddagen fik det at vide hos Kesten. De vil køre op med kanonerne, lisom de sku tå hele fæstningen.

Ded er smæn osse meningen! svarede hun. At de vil råde over det hele. Og der skal jo nogen til ded. Så kan de lisågodt. De er nok itte de voveste.

De ku ladt være at koste maskiner. Tået den lisom vi hår tået den før, med folk tilhjælp.

Okja, Nilavs. Men ded er jo "tidens hjul". Dom kan vi rejtnok itte standse.

Nilavs drev omkring i byen den eftermiddag, han havde ingen stadighed på sig til at sidde hjemme ved huset og se sig om. Så gik han og tossede rundt allevegne. Han var oppe på "Bys Banke" og skue ud over mange kirkesogne – helt ind i det andet herred. To mil kunne han nemt se bort. Der lå sogn ved sogn og by ved by. Gårde og huse i grønne marker. – Nordpå var landsleverne bedst kendt. Sønderpå havde de sjældent haft noget at gøre, og ingen var kommet derfra hertil at bo. Det var

en hel anden egn. Mon de havde det ligesom her med partier i byen og splid mellem folk? Sådan noget var der vel allevegne – ligesom bremser og fluer og andet skidt der var til: og var til "*for noget*", men det var ikke godt at vide for hvad? Hvorfor skulle der være splid mellem folk, som ellers ikke havde noget udstående med hverandre. – Der var en gruelig hov bremser i år – og Vorherre havde skabt dem *for noget*: til nytte? – – Nu var det ikke længer nok med, at folk kunne blive uenige om hvilken præst man skulle gå i kirke til, og hvilken "hertug" de skulle sætte ind på Rigsdagen, nej nu var det bleven så galt, at de kunne ikke blive enige om at arbejde efter årsens tid – og så endte det med, at folk, som hørte til her, ligefrem slet ikke længer ville være her. De ville formelig væk herfra!

Se, det var udviklingen, blev der sagt. Det var fremskridtet – den ny tid … at der ikke var til at få høstfolk i sognet.

Men det var løgn. Sognet kunne altid få høstfolk. Det var den største løgn nogen kunne sige i Landslev.

Ja, det var denneher udvikling, fremskridtet selv, der løj for at lyve sig frem. Sådan blev der sagt: nej, det gamle duer ikke, og på den måde kan det ikke gå mer, for det er helt umulig i vore dage – sådan er tiden. Det var løgn og løgn, bare for at få nyt. Fremskridtet løj for skik og brug som en skarnagtig dreng for sin far.

Nilavs kendte det, for han mindedes, at han selv som knøs havde løjet for sin far og sagt, at de manglede et leblad, det skulle han til sommermarked at købe – ellers var han ikke kommet til sommermarked det år, men nu kom han afsted.

Sådan løj folk for at komme på kommersen: Fremskridtet. De løj sig fra det gamle. De stak det gamle leblad dybt ind i

stråtaget højt oppe under hanebjælken, – som Nilavs selv havde gjort, han havde jo ikke været bedre end de andre i sin tid – og så tog de ud for at købe et nyt – og more sig.

Men nu havde Nilavs gået og set på udviklingen i mange år. Og den havde ingen hjulpet til gavn for alle. Ham havde den trængt tilbage, drevet ham fra gården, hvor han ikke magtede det nye landbrugshurlumhej, og trådt hans tanker ned. Der var ingen mere ville gi Nilavs ret i noget. De snakkede alle om tiden og tidens hjul – ligesom fortiden ikke var til.

Og nu på slutningen havde udviklingen næsten gjort folk hjemløse i deres eget sogn, så ingen ville gøre bysens gavn mere, men bare hjælpe sig selv og fjotte sig om mulen det bedste man havde lært af fremskridtet! Men fremskridtet som løj, det førte til krig og ulykke for hver og en …

Tilslut kunne så fjenden komme og regere over os, fordi vi var fremmede for hverandre og ikke kendte vort hjemsted!

… Hvis nu dennehersens udvikling lod sig sætte istå, om blot for otte dage, hvad så? Ville ikke folk se, at de kunne leve endda? Fik de lært det eneste de trængte til at lære: at kende hverandre igen? For det var det værste, at de kendtes ikke ved hinanden. De var blevet fremmede allesammen af alt dettehersens fjogede fremskridt.

– – Nilavs havde aldrig kendt trang til at påvirke sine medmennesker. Sligt havde han – ud fra følelsen af sit eget væsen – holdt for helt ugørligt. Nej, der var nok ikke den ting til, som kunne gøre folk bedre end de var … men det kunne alligevel være morsomt at se, hvordan de ville skave sig, for skave sig ville de vel: hvis nu det ny gik istå – og hvordan det så ville arte sig.

Det skulle nok blive set, det var løgn, at der ikke var høstfolk i Landslev. Det havde der altid været. Og så kunne bønderne glo – og så kunne stemperne [Note 44)] gave, sikket grin det skulle blive at se snurrehjulene gå en lille kende istå, blot for en otte dagstid.

– – Nilavs gik omkring og klukkede indvendig, ligesom når han i gamle dage havde ladet en dreng rende efter en møddingsskraber, og drengen så kom slæbende fra en af gårdene med en sæk fuld af tunge sten og andet ragelse og mente, at det var et svært fint apparat han havde fået, som der skulle handles meget varsomt med. Og så var det hele ingenting.

De havde glemt, hvad det var at hente møddingsskraber disseher knægte, der nu sad og rådede med gårde. De havde godt af at blive til grin – ligesom drengen, når han vendte sækken, så måtte han mærke, hvad det var at stå ene, mens alle de andre var om at grine ad ham. Græd han lidt for det, ja det gjorde han, så lærte han siden at være med blandt de andre. Han brød sig ikke mere om at stå ene med et sjældent apparat –

– – Gamle Nilavs han ville und' plav'm sende Landslev gårdmænd ud med en møddingsskraber!

Mens han trissede om, var han flere gange henne og stikke hovedet ind ad den store trælades port for at se til selvbinderne.

Tilsidst kom han helt derind. Han raslede lidt med maskineriet. Det var slet ikke vanskeligt at lave om på … jo, for man var nævted [Note 45)] dengang man var ung – og man blev mere og mere udspekeleret med sådan noget dævelskav efterhånds man blev gammel! – – Der lod sig ta et helt stykke

ud af krammet … og det var aldrig kendt i en hast at se til. – og der var ingen der så Nilavs i træladen dengang!

Han gik tilfreds rundt om sin gamle gård og tænkte sit:

Je hår und'plav'm lidt og sku hå savt inu!

Nilavs havde standset "tidens hjul". –

Det var et pragtfuldt syn, da selvbinderne trukket af stærke heste torsdag morgen blev kørt ud på de digre høstmarker. Allevegne hvor der boede mennesker kom de udendørs, da herligheden raslede forbi.

Nogle korsede sig, andre bandede. De fleste måbede.

Men da det nåedes såvidt, at selvbinderne skulle til at virke, viste det sig, at der var noget galt med maskinerne.

Da stod man med det kendte gamle løsen: Der er noget ivejen, lad os hente smeden!

Bud blev sendt, og mesteren kom straks. Smedene gik fra rugmark til rugmark – ligeens overalt. Han fastslog, at her var øvet hærværk.

Og sådanne mennesker kunne der være til!

Om det kunne laves med det samme?

Jo, laves kunne det nok, når man fik skaffet, hvad der manglede. Det ville vare flere dage, og der gik osse tid til at sætte det istand. En otte – ti dage kunne nemt gå – eftersom fabrikken havde grejerne færdige. Men det var alt for sent at vente på. Rugen var tjenlig, næsten lidt derover. Vejret var godt, men lunefuldt – maskinerne standsede, arbejdsfolk ikke at finde.

Så drog bønderne hjemad med selvbinderne. Og folk kiggede ud ad alle porte og luger og lemme i byen. Enkelte korsede sig og andre måbede, men de fleste grinede. Sådan er folk!

Bønderne bandede.

Det var et godt dagværk. Før de drog ud havde de fået davre, nu kunne de i ro spise halvgåen middag [Note 46)].

Sognefogeden satte sig tilbords mørk i hu.

Hvem kan ha voldet det? spurgte Karen.

Han svarede ikke straks. Endelig sagde han lavmælt som en hemmelighed: Denne gamle govs har jo rendt og kigget på de selvbindere, siden de kom. Det har je godt nok lagt mærke til. Men man skulle dårligt nok tro ham til, han ævnede at slå noget itu. Ja, viljen manglede han ikke … og så har han vel hittet på at få magt med det!

Mener du Nilavs? Å gudskelov da! sa hun.

Hvad siger du?

Ja, a sæjer det, for så ved a det er itt ondskab. A var ræd for, det var kommen fra arbejdsfolkene.

Hmn! blæste sognefogeden. Man har da tavt madlysten, hvem det så er!

Knud, sa hun. Nu er det din tur at drive politik. Her skal do være rigsdagsmand og gi os en lov, at vi kan få sæden høstet.

Ja, det var et rårt stykke politik at komme ilav med.

Du får snakke med Mads!

– Lars Hansen kom i det samme ind ad døren. Han fik lige tid til at sige godav, velbekomme! så busede han ud med sit ærinde.

Je tror, jeg rider hen og snakker med jægermesteren på Søbyholm. Hans høst er knap så langt fremme som vor. Vi kan låne hans husmænd? –

Nej, du gør nok ej! svarede sognefogeden.

Je er godt klog af, at sådan politisk er det itte så heldigt! indrømmede Lars Hansen. Men så kører je til købstaden og snakker med fæstemanden. Folk skal vi da hå, vi kan sat… sandelig da ikke alene.

Lad være med det, Lavs. Vi har folk her. De skal høres ad først.

Ja vil du?

Ja, je vil! –

Sognefogeden rejste sig. Han tog sko på, kæppen i hånden, satte hatten på hovedet. Var udstyret til retsligt ærinde.

Nu går je, Karen! sa han og fulgtes med Lars Hansen nedad gaden.

På vej til Vejrgabet mødte han Anders Tidligfar udenfor byen. Knud ville gå forbi ham, men Anders standsede.

Sognefoged! A vil kun spørge: er der nogen fare for høsten?

Ja, der er, for vi har hverken maskiner eller mennesker.

A kommer, når det skal være. Det er itt for, a vil gøre dig en tjenest, sognefoged, det tøkkes a itt, a har nogen grund til – men a vil gøre mit til, der kan blyv høstet godt.

Sognefogeden satte sin kæp frem for sig og så stivt på Anders.

Du skal helleritte gøre mig en tjeneste, men sognet, hvis du vil. Så kunne det ske der kunne gøres dig en tjeneste bagetter.

Det kunne der vån gjor før. No kommer a itt for at fo noe gengæld, men for det a vil komm!

Jaja, Anders, sa sognefogeden og smilte. Du er i din velmagt inu og itte for gammel til at blive givt. Der er vel ingen skade sket for den tid der er gået – siden du fyldte de tyve. – Men gør

mig nu alligevel en tjeneste, Anders. Du kunne spåre mig for at gå hele vejen ud til Vejrgavet.

Ja, det vil a godt!

Sig så til Mads, som det er, at det gælder vort brødkorn, og vi trænger til hjælp fra dom der hører hjemme i Landslev sogn. Så siger han det nok til de andre!

A skal sæje det, svarede Anders, men a ved itt, hvordan det blyver taven op.

Åjo, ded bliver nok, som ded skal være. Du kunne la mig vide, hvormange der kommer. – Og så får du tak, Anders!

Sognefogeden gik indad mod byen, let om hjertet, fordi han slap for at tale med Mads om en sag hvorom der helst ikke skulle tales – og så fordi han havde truffet denne fremmedfødte knøs så rede og fællesfølende. Der skulle blive en bymand ud af Anders Tidligfar! –

– – –

Da Anders kom ud i Vejrgabet, gik Mads og skramlede oppe på loftet.

Hvordan står det til i byen? spurgte Lene inde fra stegerset.

Hvordan det står til i byen, det bryer a mig itt om, ded har a itt spurgt, men ude i marken dær står det galt til, kommer der itt arbejdskraft.

Mads kravlede møjsomt nedad loftstigen med et gammelt mejered og et rustent leblad i hænderne. Uden at sige et ord gik han gennem stegerset og ud og om ved nordgavlen, hvor der stod et vaklende slibetrug. Så råbte han: Annes! Og da Anders gik derom, sa Mads kun: Træk!

De sleb lebladet. Mads var tavs.

A skuld sæj dæ fra sognefogeden, at …

Du ska itte sige mig noget hverken fra sognefogeden eller fra rigsdagsmanden. Vi ved nok, hvordan det står til med vor rug, når maskinerne itte kan tå den. Men høstes skal sæden hule hæje mæ. Det er den altid blevet. Og der er da folk inu i Landslev sogn!

Mens de stod og sleb, kom vejrgabsmændene til.

Nå, du er så af den mening, Mads! sa Lillesøren. Ja, ded bliver nok osse ded rejtige. –

Vi skal vise dem, at vi kan meje! sa Fredrik.

Da lebladet var skarpt, prøvede Mads det varsomt med tommelfingeren og sa: Nu render vi itte enkeltvis rundt og snakker med bønderne. Og davlejen den snakker vi helleritte om. Vi går derop i flok, og vi mejer, hvor det er tjenligt.

Du går forrest, Mads Vejrgav! sa Kristjan.

Ja, du skal føre vos! sa de andre.

I det samme strøg en mand forbi, det var Mads i Møjet, han brød sig nok ikke om at komme med i lavet her.

Bi lidt, Mads! råbte de.

Han vendte sig kort om: Hvad vil I mig?

Vi vil ud at meje allesammen. Du skal med!

Næ–ej, je ska mæje for mæ sæl! svarede han.

Gu ska du ej. Vi mejer for hele sognet.

Næ–ej, je vil ej. I hår itte åent at bestille, men en åen hår ejendomssted …

Så løb han, fulgt af latter og hånende tilråb. Man vidste forud, at Mads i Møjet ikke gik med i stympernes lav og aldrig tænkte på fællesbedste.

– Gennem en åbentstående lem ind til tørvehuset havde Lene lyttet til mændenes snak. Hun sprang ind til Boline, der sad

med barnet på skødet: Smid nu ungen, tøs, og led dine høstærmer op og din vidjehat … du skal ud at ta rug fra for hele byen.

Skal du osse med? spurgte Boline.

Hvis jeg bare kan få gamle Ane til at passe børnene, for hun er da så simpel, at hun må blive hjemme! …

Men har du dine høstærmer endnu, mor?

Ja, ded ka du tro je hår!

… De lo derude ved gavlen. Der blev slebet flere leblade, og der blev prøvet med strygespån. Det klang med genlyd helt oppe i gårdene … og mændene lo mere vildt og støjende ved tanken om, at de atter skulle gå i række med mejered gennem den stærke digre rugmark og kende dens søde livsduft og føle høstsliddets dybe segnende sødme. De skulle ligge skjorteærmede i den varme sol, i de nybundne neg og æde brød af tenen og drikke øl af de gamle trædunke – til pigernes latter og fuglenes sang. Høstmodningens hede glæde skulle atter være over folk med glans af den tid der havde været tabt. Dette var ikke daglejerslid i husbonds tugt – det var lands lov der skulle fuldbyrdes, og fejres årsens store tid: den aldrig arbejderen der havde ført mejered kunne glemme. Thi mejered var hver mands arvede våben og hver duelig mands ære at kunne føre det.

Til hov! – De gamle talte muntert om hoveriets glade fællesværk som bar gennem tunge plager. – Til hov pány, ikke for adel og ikke for bonde, men for hjemstavnens grøde, for fødejordens helg.

– – Mon du nu osse kan binde det je kan meje! sa Mads drillende.

Je hår kunnet det før, svarede Lene skælmsk, men det var jo den gang du hele tiden skulle dreje hovedet og kigge etter mig.

De gav hinanden hånd. Der var ingen som så det.

– – I middagslavet havde mandfolk aldrig gjort gavns gerning i Landslev sogn. Middagslavet varede fra klokken tolv til klokken to. Da den tid var gået, stod Nilavs på toften og så ud over markerne: om nogen ville komme.

Så kom sognefogeden: Du er mig en rejtig kål til at standse tidens hjul. Nu kan du gå hen og meje vor rug!

Ded bliver der andre til end mig! svarede Nilavs højtideligt. De kommer und plav'm nok. Se nu kuns ad, Knyd!

– Da de havde stået der lidt, pegede han ud mod stranden. Der kom en flok mænd med mejered på nakken og kvinder som var høstklædt med hvide ærmer og hvide kyser.

Se, sagde Nilavs. Når de kommer, så kommer de i en samling! Gå nu frem, sognefoged.

Sognefogeden gik flokken i møde. Han rakte hånden ud, og Mads Vejrgav der gik forrest tog imod den.

Godav folk, og velkommen! bød Knud. Skal vi så hjælpes ad, så vi kan nå til høstgildet.

– – Oppe på toften stod Nilavs og støttede sig til sin kæp.

Han havde magtet det, hvorom de stredes.

Så hilste han Landslev folk, svingede højt med kæppen og gik i marken til de andre.

Meje det kunne han ikke mer, men slæbe neg sammen kunne han kanske holde ud til. Hvertfald kunne han sætte en trave smukkere og fastere end nogen af de unge mænd. Og han ville.

Hovsa, nu måtte de med alle der kunne støtte og stå!

Lad os nu bare hilse og sige, om det må være som det er – og blive *som det var!*

Nilavs

1

"Ded er fra Nilavses tid!"

Sådan sa de altid i Landslev om ting, der var gamle og ubrugelige. Hittede folk et rustent stykke jærn eller et potteskår, når der blev gravet, hed det sig gærne:

Nå, ded er endle noved fra Nilavses tid.

Hvem Nilavs var vidste enhver, for ham havde de for øje til stadighed, mens han trissede om i byen. Men hans tid den lå langt tilbage. Egentlig mentes der nok hans farfars tid, for han sad ved gården for hundrede år siden og hed også Nilavs. Men det kunne ellers være ligemeget hvilken af dem der mentes – dem og hvad deres var hørte en anden tid til. En anden tid, men ikke en anden egn. Den nilavske stamme var rodægte i Landslev, som vel ingen anden. De kunne gærne sige om ham, hvad de sige ville, og le ad ham til – hvad Nilavs sa og mente, det var det rivagtigste landslevske – og sådan blev det stående.

Han havde siddet på sin fødegård som stadig ungkarl, til han var højt oppe i halvtredserne – og til gården gav ham underskud. Gården kunne ikke svare det den skulle: Skatter og folkeløn og det hele, som Nilavs drev den, og han drev den ellers godt nok efter sognets skik og brug, men ikke rigtig efter tidens kurs. Nilavs havde penge på rente – der var gamle penge i gården – men han var ikke den der slængte dem hen i tidens kurs og nymodens maskindrift. Han solgte gården, dengang den ikke kunne gøre fyldest som gård i Danmarks rige under hans hånd.

Så byggede han sig et aftægtshus i Vangeled, det var i den byende, hvor vejen gik ud til vangen, og hvor der i de gamles tid

havde været byled. Her fik Nilavs sig et rart hus med en stue og et par kammerser, et til ham selv og et til hans gamle husholderske Maren. De sad og havde det godt, og de klagede ikkeheller.

– – –

Om morgenen, når Nilavs var sidt op og havde fået davren – en halv sild, og et stykke brød og en dram – gik han en vending ud på toften i Vangeleddet og så hvordan vejret var – og lod blikket glide ud over markerne: hvem der nu var i marken i dag – og ud ad vejen: hvem der nu skulle afby i dag. Når han havde taget sin skøn over det, satte han sig i gang og gik en lille runde for at se til folk.

Først kom han ind hos Kesten, hans slægtning. Hun var gift med folketingsmanden Kresten Wollesen, der i sin tid kom fra Jylland og købte Nilavses gård. Senere arvede han Kestens fødegård, da hendes far, den gamle sognefoged, lagde op – og så solgte han Nilavses gård til en fynbo, der hed Karl Jørgensen. Det var det næste sted Nilavs kom på sin vandring. Men det var sjældent han gik ind i stuen, for han syntes der var blevet lovlig fint, han holdt sig ude i stalden, så på hestene og snakkede gammelklogt med tjenestedrengen. Derfra gik han en vending ind hos den unge sognefoged Knud Povlen i den første gård i byen. Knud var gift med folketingsmandens søskendebarn, Karen, og hende kunne Nilavs godt med fra den første tid efter at han havde solgt sin gård, da hun styrede hus for Kresten Wollesen, da var der endnu så hjemligt at komme. Karen tog altid vel imod ham.

Når Nilavs havde været turen rundt og hilst godmorgen hos Kesten og snakket klogt med fynboens dreng og hyggeligt med

Karen, så kiggede han gærne endnu en gang ind til Kesten, inden han gik hjem og spiste halvgåen middag. Så mældte han Kesten, hvad nyt han havde hørt, og det fik han en sød snaps for eller en malurtbitter, hvis helbreden var dårlig – og det var den tit, for Nilavs havde en dårlig helbred og havde stavret om på gravens rand i mange år og egentlig aldrig duet til noget. Men ligegodt blev han ved at være levende.

Når Nilavs havde fået sin halvgåen middags stumpe [Note 47)], tog han sommetider en lille tur ned til stranden, hvor husmændene, fiskerne og arbejderne boede, ned at snakke med sin slægtning Mads i "Vejr-gabet". De to snakkede hverken morsomt eller hyggeligt, for de snakkede politik om småfolk og storbønder. Mads var sådan noget socialist eller derhenad, og Nilavs var ud af det uddøde bondehøjre, som regnede kun med en magt, jordareal.

Havde Nilavs og Mads så drillet hinanden det de kunne overkomme, trissede den gamle hjem til middagsmaden. Maren blev jo gal, hvis han ikke kom til tide.

Om eftermiddagen havde han sit hers med at få tiden til at gå, skønt han kortede den det han kunne med en lang middagssøvn.

– – –

For nogle få år siden var det sådan, at Nilavs kunne gå om og snakke med alle og enhver, ligesom det faldt ham ind.

Men det var nu ikke blevet så lidt anderledes.

Han var kommet noget påtværs af folk. Det pinte ham. Men det var der ikke noget at gøre ved, når han nu var og måtte være imod næsten alting, hvad der blev lavet i nutiden. Så gad folk ikke snakke med ham. Det var nemt nok at forstå.

Siden den gang de nye mejemaskiner, selvbinderne, kom til bys, havde det været galt. Nilavs havde jo gået og krattet sådan med de fem maskiner, der stod i rigsdagsmandens trælade, at de ville ikke gå, da de skulle bruges. Men arbejderne kom af sig selv og brugte mejeredet, skønt de ellers var skudt fra af maskinerne. – Det var Nilavses politik. Men han kunne ikke hindre, at der bagefter blev kiv og kævl om daglønnen alligevel.

Og så sa de, at det var Nilavses skyld det hele, han kunne ladet maskinerne stå.

Det var osse sandt nok.

Men det kunne så ikke være andet!

– Nilavs stod imod gårdmændene, fordi de lavede gæld og mange andre tossestreger – de kunne ikke bygge en stuelænge uden der skulle kvist og tossestreger på – og de kørte enspænder og sad i stor skindpels med rævekrave, og de røg tobak både i lo og lade – og så snakkede de politik, som de ingen mening havde om.

Nilavs stod mod småfolk, efter hvad de selv sagde, og han nægtede aldrig det.

Sådan en gammel rig karl, sa de, han kunne gøre meget godt med sine penge, hvis det var han ville. Han ville det aldrig. –

En manglede en ko – en anden en kakkelovn – en skulle koste nye garn – en anden nyt hustag. Nilavs kunne ligefrem gøre sig en hellig glæde af at gå rundt og strø sine hundredkronesedler ud, inden han døde og arvingerne skulle rives om det hele. Han gjorde det ikke. Han havde aldrig gjort godt for to øre – sa de, selv om de skyldte ham en daler, der var lånt, han skulle aldrig få den! Var han for pæn at snyde? –

Nej, Nilavs var tilovers. Hvad gik han her og skravlede efter. Han kunne ligesågodt smække r... sammen og dø. –

– Nu var det noget helt andet der optog sindene i Landslev, end det han gad være over.

Det gjaldt nu først og fremmest om at være en dygtig mand.

Det havde Nilavs aldrig været – til andet end gøre nar af folk og grine ad det ny, sålænge nogen grinede med.

De fleste mente at ha såmegen forstand, at de måtte tage den slags ting alvorligt.

Dernæst gjaldt det om, hvor man havde sin åndelige påvirkning fra. Til hvilken "lejr" man hørte. Det var ikke nok at høre til Landslev sogn ligefrem. Var man missionsmand eller grundtvigianer – afholdsmand eller hvad? Det skulle man være klar over ligesom over Ja og Nej i kirken. Der var forskellige afskygninger, ældre og nyere missionsk, gammelgrundtvigsk og let kristeligt, mildt radikalt med velafdæmpet fritænkerisk hældning. Det nyeste nye var noget som hed Georges idé. Her var man nået til det rene hovedbrud. Alt såvidt muligt uden smil og lune – åndsliv i aktuel forretningsgang.

Alt det forstod Nilavs sig ikke en pille på.

Han kendte til at more sig med og over sine medmennesker, som han altid havde gjort – indtil der nu tilsidst ikke var fuglsføde af festlighed ved dem mer.

Nu kunne han gærne la sig putte nør – så hans mange penge kunne komme i cirkulation. Det var både synd og skam, at den sum – hvormange tusind der nu var – skulle stå fast, nej ud at arbejde skulle de, ud at tjene mere – så nogle kunne leve højt og andre få arbejde. Selv havde han aldrig taget sig noget nyttigt

for – bare luntet omkring og kigget. Ingenting havde han tjent – bare arvet.

Det var kun den mand, der *tjente* pengene, man ville regne for noget. En dygtig mand med en færdig mening.

– – –

Så sad Nilavs gærne hjemme hos Maren om eftermiddagen. Maren bandt hose eller spandt på rokken. Nilavs læste aviserne, mumlende for sig selv, som en avis skal læses fra først til sidst, for det sidste er mangengang det bedste.

Engang imellem snakkede de lidt sammen om de nærmest forefaldne ulykker, om auktioner og dødsfald – det som virkelig var sket. Føljeton og politik var ikke sådan at lide på, selv om det skrevet stod. – det vigtigste læste Nilavs højt:

– Det bekendtgøres herved for slægt og venner, at Herren har hjemkaldet vor ejegode fader fhv. gårdmand Lars Petersen af Snærpe. Begravelsen bliver om Gud vil den 23. april …

– – – Har du kendt Lars Pæsen i Snærpe, Maren?

Vår han itte her og handle hest engang – ded vå vel ded år Kesten blev konfemeret?

Jo, ded vå nok i ded tøel [Note 48)], ded kan godt være en tredve år seen! – Lavses føste kvinde hun stammede vel elles fra jer gård, Maren?

Maren stoppede rokken og nikkede lidt, tænkte sig om:

Såvith je huser vå Stine Las Pæsens i Snærpe næstsøskendebårn til min fåers føste kvinde – og så stammede hun fra den åen guer – den Ole havde.

Maren satte rokken i gang igen.

Du mangler den unde plav mæ helles itte noget på hukommelsen, Maren, sa Nilavs. Men ded vå ded je ville hå

savt, Maren – at sådan må I itte sætte over mæ: alt dette her med ejegode og Herren har hjemkaldet. For hvad der sker, ded er itte åent end hvad der ska ske, og så er ded noek!

Må der så heller itte stå: om Gud vil? snøvlede Maren og sagtnede rokken.

Jo–ov, ded ka der godt, når ded skal være – helles bliver ded vel itte, hvis ded skal gå sådan imod. Men der må itte stå for mange ord, Maren, men de må nok bree noget, så ded bliver synligt – og så med et kås foroven, ded ser helt pændt ud! … Der må osse gærne stå: hensov i fred – hører du, Maren – for ded ska nok passe. Je kan læge mæ hvornår ded skal være med en rolig samvittighed for alle og enhver. Ded kan der godt stå skrevet.

… Maren spandt. Nilavs læste. Rokken nynnede sin fine sang i stilheden. Klokken gik med støt hinken. Forårssolen skinnede ind over rokken og klokken og Maren og Nilavs.

Lidt efter læste han op igen.

Hjærtelig tak for al udvist deltagelse ved min kære mands bmd. Jens Nielsens jordefærd. Tak til pastor Jørgensen, og tak til alle for hver en blomst og krans.

– Maren, sånen noved vil je und plav'm itte hå bagetter. Ded er da itte mer end folks skyldighed at følge til jorden. Og præsten han skal nok få ded han skal hå for at gøre talen. Hvad skal så ded åent til?

– Nej, den slavs vil vi rejtnok itte smide dine penge ud til, Nilavs! svarede Maren, stoppede rokken og sad et øjeblik højtidsfuldt stille. – Du har smænd væt en rele mand – du har itte nødig at takke dom der føller din kiste … og såfremt Vorherre vil stå mig bi at je må hå helbredden til den tid, så skal

ded osse nok blive altsammen lisom du vil hå ded og itte anneledens. Ded ska je bår love og holde.

– Det var sjældent Maren talte så varmt og stærkt.

Ded er godt, Maren! sa Nilavs.

Han foldede avisen sammen og lagde den på enden af bordet – hjulmandens enke skulle ha den bagefter dem.

Så sad han og faldt i tanker.

For der var ded, at han kunne mærke, at Nilavses tid var ledet til ende snart.

Det stundede mod slutningen.

Han kendte det på sig.

Det var ikke med den megen dårligdom med jægten og den riven og sliden i alle lemmerne, han havde døjet af så mange år. Nej, detteher var den rigtige alderdom.

Han var så træt, og han var så stiv i hele sit legeme, ligesom til at ligge helt stille og størkne og dø.

Men han var tilfreds med, at han mærkede det i god tid – for han ville nødigst af alting dø akavet og brat.

Det er kedelig at dø så akavet! sa de gamle.

Nu kunne alt blive redeligt og rigtigt stillet, til at han skulle ud over Vangeled og hvile i kirkejord oppe ved de store træer.

– – –

Nilavs gik ud i byen og så sig omkring, som den der snart skulle skilles fra det hele og gå tilbage til det altsammen, som forhen havde været: det der rundet af dirrende liv nu var størknet i gravens form.

Så gik han ned til stranden, ud i strandbakkerne "Vejrgabet", og dær gik som altid Mads Vejrgav.

De to havde taget mangen en tørn sammen.

– Je sku hå en go tosk te medde! sa Nilavs.

– I morgen! brummede Mads. Kan du få!

I morgen er det majdav – i dav er det den sidste april. Vi skal itte æde tosk længer end der er r i måneden.

Ded er itte åent end vrævl ded. Tosken retter sig itte etter den gamle sludder.

– Nilavs satte sig ned på en omvendt pram, som Mads var ilav med at tjære. Så kunne Mads ikke komme til at gnide med sin sorte kost.

Hvad sku du nu smide dig dær etter?

– Se no ad i hyttefadet, Mads, om itte du sku hå en go tosk gåendes dær. Du sæller itte mange flere til mæ!

Jajada, ded ka je osse! svarede Mads sært fredsommeligt.

Så gik han ned til vandet, vadede ud og kom lidt efter tilbage med fisken. Han slog dens hoved mod en sten og stak en snor gennem dens kæber til at bære den hjem i.

Dær hår du ham så. Og ded er en fin tosk. Du kan itte få et lispund af den slavs, om du så ville gi aldrig så meget for dem.

Ded er godt, Mads. Så er jeg bered [Note 49)] i dav øver.

Nilavs rakte Mads en tokrone.

Har du'tte mindre?

Du ska itte ge igen. For je kommer nok itte og køver flere tosk hos dig.

La vos itte snakke sådan, Nilavs.

Hvorfor ikke ded. Ded ska und plav'm hå ende engang! sa Nilavs og rejste sig op.

Nu ka du tjære videre!

Men Mads blev stående og rørte ikke tjærekosten.

– Ja, det er itte anderledens, end at alting skal hå en ende, mumlede han. – – Men du er hule hæje mig itte så dårlig endnu, Nilavs. – – – Du ser vel nør til vos, om osse du ingen tosk skal hå – nu kommer rødspætterne snart … og vi kan da altid trædtes lidt poletek.

Nilavs var allerede på vej med torsken:

Nu bliver der kuns sosalister tilbages, Mads – højremændene de dør ud!

… Så bliver hun hule hæje mig itte rele for vos allesammen! sa Mads og gav sig til at tjære løs på prammen.

– – –

Nå, er ded dig, Nilavs, ded er da godt, du vil se indenfor til mig! sa Kesten, ligesom Nilavs var en særlig sjælden gæst. – Så kan du kanske fortælle mig lidt ude fra byen, for je når smænd næsten aldrig at komme udenfor en dør. Her går man og passer hus og gryder og børn – og manden sidder i rigsdaven, og man er næsten færed og skal være over det hele – og ded er et fåle abede – et fåle abede, kan du tro, Nilavs. Okjaja …

Kesten tørrede de dampende hænder i forklædet, strøg sig over håret og skød tobaksdåsen hen til Nilavs.

– Hvordan går det i marken? Har folk snart fået tilsået?

Ded lier noved med 'ed.

– Har du hørt til, hvornær Lars Hanss skal hå basselgilde?

Je hår lavt mærke til, de har fåt ænderne ind. De havde fire ænder gående på gaden.

Så bliver ded vel på sønde otte dave! sluttede Kesten.

Velsate. Du skal så med i ståsen [Note 50], Kesten?

Je bår ded føste, men je ved så'tte hvordan ded kan blive dennegang. Nu er Marie Lars Hanss søster gammel nok til at

være gudmor. Det må være det rejtige, at det bliver hende. –

Det bliver det nok næste gang!

Hm – ja børnene de kommer rask på hverandre hos Lars Hanss.

Ded er und plav'm godt, der bliver lavt nogen til, sa Nilavs. At vi gamle roligt kan gå hen og læge vos.

Å-å, der kan smænd nok blive plads til jer endda.

Tiden går, Kesten, og den går rask – den tår vos med, om osse vi går småth. Vi må følle med tiden, hæ hæ hæ – og med årene, hæ hæ … og der er und plav'm så helleringen, der savner vos.

Ja, mig bliver ded et savn, når itte du kommer listendes mer, Nilavs. Men la vos itte snakke om ded i så god tid. Nu skal du hå en malurtsnaps – den liver op i skrutten.

Kesten skænkede, og Nilavs drak.

Ah! sa han. – Man siger itte Ah til vand! Hæhæ – ded lar Maren mig så tit høre. – Tak skal du hå, Kesten – for alt godt. Nu går je!

– – –

Nilavs måtte gå hjem og ta sig en lang middagssøvn, da han havde spist torsken. Men hen på eftermiddagen sad han op, han var kommet i tanker om, at han skulle ha at vide, om sognefogedens røde øg havde folet.

Han kunne knap stå på benene.

– Je kan få et bårn til at rende hen og høre ad hos Knud – der er nok af dem udenfor på gaden! sa Maren, mens hun hjalp ham trøjen på.

Nej, je vil sæl endnu dennegang! svarede han og tog kæppen.

Jamen du ska da hå en dråve kaffe føst!

Ded er osse sandt. Sådan plejer det jo at være! sa han og satte sig hen ved bordet.

– Inde i sognefogedens gård gik manden selv, Knud Povlen, da Nilavs kom stavrende.

Ded er godt, du kommer, sa sognefogeden, ded røde øg har lige folet.

Nilavs skraldede rask hen over brostenene til ladedøren. Knud lukkede døren op. Derinde gik øget løst med sit føl på et blødt lag halm.

… Ded er und plav'm bleved en vrinsker! sa Nilavs.

Så stod de begge tavse og drømte om dyrene, mens føllet pattede. – –

Nilavs lukkede selv døren i og satte krogen på. De fulgtes ad ned mod porten.

Vil du itte med indenfor og stoppe piben! sa Knud. Og sidde lidt nør?

Nej, je vil hjem og læge mæ – for je kan nu bedre ligge end je kan sidde.

Så–å, du er da vel itte sånen hjærtesyg?

Je er båre bleved for gammel, Knyd. Og ded gør ju'tte noved. – Du har godt held med bæster, Knyd. Ded har je osse hat i min tid. Ded er noved af ded bedste man ka hå – men der er noven og mener, ded er bedder at hå held med krætur … sånen et dejligt øg – og sånen et rårt føl. Ded er dejligt at se, ded er ded vi kan hå glede av. Lad mæ no se, at du sæl sørrer for dom, Knyd, og itte lar nogen andre rende der – så skal ded føl nok stå te …

Nej, nu går je hjem til Maren, hun vil itte ret vel hå, je bliver sålænge bårte.

Se herhen i morgen! bad Knud. Je ku li, du så lidt etter øget – du hår klekket flere føl op end je hår.

Såfremt ded bliver så je kae! svarede Nilavs og gik gennem porten.

– – –

Udenfor på gaden kom der en fnysende bil farende. Og en svær arbejdsvogn skrumplede bagefter. Ded var som husene faldt!

Ingen så Nilavs. Støvet stod over ham. Han trykkede sig angst ind i havegærdets bukketornshegn.

… Der var handel, gårdhandel ivente. Alle ulykker!

– Nilavs var næppe kommen indenfor sin dør, før han stønnede: Så du ded, Maren?

Hvikked?

Han sank ned på bænken og stødte hænderne fast mod bordpladen:

Bilen – igen, bilen. Komsjonæren. Gårdslagteren. Nu skal de handle ded hele væk igen og splitte alting ad … båre for at sådan en – en ridefoged skal køre med rævekrave på …!

… Nej, nu er det bedder at være vel åvejen, Maren!

– – –

Det var majdag, Nilavs "lå nør". Ikke for det han fejlede noget større, sådan hvor maden skulle ligge. Men han kunne alligevel ikke bere sig at være oven senge.

– Derudenfor var alting i urede. Der var så megen skrallen og skrumlen af maskiner og biler. Herinde var der ro og relighed og sammenhæng.

Maren satte rokken ind i Nilavses sovekammers, og så spandt hun videre.

– De snakkede om, hvem der skulle skifte tjenestefolk i dag, majdag.

Der var megen færdsel ude på gaden. Hvergang der kom en vogn, måtte Maren op for at se, om der var et skab eller en klædeskiste på, og hvem køretøjet hørte til.

Selv om Nilavs "lå nør", slog han ikke dem derude af sine tanker.

Efterhånds fik han relighed på, hvormange piger, karle og drenge, der skiftede plads i dag og skulle "sove i en ny seng i nat". Denne sære fornemmelse, som Nilavs aldrig selv havde kendt, skulle mærkes af en halv snes stykker i denne by – og Gud ved hvormange i det hele land? –

Nilavs lå og tænkte over, hvortit han selv havde skiftet tjenestefolk. Det var ikke altfor tit. Han havde dem gærne længe. Det hændte, at yngre mænd klagede over, det var så vanskeligt at få folk. – Ded ka je und plav'm itte få i mi hoved, havde Nilavs svaret. For je sønnes ded er meget mere vånskeligt at blive ave med dom igen. Men Nilavs havde osse haft et svært held med folk og med heste – derimod ikke med kreaturer og svin, og det er jo det en bonde bliver rig af.

Han havde haft nogle sjældent dygtige karle. De kunne udrette næsten lige hvad det skulle være, især når de fik lov til at gå og råde sig selv – og det fik de jo gærne, for så led arbejdet bedst. I fritiden kunne de hitte på mange ting, som de høstede stor ros for af Nilavs. En var der som kunne binde bøger ind – det var helt mærkeligt at se – en anden kunne spille fiolin. Per var en hel dævel til at lave kortkunster og Hans til at lave narrestreger med pigerne. – Nej, der var aldrig kedeligt i Nilavses gård – og i Nilavses tid.

– Ka du huse Maren, dengang Line Skrædders tjente her, hun var blevet så slem til at rende og kærestes ude om natten, vi vidste aldrig, når hun kom hjem. Så stillede Hans en gammel krukke på bordet og bandt et bånd fra den og hen i dørklinken. Jo-ov, hen ad davningen så vågnede vi allesammen, for så blev potten slaved i stykker, og Line kom hjem. Det måtte hun rejtnok høre for længe.

… Man kan huse såmeget, svarede Maren mut. – Ded vå osse en gang, du ville hå kærest – og så ligodt itte ville. Det ka je huse!

Okja, Maren – vos to. Ded ka itte nytte at fortyde på det. Men ded ku væt godt, om vi havde hat nogen etter vos nu. Ded sku så itte være sådan!

Nej, ded sku ded velsate itte?

Maren spandt og spandt. Klokken gik som en fjærn dryssen. Solen lyste ind fra Vangeled over Nilavses regnbueskinnende dynevår.

– – –

Når Nilavs skulle ligge helt hen, blev der lige lovlig meget for Maren at ta sig til. Han skulle ha sin passelse, ligeså fyldest som når han var oppe, og lidt til, og gavn kunne han sletikke gøre – en kende havde han da alligevel udrettet. Nu måtte Maren både bære tørv og flække pinde og rende byærinder.

Der er rejtnok mæjed, sa hun, når ett ene skal være over det hele. Ded er et fåle abede.

En ulykke kommer jo sjældent alene. Det var nogle dage hen i måneden, at Maren fik sit gamle hold i ryggen – hun kunne lige manderere sig selv og aldrig en bitte mer. De måtte ha nogen hjælp.

Så til alt held i uheldet var hjulmandens Dorte kommen hjem nu til maj. Hjulmanden var død, og moderen sad enke, og hun var osse simpel. Dorte skulle så være hjemme og sy eller ta løst arbejde, som det kunne falde sig.

Det første sted, Dorte kom på arbejde, var hos Nilavs – og det blev til stadighed. Hun var der ikke hele dagen, men et rees hver dag, ligesom de nu syntes der var brug for hende.

Dorte – eller Dortea, som hun egentlig skulle hedde – var en stærk pige på nittende år og med et viltert pur af gulrøde krøller, dunet hud og glade øjne. Hun var altid morgenduelig og rødmosset, som om hun lige var overskyllet med havvand, og gnistrende opsat på at le. De ville sige, hun var lidt kærest med en ung sømand, smedens Niels, som havde været på de lange rejser. Men ingen vidste, om det var noget rigtigt alvor mellem de to. Der blev også sagt, at Niels var kommen hjem bare for Dortes skyld, og nu måtte han ikke ta på langfart mer, før han havde været soldat. Han var bleven "stoppet", som det hedder. Det var nok Dortes skyld. Men Dorte tog sig ingenting nær, hun lo så snart hun kunne få lov til det, så var det hende ligemeget næsten, hvad hun lo ad.

Det var ligesom i gamle dage, da Nilavs sad ved gården, da de havde folk at tjene, og der aldrig var kedeligt.

Og så var der det, at Dorte ligefrem hørte til familien. Hendes mor, Stine Hjulmands og Muenses Maren hos Nilavs var søskendebørn. Dorte havde fra lillebitte tøs haft sit stadige rend i Nilavses gård – som såmange andre. For Nilavs havde den tovlige vane, når Maren bagte pandekager eller råmælkskager, og han så nogle unger på gaden, sa han: I sku

ligevel se ind til Maren i dav! – Og Maren kunne være vrippen nok, men børnene gik ikke fejl, når de gik til hende.

Dorte havde særligt haft tilhold hos Maren, og det blev ikke glemt, da nu Maren var så gruelig dårlig af gigten og trængte hårdt til hjælp. Maren måtte love for, at Dorte var ferm.

– En aftenstund, da de var ene, og Maren næppe kunne hjælpe sig selv af klæderne, var hun grædefærdig og sukkede:

Å, havde dog båre Dorte været her – det er lisom hun er vor egen, Nilavs. Sku vi hå hat en doter … ja, ded siger je, for ded tænkte vi engang, at vi sku hat børn tilsammen – så hår vi nu næstendels fået hende …

Hæ – ja – og det nemt endda, svarede Nilavs. Det er en stor nemhed, når de er så store strast man får dom.

Ded er rejtnok meget værd med Dorte, sa Maren inde fra det andet kammer, uden at agte på Nilavses skæmtord. Hvis nu du skal komme til at ligge længe. Og du kan smænd gærne komme til at ligge i hale og hele år, inden du slipper.

Nilavs hev i sengebåndet og kantede sig til et nyt leje.

Ja, ded er itte umuvlig, Maren! sa han.

Så slog hun dynen over sig derinde og sukkede igen.

Den klagen huede ikke Nilavs. –

Smedens Niels havde ikke som hjulmandens Dorte fra lille af haft sin gang hos Nilavs og Maren. For Niels var et utusk, mens han var dreng. Det var vel osse derfor, han kom tilsøs, såsnart han blev konfirmeret. Men før den tid havde han godt nok vist, hvad der boede i ham.

Da han var tolv år, havde han fået plads hos sognefogeden Knud Povlen som dreng. Niels skulle flytte ungkvæg ude på strandmarken og køer i tofteengene. Han glemte det. Han så

efter sejlere istedenfor at flytte kalve, og han sloges på gaden istedenfor at vande køer.

Det skete kun få gange, muligt kun en enkelt gang, hvor det var helt galt fat, men det var nok. Niels kom af pladsen med det samme.

Den dreng er ikke tro, sa folk.

Og en bondedreng, der skal flytte kvæg, må først og sidst være tro.

Såsnart Niels kunne slippe fra skole og præstegang, stak han af tilsøs. Det var han næsten nødt til. Hvor skulle han ellers være. Ingen kunne tage ham i tjeneste. I smedjen duede han heller ikke stort.

Han sejlede i et par år og var hjemme om vinteren. Sejlede så i fire-fem år uden at komme hjem. Nu gik han her og drev og biede på at blive soldat. Han gik og nød livet herhjemme, hjalp sin far lidt med at "slå op" på ambolten og fiskede en smule med kroge. Velagtet som helbefaren sømand.

Der var ingen, der havde noget ondt at sige ham på. Nu var brøden endelig sonet. Den store synd fra hans drengeår skulle være glemt for en ærlig sømandsfærd.

Sådan noget var folk enige i uden at tale om det.

Når nu blot ikke han viste sig som et utusk igen, så det huskedes, at han havde været det før.

Han var ikke fri for at være slem til at bruge narrestreger mod folk, der kom i smedjen. Sådan fik han gårdmand Lars Hansen til at ta på et stykke varmt jærn, der lige havde været gloende. Havde smeden ikke i samme nu forbandet sin søn, havde Lars Hansen vel aldrig sat sine ben i smedjen mer.

Maren ville påstå, at det også var Niels, der havde skudt hendes kat – for katten var blevet væk. Men Dorte sa, det passede ikke. Hun havde set katten. Den rendte med andre katte …

– – En af de første dage, Niels var hjemme, kom han ind til Nilavses. Det var lige i aftenlaget.

Han bød godaften.

Kom fra døren, sa Nilavs henne i sengen. Og få dig et sæde.

Sømanden gik fra køkkenet ind i kammerset.

Nå sådan ser du ud, sa Nilavs. Du er helles vovset godt fra skidtet. Mens du var dreng så det ud, som om du havde sat r.. for tidligt.

Ja dengang! svarede Niels.

Han satte sig på stolen ved sengen.

Ja dengang var der itte meget ved at føe på dig!

– Kan du huske, jeg strøg rejer til dig, Nilavs?

Nej, sågu ka je ej, for je hår alder ædt rejer.

Du tog da igen dem og gav mig halvtreds øre. Men kanske du kylede dem afvejen med det samme, det vil jeg godt tro –. Jo, det glemmer jeg ikke nemt, for det var de første penge nogen lod mig tjene. Og det var dengang det var gået mig galt hos sognefogeden. Folk ville dårligt nok se mig. Så råbte du efter mig en dav: Kan du gå ud og stryge mig nogen rejer, dreng! – Ded var jo en hel ære for mig. Jeg gik hele daven og strøg rejer – sammen med Mads Vejrgav, han kunne osse snakke til mig. Da jeg havde en hel pot – sikke stor jeg blev! Ja, hele den sommer gik jeg og strøg rejer og satte ålekroge – og dig kunne jeg altid sælge til. – – Du vidste nok, hvad du gjorde Nilavs … det var for,

at jeg ikke skulle gå hen og … stikke ild … så byen brændte av. Jeg siger dig tak for den gang!

– Alt ded, du der siger, ved je itte noved av! vrissede Nilavs. Ded er sommetider, je hår skaffet Karen Sognefogeds en slat rejer – men ded er itte noget at huse på!

Jo, ded er, men ded ved du itte. For je har tænkt på det mange gange, mens jeg sejlede. Så var det ligesom jeg kunne se alting herhjemme for mig.

– Hvordan så med kæresten. Skrev hun itte til dig?

Nej, jeg fik ingen breve i trej år hjemme fra.

Ded var und plav'm ligodt novet længe! mumlede Nilavs.

– Så kom Dorte ind fra køkkenet.

Ihja, her er endlig fremmede! udbrød hun undrende – skønt Niels gik forbi hende i køkkenet.

Jo, men ded er vel nok kendt folk? sa Nilavs snedigt.

Je ville blot sige godnat til dig! svarede Dorte.

Du bier vel lidt og føls med søemanden. Pigerne plejer helles nok at ville føls med søemænd.

Niels ville osse afsted nu …

Ded haster itte så stærkt med jer, sa Nilavs.

Så kom Maren rokkende.

Goavten, sa hun tvært uden at se på Niels.

I ku da byde en drik øl, sa Nilavs.

Og en ævelskive, fortsatte Dorte. Og hvis du vil synge en rejtig søemandsvise for vos, vil je osse bie dig.

Jo, en vise ville Niels synge. Men han trængte ellers ikke til noget …

Han sang med en klangfuld, stærk, men noget ru stemme:

"Jeg var en ong søemand på næppe sytten år,
dengang jeg blev forlovet, det hændte sig en vår.
Det var en aften silde alt ud i skoven grøn,
at jeg mon begære den jomfru så skøn –.

Hun venligt til mig smilte, hun rakte mig sin hånd.
Hun sagde kærligt til mig: nu knytter vi vort bånd.
Så var vi forlovede i måneder ni,
men så kom der en anden, og så var det forbi.

Vi var nu sejlfærdige og skulle gå ombord,
at lette vort anker på den arendalske fjord.
Men som vi stod og hivede, af kræfterne vi tog,
så kom hendes broder med brevet udi hånd.

Hils du din kære søster så vennelig fra mig.
Jeg elsker ingen anden i Norges land og rig.
Men sejlene er strukne og alting er gjort klart.
– Farvel utro Sofie, som bor i Arendal!"

... Den er længer, sa Dorte. Hun havde tårer i øjnene.

Itte i avten, svarede ung sømand og rejste sig. Nu må I ha godnat!

– Jae, visen vår sågu meget go af ded slavs at være, sa Maren. Men for at snakke om noved åent, vor kat er bleved væk. Du sku datte hå set ham?

Jer kat, svarede Niels. Ja, man ser såmanne katte rundtom i denne verden. Hvordan ser han ud, Maren?

Ded vå en rødbroget hunkat. Og je ville itte hå væt av med den for mæjet. Ded vå sånen en rår kelen kat og så en maeløs

musekat.

Men der er velsate nogen utusker hår alivet ham?

Mellem alle de utusker, der er i denne by – mig er ded itte, Maren, vil du tro mig på et ærligt søemandsord. Men såvidt det står i min magt, og såfremt vi får lejlighed ad den kant til, og jeg træffer katten – skal du faen havre mæ få ham. – Ka je gøre ded bedder, Maren?

Men Maren rystede på hovedet i skummel vantro.

Niels bød dem begge godnat.

Du får så komme etter ævelskiverne i morgen, sa Nilavs.

Dorte var stukket af. Men hun stod ude ved havelågen og lo.

… Je tør vove en riksdaler, ded er dig, der har skydt katten … du skyder osse gråspurve –

Sludder tøs – det var sku ingen rødbroget … Katten skal je nok få en klo i, hvis han ellers er i farvandet heromkring. Kom nu her!

Han lagde armen om hendes liv, bøjede sit hovede mod hendes. Dorte holdt op at le. Så gik de bagom byen. – –

… Mener du itte ded bliver de to, Maren? sa Nilavs, da de var gået.

Ded er itte godt at hå nogen mening om, enten ded er noved eller bliver noved eller ded er kuns lidt en øvergang.

– Hun måtte vel næsten hellere holde sig til in på landjorden?

Ded ku sågu være ligemæjet for deds skyld, når ellers han vå, som han sku være. Han ser sågu godt nok ud – og sikke den kål ka føre sig, og så hår han dette talent [Note 51)].

Ja, dovheden hvor han ka søøj [Note 52)] … men je mener Dorte sku hå in, der vå noved mere kedelig – ellers bliver de und plav'm altfor overgeen.

– Hmm – kedele ka de sågu altid blive, mumlede Maren med et skævt blik til Nilavs. Så rettede hun hans hovedgærde til natten.

Han lagde rolig og tilfreds de foldede hænder ovenpå dynen.

Maren strøg ligesom tilfældigt sin hånd lindt over hans hår, og så gik hun skyndsomt ind i kammerset ved siden af og gik i sin seng.

Nilavs lå længe vågen, når sommernattens halvlys skinnede gennem den lille stue.

Han kunne ligge og få såmange tanker, når han sådan blev ene i stilheden.

Tanker, nej han tænkte ikke, men det var ligesom den dybe stilhed blev levende, og hans liv rørte sig i den, og billederne stod frem.

Da var han hellerikke ene.

– Det var ikke sådan, at han tænkte sig gennem tomheden op mod det herlige, men han levede et nyt liv i stilheden, hvor alle svundne livstræk randt ud af natten, når han ikke kunne sove.

For han kunne ikke sove. Det var det eneste han fejlede, at han ikke kunne være oven senge og ikke falde i søvn, når han lå. Og han havde haft sådan et godt sovehjærte altid.

– – –

Det var i middagslavet en sommerdag, mens han var ung. Nilavs og nogle andre knøse lå uden for porten opad stengærdet og røg tobak.

Der var to små tøse, der løb og legede på gaden. De spillede nips. Sidse lagde en kort kæp over to mursten påkant, og med en længere kæp kastede hun den korte ud – lagde så den lange på stenene, og Maren skulle nu derfra, hvor den lille kæp faldt,

med denne ramme den lange og slå den af stenene. Lykkedes det ikke, tog Sidse "nipspinden" i to fingre og slog den ud med et slag af "alenen". Nu skulle Maren kaste den lille kæp så nær stenen, at den lange ikke kunne få plads imellem. Gik det heller ikke – Maren var et lille pjok – så måtte Sidse la nipspinden danse på alenen, to, tre, fire hop, så mange hun kunne, og derefter slå den ud. Fra stenen og til, hvor nipspinden faldt, målte hun så afstanden med den lange kæp – og så mange alen "havde hun". Kunne hun "nipse" tre hop, måtte hun tælle dobbelt.

Det var den gængse forårsleg "spille nips" som kom lidt tidligere på året end boldspillet.

Nu gik det hverken værre eller bedre, end Sidse traf Maren i panden med nipspinden. Tøsen tudede. Sidse, som var et par år ældre, ruskede hende godt for at få hende til at tie. Maren tudede mer – og hun græd så bitterlig, at man næsten kunne græde med. Knøsene holdt op at le.

Kom her hen, Maren, må du sidde hos mig! indbød Nilavs. Og Muenses Maren jollede hen, hvor trøsten var at få. Nilavs tørrede de klare tårer af hendes støvede, solhede kinder. – Maren lagde sig trygt ind til ham, mens han glattede ud på bulen i panden.

– Siden den gang gjorde Nilavs altid meget ud af den tøs.

Nu er der gået snart tre snese år siden den gang – Sidse er for længe siden død – Maren er her.

… Så var der et fint silkeklæde, blåt og køligt, mygt som en barnemund. Maren fik det, da hun gik til præst. Hun fik det i markedsgave af Nilavs – for hun havde hjulpet dem at klippe får. Hun holdt det blå silkeklæde op for ansigtet og lo – – sådan

stod hun og skjulte øjnene, indtil hun fik sigt Tak og var rendt afvejen med det samme.

Maren var kun et barn dengang, en lille fregnet tøs med rødligt hår – ligesom nu Dorte – og en mælkehvid hals. Hun var rask nok, mens hun vokste til, men hun blev ved at holde sig lidt spæd. Sådan svær og lemmet blev hun aldrig. Hun havde osse et eget lavt mæle, ligesom hun ikke turde tale højt, og hun var sky af sig overfor de fleste.

Men hun kunne komme så kendt og troligt til ham, de snakkede altid sammen, når de traf hinanden, i marken eller ved gårdene. For de var jo nabobørn, og han var en halv snes år ældre end hun.

Maren var ikke af den slags piger, karlene rendte efter. Hun var velsagtens for lidt igået med dem.

… Der var dans i en gård. Det var ved et stort bryllup, og der var mange folk med. Maren ville gærne danse – men hun var ikke blandt de letteste, skønt hun vejede kun lidt til – hun sad henne i en krog og var så alene.

Nilavs var den gang ikke langt fra de tredive år og var ved at gå ud af de unges lav. Han holdt sig noget tilbage i runddansene og dansede mest med i turstykkerne. Men han syntes, det var stor synd, Maren skulle ikke få moret sig ved dette store gilde – han dansede ud med hende en gang efter en anden … og så morede de sig først rigtigt beggeto.

Henad morgenstunden fulgtes de ad hjem bag haverne. Så var det dær i smøgen mellem gårdene de stod stille. Det var som de dansede. Hendes krop fulgte trygt hans favn. Håret rørte hans pande. Hendes læber var som en køling mod hans mund.

Men brat måtte de skilles, for der kom andre som gik bag haverne hjemad fra gilde. –

– Der gik år hen, hvor de aldrig blev ene to sammen. Hændte det var det da kun for et øjeblik. I Landslev var det ligemeget, hvor folk gik hen, så traf de folk. Og fly folk, fjæle sig i smuthuller bag stakke og hegn, hvor lurerne særligt drev deres spil, det huede ikke Nilavs. Men han tænkte sig stadig Maren som kvinde i hans gård, når den tid kom, at de gamle gav gården fra sig – det hastede ikke så stærkt – så skulle hun sidde ved siden af ham ved bordenden, og i sengen derinde ligge ved væggen, mens han lå ved gulvet … når den tid kom, det hastede ikke, de havde det godt og gik ikke fejl af hinanden.

– – Men så kom det sig, da Marens faer, Muens, blev båren ud af gården i en sort kiste – hendes moer var faldet fra året iforvejen, så sørgeligt: de fandt hende i brønden. Da børnene skulle skifte arv, så kom det sig sådan, at der ikke var andet til dem end gæld – og ingen af dem kunne tage gården. Det havde dog alle folk ment, at der ikke skulle være noget tilhinder for.

Det gik så underligt til med det hele i den gård. Der havde været penge, men der var gået svind i dem. Og der gik svind i hele slægten. Børnene blev spredt. Nogle kom langt bort, og nogle til Amerika. Maren blev alene hjemmeved, hun fik plads i nabobyen, men Nilavs så hende nu kun, når de mødtes ved kirken en sjælden gang.

– – Nilavs blev først mand i gården, da han var femogtredive år. Da gav Niels Nilavsen den fra sig.

Det var ikke for tidligt. Det var hellerikke for sent. Han var mandsklog, da han blev mand i gården – endskønt han stadig kuns var ungkarl.

Niels Nilavsen og Mette Niels Nilavs' sad så som aftægtsfolk i flere år – og alt gik ved det gamle som skik var i Nilavsernes tid.

Men da Mette Niels Nilavs' døde, måtte sønnen se sig om efter et kvindfolk i hendes sted. Han traf Muenses Maren ved jordefærden og talte til hende om det.

Nogle dage efter, en søndag eftermiddag, kom hun ind til ham. De var alene. De snakkede ligesom de plejede – uden det, at Maren jo nu var en fattig pige, som ikke havde gods at gifte hen. Hun ejede kun det, hun gik og stod i.

Det var, som hun også havde mistet sin spæde, faste form og sin dybe stolthed, der havde været så bly, at hun knap vidste af den. Det spæde drag over hendes fine skikkelse var borte. Hendes træk var bleven skarpere, hendes vending kantet og hendes tale mere kold – hun snakkede løst som det bedst kunne falde sig – helt anderledes end før. –

Et sted ska mæ jo være – så ve je heller være her! svarede hun Nilavs.

Dermed var Muenses Maren fæstet – for livstid ja – til Nilavses gård – som husholderske.

– – –

Hver eneste en ting, om aldrig så ringe, randt frem for Nilavses hu, gennem mange, mange år. Det randt tyst og tæt ud af stilheden og ud af sommerblæstens viltre susen nu i morgengryet derude. Fra stuer og stalde, fra marker og strand randt der liv sammen om ham og gled atter bort … og Nilavs lå tålmodig i de lange stunder og levede tro mod det altsammen, som det var og måtte være … ensom mod døden. Men bag den halvlukte dør lød Marens sukkende åndedrag i søvne så sorgfuldt.

2

Sognefoged Knud Povlen kom ikke så sjældent et lille vend ind til Nilavs. Det var mest om formiddagen, når der ingen andre kom – så sad han ved sengen og kortede tiden lidt for den gamle.

– Det var noget ingen vidste, ejheller sognefogeden, at Nilavs havde været hans lønlige forbillede i mange år. Ikke som landmand eller som politisk meningsfælle – Nilavs havde aldrig drevet sin gård rentabelt, og hans sære griller tog sognefogeden ikke alvorligt – men Nilavses særegne uselviske sikkerhed i vilje og væren havde Knud altid søgt at nå, fordi den også hørte hans væren til. Han måtte, uden at vide det, hvertfald uden at tænke derover, søge at fuldkommengøre sig i Nilavses billede.

Men det mærkede sognefogeden, at altsom han udvikledes i sin natur, og hans syn på Nilavs blev større, var det som hans driftighed som gårdbruger blev mindre. Han fik ikke rigtig alting til at svare sig og give udbytte, fordi – han følte det nu, han spurgte sig allerførst: hvordan havde Nilavs, hvordan havde de gamle taget dette – og dernæst spurgte han: kan det svare sig, giver det penge? Når han gav Ja til det første: sådan skal dette være efter gammel skik, så måtte han svare Nej til det sidste.

Han stillede det krav til en gård, at den skulle føde såmange mennesker som muligt. Derfor var gården til. Ikke blot for at give sin ejer udbytte. Han holdt en god karl, en stor dreng, en lille dreng, en husmand eller to, og en pige eller to. Og så skulle der ikke siges Nej til et par feriebørn. Og Karen Sognefogeds måtte ha ret til at give mælk bort – og til højtiderne både sul og

sigtebrød, som skik var hos de gamle. – Arbejdet skulle ikke gå med huj og hast, men roligt skridende som en god plovmand og en ærlig såmand. Der skulle ikke tages fabriksnytte ud af hestene – og folkene de fulgte med hestene. Som en bonde holder sine heste, holder han sine folk.

Men alligevel blev det hele af sig selv en fabrik: Maskiner måtte der kostes, ligemeget hvad de kostede, og enten der var for mange eller for få folk og heste.

Det blev en fabrik – blot ingen rentabel.

Knud havde sagt til Nilavs tit: Det kan ikke gå mere nu som i din tid!

På sin vis havde det nok gået sådan alligevel.

Nu sad han der med skaden. Gården, han drev, havde ikke rigtig kunnet svare sig.

Knud vidste, hvordan han skulle bære sig ad for at få det til at gå frem. Han skulle blot ikke mere tænke som bonde, men regne som fabrikant.

Og han skulle ikke regne med folk og fæ, men med arbejdskraft og varer. Som en oplyst mand, der har gået i en god skole. Han skulle bare sværge mod Nilavses tid. Og så forresten pine penge af alt. Være frisindet overfor folk for et syns skyld. – Det var svært. – Han gad ikke! Men hvad ellers?

– – En dag Knud sad ved Nilavses seng og de snakkede om jord og vejr, brød Nilavs af:

Hvad je ville hå savt, Knyd … hvis ad der nu er it eller åent, som ad du vil hå snakket med mig om – så ska du itte bie alt for længe … for ad ded er godt at hå snakket færed, når man er død.

– Der ku nok være noget fra min side, svarede Knud langsomt. Men ded er så sin egen sag. For ded er pengesager.

Jaja, sig du kuns hvad du vil om de ting, Knyd!

Jeg ved du hår dine penge stående i banken.

Ja, ded hår je.

– Så nær i familie er vi itte, at ded kommer mig ved, fortsatte Knud, men du hår velsate lavet et testamente. Er ded nu sådan, at pengene skal spredes eller tåes i brug med ded samme de overgår til andre, så hår je itte mer og skal sige. Men bliver pengene i samlet sum, og skal der trækkes renter af dem almindeligt, så vil je blot lige spøre dig, om itte du mener, det var rejtigt de stod her i sognesparekassen. Sætter du dem selv derind – så er de dær, og så bliver de der osse nok …

Nilavs lå lidt og hev i sengebåndet og rømmede sig. Pludselig stirrede han på Knud: Ded er und plav'n rejtig, hvad du siger.

Je hår alder tænkt så nøje øver ded, Knyd. Je lod prokeråter Friis sætte dom ud, for så vå der ingen her i sognet fik at vide, hvormange der vå. Og der er und plav'n itte så få. Der er di, jeg fik for gurend og lisåmange til – – og kansk lidt til. Je ved ded itte så nøje – for ded er et fåle abede at være ene om – med alle de renter.

Nu ka vi to snakke om ed, Knyd! Nu gør ded snart itte noved, at ded bliver kendt.

Se den føste, ded er nu ligevel Maren. Men ded ka jo itte nytte noved, hun får de rede penge, for hun hår ingen, og hun hår ingen mening om at hå noven. Hun skal hå renter, så hun kan leve godt.

Så er der Mads Vejrgav, han hår sletitte. Hvad kan ded nytte at ge ham noved. Penge bliver til ingenting, når itte der er penge iforvejen. Men en kendelse sku han jo hå – fra gurend.

Og kanske bliver der en til som skal hå en kendelse – ded snakker vi itte om nu.

Meningen hår altidens væt, at Kesten sku hå sånen hvad der vå. Jo, hun er den næreste. Så blev hun givt med ham Kresten Rigsdavsmand, han kan være som han er med et og åent, hvordan er vi vel allesammen, han blev ligodt til en mand gjorde han og fik to gårde at råde med. Den ene solgte han til fynboen, men penge hår han, ded ved je – dær er da noved at sætte sine penge ind til.

Maren skal hå huset her med et og alt ligesom ded står og så halvpårt af rentepengene. Kesten skal hå den åen halvpårt og så hele summen.

Sådan hår je laved ded. Je hår osse lidt rede penge liggende – men de skal ingen steder skrives.

Sognefogeden svarede:

Nu skal jeg sige dig, hvorfor jeg snakker som jeg gør. Ded er for min egen skyld. Je skulle ha et større lån – men je huer ikke disse spekulationspapirer. Vi har vist for lidt penge i sparekassen. Den strækker sig kuns til husmandslån. Det var heldigt, om den kunne ævne noget mere. Som tiderne er nu.

– Så du skal låne penge, Knyd! sa Nilavs grublende.

– Je vil ud af den løse gæld, svarede sognefogeden. Je har lån i banken og veksler med købmanden og gæld i maskinfabrikken. Je skylder snart allevegne – både indenlands og udenlands – så nær som hos dig, Nilavs. Og je ville hellere skylde til dine penge!

– Hvor ka ded nu være, du sånen er kommet i gæld, Knyd?

– Ded er itte som i din tid, Nilavs. Der skal såmeget til af al ting. Vi kan ikke med at knive – vi holder hus som vi skal: både gammeldags og nymodens. Ded kan itte svare sig. Vi holder

folk som i fordums tid og gir løn efter nutiden. Der kommer mange hos vos, og je spilder megen tid som sognefoged. Karen har det ikke med at sige Nej til nogen der beer om. – Ded er kuns som ded skal være. Men for dyrt er det. En gård er et tungholdent hus, Nilavs.

– Ja, og så tog du en fatte pie! Ded passede vel nok jer. Men gården ka'tte bære ded. Den vil hå arvegods! – Ja, sådan er ded, Knyd!

Ded kan itte nytte at snakke om ded, svarede Knud. For ded ku itte blive anderledes.

Nej, men så er ded helleritte anderledens!

Ded får være derved. Men der er kapital nok her i sognet, når blot den kommer hjem og bliver sat igang. Det skal nok gå, når først vi ser, hvad vi har at råde med. Nu er der ingen grænser for de penge, vi kan få tillåns fra hele verden. Ded kan itte blive sådan ved. Udlandet ejer vel snart det halve af Danmarks jord. Man ka næsten komme til at rystes bare af at tænke på det. Lad os se, hvad vi har hver til sit sogn og rette vos derefter. Enten ded er lidt eller meget. Jeg vil itte pantsætte min gård til Frankrig. Fra nu af vil jeg kun bruge af vore egne penge og leve derefter, så får det gå som ded kan – så kommer jeg vel ligeså roligt gennem livet som du, Nilavs!

Den gamle lå atter og sled i sengebåndet med den ene hånd og gned sine stubbede kinder med den anden. Han rejste sig endelig op på albuen og pegede på et lille hængeskab og rakte Knud en nøgle, han havde taget etsteds i sengen.

Dær Knyd – luk op – tå bøgerne. Skynd dig lidt, inden kvindfolkene kommer. De hår ingen mening om såen noved.

Og få så de penge flyttet øver i vor egen kasse. Nu skal ded und plav'm være med ded samme!

– – –

Den nat lå Nilavs længe vågen og lyttede til urets tikken og til vårregnen, som faldt tungt og tæt derude.

Han lå og tænkte på sine penge.

Det stod fast for ham nu, hvad han også havde skønnet før, at hans penge blev mere værd, når han var død.

Derfor havde de været værd at holde på og at være tro imod – ikke blot for selv at ha dem i eje – hvad havde han dem til: sedlerne og sølvet? Det skidt har je und plav'm noek av til mig sæl! mumlede han. Men de var værd at eje til at efterlade. For en arv er dobbelt så god som en fortjeneste. Og arven fordobles i værdi, hvergang den arves. Derfor er folk meget mere vrede på den, der vil narre dem i deres arv end på den, der vil snyde dem i deres fortjeneste. Derfor rivs de og dævles, så snart en er død, som havde noget.

Det bliver sagt, at man skal regne en mand mer efter hans fortjeneste end efter hans arv – ja, de siger det, men der er ingen, som gør det. For arven er det eneste sikre der er til. Folk kan leve uden egen fortjeneste – ja det kan de, og ville nogen ikke tro det, kunne de bare komme til Nilavs – men uden slægtens arv er der ingen som lever.

Det er det det gælder om: at arve godt og at efterlade noget godt til arv.

Det nytter ikke, at de vil gå uden om den ting – så på den ene måde og så på den anden.

Men arven skal falde hvor den hører hjemme og på rette sted. Ellers bliver den som et uægte barn at efterlade sig. Alting hører

til på sit eget sted, penge såvelsom alt andet.

Nilavs havde aldrig været rigtig tilfreds med, at hans midler stod i banken. Dær havde han dem i fred for folk – men det var alligevel så langt afvejen, han havde ingen føling med sin arv dær. Han havde hidtil trøstet sig med, at de blev da i landet. Men han havde osse af og til tvilt på, som Knud nu sa, at de rendte kanske omkring udenlands – og var vildfarne. – vildfarne penge gør altid ulykker! Blot nu Knud kunne få dem hentet hjem … ja, det fejlede ikke. Sikkerheden var god nok. Til alt held havde han da osse lidt penge på kistebunden … de var ikke sendt tilsøs allesammen. Men de andre skulle hjem med det samme.

De var værd at eje for at efterlade dem i sognets kasse.

– – Nilavs lå længe og lyttede halvslumrende til regnens fald.

Den vældede sin rigdom ned i sædens rødder. Den gav grøde. Regnen gik ned i jorden, men dens rigdom blev oppe i solskinnet. Hvorlænge ville det vare, inden den regn holdt op … hvor længe … det kom sig for Nilavs som han selv var en regn der faldt. –

Maren havde flere gange spurgt Dorte: Tror du snårt han kommer med katten?

Jeg ville dog så nødig væt av med den rødbrogede kat, gik hun og klynkede. Ded var det eneste krætur, vi havde tilbages af det altsammen.

Jo, ded gør han vistnok! svarede Dorte.

Og hun var ilav med Niels: Kommer du snart med katten?

Ded er såten til kat, sa ung sømand. Han har ikke væt isigte endnu – endskønt han har rød lanterne på rumpen, efter hvad I siger – men hvis jeg træffer ham, min pige – og jeg træffer ham

sku nok, for der er ikke en mødding, hvor der sidder en kat, uden jeg er der osse … ja, så skal du få ham, min elskede ven, ded lover jeg dig udaf et trofast hjærte!

Å, din halvtosse! svarede Dorte.

Men til Maren sa hun: Han kommer nok en af davene med vor kat.

Men dagene gik – hele ugen – Niels kom ikke.

Han tør itte vove at komme, førend han har den med, trøstede Dorte.

Ok, hvor je beer til, han ville komme! sukkede Maren.

Min fåer havde seks bæster, og Nilavs har osse hat seks bæster … og alt ded krætur og småkrætur vi hår hat i gurene – – og nu havde je itte åent end katten tebages, og så sku je sånen møste ham – og ingen ved hvor han er, hvis han ellers er i live. – Nej, ded er rejtnok gået tebages for vos … vi hår næsten sletitte noved ud af det hele.

Nilavs hår vel nogen penge! indvendte Dorte, hun syntes ikke det så så galt ud.

Pæhje – ja, hvor er di pæhje bleved av – han hår faen tå mæ itte åent end papirer på dom … ded er ded hele … ja, ded er ded hele ud af de to gure vi stammede ud av.

– Ja, ded er osse kedeligt, Maren! svarede Dorte. Hun syntes også med ett, det hele var så sørgeligt, og det var så kedeligt.

Men om aftenen kom ung sømand med katten. Han havde den i en sæk på ryggen, og han sang ude fra havelågen og ind:

"Fra København vi drager,
til Engelland vi rejser hen,
og så derfra vi tager
alt til Brasilien …"

– Ihja! hujede Dorte.

Hellejøsses, skreg Maren.

Niels satte sækken på køkkengulvet, jog armen i den og trak et hvæsende dyr frem. Det var en rød kat.

– Jamen, ded er itte vur … ded æ itte vur! jamrede Maren.

Så til Helvede med ham! brølede Niels og fosede både kat og sæk ud af døren.

Maren sank ned på tørvekassen. Dorte fandt på, at hun skulle blive vred.

Din store halvtosse! råbte hun harmfuldt til Niels.

Han stod som en domfældt, uden håb om nåde.

– Hva påfære? råbte Nilavs inde fra sengen.

Sømanden trådte frem i sovekammerdøren.

Ja, ded er en være en for mig, denne hersens, sa han. Man render til nar for sig selv og alle mennesker og spilder sin ungdom på at jave røde katte – og så når man om langt og længe har fanged en – så ska den strast kasseres. – Nej ded ville je itte hå hat for en hel måneds hyre.

Nilavs lo: Hæhæhæhæ. Og han blev ved.

De andre stod målløse, de kunne ikke kloges af, hvorfor han lo.

Da sprang Maren op fra tørvekassen, harm og grådkvalt:

Je siger, ded er dæ og hår skydt ham – ded er ingen andre end dæ – din lusks!

Je bander … je bander faen havre mæ … råbte den ung sømand … je er uskyldig i min sjæl, Maren, som et nyfødt bårn!

Maren stod og truede med knyttet hånd og kunne ingenting sige.

Sømanden bandede til han græd.

Nilavs lå derinde og lo endnu: Hæhæhæ.

– Jamen hvor kan du dog le af det, Nilavs! skreg Maren, da hun fik luft. – er ded kaske noved for dig og grine sådan.

– Hæhæhæ – ded vulder vel je er nær ved enden, Maren. La dom sørre der længst lever. – Ja, la dom græde over den døde kat – hæhæhæ.

Sømanden slog op med hånden:

Vil I høre hvad jeg siger, jeg siger, at dette kattejav ded ødelægger ongdommens glede. "Men overvinder vi katten overvinder vi også rumpen" … og jeg går på igen. Om jeg så skal lade mit unge liv på denne rejse – så går je på alle bysens møddinger igen forfra!

– Kom nu hellere indenfor og sæt dig nør og lad ro falde på dig, Niels! bad Nilavs.

Nej mangeslagstak, svarede sømanden. Jeg må nødvendigvis afsted strast. Det er på den tid, man kan jave de røde katte. – Farvel, min elskede pige – og farvel Maren, som jeg hellere end gærne ville ha til svigermor. Levvel allesammen!

– Så fo'r han i et langt spring ud af døren.

– Ded er und plav'm en rejtig søemand ham, sa Nilavs. Han er nok værd at høre på. Ham skal du hå, Dorte, min pige. Je gir jer en hundredkroneseddel i brudegave, hvis I skynder jer.

Hun skal aldrig få ham, sålænge menne øjne står åvne! råbte Maren.

Ded ka osse være ded samme. Je er lieglad! vrissede Dorte. Sådan en govs. Det er itte andet end tosseri med ham altid. Han skal itte komme og spille nar med vos.

Dovheden, han gør jo sin yderste flid, sa Nilavs. Ded jævner sig altsammen, når han kommer med Pers. Så bliver I gode

venner igen. Værre går ded aldrig til!

Men de ville ikke høre på Nilavs. Dorte tog sin hat og gik hjem. Maren gik ind i sit eget sovekammer og lukkede døren efter sig. Dær græd hun alene.

Da Nilavs havde ligget en månedstid, kom præsten en eftermiddag ind og så til ham. Gjorde husbesøg.

Det var den ny præst. Den gamle havde taget sin afsked for et halvt årstid siden. Han var i Frederik den Sjettes stil og kunne tilsidst ikke komme ud af det med andre end Nilavs, som nærmede sig præsten, når det en sjælden gang var nødvendigt, med al ærbødighed for det overleverede, som også præsten ville at hans sognebørn skulle nærme sig ham. Han havde derfor, inden han rejste, tilsagt Nilavs den evige salighed som et ret Guds barn. Så den sag var i sin gode orden.

Nu kom den ny præst. Det var jo osse godt, at han ville se indenfor. Han havde været der engang før – da han lige var kommen til sognet, så kom han ind og hilste som rimeligt var. Nilavs var jo ingen fattig stodder.

Da nu den ny præst igen viste sig på stenbroen uden for døren, blev der røre derinde. Dorte fo'r ud i køkkenet og skjulte sig. Maren gav et dybt suk og hoppede hen til sengen for at brede overlagenet pænt ud. Så sukkede hun en gang til og tren med foldede hænder frem mod stuedøren, hvor præsten skulle komme.

Nilavs lå strakt i sengen og gjorde sit ansigt så andægtigt langt, at alle smilerynkerne gled bort.

Alt var på et øjeblik rede til, at præsten kunne komme.

Og så var han der.

Det første han gjorde, da han kom ind, var at han satte sin paraply fra sig i krogen, og så gav han Maren hånden.

Goddag, min gode Maren, jeg hører her er et sygeleje?

Okja, hr. pastor, dærinde ligger han smænd, og på tirsde er det fem uger seen han lå nør.

Goddag, kære Nilavs Nielsen.

Præsten satte sig i en lænestol, som Maren stillede hen ved sengen. Og han trykkede ømt Nilavses hænder.

Hvorledes befinder De Dem. Lider De meget?

Ånej, hr. pastoer Graa, det går da så novenledens. Mæ må itte klave.

Nej, det er sandt, min kære Nilavs, vi må tålmodigt bøje os under Herrens vilje med hans egen trøst til os, at den som tror på mig skal ikke fortabes …

Ja, det såe pastoer Sort osse te mæ, inden han rejste: Den som tror på mi – ja, det såe han smænd, lige de samme ord.

Således lægger vi da alt i den højestes hænder og tager alle ting af nåde. Here forbarm dig over os. Lader os sige verden ret farvel. Lader det blive klart i vore hjærter, at vi intet af vort jordiske støv skal drage med os i de gyldne sale, hvor morgenstjærnen oprinder i vore syndige sjæle. Lader os klart forstå, at intet af alt det vi nu ser, og hvortil vore svage sind knytter sig, skal vi føre med til de himmelske boliger.

Præsten bøjede sig indtrængende over sengen.

Forstår De mig, Nilavs Nielsen?

Jo, det forstår jeg godt noek, hr. pastoer, og det er godt ded samme, at itte man skal hå noved med. Je havde noek at gøre med at flytte fra gurend og herøver – nej, la vos itte komme til at flytte længer væk!

Præsten svarede ikke. Det var ligesom han blev "sum" [Note 53]. Han så på Nilavs – der havde trukket ansigtet drøveligt langt – og sukkede.

– Skal jeg synge en salme for Dem, kære ven! Hvilken ønsker De?

Ded vied je itte. Hr. pastoer Graa kan søje, hvad der passer sæ.

– Har ikke Nilavs en yndlingssalme, spurgte præsten Maren.

Jo, je sønnes altid du hår huet den så godt: I denne søde juletid. – Er det itte rejtigt, Nilavs?

Præsten nikkede venligt: Ja, så, lille Maren, men jeg tror vi skal synge denne – det er nr. 654 i salmebogen, Maren.

Farvel, farvel, udlændigheds land!

Præsten sang. Maren tog salmebogen og ledte rundt i den. Da præsten var færdig med salmen, bad han en bøn.

Ønsker Nilavs ikke at blive taget til alters?

Mange tak, hr. pastoer Graa, det er jo itte så længe siden pastor Sort rejste – ja, mange tak, så kan je jo sende bud til hr. pastoer Graa, hvis ded skal være.

– Præsten rejste sig og sagde hastigt Farvel.

Da han var ude af døren, blev der et øjebliks dødsens stilhed.

Så stak Dorte hovedet ind: Er han væk. – Kors dov, sikke fint her lugter af ottekolonne.

Nilavs rettede sig op i puderne:

Gee mæ en skroe, Maren.

Da han fik dåsen, sa han ikke mere, men Maren og Dorte snakkede om præsten.

Hva så han? spurgte Dorte.

Han så smænd manne goe ord, ok ja! sukkede Maren.

Vår han sådan noved – missionsk …

Det vår en pænd mand at se til, sagde Maren, og ordentlig i alle måder, det skal vi itte sige andet. Hvordan han hår ded med troen ded er noved je itte hår noven mening om, det er noved je itte kender noved te. Men en pænd mand vår han – så flot som han sku stå i en fin botek. Sådan så den gamle pastoer Sort itte ud.

Ihja, sa Dorte og tænkte sig lidt om. Hvad tror du, han ville hå savt, hvis je vår kommet ind – tror du vel, han ville hå savt noved te mig?

Ded vied je itte, svarede Maren vrippen. Han havde vel helst Godav te dæ osse. – Men nu er det snårt tid at tænke på at komme til ro.

Klokken er ni! sa Dorte og kiggede på bornholmeren. Ja, så vil jeg gå.

Du skal velsate ud at rende med søemanden.

Nej, nu vil jeg hå præsten! lo Dorte. Han er osse ongkål.

Å, dit gantehoved! vrissede Maren.

Dorte! lød det henne fra sengen. Inden du går, tå så og luk ded vinduer lidt påklem.

– Men gudheden, vil du hå vinuered op – nu te natten! skreg Maren. Du er da vel ved din samling, Nilavs?

Ja, je er, Maren. Men her luter sådan, her luter dov så unnelig etter den præst.

Jamen, det er jo ottekolonne der luter av! sa Dorte trøstende.

Je er und plav'm ligeglad hvad det er. I gør som je siger!

Så blev vinduet åbnet lidt, haspen gjort længere med en strop og en korkprop sat i klemme.

Dorte gik, og Maren listede ind i kammerset bagved, efter at hun endnu en gang havde set til vinduet.

At han kunne hitte på sådan noget. Det måtte vel være mod slutningen …

Så kom hun ind igen, da hun var afklædt til underskørtet.

Nilavs, snakkede itte præsten om, at du sku berettes?

Jo-ov.

Hun lagde hånden på hans arm: Nilavs, vil du så itte ded?

Han tog om hendes hånd: Du mener ded ku ge forandring!

Ja-a, det ku ed kaske.

Næj, hvorfor sku je ded, Maren. Ded bliver med mæ som ded skal være. – Næj, ded brugte de gamle itte, når de ku dø en rolig død. Og ded kan je, Maren!

I Guds navn! sa hun.

Ja, i Guds navn, gentog han.

De slap hinandens hænder. Maren gled ind i skumringen.

Det var nat. Nilavs var alene.

– – –

Nilavs havde aldrig huet det at være ene. Forhen var det sådan, at såsnart han blev alene, sov han heldigvis. Men nu kunne han næsten bedre sove om dagen, når de gik der omkring ham, end om natten, når der blev stille. – Om natten var der så meget andet … Nu vidste han, hvorfor gamle folk klagede, de kunne ikke sove om natten: de havde sanket for meget liv sammen til at de kunne slumre. Men Nilavs ville ikke klage, for det var godt at mindes og leve om igen – om igen, så blev det mere klart. Hver lysning i mindet var som nyt liv.

Nu drev den søde aftenluft ind ad vinduessprækken, og han drog vejret dybt. For det var bysens egen ånde af folk og fæ, væg

og tag, muld og græs. Alt hvad han kendte kom ham i møde. Alt det der var, og især det der havde været. Så underligt at tænke! –

– Dengang Nilavs' far lå, som nu han selv, på det sidste, var det en dag, folkene havde været inde at få midaftensmad, og idet de gik ud, kaldte han på sønnen.

Der er noved je vil sige til dig, Nilavs, nu imens je kan.

Her under hovedgærdet ligger der en pose. Der er i den, hvad din mor og farmor førte med her til gården i rede penge. Vor mor ved nok, at posen er der – men hun er jo osse gammel lisåvel som je sæl, og når je nu falder frå, kanske hun så itte tår sig å, at posen er der. Derfor siger je det til dig nu – itte for at du skal hå pengene at bruge, det skal du vovte dig for, men du skal sørre for, at der kommer flere i posen og se dig om med det snåreste etter en pige der hår lidt. – – Ja, nu hår je savt dig det, min dreng, og her kan du fornemme hvor posen står. Så skal je være fri for at gå og rage etter den, når je er død.

Et par dage efter døde Niels Nilavsen, som en ærlig mand der havde gjort sin skyldighed og ikke skyldte sin tid mer. Han havde overgivet sin ejendom til sin arving og sin krop til jorden.

Men sjælen, var den gået til det fjærne land, som præsten sa den skulle?

Hvordan kunne det gå til at flytte sjælen fra, hvor den boede? Kroppen kunne de flytte og kisten – og pengene kunne sættes i en fremmed bank – men jorden kunne ikke flyttes, og sjælen havde levet sit liv med jorden. Så måtte de blive sammen.

Men ingen havde set de gamle her, hvor de levede efter deres død. For de gamle havde lov til at dø og gå tilbage i deres slægt, uset og stiltiende for alle levende. Ingen havde krav på dem

mer. Ingen græd dem frem af deres lønlige væren, hvor de havde ærligt livs ret til at hvile. – Set dem eller hørt dem havde Nilavs gudskelov ikke, for så var det galt – men mærket dem, kendt at de var i hans nærhed, det havde han altid.

Derfor havde han heller aldrig kunnet gå deres vilje imod.

– – –

Ude i Tjørnebanken boede der en dværg. De gamle ville sige, at han havde haft sin gang dær i gården i deres forgængers tid. Han kom her og lånte øl. Og en kvinde her fra gården havde engang måttet følge med dværgen og hjælpe hans kone i barnsnød. – Gårdkvinden og dværgkvinden hørte til samme gårdsjord.

Ja, sådan blev der fortalt. Ingen kunne gøre det til løgn. For det var som der levede noget i den banke.

– Ligesådan ovre ved dyssen, hvor kæmpen boede. Kæmpen kunne fare ud efter dem der bankede på stenene. Han skulle ha ro. – Rive den dysse ned? Hellere huset ned over hovedet på sig selv! Der var fred og ro i dyssen.

– Derude i dalen, hvor de sagde en pige havde født et barn – ingen vidste hvornår – gik man aldrig uden at tænke på hende. Det var "smertens hule", og smerten gemte sig dær, levende for dem som havde vanket på Landslev mark, til hver lavde og hver højde var født og båret i hukommelsen.

Så underligt alting var, at kendt og ukendt levede tilsammen i bysens jord, i sognets land – at jorden bar liv for de levende og død for de døde tilsammen.

Hvor gik vi hen, og hvor blev vi af, vi gik og vi blev, mens Gud lod græsset gro.

Dagen gik så træls og sent for Nilavs, mens han lå der og kunne næsten sletikke røre sig. Je er itte sånen syg, sa han, men jeg er så træedt i alle menne lemmer – og så står det her over bagredet … Hvorlænge mon man vel kan hå tebages?

Mens Maren sjokkede om, og Dorte kvidrede, lå han i halvslummer og vågnede først ret, når nogen kom og så til ham.

Men han syntes tit der blev for længe imellem.

– Jo gudfaderskelovogtak, svarede han, når der blev spurgt til ham: at je er ved samlingen. Ded er ligegodt ded væste man kan møste, ded er sin samling. – Og så kan je da osse nogenledens få mad. Og je hår det jo godt. Nej, je må itte klave.

Da Nilavs en dag lå og savnede gæster, kom han i tanker om, at det var længe siden ung sømand havde været her.

Nilavs lå og blev gnaven på kvindfolkene, for det var deres vrævl med katten der voldte, at Niels blev væk.

Det var altid så morsomt, når Niels kom!

– Du ku und plav'm hå passet på din kat, Maren!

Jamen ded skårn han hår skydt ham.

Je er liglad, enten han hår skydt ham heller hængt ham. Han vidste vel itte andet end det vår en vild kat. Kålen skal itte javes fra huset for katten. Je er und plav'm mand inu!

Så måtte Dorte afsted efter Niels.

Henad aften kom han med en harmonika under den ene arm og en sæk under den anden.

Godav, sa han. Nu kommer jeg med al den fryd og glæde jeg kan fragte. Her, Maren! – Han lagde harmonikaen på bordet og satte varsomt sækken på gulvet. – Er det nu itte din kat, så må I

gærne skyde mig eller hænge mig eller alive mig på anden måde, for så hår jeg itte mer her på jorden at leve for …

Dorte sprang til og løste op for sækken.

Maren trak katten ud – holdt den op og så nøje på den.

– Er det den rejtige, Maren … sig dommen av … sig dov dommen av! skreg Niels.

Maren sukkede: Je vied itte – je sønnes itte … han …

Tårerne stod hende i øjnene, hun lå på knæ og holdt om katten med begge hænder.

Næj, det er vist itte den rejtige – men det er lige mage te … mon vi ku hå lov til at tå ham som vur?

Katten skal faen fløjte mig høre dig til, Maren og ingen andre, hvis du vil ha ham – for jeg har ærlig og redelig fanget ham på vor egen møddíng, hvor han sad og rev i et flynderskind. Der skal ingen komme og kræve den kat af dig, hvis ellers der er lov og ret i landet for søfolk og vildfarne katte, det kan du stole sikkert på, når jeg siger det, for jeg har passeret linjen syv gang', men aldrig har jeg væt i sånen en angst for mit onge liv som i dav – hører du Maren – sig nu dommen av!

– Ja, så la ham blive her i Guds navn, sa Maren.

Ung sømand slog sine arme ud og slog dem om Dorte, og Dorte gik under i hans brede favn. Ung sømand kyssede, og Nilavs kluklo. Men Maren stod målløs med sin kat og takkede Vorherre.

Tilsidst blev omfavnelsen hende dog for stærk. Hun sprang til:

Hår du fåt lov til at klemme pigen sådan, din govs!

Lad vos se, hvorlænge han kan blive ved! lo Nilavs.

… Ka … ka du bere dig! stønnede Dorte og sled sig løs.

– Jamen, Maren, je troede je måtte få pigen for katten – det var akkorden.

Du skal få faen, din rad – sådan at buse på. At itte du kan skamme dig.

Je blev så glad, Maren – og pigen hun elsker mig så højt …

Nej, jeg gør dov ej! råbte Dorte, som nu var bleven vred for sømandens tovlige væsen. Det skal du båre itte bilde dig ind. – – Je – je vil hverken eje eller ha dig!

Det mener du da itte, Dorte.

Nej, bi til det bliver helt mørkt! ymtede Nilavs.

Jo, det er lige hvad jeg gør! råbte Dorte. Sådan du altid er, din govs!

Dorte, nu skal jeg til at sørge over dig, lisom Maren sørgede over katten. Kan du døje det?

Ja, for din sørgen! Du kan både grine og græde og sludre og præke på en gang. Man ved aldrig hvad man skal tænke om dig. Sånen in kærest vil je itte hå. Når det skal være for alvor!

Jo, Dårte! bad Niels. Og han og Maren mødtes med tåreblanke øjne.

Sæt dig nør, Niels! bød hun.

O, la vos få et stykke på kassen, du hår med, til en forandring! sa Nilavs.

Ung sømand dumpede ned på en stol og slæbte sløvt harmonikaen ned på sine knæ, dukkede hovedet og trak spillet ud til sin gamle sang, om ung sømand, hvis kæreste sveg ham i Arendal, netop som han stod og skulle rejse. Og så sejlede han bort:

"Se vinden var os føjelig, den var en nordnordost,
en halv mils vej fra Norge kvittered vi vor lods.
Den næste dags morgen da klokken var seks,
da pejled vi næsset fra norden til vest.

Vi atter kursen satte, vi fired vore sejl,
vi lænsed fire dage for bramsejl og røjl.
Farvel du elskte Norge, farvel du utro ven,
måske du dog omsider vil angre det igen!

Når bølgen så sagte mod strandbredden slår,
så husk, at din ven du aldrig skue får.
Men hvis så en anden er utro mod dig,
så husk at jeg har elsket dig tro og inderlig!"

Når ung sømand sang var det som blæst dirrede i hans røst.

Da han tav blev der stille.

Så rejste Maren sig og satte katten fra sit skød ned på gulvet. Den gik rolig omkring og følte sig hjemme.

Det er nok vor egen iligevel! mente Nilavs.

Je sønnes han vår mere rød hen over røggen! sa Maren.

Han hår fældet. Derfor er det! mente Niels.

Dorte, som egentlig gærne ville gi Niels lidt oprejsning sa:

Ja det tror jeg rejtnok osse, Maren.

Men Maren gik stille ud i køkkenet og begyndte at sætte mad ind på bordet. Sul og brød og senop, det bedste de havde. Niels skulle ha en bid brød.

Det var da det mindste for hans umag.

Kys ka du jo itte leve av! sa Nilavs.

Nej, de er lisom skråtobak, man kan helleritte undvære det.

Så spiste de sammen i al fredelighed. Nilavs kunne nok ta en stumpe med. Og en dram til. De klinkede, Nilavs og Niels: Held og lykke med både kat og kærest!

Dorte var ved at surmule igen.

Nilavs, som gærne gjorde ondt værre, foreslog, at hun nu skulle se lidt mildt til sømanden igen.

– Da maden var sat ud, sa Nilavs: Maren, hvad mener du nu om ded. Ska vi la dom få enander og gøre et ordentligt bryllup for dom – de rende jo og spiller kærest såsnårt de kan komme afsted med det!

Ded er datte noget at snakke sådan, mens de hører på det, sa Maren.

Ja, je sønnes nutte han er for pænd til hende, drillede Nilavs. Han kan hå godt av at få en gal kælling!

Je er vel itte gal! svarede Dorte vredt.

Er du itte. Jamen så kan I da nok føls pænt ad nør ad gaden.

Det var lisom vi itte gjorde det hver aften! vrissede Dorte.

Jo, det skal jeg love for! pralede Niels. Op og nør ad gaden og bagom byen i sorg og glæde hver eneste aften – ded mangler det skutte på. Og når jeg bliver skipper, så skal hun med ud på havets bølger – det forstår sig, hun skal sidde nøre i det fine lukaf, når det er brasevejr. Og sikke postelin og silketøj vi skal køve i Englands rige. –

Kom så, Niels!

Dorte havde hat på og var ude af døren. Niels bagefter.

Nu løv de! sa Maren.

Ja la dom løve! svarede Nilavs. Sådan nogen er itte til at genne.

Maren gik lidt og puslede. Skumringen tættedes i stuen. Udenfor var det diset efter den glorøde solnedgang. Der var blevet stille derude.

Nu var folk færdige med arbejdet. Nu sad de ved nadveren rundtom i gårdene. Om lidt stod de ude på gaden og røg tobak. Og karlene snakkede for pigerne i haver og stakhaver – og drengene lurede bag stikkelsbærbuske og halmknipper, mens de små unger endnu rendte ude og pludrede ved hushjørnerne.

Nilavs lå med de brede skjorteærmer ovenpå dynen i den brede omhængsseng og så det hele for sig.

Han kunne nok li at vide lidt om hver enkelt derude, for han var så nysgærrig i det hele, men han kedede sig ellers ikke nu.

Pludselig trådte Maren hen for sengen.

Je vied itte hvad du sønnes, men je sønnes nu itte han sku hå hende.

Hvorfor ikke ded?

Han er ligegodt for govset!

Hvad er du vel sæl med dit kattejav?

– Marens blik hvilede fast på ham, gnistrende i halvmørket.

… Ku det være, du havde mer tiløvers for ham end for andre?

Det ku nok være!

– – Klokken tikkede atter lydt, og det blev ved en stund.

Så sagde Maren stille: Hvis der er noved dølt, så måtte du vel hellere åvenbåre det, mens tid er – at itte ded skal hindre dig, når den tid kommer – og itte der skal blive noved bagetter! …

Ja–a, svarede han langsomt. Det vil je osse, Maren. Men du ka vel næsten tænke ded.

Han er dig lig, sa hun. Om osse han er mere govset end du hår væt.

Du ved nok, Maren, at smedekvindens moer hun blev givt her fra vor gård. Det var i ded tøel je blev kål. Hun havde tjent her i fem år. Hun fik en enkemand i Snærpe og så en tøs lige bag etter, men tøsen var min. Og hun fik så siden smeden. Men da moeren rejste af gårde, måtte je av med hundrede daler. Så blev der aldrig snakket mere om ded.

Så er du morfår til søemanden.

Det kan itte være åent.

Maren satte sig i stolen ved sengen og støttede hænderne på sine knæ og så stivt ud i halvmørket.

– Ja, ded vå i de onge dave! hviskede Nilavs. Og de var så forbi med det samme.

Okja, sukkede hun stille.

– Da klokken havde tikket lidt, bøjede hun sig halvt ind over sengefjællen og hviskede:

Hvorfor tog du itte mæ?

Det ved du nok, Maren.

Jamen lisom du tog hende?

Ded ka je itte gøre dig klog på, Maren. – – – Je vied ded itte.

Der blev stille som de begge blundede. Stille så selv klokkens tikken blev borte. Men udenfor hvislede blæsten i haverne.

– – Maren støttede hænderne mod stolens armlæn og rejste sig tungt. Så dækkede hun dynen op over Nilavses bryst og rettede på hans hovedpude.

Han lå med lukkede øjne.

Da hun var færdig med at pusle hans leje, slæbte hun hen over gulvet til sin kammersdør.

Går du nu, Maren? kom det henne fra sengen.

Ja, nu går je ind og læger mæ. – Savner du helles noved?

Maren – ded kan itte nytte at fortryde på ded.

Nej, det ka ej! svarede hun fast – og gik ind bag sin dør.

– – – –

Der blev atter stille. Aftenens brise havde lagt sig. Lyden fra gaden tystnede hen. Stuen mørknede, men ruderne skinnede som jærn.

Nilavs var ene. Han var aldrig ene: så drev han tilbage i tiden og skelnede, hvem han havde færdedes med. Nogen huskede han og andre ikke – noget vidste han, at han havde husket, og meget var helt glemt.

Han havde glemt al den tid, hvor han havde kedet sig, og hvor der havde været noget fejl, som når han lå tilsengs af lændepine og den slags. Han havde nok osse glemt det modsatte. Han vidste, at han engang havde ligget i en piges arm. Men han huskede det ikke mere. Han skelnede ikke hvornår det var. Derimod så han skær og hvid den pige han aldrig tog i favn.

– – En sommernat. Det år de gamle var døde. Han sov ikke. Stod så op og gik ud i marken for at flytte hestene. Da han kom tilbage lænede han sig – som så ofte – til havegærdet og så ud over de dampende enge, hvor hestene græssede. Da hørte han en dør gå op. Han vendte sig. Det var bryggersdøren ud til haven. I døråbningen kom en skikkelse frem. En hvid og skær kvinde med det rødbrune hår flydt ud over skuldrene. Hun stod og så derud hvor han havde set. Han var halvt skjult bag bukketornsrankerne. Skikkelsen skinnede i den mørke bryggersdør. Han blev ikke angst – for han så, hvem det var – hendes seng stod jo derinde i bryggerset – men hvorfor stod hun der – sådan – hvorfor? En løndom der greb ham som angst. Han skjalv og turde ikke røre sig.

Så gik hun udover dørtrinnet, frem til vippebrønden, hældede sig og så derned.

Ville hun – ligesom sin mor – gå i brønden?

Hans knæ lå på gærdet, rede til spring.

Nej – hun drog en spand vand op. Hun tog vand i sine hule hænder og skyllede det over bryst og skuldre. Hun bøjede sig helt ned og lod det sagte rinde – mod sit eget hede blod.

Ved brønden groede en rosenbusk med hvide roser. Hun var mere hvid.

Da hun havde rejst sig, skred hun underlig langsomt hen mod døren – og var borte – som et genfærd der gik. Men han så det var hende – som han aldrig skulle ta i favn. – Men aldrig havde noget menneske været så dejlig.

Hvad tænkte hun, da hun gik?

Se det fik han heller aldrig at kende.

– – – Om morgenen, da de sad ved bordet, og Maren kom ind med davrefadet, så han på hende.

Hun havde ikke forandret sig. Hun så ud, som hun havde set ud de sidste par år. Slet og ret som den hun var: ved sit arbejde. Noget bøjet og tung i gangen. Klæderne hængte og ræede på hende som de kunne bedst. Hun brugte ikke at gøre stads hverken af sig selv eller andre. Men hun brugte sine hænder, og det var redeligt nok.

Men var det hende, han så i nat? Var det hende der kunne skabe sig om – til en ellepige.

Ja, det var Muenses Maren – som en drøm – som hun engang havde været. –

… Var han gået frem, dengang hans knæ lå på gærdet – havde han grebet hende, da hun stod for hans øje som et syn? – Han

havde da ikke grebet den, hans elskov ville, men den stakkels fattige, slægtløse pige som tjente i hans gård.

Kunne han have grebet den han så!

Han vidste bittert og ondt, at når hun var i hans hænder, så var hun kun den han havde – ikke den han ville.

… Skænde sit syn – det mægtede han ikke! …

– – –

Alting var gået bedre, og Nilavs havde siddet ved sin gård den dag i dag, hvis han havde giftet sig, som hans fars ord lød.

Men ligesom så meget andet: det havde han ikke overkommet.

Tænkt over det havde han nok – ja, i flere år, og den ene pige efter den anden, af dem der kunne være tale om, var gået ham forbi til brudeskamlen. For han var ikke om sig. Det manglede ingenlunde på gode tilbud fra forældres side i den tid. Men Nilavs var sær.

Da han kom mellem tredve og fyrre fik han endelig sind til at forandre sig. Han tænkte det var på tide, om det ellers skulle være. Og så sad der en enke ved en god gård, hun havde penge til, og hun var kun lidt over de halvthundrede. De snakkede sammen om det. Hendes gård skulle de så sælge og flytte sammen hos Nilavs. Men da det kom såvidt, at de skulle snakkes nærmere ved og tænke på tillysning, blev han med ett ond og søgte at såre hende med hadske ord.

Når vi nu kører til købstaden, sa han, så spør de nok, om du er min mor. – Hvad skal je så svåre?

Du skal ingenting svåre for mig! sa hun. For jeg bliver på mit eget – og du skal itte sætte dine ben mere her.

– Da lo Nilavs ved sig selv. For han tænkte: Det må være ondt at sove hos en grim enke og drømme om en dejlig jomfru. – Det blev han fri for. – Så fik det være med alt givtermål. – Gjorde han sin far imod i hans grav, var det kun i dette ene.

Maren blev hos ham heldigvis. Ja, Maren hun gik der troligt. Både helligt og søgn. Fra tidlig morgen til aften sent. Hun var både ude og inde. Hun passede kalve, smågrise, høns og ænder. Fra hun stillede davren på bordet og til hun satte nadvergryden hen, skøttede hun hele den herlighed, som hun af en ond skæbne ikke blev viet til, men af et tro hjærte aldrig svigtede.

Der var ingen stads påfærde, hvor Maren var. I gildeslav fandt hun sig aldrig rigtig tilpas. Høstgilde og gæstebud og den slags, som Nilavs helst ville ha slået stort op, gjorde Maren gærne så lidt ud af som vel muligt. Fest kendte hun ikke til, hun havde den aldrig i tanke. Grå og tung gik hun i sin dont, fåmælt og sær – sommetider gnaven. Det rødligtgyldne hår strammede hun ind under hovedklædet, og trøjen strammede brystet fladt, skørtet hængte på maven.

Sådan var hun – at se til.

Men Nilavs huskede den lille tøs med de gule krøller, den stille pige med de varme og bly øjne – – og den dejlige jomfru i al hendes glans, når dagens krav var stillede, og sommernattens dis drog slør for de vante syn.

Nilavs vidste godt, hvem hun var, som tjente ham. Han så det. Og det var den lykke der blev ham til del. Til Maren blev der ingen.

Hen i juli måned blev Nilavs så stiv og død i lemmerne af at ligge.

Maren snakkede om, det var vist bedre, de hentede dokteren.

Folk plejede forhen at hente dokteren, når det var på det sidste, mente Nilavs. Kanske det nok så kunne være nogen dage endnu. – Men ded ka du lisom du sønnes, Maren.

Så fik Maren et køretøj sendt afsted efter dokter Flinch.

Dokteren var sådan en rar mand.

Han kom farende ind ad døren. Høj, foroverbøjet og med gnistrende briller.

Godag. Nå – her har De det såmænd varmt og godt – navnlig varmt. Hvad siger De om at få et vindu op. Det er godt for patienten … Nej, se en blomstrende nerium – ja, den må ikke stå i trækket. Sådan, det er meget godt. – Hvad er det for en trægruppe, vi ser derude? – Brorupgård – Ah, se er det Brorupgård – proprietær Olsen – et smukt parti at male, det må jeg huske, hvis jeg engang får tid … Nå lad os så se lidt på patienten. Gammel stærk karl – hva – af Nordens heltekraft, haha … hvorlænge har De ligget tilsengs, min gode mand? – Hvad, maj, siden maj, uden lægehjælp – det må jeg sige …! hm, hm, hm, ja, hvad skal vi sige – det er jo en gammel "nervesvækkelse" … ja, tydeligt nok! Nu skriver vi lidt – det køber De på apoteket – så får De lov til at sove – det er jo det, det kniber med kan jeg tænke. Og så lidt frisk luft før sengetid – jævnlige afvaskninger med lunkent vand. Lidt let kost, fisk, grøntsager … ja, haha, jeg mener ikke netop grønkål, De kender vel andre grøntsager. Stuvede roer og sådant, De ved. – Værsgo her er recepten. Og så farvel – god bedring. – De kan hente mig om otte dage igen. – – Den gamle lysestage dær af tin – skal den sælges, husker De på mig først – jeg køber gærne gammelt tin og sølv … Nå, ja så ser vi – Farvel, farvel, min gode kone … hør sig mig – her er vel god jagt ved stranden, jeg er passioneret

jæger … det er virkelig en pæn lille have, De har, ja det er dejligt med en have – (doktoren var i fuld fart ned mod vejen) – når man har tid til at passe den!

Ded var smænd en rask mand, den dokter, sa Maren, da hun kom ind. Han ku vist med lidt af alt – undtagen lige med syge folk.

Ska vi keve ded, han skrøv op, Nilavs?

Ja–e, hvorfor ikke ded, Maren, svarede han. – Doktoren og apetekeren de ska jo osse leve. Og bruger je ded itte sæl, ded je nu får fra dom – og ded gør je vel itte – ded er und plav'm ingen nytte til nu – så er der kanske andre kan få brug for ded. – Ka du huse, Maren, da jeg var så fåle dårlig i maven, fik je noget, der stod hen etter at Lars Jørren var død. Og ded kurerte mæ ligodt den gang. Ded skår itte at hå sådan en del i huset, hvis nogen sku komme til at fejle lidt. Kev du ded kuns, Maren. – Havde je dov båre itte den riven og sliden øver bagredet!

Han lå og trak vejret dybt.

Maren, nu hår vi hat præsten her – og dokteren her – når nu I når at få sendt bud op til herredsfogden – så er ded forbi – så er der ingen hår mere at kræve hos mig. Så hår Nilavs itte mer skattepligt, hverken til præst eller prokeråter eller apoteker.

Ja, hvornær ded bliver med herredsfogden ded vied vi da'tte inu! sa Maren.

Ånej, men ded stunder te. Og vi måtte nok hellere snakke lidt om den jordefærd.

Ded hår vi helles snakket om for længe seen, Nilavs – og ded bliver itte anneledens end du hår savt.

Vi blev itte rejtig fære. Der er it og åent inu!

Du ka båre sige te, Nilavs. Du får ded som du vil hå ded!

Han lå igen og tænkte sig om.

– – Så lød der trin ude på havegangen og stenbroen.

– Ded er Hoppeskrædderen! hviskede Maren.

Nå!

Nilavses ansigt blev sammenbidt og kort. Ikke andagtsfuldt langt, som da præsten kom. For Hoppeskrædderen var indremissionær.

En lille, lys, vims mand, som dejsede så sært tilfældigt omkring og kantede sig selvbehageligt frem allevegne.

Godav, Nilavs. Godav, Maren!

Godav, skrædder!

– Du ligger og bier på Hærens stund, Nilavs. Hår du betænkt ded? – Ka du stå frem for Hærens trone som en frelst sjæl? – Hår du lavt alle dine manne synder på Jessus? … Du ka'tte svare på noget a ed ?

Nejj!

Så bliver du helleritte salig. – Men ded er jo dov forskrækkeligt, Nilavs. Og hvad siger du, Maren. – Hærens bog – hår I den? Bibelen!

Je vied itte enten Maren hår ham?

Den koster kuns halvtreds øre, Nilavs – ded ny testamente. Så kan I læse Hærens ord og blive frelst. Ded er ded hele ded koster.

Je vil godt ge dig di halvtreds øre, skrædder – men ligge og læse ded ka je itte.

Jamen, så kan Maren læse for dig.

Så ska han osse være storstilet, indskød Maren.

Til den pris får vi den ikke storstilet, Maren. – Men en af gudsbørn kan gå herhen og læse og bee for jer.

Næj–nææj, skrædder. La vos nu blive ved ded gamle!

Her var skrædderen ikke for at sige Nilavs imod. Dels havde han haft arbejde fra Nilavses gård, og en stadig respekt sad ham i kroppen – dels var der også ved denne lejlighed mere han skulle udrette for Guds riges sag end at frelse Nilavses sjæl.

– Jeg må vel bee en bøn for dig, Nilavs?

Jae–jov, ded ka du godt, skrædder!

Hoppeskrædderen bøjede sit hoved ned mod sine knæ og bad længe, halvhøjt.

Nilavses ansigt blev ikke længere.

– – Da skrædderen omsider rejste sig for at gå, vovede han det afgørende:

Hår du betænkt, Nilavs, at vi skal ingenting tå med herfra?

Nej, på ded lav, je ska smænd itte tå noved med.

Men – at – vi skal jo ligodt sørre for, at det der er betroet vos hernede kan komme til nytte, når Hæren kalder vos, og når han spør om, hvorledes vi har forvaltet det pund, han gav os. Hår du betænkt, Nilavs, at gøre godt for Hærens menighed med noget af dine midler – så englene må lovsynge dig for Hærens trone. – Se vi tænker jo såmæjed på at få bygget missionshuset lidt større – og så er der hedningemissionen – at Guds ord må blive bredt vidt ud …

Næj, tøv nu en kende, skrædder, nu er du ved at blive prokeråter. Nu kan du godt hulde op for denne gang.

Jajaja, Nilavs – jeg ser herind en anden dav. Og ellers kan du jo blot sende bud til mig eller et andet gudsbarn, hvis Hæren taler til dig. Vi ber til, at du må bære det kors, Hæren lægger på dig.

Ja, je hår ded hold her over krydset, sa Nilavs. Men helles fejler je itte større, hvor maden skal ligge.

... Farvel, Maren – og læv væl og Hæren være med jer!

– – Je ka itte med den Hoppeskrædder, den bims [Note 54)]! snærrede Maren, da han var ude. Hvad render han her og bimser etter? – Nu mener han, du hår lidt pæje liggendes.

Ded skal du itte tå dig av, Maren.

Men det kunne Maren ikke dy sig for. Vi måtte da hellere tænke på vore egne, sa hun – ja, på de næreste – end på hedningerne og al Hoppeskrædderens rak. – Dorte og Niels de vil jo sammel.

– Je troede du var af den mening, hun itte sku hå ham?

– Jamen, når nu de vil. Hvad ska mæ stille op?

– Je tror und plav'm osse godt, hun er for go te ham.

– Å, hvad er der vel at sige kålen på andet end som narrestreger.

Dom er der osse rigeligt av. Nej lad hellere Dorte få en hål hundred rigsdaler og lad hende se sig om etter en bedder mand.

Ok, Nilavs, hvor tror du dov, at vi to gamle mennesker kan få noget at sige i ded. Nej, lad dom få enander som skal hå enander – og lad vos itte sætte vos op dær. – Hus' dov på, Nilavs, at ded er vore egne beggeto. Og je ku få mit ophold hos dom.

Det var sjældent, Maren fik sagt så meget i et træk.

Jaja, Maren, sukkede Nilavs, nu kan I vel snårt lave ded, som I sæl sønnes.

Men ded skal sku føst være sådan, som du sønnes! svarede Maren rapt og gik ud i køkkenet. Hun var alene i dag, for Dorte

var blevet hjemme at hjælpe sin mor at vaske.

– – Maren havde ikke været derude et øjeblik, før hun fik fremmede igen, men det var bare Stine Jens Kristians, der havde tjent for pige hos dem.

Je så dokteren var her. Så ville je lige høre indenfor, hvordan Nilavs hår ded?

Jotak, sa Maren, han hår ded da så nogenledens. Der er ded, han bliver så øm av at ligge – ded føller jo gærne med. Men je sønnes dokteren sku hentes. Ellers ser ded så fattig ud. – Se indenfor, Stine.

Je hår næsten itte tid, je skal hjem og ge kallen drikke – men je må da hå fortalt ham, at koen hår kælt.

– Døren stod på klem. Nilavs havde opfanget nyheden med sin fine sans for denslags.

Er ded en tyrekalle, Stine?

Ded er en rejtig pæn rødbroget kviekalle, Nilavs.

Nejvel, så skal ha da lægges te.

Vi snakkede om ded. Vi ku vel nok holde to køer. Der er jo fire tønder land.

Det ka I nemt, Jens Kristian har fået den lod drevet op!

Du sku se sikke et stykke rug, vi hår i år – i det stykke op til jert. Jens Kristian siger, det bliver itte til at meje.

Nilavs blinkede skælmsk.

Jens Kristian ser vel også herind en af davene?

Javel gør han ded. – Vi hår dig meget at takke for!

Ded hår I vel itte. Men vi hår altidens kommed godt ud å ed sammen – og sådan skal ded osse være.

Hun rakte ham hånden:

Farvel Nilavs – og tak for alt ded, vi hår hat sammen, lige fra je kom i gårde …

Så skyndte hun sig ud. Maren fulgte med.

Nilavs lå og gned sig med hånden over ansigtet.

– – Jens Kristian og Stine var hans folk beggeto, og de blev gift sammen fra hans gård. Han havde ellers ikke gjort dem andet godt end sådan hjulpet dem lidt tilrette, da de købte stedet med fire tønder land – og koen købte de af ham, ja –

Nilavs havde haft mange, mange folk og sjældent gode folk næsten altid. Hans karle havde været de skrappeste – og der var ikke mange piger i byen kunne stå på siden af de der tjente Nilavs.

Det var noget værd at ha den slags folk i sit brød. – Det var ikke noget værd alligevel. For det gjaldt ikke mer for en bonde at ha gode folk, der gjorde godt arbejde – men at ha noget rak, der kunne jages med, det var det, det gjaldt om. Og så få jaget en bunke over med maskine og få pint penge ud af sin gård og af sit tyendes slæb på enhver måde.

Blanke heste og velrejste stakke og fine plovfurer og en god føde, mange gammeldags helligdage i højtiderne, en god middagshvil hver dag og i god tid hjem til nadver, det var ikke det der gav en god gård nuomstunder. Nej hærke og pærke og pine [Note 55)] på alle de leder og måder der er til … det er rentabelt landbrug!

Nilavs skulle aldrig fortryde på at han lagde op i rette tid, solgte gården og byggede huset.

Gården var i gode hænder. Nilavs havde gjort meget ud af sin gård, men han var hellerikke kommen bort fra den – og han hørte ikke alene gården til. Den hørte til byen og sognet:

Landslev sogn – og det gjorde Nilavs osse. Han havde altid handlet i sin gård, som han mente det ret for sognet. Ikke havde han stiftet gæld eller ført en fattig kvinde i gårde, og ikke havde han ladet den forfalde. Nilavs havde ærlig og redelig handlet som han efter gammel lønlig vedtægt skulle for det hele sogn – og hvad mer der nu kunne kræves af ham – af præst og mission – i Guds navn, det kunne han ingensinde opfylde.

– – –

Om aftenen kom Mads Vejrgav.

Hans slægt stammede fra Nilavses fødegård, en yngstesøn herfra havde efter gammel skik fået hus og båd, mens ældstesønnen fik gården. Siden var yngstesønnens slægt husmænd eller fiskere. – Mads plejede altid at skælde over bønderne. For han var sådan noget socialist. Det vil sige, han var gårdmændene imod. Men støtte fra gården havde de stadig fået ude i Vejrgabshuset!

Mads ville nu ind og se til Nilavs, men ikke så gærne ved højlys dag. Folk ville ha deres mening om, hvad han rendte der efter nu, han plejede ikke at komme i gården. Derfor biede han til det kvældede. Så kom han stille og satte sig ved Nilavses seng.

– Nå, hvordan går ded med dig, du gamle?

Joetak, ded går da så nogenledens. Ded er bår dette her med riven og sliden over bagredet.

Hm. Ja, noget skal folk jo fejle …

Man ka jo itte forlange at dø af ingenting.

Å, du er da heller itte så gammel at itte du ku leve nogen år inu.

Je er gammel nok til ded je skal. – Hvordan går ded med fiskeriet, Mads?

Å, ded er sånen halvskidt!

Ja, ded hår jo næsten alder væt bedre.

Nej, vi mangler nogen bedre forhold med havn og bane.

Ded gør I velsate.

Ded er strænge tider for småmanden, når han vil frem.

Ded ka itte nytt, du klaver for mæ, Mads, for je ka itte ændre ded. – "Som man sadler, så rider man!" Småmanden han bandede det gamle og strævte etter det ny – og nu hår han ded.

Han fik da lavt på davlejen.

Ja, han fik und plav'm lavt på davlejen – og på priserne. Ded ku nok hjælpe.

Nej, det ku hule hæje mæ itte hjælpe!

Så ka du hilse og sige, om ded må være, som ded er og blive, som ded vår, Mads Vejrgav!

Du kan ha ret i noget, svarede Mads. Du var helleritte blandt de voveste i din tid. Men bønderne har væt nogen utusker til at se nør på småfolk … Men hvad ded var je ville ha savt, Nilavs, for at snakke om noved åent …

… "Ja, la vos snakke, mens vi lever – når vi dør, så ka vi ju'tte!"

Ja, hvad je ville savt, Nilavs – du hår noen penge – ded vied alle. Je vied osse noved som nær, hvormange der er.

Hvor vied du ded frå?

Jeg er da ud af slægten og ved nok, hvad der er arvet, og hvorlænge pengene hår trakt renter. – Tjent noven sæl ded hår du vist itte, Nilavs?

Næj, vi hår vel nok ædt ded op, ded meste av, hvad gurend hår geed i min tid. Ded er rejtig, Mads. Men vi hår så osse væt

mange om ded. Je hår und plav'm itte øverkommet ded alene!

Je ved nok, hvad je ved! svarede Mads. Je ska itte klave på dæ, men je siger ligodt, at når du nu geer alle dine penge til den tykke bundekvinde Kesten Rigsdavsmands, for ded hun hår noek i forvejen – så siger je, du ku se mere på bysens bedste og sætte dine penge i en stor bådebro. Så ku der både blive ydskibet og indskibet, det var til gavn både for store og små og for rige og fattige. Med tiden kom der osse en bane – og sikket liv der blev! –

Nilavs lå og stirrede op i loftet. Han sagde langsomt og hårdt:

I formeddes vår skrædderen her – han perkede mæ for penge til gudsrige – og nu vil du hå dom til at smide i stranden. –

Tror du I to ku blive enige om at dele et hundrede daler?

Skrædderen, snærrede Mads. Til Helvede med Hoppeskrædderen.

Ja, skal han den vej, kan du få hans pårt med!

Du har alletider hat et godt humør, om osse du har set noget bedrøvelig ud, sa Mads. Men je ka itte få i mit hoved, hvorfor Kesten skal hå flere penge, fordi hun har givtet sig med en jyde der er blevet rigsdavsmand?

Ved du hvem der skal hå pæje etter mæ?

Jo-o, je kender dig hule hæje mig nok, du gamle. Der skal lægges til det der er. Sådan ser du på det. Men du ku gøre godt for hele sognet og blive æret og priset for det – hvis du ville. Men ded vil du itte.

Næj, Mads, ded vil je und plav'm da itte – når je skal være ene mand om ded. De siger for et gammelt ord, at mange kan hjælpe in. Men in skal itte hjælpe mange. Gå du rundt til gårdene og lad dom tegne bidrag til den bro – og kom så

tilbages til mig – så skal I hverken ære eller prise mig, men få sådan at I kan regne mig for ded je er.

Jaja, svarede Mads og rejste sig. Du skal så itte sige, at je er kommet til dig for at tigge til mig selv. Og jeg er da osse ud af slægten. Men hos mig kan dine penge itte få selskav med andre penge – ded skal de jo hå. – Men ded får nu være som det er – og du kan være som du er – og som du altidens har væt, du kan itte være anderledens – jeg ærer dæ nu iligevel for ded, du er. – –

Hæhæhæ! sa Nilavs.

Je havde en rødspætte med ind til Maren – mumlede Mads. I kan sige til, når I vil hå fisk. Jeg skal nok holde dig med fisk i den tid du ligger. Du har sæl måttet hente såmange hos mig. – En god nat, Nilavs!

Tak for ded, Mads. Sig til kvinden, du hår, og til tøsen, at de ka se herind til mig en af davene.

– – –

Nu havde hele byen vidst, at smedens Niels og hjulmandens Dorte havde gået og spillet kærester, ligesiden han var kommen hjem. Det var gået åbenlyst nok til. Men som det kan gå, gik det osse her, at hun fik magten – og det var ikke heldigt. Mandfolket skal vise sig myndigst særligt i kærlighedssager, men Dorte havde fået myndigheden. Hun kunne råde over både hvad Niels skulle sige og svare – om han måtte spille kort og drikke snaps – om han måtte følges med andre piger – ja hun stod for både om han skulle sejle eller lægge op.

Den magt kunne Dorte ikke bruge med måde, og derfor kedede den hende i længden. – Folk sa, hun regnede ham ikke for noget.

Så skulle det netop træffe sig, at der kom en ny mejerist til byen. Han gik der og prinsede og glinsede af sødmælk og smøreolje, lige i det lav Dorte var blevet ked af at mønstre med Niels.

Dorte gik på mejeriet og købte smør og mælk til Maren. Det skulle være en sær mejerist, der ikke gjorde haneben til sådan en pige. Men det var der nu aldrig en hund ville ha gøet af, hvis ikke Niels en aften, mens folk sad og nød det gode vejr oven på nadveren, havde givet sig til at lave uvejr, for det mejeristen gik forbi.

Niels lovede for Gud og hvermand særdeles højt og lydt, at han ville slå mejeristen ihjæl, og det ville han endda gøre lige så tit som nogen ville se på det – og han ville splintre og flække og mase ham nør i den sorte jord, så skidt og møj skulle ryge over hele Landslev sogn.

Sådan noget kunne der jo være kommen en farlig ulykke ud af med øvrighed og tugthus og spildt liv og lang anger og hvad mere af den slags – – hvis ikke mejeristen var løbet sin vej.

Der skete så ikke andet, end at Niels og to-tre ligesindede, som nød hans hjærtesorg og hadede al fremmed indblanden i bysens kærlighed, splejsede til et par flasker brændevin og cognak. De måtte hellere ha lavet en sørgelig vise om tildragelsen, og det havde de sikkert også gjort, hvis de havde kunnet, istedenfor at drikke mere end de ville. Men når kærligheden slår fejl, og digtekunsten osse slår fejl, så er der ikke andet liv end brændevin. Derfor gik det sådan, at Niels og de tre andre utusker drak sig altfor fulde og lavede ståhej og skarnsstykker på gaden hele natten, så folk ikke fik en rolig blund, som folk var vant til. Og det var det værste af det hele.

Det var så stor en skam, at Dorte på stående fod om morgenen gik til Niels og sa, at nu var alting forbi, forbi for evigt. Hun sa, at hun havde aldrig tænkt andet, end det kunne blevet ved at være godt imellem dem, om osse hun snakkede med en mejerist. Men en mand der kunne hitte på sådan en ulykke, som at holde hele byen vågen en hel nat – ham ville hun hverken eje eller ha. Herefter skulle han ikke rende efter hende – og han måtte osse helst la være med at hænge sine fiskegarn op på hendes mors gavl, som han havde gjort det i den sidste tid.

Niels stod vaklende under rus og brøde.

Han prøvede ikke på at smykke sin færd eller undskylde sin brøde, hvad der hellerikke var nemt for en ligefrem sømand. Men da hun var færdig med sit, slog han sig for brystet og sa de ord:

"Farvel utro Sofie, som boer i Arendal!"

Dorte kom tudende hen til Maren og kunne ikke holde op med at tude. Så prøvede hun på at fløjte, men det blev meget værre.

Å Hellegud dovheden hvad er der ivejen for dig, min pige! sa Maren.

Ded er Niels – –

Ja, gu er ded Niels. Han var itte for go at smide i stranden, ded skab, sånen han skaver sig. Vi gamle mennesker hår itte lukket et øje i nat – je for min pårt hår da'tte – for ded de hujede og vrålede ude på gaden. Man sku tro ded vå gale katte – heller ded som værre er. Som en vårulv! …

Jamen ded var da mejeristen …

Vår ded ham der vrålede?

Nej ded vå ham di vå unde på.

Nå sådan – ded forstår sæ. Ham havde du så væt i med.

Jeg hår vel lov til at snakke med hvem jeg vil.

Ja, du sku læres te ed. Sån en skidt tøs. Så, du sku snakke med hvem du vil. Nej, din moer har itte lært dig at agte, ded er ded je altidens hår savt. Du sku læres te ed, din fløjte … rende med in der lige er kommed tilbys!

Da blev Dorte vred, stampede i gulvet og fosede til tørvekassen.

Hvis je skal høre mer, rejser jeg ud og tar mig en plads.

Ihja, sikkedov. Sån et skidt kan osse skave sig! sluttede Maren samtalen.

Så var der stilhed til middag.

Dengang de bar maden ind til Nilavs – selv spiste de ude i køkkenet – ville han ha rede på, hvorfor tøsen var så rødøjet. Dorte foer ud. Maren sa: Å, ded er de drabanter, der ligger og slås om hende på gaden om natten. Ded ku du vel høre?

Hæ, hæ hæ – – je lå und plav'm og tænkte på, at der sku man væt med! …

Maren rykkede sig lidt tilbage og så på ham.

Hæ–hæ – væt med i sine onge dave.

Maren sukkede langt og tungt: Hmm – du siger noget, Nilavs.

Da hun kom ud i køkkenet, sad Dorte på tørvekassen og græd så hun rystede.

Maren gik hen og strøg hende over håret, langsomt og lindt blev hun ved at stryge.

Dorte græd mindre stærkt.

Dorte, min pige, hviskede Maren. Tå du ham hellere, som han er.

Nej! skreg hun. Je vil itte være nar tilligemed ham.

Så tudbrølede Dorte igen.

Det fik hun lov til. Sådan noget skal ha sin tid. Da Maren havde spist, satte hun sig til at binde hose inde i Nilavses kammer. Døren stod åben til køkkenet. Nilavs lå i sengen og hørte på klokkens tiktak og Dortes hulken der blandede sig sammen.

Alt skal ha sin tid!

Men længer end til klokken fire fik hun ikke lov til at blive ved. Der skal være grænser for al ting. Til klokken fire – der manglede en halv time – skulle de ha midaftensmad. Men det vidste Dorte lige så godt som han – og fem minutter før fire rejste hun sig, kiggede ind ad døren på klokken og tog fat med at lave til midaften.

– Hun kunne tude og ta på vej, når det faldt hende ind, men der var ingen narrestreger med hende. Hun vidste, hvad hun havde. Dorte var rele nok.

Så fik de midaftensstumpen.

Ikke såsnart var de færdige med den, før et par flade gymnastiksko smældede ude på trappestenen – og ind gennem køkkenet kom ung sømand brasende. Han stod rank i døren og så ud over det hele, sengen, bordet og dem alle tre.

Godav, sa han. Og farvel med det samme.

Jo, I skæver te mæ. Se nu at få skævet ded I skal, for nu skal 1 aldrig mer skæve til mig mer.

Nu har jeg lavet den sådan, at je ligesågodt kan stikke av – ded ved jeg nok – og sådan har det osse været før – men

dennegang er det for alvor – når man er blevet ældre og mere fornuftig, så er det alvorligt. Mit onge liv er forspildt. Pigen er mig utro.

De'tt sandt! råbte Dorte.

Vil du kanske alligevel ha mig?

Nej!

Jeg er fanden havre mig osse ligeglad, enten jeg lever eller jeg dør. For nu går jeg på langfart på varmen og får den gule feber … men I ska'tte græde over mig, for jeg vil more mig lige til jeg dør i den bare elendighed.

Så sang han:

"Vi sømænd vi er noen lystige folk,
når flasken og glasset er i hånd.
Og alle vore piger er så gla–a–de,
når de ser at vi søfolk står para–a–de –
ja med flasken og med glasset i vor hånd."

– Din store halvtosse! sa Maren.

Dorte tog atter fat med at græde.

Nilavs havde sit lange andægtige ansigt på.

Ung sømand slog ud med armene: Ja, piger er der nok av i de varme lande, og I ska'tte sørre for mig, jeg får nok en kærest, enten hun så bliver sort eller brun. Vær I glad for at jeg rejser – for bliver jeg herhjemme: Faen havre mig standser jeg hele mejeriet og slår den dæven ihjel. Så ka I sæl kærne smør.

Nu siger jeg Farvel til jer og til hele byen og til dig, min fordums sødeste ven.

Så stod han lidt. Ingen svarede.

– – I vil vel nok gi mig hånden! mumlede han.

Jovel vil vi ded, Niels, svarede Nilavs og strakte en arm ud over sengefjællen. Niels greb hans hånd.

Rejs du bare, vi kan und plav'm da'tte hå dig her til stadighed, når itte vi kan få nattero. Og "lykke på rejsen, ded er bedre end hunner rigsdaler!" – Afsted med dig nør til menneskeæderne, ded er mere sikkert end den gule feber har je hørt. Så er vi ave med dig, din govs. – Men der er alligevel ett jeg kræver af dig, inden jeg dør; du skal følle mig til jorden og blive her hjemme, til I hår ded hele øverstået. Vil du love mig ded?

Ung sømand glemte, hvad han skulle sige. Han stod og så ned i gulvet.

Nå, kan du svåre, din hyddel.

Han så op: Ded ka je da'tte svåre nej til. – Ded kan du tro jeg vil!

Så smed han huen på hovedet, foer ud af døren og gned øjnene.

Hæhæhæ! grinede Nilavs.

Dorte rejste sig og gik ud.

Nu kommer de sågu tilens! mumlede Maren.

Hæhæhæ –

Dorte tog en spand og gik til pumpen. Niels stod ved havelågen.

Kan du dy dig i aften! sa hun rask.

Hvis du vil la være at købe smør – ellers …

Jeg skal sende en tøs hen efter det.

Gir du mig så et kys, Dorte?

Hun slog med nakken og nogle raske slag med pumpestangen, hev spanden af og sprang ind.

Niels daskede langsomt ned ad gaden.

En aften kom Boline, Mads Vejrgabs datter og hendes mand Anders, som var fra Jylland, ind at hilse på Nilavs. Den gamle havde selv ladet Mads Vejrgav forstå, at de skulle komme.

Som tøs rendte Boline stadig der i gården, hun kunne godt med Maren.

Da de skulle sætte bo, Anders og Boline, og ingen af dem ejede noget, kneb det svært med at overtage huset i Vejrgabet og købe jord dertil. Han skulle ha sekshundrede kroner for at få statslån. Hvor skulle han få dem fra? Han fik dem med Nilavses kaution. Ærlig og redelig havde han slidt dem sammen og båret dem i små bunker tilbage til sognesparekassen. Derfor stod han højt hos Nilavs, og Nilavs stod højt hos Anders. Og højtidelig var stunden.

Rugen står vel godt derude i år, Anders, sa Nilavs, da de fremmede var kommen til sæde.

Jen må itt klav, etter den sidst regn, sa Anders og røg sindigt på piben. Men a trowr den vil sæt møj i stroet.

Vi må sige, der bliver så noved af et slavs! sa Nilavs.

Du sku se et stykke rug, vi har på den øverste lod, indskød Boline. Jeg kan gå ret inden i den.

Ja, jen må sæje, det tegner hiel godt for vos. Og no hår vi haft held med soen. Den har fået fjorten grise.

Ded er mæjed værd at hå held med gresser. Ded hår je nu alder hat, indrømmede Nilavs.

For dig kun'et wal itt sæj så møj, mente Anders. På sån et bette stæj som vort er det mier heldet om at gøre. Der ska der itt så møj til for at det kan go galt.

Ånej, ded hår je itte noved imod.

Det er et godt bette stæj, no vi har fåt det i kuldtuer! vedblev Anders. Men det er for bette for en mand der vil arbej og er i alder til at arbej. Jen ku stræk sig til no mier – – og det kommer og.

Nu skal du itte fortå dæ! rådede Nilavs.

Det overhørte Anders. Han fortsatte, langsomt, drømmende:

Karl Jørgen vil godt af med strandlodden ude ved siden af vort. Den er på ti tønder land – til de fem vi hår – det kan jen mand magte. Strandlodden er itt dreven op, men det kan vi gøre på et par år, når han hjælper lidt til at plove. – Og når den lod kommer i kuldtur – ja, så kan der endda avles nue. – A vil gøde med tang til vi får no mier besætning.

… Så han vil sælle strandlodden fra gurend. Næjvel!

Den ligger ham lidt afsides – og så vil han købe Søren Madsens vænge.

… Men så sku vi ha kapsjon igen, Nilavs! sa Boline stille. Hun mærkede nok, at Anders ikke kunne få det sagt.

Nilavs svarede ikke.

Detteher kom ham som en forsmag på den bittre død. For det var Nilavses gård der skulle skæres ti tønder land bort fra – af de dejlige strandenge. Nilavs havde solgt sin gård til en jyde, der solgte den til en fynbo – og det var altsammen gået rigtig til. Gården blev passet godt. Men nu skulle her osse laves udstykning, gårdslagtning – fynboen ville sælge strandengen og købe – et vænge!

Nilavs sukkede dybt, hev efter vejret.

Ded kommer ligodt noved bag på mæ!

A trovr nok, a tør sæje, det er en gue handel.

Ded kan nok være muligt.

Han vil ha femogtredvehunner. Det er itt møj.

– Nilavs sank i dynerne og opgav at svare.

Skulle han skaffe kavtion, og sige ja til at et stykke jord blev taget fra gården?

Nilavs havde altid vidst, hvad han ville. Ikke fordi han spurgte sig selv, men fordi han følte gennem sin gård og sit sogn, hvad han skulle. Nu brødes hans livs enhed: gårdens jord – og den nye tid stod med kniv på hans strube og grinede ham som med dødens træk ind i ansigtet.

Han hørte fjærnt Maren gå og snakke med de fremmede, mens hun satte kaffe ind. Selv kunne han ingenting sige.

Hvad var det der skulle ske?

Det var gården der skulle ud i Vejrgabets vold. Han, slideren, som sad der og holdt så fast på sin husmandspibe, han nåede nok at kunne "krumme røret" for det hele hartkorn engang.

Nilavs havde overladt sin gård til en jyde og fra jyden til en fynbo … nu begyndte den at gå tilbage til slægten, yngste søns slægten, husmandsslavet i Vejrgabet. Hvis Nilavs ville?

Det var Mads Vejrgabs Boline, der bad om kaution.

Hvis Nilavs ville? Det var ham der stod for det. Og det stod for ham. Den nye tid, husmandsslægten – stod der stærk og dristig. Men den spurgte til Nilavs vilje. Hvad måtte han svare – ikke for sig selv: Nilavs var død – men den døde skulle nu svare for sognet. For enigheds skyld mellem store og små, for velstands skyld og den gode dyrkning, for ligheds skyld mellem Landslevs folk – så måtte han svare Ja.

Da rejste Nilavs sig halvt på albuen, stirrede stivt fra Anders til Boline og sa langsomt og tungt: I skal nok få kautionen!

Mer sa han ikke – mer var der ikke. De takkede vist, det hørte han ikke efter. Og de drak kaffe, men Nilavs ville ingen ha. Han lå hen som han sov.

Dengang de rejste sig og sa Farvel, trykkede han noget i Bolines hånd og hviskede: Dem kan I køve en hest for. Og jeg vil ønske jer helsen og sundhed ude i Vejrgabet.

Maren fulgte de fremmede ud. Da hun kom ind igen, troede hun Nilavs sov, han lå så stille. Men idet hun gik forbi sengen, slog han øjnene op.

Nu hår vi kuns Niels og Dorte og skal hå relighed på! mumlede han.

Ja, ded bliver nok en værre relighed! sukkede Maren.

Hun vidste ikke rigtig, hvad han mente, og han lod ikke til at ville sige mere.

Så rettede hun hans hovedgærde og gik ind i sit kammers.

Der gik et par dage, hvor Nilavs lå stille hen. Stundom klagede han lidt. Når Maren spurgte til ham, svarede han, at han fejlede ingenting. Men hun mærkede det var simpelt med ham.

En morgen sa han: Hvordan er det med Niels og Dorte. Vil hun snårt hå ham?

Nej, je tror smænd ded er ded samme inu.

Så må je endlig til at snakke med!

Å, ded skidt er ju'tte til at snakke til.

Je skal und plav'm vise dom, hvad de hår at rette sig etter.

Dorte, kaldte han.

Hun lukkede døren op fra køkkenet.

Dorte, når du er færed med maden, kan du så hente mig den søemand.

Jeg har itte noget at gøre med ham.

Hvad siger du, tøs – vil du itte agte.

Jeg kan jo godt sende bud til ham.

Så, ded kan du. Er du for pænd til at gå sæl.

Når I vil hå ded, kan je godt gå derhen.

Ded mener je med! svarede Nilavs.

Efter middag kom Dorte med Niels.

De trættedes på trappestenen.

Du rejser båre ingensteder!

Ded ka du lige lade på jeg gør. Jeg er nødt til at rejse for at få mig en ny kærest. Sikke piger i Spanjen! Jeg skal nok sende dig hendes betræt!

– – I to, sa Nilavs, sæt jer nu nør. Du kan sætte dig på sengefjællen, Niels, og Dorte ved hovedgærdet. Ja, ser I, nu hår je itte langt igen, og så må vi hå gjort relighed. I to skal jo hå enander …

Nej, vi skal dog ej! sa Dorte.

Hvad siger du, tøs. – Du kan lave narrestreger med ham dær, men und plav'm itte med en gammel mand. Vel skal du hå ham!

Jamen jeg siger Nej.

Hvorlænge bliver du ved med ded?

Dorte kunne ikke svare, og de andre var tavse. Det var en gruelig tavshed, der med et faldt ned over hende fra de andre tre. Det var ikke til at holde ud. Og hun turde ikke sige Ja – for så blev Niels bare mere tosset. Hun måtte hvertfald bie lidt endnu. Så kom hun til at græde. Det fik hun lov til en stund. –

– Nu skal ded hå en ende, sa Nilavs. Hvornær bliver ded?

Dorte så op: Når itte I andre hører på det, hulkede hun.

Ded er rejtig. Så bliver ded, når vi er fære med at snakke her. Og pas så på itte du glemmer ded, for je glemmer ded itte – je kan komme og huse dig på det engang, når mindst du venter!

Dorte stirrede med store, runde øjne, hun gøs og græd ikke mere.

– Når nu je er vel afvejen, sa Nilavs og dukkede sig i overdynen – så sidder Maren ene, og hun skal osse hå noved at hæle sig te, ka I forstå. Hun hår vel helleritte så langt igen, hun er simpel noek – men når hun skal ligge-nør, skal hun itte være al-ene. Huset her ded bliver Marens, og der er plads til jer to med. Maren får, så hun kan sidde sorgfrit. Dorte skal osse hå en kendelse – og så skal hun hå Niels. Ded er itte nemt, min pige, ham kan du ingenlunde hå gåendes herhjemme alstillens, ded er han itte te – og sende ham bort på flere år, ded er osse kedeligt, for dør han itte af feberen, eller han bliver edt op derøvre, så ku han gærne slå sig nør i Spanjen, og så er du snydt. Men hvis vi nu skaffede ham et fartøj, sådan en lille skonnert eller en jagt at sejle med til de nærmeste lande – ku ded så itte være, han blev skikkelig? Hvad mener du, Niels?

Je mener, når Dorte vil, sku faen tå en fra Spanjen.

Ja, ded siger je und plav'm osse. Mener du me ed, Dorte?

… Når han bliver skipper! svarede hun tænksomt. Så kan han datte være bekendt at spille halvtosse mer.

Han bliver en myndig herre.

Det må han osse hellere.

Så bliver I boendes her hos Maren, og du passer Maren og katten, Dorte, og Maren – hun passer børnene … okjaja, så får I tak for den tid, I har kortet mig, børn. Nu vil jeg itte snakke mer

med jer. Gå så ud og kom til en ening. Og senere så – ja, midlerne kan I få hos Maren, når I er ave med mæ!

… Maren stod der tavs, med ludende hoved og hænderne foldede over den fremskudte mave – stirrende hen for sig.

Det var det største hun havde oplevet.

– Dorte og Niels tog hinanden i hænderne og gik om bag gavlen.

Ja, ded ska sådan være, Dorte! sa han.

Ded skal ded – og ded ka ded forresten osse godt for min skyld.

Hvorfor sa du så Nej?

Jeg ku da nemt sige Nej lidt, Niels, for i længden ku ded jo ingen andre blive end dig.

Niels slap pigens hånd og tog hende om halsen.

– – –

Nilavs lå igen stille hen. Engang imellem hev han hårdt efter vejret.

Er det vovere? spurgte Maren.

Ded er så hårdt at ligge, hviskede han.

Hun lagde en pude ind under hans lænd – og han slumrede atter.

Men da hun i mørkningen sad ved sengen og bandt på sin hose, slog han øjnene op og smilte.

… Maren, kan du huse, da jeg solgte gurend, ded vå mæ, der fik sat den jyde ind i det, så han blev alverdens ting og rigsdavsmand tillige, og han fik vor Kesten, og sognefogeden givtede sig ind i hans slægt – de havde itte fåt givtermål, havde je itte solgt gurend dengang. Så havde det hele væt helt annerledens. – Og kan du så huse der vår ved at blive socialister

i Vejrgavet, de ville itte arbede for bønderne, og så køvte bønderne mejemaskiner – men maskinerne gik und plav'm istykker, inden de fik rejtig begyndt – ja, skidted blev lavet igen, jeg hører nok de skraldrer – men siden den gang hår det alligevel gået mer ved det gamle med bønder og husmænd. Nu æder de da'tte hverandre op. Og ded vår for ded maskinerne gik istykker den dav, Maren – ded fik je lavet sådan for dom. Men nu skal min gård gå ud i Vejrgavet lidt efter lidt – ja, sågu, Maren, ded skal vel sånen være – og ded hår je så osse fåt sat igang, mens je lever. Ded vår bønderne og husmændene, men så er der søemanden, vor Niels, han skal ud på bølgen den blå, for vort sogn rækker til stranden. Der skal vi osse være med. – – Javelså, Maren, nu vil je rejtnok ønske, at I allesammen må hå ded godt, når je er død.

Hun havde rejst sig. Nilavs mærkede, en dråbe faldt på hans ansigt. Maren stod bøjet over ham.

Du hår lavet ded godt for vos allesammen – for hele sognet, sa hun. – du har blot ingen lykke fået til dig sæl.

– – Næj – ded er osse sandt, Maren!

Hun strøg sin grove hånd lindt over hans blanke isse – og gik ind i sit kammers.

– – –

Nilavs lå og stirrede på de blanke ruder og hørte på vejrets milde sus og klokkens trolige gang, til han faldt i halvsøvne eller døs og drømte, nej drømte ikke, men så – han vidste, at det var virkeligt, men det var som i klar drøm, han kendte det altsammen … som det *var*.

Toften udenfor Nilavses gård med stakkene og de høje bukketornshegn. Toften hældede mod renden, hvor der groede

siv og søtag – og derfra gik markerne, ager om ager derud ad mod havet. Skellene drog smalle striber, gråbrune, lådne af urter og græs, stenede, følgende jordsmonnet tæt over højder og lavder. Sæden stod og skelnede agrene i gult og grønt. Græsset lå blødt over de svaje vange, så hver en bøjning lod sig se – helt ud til det blå hav, hvor sejlerne gik, grå og hvide fra land til land. Der var som en længsel i dem, og man kendte den samme og fulgte længe med øjnene deres ukendte færd.

– Ind over land vendtes hans syn. Dær rejste sig banker og skove milevidt. Kirker, møller og huse i flæng. Langsad og tværsover gik der striber af veje, hvor folk færdedes – og striber af skel for by og sogn, gærder og bække og blanke åer, hvor folk havde standet stille og kendt, sålangt deres rådighed rakte. Åen gik fri og glad mellem alle sine krummede brinker, og vandmøllen suste som en skov. Der var forhen et stenlagt vadested over åen, hvor de kørte til købstaden – nu en høj bro med piller. Vandet skyllede rask under broen, ligesom markedsvognenes række ovenfor. Men vadestedets sten lå der endnu, glatte og grønne. – Ud mod skovene i nord gik der lange, trælse veje, hvor hestene måtte trække høje læs af kvas og tunge læs af brændeknuder. Sent at vinde hjem med de læs i kolde, korte vinterdage. Herregården med de mange længer og den store skovhave kørte man forbi, men i kroerne bededes der, og bæsterne fik muleposen – og i byerne, man kom ad, kunne der være en og anden, man kendte og gjorde et lille holdt hos. – – Meget ses på en sen færd, og når plovfurerne skyder mulden op i efterårsdagen ses det, hvor jord er forskellig. – Den fede muld lægger sig sprød og lind som nybagt brød – lermulden brydes i seje knuder fra den hårde grund, men sandmulden

risler for plovskæret. Hvert jordsmon må drives efter sit eget mål og af sine egne hænder. I hvert sit fold bliver brødet til ud over meget land.

Men kun derfra, hvor vejen fører ind over sogneskellet, indenfor grøften, gærdet og mosen, kender man jorden som smag i sin mund – og kender hver enkelt lod i dens styrke mod vejret. De sige steder, hvor vandet søger hen og langsomt borttørres – de flade banker, hvor stormen går på skade og de brede hældningers favn mod solens tørre.

Det ses, ja det ses, som man drømmer det der er skuet sålænge, at det syner kun lidt. Som man drømmer, ikke blot det man selv har tænkt, men det ens fædre har tænkt og lagt i slægt uden at ville og vide …

Sådan er sognets jordsmon i stigen og fald, i højde og lavde skuet og set og tænkt og drømt – og drømmen går ind i dødens og drømmenes egn, i *byjords evighed*.

Det rygtedes i byen, at det var blevet vovere med Nilavs. Han var farlig simpel. Det var nok på det sidste. Blot der så snart kunne blive løst op for ham.

Kesten, som havde kommet der alstillens, mens han lå, og gærne haft lidt med til ham af, hvad han kunne li, var et vend derhenne om formiddagen. Han kunne da snakke, men han kunne ingen mad få ned, og så var det galt over lænderne, det var også trangt med at få vejret.

– Du får alligevel fremmede i ettemedde! sa Kesten.

Åja, ded ka je nok bruge.

Om eftermiddagen kom Kesten Rigsdagsmands og Karen Sognefogeds og Kristjane, der nu var gårdkvinde i Nilavses gård.

– Nej, sikke store fremmede! sa Maren.

Og Dorte fik travlt.

Ja, nu kommer vi alle trej og ser til dig, Nilavs, sa Kesten. Vi kommer på en gang, så bliver du osse af med vos på en gang. Det er det nemmeste.

Tak skal I hå, at I ser ind til mig, svarede Nilavs. Kan I nu se at få jer et sæde.

Ja, lad os se ad, lo Kesten. Sånen trej madammer fylder godt op.

Hæhæ, gryntede Nilavs og så skælmsk på de tre kraftige gårdmandskoner: I kan jo nok fylde noget op i et husmandssted!

– Dorte fik hentet stole ind fra den anden stue, og de tre koner satte sig ved sengen.

No er et snår læng siden, vi havde dig heroppe og så dig hver dav, sa Kesten Sognefogeds.

Ja, je lå nør til majdav, og nu er vi i den anden junimåned [Note 56)].

Det har været en hel savn. Der har manglet en i denne sommer.

Ja, nu er så den tid forbi, svarede Nilavs stille.

A ka hovs det føst a kom her te bøjen, vedblev Karen. Do var den a blev snårest kend med. – Ja, der er endda møj, når en tænker tilbag.

… Ka du huse vi dansede, sa Nilavs livligt – dengang je afstod gurend.

Hun smilte med tårer i øjnene.

Ded vå vel så osse sidste gang, du fik rørt skankene, sa Kesten.

Nå–å, je vår da med i en totur, dengang du havde den anden dreng i kirke. Ka du'tte huse ded?

Jo, ded er osse sandt. Du og Stine Smeds. Jeg kan liså tydelig se jer endnu – hvordan du ku svinge hende.

A sæjer tak for dansen, sa Karen med et smil. Da a kom fremmed hertil, var det itt let at komme ind i denne by – a trovr snår aldrig det var skeet, om itt a havde havt dig. Du kund gør det hele så hjemligt og ligtil for jen.

Hæhæhæ, lo Nilavs. Havde je itte solgt gurend til Kresten, så havde du alder fåt sognefogeden, Karen.

– Og havde du itt hjulpen mig på vej til at forsto ham lidt bejr end a gjorde straks, så havde a kanske itt fåt ham endda.

– Man får vel den stodder man skal hå! sa Kesten.

Så kom Dorte med kaffen, og de satte sig hen ved det lille bord.

Væsgo, sa Maren. Tå jer nu noved!

De roste Marens æbleskiver, der stod på et fad med et tykt lag sukker over. Æbleskiverne skulle spises først, kaffen drikkes bagefter med et stykke sukker til. Det var gammel skik, og Maren kendte ingen anden, hvor hun rådede.

Vi sidder lisom vi var til gildes, Maren.

Næste gang I kommer til gildes her, skal ded nok blive bedre, sa Nilavs, men så er je itte sæl med.

Kristjane, den lille fynbo, havde hidtil ikke fået sagt noget, de to andre førte ordet. Nu så hun fra Nilavs til Maren og igen til Nilavs, og så sa hun dæmpet med sin syngende røst: Hvis det er, at I synes, det ka passe sig – så er der da bedre plads for gæsterne ovre til vort – og så kunne vi stille det hele, ligesom

det var forhen, at I selv boede der. – Jeg synes da jeg ville være så glad, om det måtte blive sådan. Det siger Karl osse.

Ded siger je med – ja, ded siger je rejtnok med! sa Nilavs, tak skal du hå, Kristjane – du er ligodt "den bedste af alle Margretes børn".

Så lo de alle, undtagen Kristjane.

– Så bliver det, som jeg vil ha det! sa hun.

Ja, du skal altid ha din vilje, ellers bliver du gal, dit lille skidt, sa Kesten. For gildet ku da lisågodt ha stået ovre til vort.

Da lo Kristjane.

De rejste sig og sa tak for kaffe og sa farvel til Nilavs. Nu var han træt og lå sløvt hen. De gav ham hånd. Kesten var den sidste. De to andre var kommet ud i køkkenet. – Nu sørger I godt for Maren, hviskede han. Og du huser også lidt på Stine Smeds.

Kesten knugede hans hånd.

Ded vå helt mosomt, Maren, at de trej ku komme og tå afskeen med mæ på en gang! sa han, da han havde blundet lidt. – Og så skal gildeset stå henne i den gamle gård.

Der kan vi da få plads til dom allesammen, svarede Maren. For Karl Jørrens har jo fået slaved mellemstuen og øvestestuen sammen til in. Ded er en hel sal.

Nejvel. Hvornær hår de fåt ded lavet?

Je vied itte rejtig, enten ded vå i fjovr eller ded åent uer.

– Ja, hele byen kan vel itte være der, sukkede Nilavs. Ded vå de heller itte til min fåers og min moers … men til farfåers og farmoers. Da sad de osse ude i loen og fik mad. Nej, ded ka du'tte huse, Maren, for je kan kuns lige huse ded.

– – Skal de med fra Essinge? spurgte Maren lidt efter.

Ded ska de vel nok? Niels Nielss og Hans Sørens – jo, Maren.

Ska de osse med fra Jørløse?

Hvorfor sku de ikke ded? Ole Lavsens kvinde er da ud af min slægt.

Jamen fra Snærpe – ded er da så langt ude i slægten.

Langt ude. Pa Annsens? Ded er vel itte så fåle mejed længer ude end de andre. Og de kommer smænd af dom sæl, om osse itte de bliver bied. Så skal I da be dom fra kirkegården herhjem og få mad.

Jaja, Nilavs, ded skal være, som du vil hå ded – og der skal itte komme til at mangle noved, hvis je lever og hår helbreden.

– – –

Sognefogeden så indenfor om aftenen. Det var sent. Dorte var gået hjem, og Maren var ved at gå tilro. Knud satte sig ved sengen.

Karen sa, du var helt kål i dav, Nilavs. Men hun mente, det ku være liså rejtig, at du itte lå al-ene hele natten. Så ville je sidde her et par timers tid.

Hvad sku du ded for?

Ded ka da'tte skade.

De tossestreger vil je itte vide av. Når ded skal være, så bliver ded, enten du sidder dær og glor eller ej. – I kan komme herhen om daven, det er hovro. Om natten skal je nok klåre mæ sæl.

Nå ja, ded ka blive som du vil hå ded. – Så er der kuns ded je vil sige dig, at nu har vi fået flyttet dine penge over i vor egen kasse.

Det vår godt ded samme. Vår de der alle?

Ja, hver en øre. Så lånte je halvparten i første prioritet.

Og de andre bliver stående.

De bliver lånt ud i småsummer.

Hm, hm – du får megen gæld på gurend, Knyd. Du fik ham gældfri. Men maskiner og patentmøj koster penge. Båre itte du kommer til at ge køerne kostpenge – for så hører man, at de køver snøreliv og tossestreger for pengene – men sådan bliver ded nok i nymoens landbrug – jo.

Du kan sagtens snakke, Nilavs.

Han lå og hev efter vejret: Ded er snårt småt med at snakke. Men hvad jeg ville savt, Knyd – der er osse andre vil låne. Mads Vejrgavs svoger Annes han køver und plav'm nu ti tønder land af min gamle strandlod. Je går i kaption. Joe – man *kan* sålænge man lever. Når itte je kan mere, så skal du. For ser du, Knyd, je og du vi hår itte stillet vore sager anneledes, end vi må sige Ja. Vi er itte for goe til ded. Nu tår husmændene stykke for stykke fra gurene.

Ded er noget jeg ved, sa sognefogeden.

Når nu gårdmændene itte kan låne mer, så kan husmændene. De er itte bange for noventing de kåle, og sletitte for gæld. Og drive op ded ka de. Når din gård skal låne igen, Knyd, så bliver ded nok en husmandsdreng der skal sidde for bordenden.

Der skal itte lånes mer, svarede sognefogeden hårdt. Nu skal je slide og slæve som et bæst for at betale af på de fremskridt, jeg har lånt og itte betalt. Nu låner vi itte til mer af den slags, Nilavs!

Sognefogeden rakte sin hånd ud, Nilavs tog den.

Men jeg ville gærne hå, at du skulle kendes ved os endnu, som vi er her i sognet, sa Knud stille.

Gu bæjr vos Knyd, så dårligt kan ded vist itte blive, at je itte kan kends ved det, for min pårt. Jo je er und plav'm den rejtige

mand til at kends ved – narrestregerne. Derfor går je osse i kapsjon for dom.

Sognefogeden lo.

Nej jeg tror itte jeg vil våge over dig, Nilavs. En god nat.

Tak for ded, Knyd!

– – –

Folketingsmand Kresten Wollesen gik hjemme og så på sin avling. Rugen havde de sat i traver og hveden var mejet. Den var god i år. Kresten gik og så tilfreds på den rige høst. Han var ikke så ivrig efter selv at tage hånd i med, som han havde været. Men der var god brug for ham til at sætte folk i arbejde. Hvem gad røre sig mere end strængt nødvendigt. Heden var overmægtig stærk det år.

Kresten Wollesen prøvede på at tilegne sig alt det kære letsind, som den gode høst, den favre sommer og de trygge kår kunne give. Men han var ikke rolig i sit sind. Han gik og spåede sig ufredstider og landsulykker. De sidste dage havde mange urovækkende telegrammer nede syd fra. – Folk tog sig ikke stort deraf. Man passede høsten. Men han var ilde tilpas.

Om der blev krig i Europa? – Ja, vi havde heldigvis vedtaget en god og sund ordning af vort forsvar. Men hjalp det? Skyttesagen var en god sag, forsvarsviljen voksede. Oplysning og vækkelse havde rejst vort folk – fra en søvnig almue til … nå ja … men: hvad kan det nytte? … det er sandt, sådan må man ikke tænke, for ikke at komme til at sige det.

– Men uroen var der. Kresten Wollesen måtte ind til København igen.

Først ville han sige Farvel til Nilavs. Efter hvad Kesten sagde, var det jo muligt han ikke så ham mer. Nilavs havde grebet ind i

Krestens liv, stundom i hans tanker. Kresten ville mødes med Nilavs engang endnu.

– Nilavs lå midt i sin brede omhængsseng med overkroppen hævet mod det høje hovedgærde. Hans skaldede isse skinnede imod de grå og furede træk. Øjnene var halvlukte, og næsen stak ligesom søgende frem. De hvide skjorteærmer lå tungt på det brede lagen. Solen skinnede ind ad vinduet med et altfor stærkt lys over hans livløse ansigt.

– Do er nok itt sue rask, Nilavs! sa Kresten, da han tog sæde.

Næj, ded er fære og være halvskidt, Kresten.

A ska no ind i Rigsdagen – men med det her gue vejr, kan hændse do kommer op til a kommer tilbages.

Hm. Je ska itte op, Kresten, je ska nør.

Ja ja, læ vos no si. Do sir da itt så møj ring ud endda.

Nilavs drejede hovedet lidt: La vos høre, Kresten, hvordan står det sig derinde?

Det er netop det, a vil ind at høre nue om.

Niels, sømanden vår her for lidt seen, og han havde en fåle præk om, at der sku være krig i ded tyske og så med russen. Han var ved at ville hå lavet sin madpose til, og Maren sku op med rullepølsen, for han ville afsted med det samme – hvis det var at de sku komme til København, som han mente de snårt gjorde … sådan som han ku snakke – men det hår vel itte noget på sæ?

Folketingsmanden svarede ikke straks.

– Nilavs, sa han endelig, vi to har undertiden set no forskellig på sagerne. Men a hår ålti gærn villet høre din mening. Og no vil a sæj, te landet kom i ulykk. Hvordan vild do så trow, vi kund redde vos og vær vos sjel?

Vi hår vel noven folk til at tå igjen ham, når han kommer.

Hm. Ja, nogen, men har vi nok. Ded er itt jævnbyrdige magter, men ded er sturmagter her er tale om.

Nilavs lå med lukkede øjne. Sol sloges med skygger i hans ansigt.

… Når båre itte de deler vos! sa han uhyre langsomt … Og når så vi ku være enige. – Enige ded ka vi itte være. Men lige. Såen lige over for hverandre. Den ene itte for god til at færdes mellem de andre – lisom je og du og – lisom sognets folk forhen. Lige øver for enander: ded er den bedste lov, vi kan hå!

Javel, men om vi er slået og itt råder for landet.

Ja, så er det galt, men så kan de itte splitte vos ad, alligevel!

Kresten Wollesen sad lidt og stirrede hen for sig.

Det er vist sandt, hvad du siger, svarede han stille. Men det blywer en strængg politik at føre …

Nilavs lå stadig med lukkede øjne og drog ånde som han sov.

Den tale havde været ham stræng at føre.

Det gjorde ondt at føle så dybt, føle ikke blot sognet i hverdag, men folket i nød.

Farvel, Nilavs! sa folketingsmanden.

Nilavs slog øjnene op, et stivt, fjærnt blik.

Farvel, Kresten. Guhjælp derinde!

– – –

Nilavs lå stille hen et par dage. Han sa næsten ingenting. Men han var ved sin samling. De kunne se, han kendte dem.

Det var tydeligt at mærke, at det var på det sidste. Derfor listede de så stille omkring, Maren og Dorte. Der var en højtid over alting. Ligesom helligdag. Det var helt underligt at se folk gik i marken med deres hverdagsarbejde.

Ung sømand kom brasende. Stilheden var brudt.

Nu bliver det til alvor, sa han. Je kan lisågodt ta afsked med det samme og få hentet mit pas hos sognefogeden.

Har han passet til dig?

Hvis itte han har det, så får han det lige med det snareste.

Jamen, du vil da velsate itte i krig, førend du er nødt til det, jamrede Dorte.

Nødt til det, min pige? Sku jeg kanske blive hjemme og klemme dig og la de ældre mænd ta afsted. – Nej, jeg sku vel blive hjemme til den gamle dær – han dæmpede stemmen og så mod sengen – havde det overstået. Men det er itte sikkert at fjenderne venter på ded. – Og nu er jeg lige oppe i støddet til at gå på dom. – Nu må I bare sørge for der er noget i madposen, for den gamle derhjemme hun har ingenting at gi mig med!

Ded forstår sæ, sa Maren, du skal hå noved med at leve av. Men je tår itte skinken fra skorstenen, førend du hår væt hos sognefogeden og hørt, hvornær du skal afsted. Og er det så, at itte du skal i krig ligestrast, ka du lisågodt æde maden hjemme.

Nej! svarede ung sømand eftertænksomt. Gå i krig ded er je itte bange for – men je tør skutte vove sådan lige at rende til sognefogeden og spøre om pas, for han vil itte hå det rend i tide og utide. Ded ka I nok forstå, sognefogeden har je sku aldrig væt dristig med siden den gang jeg glemte at vande køer – men hvis jeg sådan ku træffe ham på gaden og spøre …

Dorte slog armene om hans hals: Du vil da itte rende fra vos, hvis fjenden kommer hertil!

Man skal være og tå imod ham, hvor han vil lande, min pige. Ligemeget hvor det er. Og så stik i stævnen på raden. Så går den

fanden havre mæ los. Jeg skal lige love for, han skal ikke komme ind i sognet med hoved og hele lemmer!

Da slog Nilavs øjnene op og så på Niels og smilte:

Fik du passet, Niels – for nu får je snårt mit!

Ung sømand bøjede sig og greb hans hånd.

Der blev atter stille i stuen. Ingen turde mæle et ord.

Så rettede Niels sig og hviskede til Maren: Lav nu kuns posen til alligevel, for nu går jeg hen til sognefogeden. Om han hår det pas?

Den sidste der var og så til Nilavs, det var Lene Vildøv, Mads Vejrgavs kone.

Hun havde sit sære navn af, at hun havde sin egen sære måde at være på. Hun rådede sig selv og gjorde som hun ville og hørte kun det, hun ville høre – for alt andet var hun *vildøv*.

Mads og hun havde en flok børn tilsammen i deres fattigdom. Ikke nok med det – var en pige kommen galt afsted og skulle ha et barn, gik hun gærne til Lene Vildøv. Og Lene hjalp hende over det og passede ungen en tid. Hvor hun så fik føde fra til andres unger foruden sine egne – det var ikke godt at vide.

– Ded er nok småt med dig nu, Nilavs, sa Lene, da hun kom i aftenstunden.

Ded er itte så fåle skrapt, Lene.

Nej, je kan nok se det. Men du kan sågu osse godt være ved at gøre op nu.

Ded er godt ded samme, Lene.

Ja, je siger ded, som je mener ded, svarede Lene. Vi to plejer at snakke rent ud, når vi snakker – og ded kan vi vel osse nok, vi hår jo flere børn tilsammen.

Hæhæhæ, stønnede Nilavs.

Ja, ded er ded je altid har savt til Mads – nogen af ungerne hår je da heldigvis med dig – men de, som pigerne hår prakket mig på – dom hår je sågu med Nilavs.

For ded vår jo dig, der fodrede dem – og vos andre med til tider.

Nå–å, ded vied je da'tte, hva je ska sige te, Lene.

Jovistså, Nilavs. For alt ded sul og ded brød og ded to til hoser, jeg hår hentet i din gård i alle de år – – men je tror nok je tør sige, at ded blev brugt godt.

Nåja, Lene, du hår jo klekket op på ungerne, så godt du ku med ded du havde. Og je fik osse ded, je sku hå. Men nu er ded snårt forbi – og du er vel osse øver børneårene, Lene, hæhæhæ.

Hahaha, lo Lene. Den slavs du og je hår tilsammen bliver je sågu itte nemt for gammel til.

Men nu får du tak, Nilavs!

Hun rejste sig op.

Ja, je siger tak for mæ og alle ungerne.

… og så vil je ønske dig en rolig død, Nilavs.

Han trykkede hendes hånd.

Ded er ded allerbedste Lene, en rolig død, og så at ingen skal sørre over mig.

Farvel, Nilavs.

Maren havde fået Nilavs lagt tilrette for natten. Han havde klaget sig. åndedraget var tungt og stødvis. Ellers var han ligesom han plejede – og stadig ved samlingen. De måtte ikke våge. Men Dorte ville blive, hun redte et leje i den anden stue og sov allerede godt. Maren tog det meste af sit tøj af, kiggede endnu en gang ind til Nilavs. Nej, han lå så roligt, hun kunne

vist godt klæde sig helt af og gå i seng. Hun var træt og stiv i lemmerne og tung i hovedet af at sove uroligt de sidste nætter. Han lå så godt og stille nu. Det blev vist hellerikke i nat?

Så trådte Maren op i sin seng – lagde dynen over sig og sukkede lidt, førend hun sov.

Nilavs var vågen. Han hørte alt, hvad der skete, men han så det ikke, for han havde ikke mere at skulle se af alt dette, han lukkede øjnene og så kun, hvad der drog hen for hans syn.

... Langt ude i synsranden stod der grå skyer, som store hære der kæmpede. Han skimtede dem næppe, men de drev og duvede som grå skyer. Drog de nærmere? Kredsede de ind om landet? Ville de komme og brede det grå over alting? Vilde de rejse sig højt og følge med stormen fra havet ind – eller ville de svinde bort og synke ned ... Lidt efter lidt drev de udad, længere bort – men ikke helt. Derude tyknedes de som en tung tåge, en sort ring af klam kulde der stod fast som en mur.

... Så kom der mennesker herinde i kredsen. Kendte folk. Levende og døde. Sognets folk i hundrede år – sålangt mindet rakte. Det var de gamle, der rejste sig og tog imod Nilavs. Først var der hans farfar, gamle Nilavs i langskøddet frakke og kabuds, en lille jævntyk, myndig mand, hvis ord faldt lidt stammende stødvist, men som sidste ord i lavet gærne de rådende. Hans minde levede. "Det er fra Nilavses tid," sa folk om gamle sager. – Dær var farmor, Mette Nilavs, langsom i vendingen og travl i sin dont. – Dernæst far selv, fåmælt og tør i mælet, og vor mor, tænksom i alles vel. Der var Muens, Marens far, han sang glade viser – og hans kvinde hun gik i brønden med vilje. Der var Morten, der høstede så meget, at han mente ikke han kunne være bekendt at tale derom – og Lars, så stille

og mild, han kom fra det nordre herred – og Jens, Skrigejens, han kom fra det søndre. Og alle de andre bønder i Landslev: Gamle Søren der kørte rask, og unge Søren der lå i krig med drengene, Hans Hansen der lod sig sende i marken af sin flyttedreng – og Ole der tjente enken og havde held med det, Pær og Annes og Rasmus de kom altid og snakkede bagefter, det skulle der osse nogen til – de tog alle vel imod Nilavs. – Husmændene ligeså: Mads Vejrgavs far, han grinede lidt skævt som altid, lille Sørens far, han røjlede sig op hvor han kunne, og Beendt, Kristoffer og Espen og alle de andre der trolig gik i høst og så – – og dertil alle dem der havde tjent i Nilavses gård, år efter år: to-tre mands livsfølge, karle og piger og drenge – og den gamle smed og den gamle hjulmand fulgte med. Og skrædderen med den skæve næse og degnen med det hvide hår – de andre var flest skaldede – de tog mod Nilavs med glæde.

Han kendte dem alle, han huede dem alle, af Landslev sogn, både levende og forlevende, både de der gik endnu, og de der gik igen – og han skelnede deres egne træk i en sommernats dis, hvor måneskygger glider over buklede lervægge.

En var der som stod i disen bag murens skygge. Han huede dem alle for den ene, så hvid og skær.

Nu segnede han ind i alt det, han havde levet af liv i livsens tid. Disen skød tættere sammen, de fjærne skyer rejste sig og brød på. – Det mørknede tykt, men hans syn stærkedes i mørket.

Han rykkede sig løs og fulgte med – han stønnede:

I Jøsse navn! – Løsningens ord.

– Maren tren af sin seng og henover gulvet. Hun havde hørt hans råb. Da havde han hævet sig halvt op, hun lagde sin arm

om hans nakke, han segnede tilbage, smilte og sukkede.

Maren bøjede sig helt ind over liget, mens hans hoved hvilte på hendes arm. Hun drog den langsomt til sig, da hans suk var endt, og hans åndedrag ikke føltes mod hendes. Så rejste hun sig og skjalv.

I Jøsse navn! gentog hun. – Det var altid de ord, som vendte mørkets angst og løste op for sjælens pine.

– Maren trak sine klæder på og gik småpuslende om liget, til dagen brød frem – og så på ham, som han lå dær fredelig og furet. Hun gav sig ikke stunder til at græde, men tårerne randt frit over hendes kinder. Dorte blev ikke vækket. Maren var ene med Nilavs.

Da det gryede, listede hun sig hen til Kesten og bankede på vinduet. Kesten kom til ruden. – Nu er han løst! sa Maren. Så gik hun til sognefogeden. Hun traf ham ude i gården, og han fulgte med Maren hjem.

Dær stod de og så på den døde. Kesten kom til. Hun græd. De stod alle tre tæt sammen ved Nilavses dødsleje.

– Så er de gamle tider forbi i Landslev sogn! sa Knud stille.

Maren strøg sin hånd over Nilavses grå pande og klare isse.

Det blev en mægtig jordefærd. Ingen kunne forstå, hvor alle de folk kom fra. Der var nok tredve vogne.

Der var både de fra Essinge og Jørløse og Snærpe. De var der næsten alle der kunne krybe og gå i Landslev sogn.

Først spiste de frokost i Karl Jørgensens store sal.

Der var gået bedemand rundt til hvert hus.

Så sang skolelæreren en salme og sa et par kønne ord og bad en bøn. Det kunne ikke være anderledes efter ritualet – men havde det været den gamle degn, han gjorde det ligegodt bedre.

Han havde tegnet et billede af Nilavs, sådan jævnt hen ligesom han fortalte for børnene om kong David. Og så havde Nilavs stået der iblandt dem. Nu lå han i den åbentstående kiste og så ud som han kedede sig.

Så drog de til kirken, alle de der kunne. – Der er nogle som aldrig kan tåle begravelsesfrokost, de tog en lur.

På kirkegården gik alt som det skulle.

Der var mænd nok som ville bære kisten – og der var kvinder nok som kom med kranse.

Der var ingen som græd – hvad skulle de heller det for.

Men klokkerne lød så hult på denne lyse sommerdag, da Nilavs blev jordet.

Det var ligsom de klokker havde fået en anden røst end den gamle. En ufredsrøst. Det kunne frygtes, at når de ringede næste gang var det til landets undergang. For der var krig i det tyske.

– Ved graven blev alle i følget indbudt til at følge med hjem og spise til middag.

Karl Jørgen skilte sig pænt fra at sige disse ord.

Folk prøvede på at se alt fra den lyseste side og ta det store gildes i en god tid. Men stemningen ved bordet var trykket. For der var udbrudt krig mellem England og Tyskland og en halv snes andre. –

– Efter bordet var det altfor dejligt vejr til at sidde inde og spille kort. Folk gik ud omkring i gård og mark og have.

… Dette var det mærkeligste gildes der havde været i Landslev i mange år. Folk gik så enfoldigen mellem hverandre. Det var ligesom der ingen forskel var på velstillede og fattige. Vel nok i klæderne. Og i drøjden. Der var det der måtte være som det var.

Men det førtes ikke ud i fantasien med nedladende talemåder og ringeagt – alle kunne de sidde sammen til bords, følges ad derude og lytte på hverandres ord. Der var mange tørre fattige ansigter der skinnede af smil den dag. – Det kom sig kanske af den gode mad og det dejlige vejr. Og når folk var så lige i dag – det kom sig af faren der truede udefra.

Men til syvende og sidst: når de huskede på gildets giver, på Nilavs – så *kunne* det jo heller ikke være anderledes.

– Ude i den store tomme lo løb nogle børn og unge og legede. Så lød der toner af en mundharpe ud derfra. Nåda, de spiller nok til. – Men lidt efter svingede de rundt derinde.

Da sa Karl Jørgensen til sognefogeden: Se hen i loen, Knud. Du må vel hellere sige til dem, at dette passer hverken til tiden eller lejligheden.

Knud gik derhen – stod bred og myndig i lodøren.

Dær gik den raskeste runddans på lergulvet.

Da de så sognefogeden, holdt de op at danse. Nogle unge piger listede hen til ham: Det er vist rent galt, vi har båret os ad?

Galt var det. Knud tænkte på tiden, da han gik derhen. Men da han så dem, kom han i tanker om lejligheden, og huskede på manden der var død. Så lyste det op i Knuds ansigt. Pigerne så det tydeligt.

Mor jer kuns, tøser! sa sognefogeden.

Jeg ved in der ville more sig, om han kunne se ded.

… Nej, sa Knud til Karl, lad dom båre danse. I dag råder Nilavs!

Om "Sognet"

Forfatter: Thorkild Gravlund (1879-1939).
Org.udgave: Værket udkom over flere år i tre bind: *"Sognet" første gang 1915 – "Vejrgabet" 1917, og "Nilavs" 1918. Den første samlede udgave udkom 1921. Alle udgaver på forlaget Gyldendal.* .
Denne udgave baseret på: Thorkild Gravlund: Sognet (Sognet – Vejrgabet – Nilavs). Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag – København – MCMXXXIX (1939). Tredie Udgave (Anden samlede Udgave).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af Peter Hansen (1868-1928): *Bonden og maleren* (1911). Udsnit.

ISBN 978-87-7628-210-3
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-548-8 (Ølstykke 2017).

© 2025 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Dabet: kælent, dovenstille, også om et forkælet barn.

Note 2:

Mæ: Man.

Note 3:

Søverin: Suveræn.

Note 4:

Strippe: En stor kasserolle af træ med et langt skaft.

Note 5:

End ett: Et til.

Note 6:

Laderer: Laster, kritiserer.

Note 7:

Unneled: Underligt.

Note 8:

Såe: Sagt.

Note 9:

Svoger: Her = svigersøn.

Note 10:

Pæes ges: Pers gæs.

Note 11:

Værkelig: Umedgørlig, gnaven.

Note 12:

Stomper: Rundtenommer.

Note 13:

Vimmelvant: Rundtosset glade.

Note 14:

Pølsehorn: Tragte af kohorn, som sættes på tarmene, der skal stoppes til pølser.

Note 15:

Antåennes: Antagende, dvs. vel modtaget.

Note 16:

Tresk: Trist.

Note 17:

Kunne nok få mad: Havde appetit.

Note 18:

Ett: Ét menneske.

Note 19:

Draved: Taget dem op af vandet.

Note 20:

Meen: Hunkønsform af "min".

Note 21:

Bønderne: Her forstået som "gårdmænd".

Note 22:

Lønnet: Sat agn på.

Note 23:

Bødes: Lappes tøj.

Note 24:

Hæle sig til: Støtte (hælde) sig til.

Note 25:

To: Uld. **Stompe:** Rundtenom.

Note 26:

Gurend: Fattiggården.

Note 27:

Kulerne: Hestene.

Note 28:

Trædedes: Trættedes, skændtes.

Note 29:

I mindre: Jo mindre.

Note 30:

Mugger: Gammelt østjysk for "mor".

Note 31:

Lemmet: Sværlemmet, kraftig.

Note 32:

Svoger: Svigersøn.

Note 33:

Husmandskrone: En halvtredsøre.

Note 34:

Fjot-Malenes tro osv.: Almindelige talemåder.

Note 35:

Starusser: En løs, tvivlsom fyr, moderniseret i væsen og klædedragt.

Note 36:

Skolle: Gammel skovl (redskab). Skældsord for gammel kvinde.

Note 37:

Sue movsen: Svært livskraftige.

Note 38:

Kaption: Kaution.

Note 39:

Bims: Snaksom, upålidelig person.

Note 40:

Bånet: Barnlig.

Note 41:

Søverin: Enehersker.

Note 42:

Indhavbo: Indbo.

Note 43:

A skree: Af skrede, dvs. ude af leje.

Note 44:

Stemperne: Stymperne.

Note 45:

Nævted: Nævenyttig.

Note 46:

Halvgåen middag: Frokost.

Note 47:

Halvgåen middags stumpe: Frokost-rundtenom.

Note 48:

Tøel: Tidsrum.

Note 49:

Bered: Bjærget. *(Dvs. så har vi også mad i dag med. Red.anm.)*.

Note 50:

Ståsen: "Stadsen" – skal med i ståsen, her = Skal med til barnedåben (barselstadsen).

Note 51:

Talent: Talefærdighed.

Note 52:

Søøj: Synge.

Note 53:

Sum: Målløs.

Note 54:

Bims: Her: Slesk, upålidelig karl (også "tosset").

Note 55:

Hærke og pærke og pine: Ase og trygle og plage.

Note 56:

Den anden junimåned: Juli.